

Arhim. Hierotheos Vlachos

PREDICI LA MARILE SĂRBĂTORI

Cuprins

PREDICI

Editura Egumenița
I.S.B.N 973-7952-34-0

Editura Cartea Ortodoxă
I.S.B.N 973-7957-47-4

Introducere

Există mai multe motive pentru care Hristos este singura noastră mântuire: El este Fiul lui Dumnezeu, *chipul lui Dumnezeu celui nevăzut* (Col. 1, 15), prototipul zidirii omului, creatorul lumii şi Capul Bisericii. Prin urmare, ca fiinţe create, ca oameni şi ca membri ai Bisericii, suntem strâns legaţi de Hristos şi Îi datorăm foarte mult.

În textele patristice se întâlnesc multe exprimări care înfăţişează Persoana şi lucrarea lui Hristos. Fiecare dintre acestea redă una sau mai multe dintre trăsăturile lui Hristos, însă nici toate la un loc nu pot arăta ceea ce Hristos este cu adevărat. El este viaţa a toate câte sunt, *Calea, Adevărul şi Viaţa*, aşa cum a spus El Însuşi (Ioan 14, 6).

Printre exprimările folosite de Sfinţii Părinţi în legătură cu Hristos se află şi următoarele: El este „oglindirea tuturor lucrurilor văzute şi nevăzute", „taina tăcerii cu totul neştiute", „Împodobitorul întregii zidiri", „slăvita desăvârşire a îndreptărilor legii", „înălţimea, adâncimea, lungimea şi lăţimea cunoştinţei", „începutul, mijlocul şi sfârşitul" omului, „cel mai mare dintre judecători", „veşmântul de stele prea-strălucitor", „dorirea veşnică şi fără margini", „desfătarea Împărăţiei Cerurilor".

Fără îndoială, hristologia, adică vorbirea despre Hristos, este o parte semnificativă din învăţătura ortodoxă. Importanţa acestui capitol al Ortodoxiei vine din faptul că Hristos este tâlcuirea tuturor lucrurilor, deoarece prin El L-am cunoscut pe Dumnezeul Treimic, prin El a fost zidită şi rezidită lumea, El este Capul Bisericii şi, prin Taine, ne facem mădularele Sale, adică mădulare ale slăvitului Său Trup. Din acest motiv, hristologia este cheia credinţei ortodoxe şi a adevăratei vieţi.

Sfinţii Părinţi au dat hristologiei o mare importanţă, căci dacă această învăţătură este denaturată, atunci şi triadologia[1] se alterează,

---

[1] Adică *învăţătura despre Sfânta Treime.*

fiindcă Hristos este „unul din Treime". De asemenea, hristologia incorectă presupune şi o antropologie eronată, pentru că Hristos este prototipul zidirii omului, dar şi o trăire falsă a eclesiologiei[2], având în vedere faptul că El este Capul Bisericii, iar Biserica este Trupul Său înviat şi slăvit, rezultatul fiind imposibilitatea de a ne mântui, pentru că mântuirea omului nu este cu putinţă în afara lui Hristos.

Părinţii Bisericii au dezvoltat pe larg învăţătura hristologică, deoarece gândirea iudaică şi elino-filosofică de care s-au folosit din plin ereticii, se „împiedica" mereu de taina Dumnezeului-Om Hristos. Dacă observăm cu atenţie, vom constata că toate Sinoadele Ecumenice s-au ocupat de taina Dumnezeului-Om. Numai cel de-al doilea Sinod s-a aplecat mai mult asupra Persoanei Duhului Sfânt, dar şi această temă este strâns legată de hristologia celorlalte Sinoade Ecumenice, pe de o parte, pentru că învăţătura celui de-al doilea Sinod Ecumenic este continuarea învăţăturii primului Sinod, iar pe de altă parte, pentru că Hristos este Cel care trimite Duhul Sfânt.

Toată învăţătura Bisericii referitoare la Hristos se articulează în chip armonios în jurul celor douăsprezece praznice împărăteşti, care sunt sărbători ale sfintei iconomii. Atunci când vorbim despre sfânta iconomie, ne referim la întruparea* Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, adică la ceea ce Dumnezeu a plănuit şi a făcut pentru mântuirea neamului omenesc. Sfânta iconomie, care este singura noastră nădejde de viaţă, vine în contradicţie cu economia[3] lumească sau, mai

---

[2] Adică *învăţătura despre Biserică*.

* Constatăm că şi traducerea de faţă urmează deficienţa, încetăţenită la noi, de a folosi doar cuvântul „întrupare" pentru doi termeni distincţi în limba greacă: *enanthropisi – înomenire* şi *ensarcosi – încarnare, întrupare*. Arhimandritul Hierotheos Vlachos foloseşte în cvasitotalitatea cazurilor cuvântul *înomenire*. Într-o notă de subsol la traducerea lucrării lui Vladimir Lossky *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, părintele Vasile Răducă observa că „noţiunea de *întrupare* nu exprimă întreaga iconomie a Fiului. Este un termen care s-a încetăţenit, din nefericire, în limbajul de specialitate. Îl folosim şi noi, cu precizarea că Fiul lui Dumnzeu nu a asumat numai trup, ci omul întreg – trup şi suflet – altfel teologia ortodoxă ar fi, şi ea, suspectă de nestorianism. Prin *întrupare* înţelegem *înomenire*, faptul că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut şi om adevărat" - *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Editura Anastasia, 1996, p. 168 (n. red.).

[3] Atât cuvântul *economie*, cât şi *iconomie* provin din grecescul *ikonomia* (οικονομία), iar diferenţa de pronunţie şi de sens vine din filiera prin care ele au pătruns în limba română. *Economie* a pătruns prin filieră latină, având sensul de *relaţii sociale şi planuri omeneşti*, pe când *iconomie* este preluat direct din limba greacă, prin textele religioase traduse în limba română, desemnând *planurile lui Dumnezeu pentru mântuirea omului* (aşadar, în opoziţie cu ceea ce înseamnă cuvântul *economie*).

bine zis, teantropocentrismul se opune antropocentrismului contemporan, eretic şi rătăcit. Din nefericire, în zilele noastre, centrul de greutate a fost mutat, pentru ne îndepărtăm tot mai mult de sfânta iconomie, fiind, în schimb, împinşi spre diferite sisteme economice. Cu alte cuvinte, ne îndepărtăm de Dumnezeul-Om Hristos şi ne îndreptăm spre omul-dumnezeu, aceasta fiind cea mai mare problemă a epocii în care trăim.

În cadrul unui seminar pentru profesorii de religie care s-a desfăşurat la Sfânta Arhiepiscopie a Atenei în anul şcolar 1994-1995, încercând să aprofundăm taina sfintei întrupări şi a îndumnezeirii omului, am dezvoltat hristologia praznicelor împărăteşti, care sunt sărbători legate de arătarea lui Dumnezeu în lume, de iubirea Sa de oameni, dar şi de ridicarea omului de la pământ la cer. Consider că a fost o mare binecuvântare a lui Dumnezeu, atât pentru mine, care am dezvoltat această temă, cât şi pentru ascultătorii mei, pentru că ni s-a dat ocazia, dar şi puterea de a ne întări în dragostea pentru Hristos, Care este „comoara nedeşertată a tuturor bunătăţilor", „dulceaţă, dorire şi plinire", „desfătarea inimii" şi „bucuria limbii".

Cartea de faţă se împarte în două secţiuni de bază. În prima secţiune, sunt cuprinse explicaţiile legate de sărbătorile împărăteşti care s-au dat în cadrul seminarului amintit anterior şi care sunt adunate sub numele de „Cele douăsprezece mari praznice împărăteşti", insistându-se cu precădere asupra temelor hristologice. După cum va constata cititorul, am folosit fragmente aparţinând multor Părinţi ai Bisericii, sprijinindu-mi dezvoltarea acestor teme mai ales pe scrierile Sfântului Ioan Damaschin, ale Sfântului Grigorie Palama şi ale Sfântului Nicodim Aghioritul, dar şi pe omiliile altor sfinţi rostite cu prilejul praznicelor împărăteşti. În cea de-a doua secţiune a cărţii sunt prezentate câteva texte publicate cu mai mult timp în urmă în diferite reviste. Acestea analizează în amănunt anumite aspecte hristologice care sunt doar amintite în prima parte. Consider că era necesar ca şi acestea să fie introduse în ediţia de faţă.

Recunosc, desigur, că temele teologice, dar mai ales cele hristologice sunt foarte subtile şi necesită o îndemânare aparte şi o atenţie deosebită. Cel ce se ocupă cu asemenea teme extrem de serioase trăieşte cu intensitate cuvântul Sfântului Grigorie Teologul, care spunea că „teologia este ca mersul pe sârmă". Aşadar, este nevoie de un mers permanent pe sârmă, adică de multă atenţie, pentru a nu cădea în teorii greşite. De altfel, formularea conţinutului

dogmatic al acestei cărţi a necesitat un timp îndelungat şi prezenţa alături de mine a marilor Părinţi ai Bisericii, care au avut experienţă-revelaţie şi au cunoscut premisele pe care se bazau teologhisirile ereticilor. Tocmai din aceste motive, dacă în ciuda voirii şi a credinţei mele personale, în anumite locuri, ceea ce am scris nu este corect, vă rog să îmi comunicaţi acest lucru, pentru ca să îndrept greşelile, fiindcă, dincolo de defectele mele personale, doresc să rămân în adevăr, în viaţa Bisericii şi în învăţătura ei.

Pentru lămurire, trebuie subliniat faptul că taina lui Hristos, adică taina sfintei iconomii, este unitară şi nu poate fi divizată, adică nu poate fi împărţită sau atribuită uneia sau alteia dintre sărbători. De exemplu, atunci când vorbim despre taina sfintei întrupări, trebuie să ne referim neapărat şi la chenoza lui Hristos, iar această deşertare se vădeşte mult mai expresiv în timpul Patimilor. De asemenea, nici momentele Răstignirii şi Învierii lui Hristos nu pot fi separate. Aşadar, împărţirea praznicelor împărăteşti este convenţională, dar şi necesară, din cauza slăbiciunii omeneşti. Biserica sărbătoreşte separat aceste praznice împărăteşti, stabilind ca ele să fie precedate de post şi de rugăciune, pentru ca astfel omul să aibă posibilitatea de a se bucura şi de a trăi stadiile sfintei iconomii în viaţa sa personală. Dincolo de aceste aspecte, prin aşezarea şi prin articularea praznicelor împărăteşti de-a lungul întregului an bisericesc, timpul se sfinţeşte, se transformă şi se înscrie în veşnicie şi, lucrul cel mai important dintre toate, omul care trăieşte în timp este transformat şi înveşnicit.

Toate faptele şi toate stadiile sfintei iconomii se repetă la fiecare Liturghie, când trăim întruparea lui Hristos, lucrarea şi învăţăturile Sale, Patimile, Răstignirea, Învierea, Înălţarea şi Cincizecimea. De aceea, Sfinţii Părinţi spun că „de-a pururea este Crăciunul" şi „de-a pururea este Cincizecimea". Cu alte cuvinte, la Sfânta Liturghie din ziua de Crăciun, trăim Învierea lui Hristos, iar la sfânta Liturghie a sărbătorii Învierii sau a Înălţării, trăim faptele Sfintei Întrupări.

Trebuie încă să mai observăm că stadiile sfintei iconomii sunt strâns legate de stadiile vieţii duhovniceşti a omului. Realitatea este că oamenii trăiesc evenimentele împărăteşti în funcţie de starea lor duhovnicească. Aşadar, praznicele împărăteşti nu sunt nişte sărbători tipice, care implică o conformare exterioară, ci reprezintă o trăire duhovnicească sau, pentru ca să fim mai precişi, o urmare tainică şi ascetică a lui Hristos.

Este cunoscut faptul că expresia „urmarea lui Hristos" a fost supusă unei deformări eretice, deoarece, potrivit unor mărturii, ea a primit o semnificație moralistă. Cu toate acestea, expresia „urmarea lui Hristos" este de natură hagiografică și patristică și cuprinde întregul parcurs al omului spre îndumnezeire, adică spre țelul său cel mai înalt.

Sfântul Grigorie Palama spunea că oamenii care Îl urmează pe Hristos trăiesc după modelul vieții Lui de pe pământ („Cei care trăiesc în Hristos urmează viețuirea Sa în trup"). Așa cum explică Sfântul Grigorie Palama, „începutul" urmării lui Hristos este sfântul Botez, care reprezintă chipul Îngropării și al Învierii, „mijlocul" este viețuirea în virtuți și după învățăturile Evangheliei, iar „sfârșitul" este biruința asupra patimilor prin lupte duhovnicești. Această biruință duce la viața cerească nestricăcioasă și fără de durere. Sfântul Grigorie continuă, spunând că și sfinții care sunt legați de Hristos vor muri atunci când le va sosi ceasul, așa cum s-a petrecut, de altfel, și cu Hristos, dar vor învia împreună cu El, slăviți și nestricăcioși, și se vor înălța pentru a-L întâmpina la cea de-a Doua Sa Venire.

Referindu-se la urmarea faptelor sfintei iconomii și la trăirea personală a acestora, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune limpede că în sufletul omului au loc zămislirea lui Hristos, prin credința curată și adevărată în duh, întruparea Sa, prin lucrarea poruncilor, Răstignirea, prin nevoințele filosofiei practice, care reprezintă lupta pentru transformarea patimilor, și Învierea, prin vederile duhovnicești din inima omului. Astfel, în funcție de treapta la care se găsește viața noastră duhovnicească, putem și noi trăi praznicele împărătești, adică Întruparea, Boboteaza, Schimbarea la față, Răstignirea, Învierea și Înălțarea lui Hristos. Prin urmare, stadiile și treptele vieții duhovnicești, așa cum sunt acestea prezentate de către Sfântul Maxim Mărturisitorul, adică filosofia practică, vederea de Dumnezeu naturală și teologia mistică, sunt strâns legate de împărtășirea fiecăruia dintre noi din faptele sfintei întrupări.

Potrivit Sfinților Părinți, Hristos Se arată și Se oferă oamenilor în funcție de starea duhovnicească a acestora. El este curățirea celor care se curățesc, iluminarea celor care sunt la treapta iluminării și îndumnezeirea celor care au ajuns la treapta îndumnezeirii (Sfântul Maxim Mărturisitorul). El Se face pentru oameni hrană și băutură veșnică și nemuritoare. Pentru cei care sunt prunci de lapte, Se face sân purtător de lumină, pentru cei înțărcați Se oferă ca un părinte milos, care își învață și își îndrumă copiii, iar pentru cei care s-au făcut

bărbați Se oferă ca pâine prea-dulce (Sfântul Simeon Noul Teolog). În funcție de starea duhovnicească a omului, Hristos Se dăruiește ca frate, ca prieten, ca părinte, ca mamă și ca mire (Sfântul Grigorie Palama). Pentru cel căruia îi este frig, Se face îmbrăcăminte, pentru cel căruia îi este foame, Se face pâine, iar pentru cel însetat, băutură. De aceea, Părinții Bisericii ne îndeamnă să ne îndreptăm spre El fără șovăială, „prin toate mijloacele lui Hristos și din toate puterile" (Sfântul Grigorie Teologul) și să trecem, câți suntem botezați, prin „toate vârstele în Hristos" (Sfântul Grigorie Sinaitul).

La această gradație a vieții duhovnicești se referă Sfântul Apostol Pavel atunci când vorbește despre deosebirea dintre cel care este prunc din punct de vedere duhovnicesc și cel care este bărbat. *Când eram copil, vorbeam ca un copil, simțeam ca un copil; judecam ca un copil; dar când m-am făcut bărbat, am lepădat cele ale copilului* (I Cor. 13, 11). Dumnezeu i-a lăsat în Biserică pe păstori și pe învățători tocmai pentru ca noi să ajungem *la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii* (Efes. 4, 13-14).

Prin urmare, Biserica ne oferă praznicele împărătești pentru a ne desăvârși duhovnicește și a ne maturiza, pentru a ne împlini în vârstă și a deveni bărbați. Aceste praznice nu sunt niște manifestări „folclorice", ci adevărate izvoare de viață și de mântuire. După profunzimea participării noastre la praznicele împărătești, ne dăm seama dacă mai suntem încă prunci sau dacă ne-am maturizat duhovnicește. Mai mult încă, această participare exprimă aplecarea noastră spre Biserică.

Potrivit proorociei Dreptului Simeon Primitorul de Dumnezeu, Hristos *este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și ca un semn care va stârni împotriviri* (Luca 2, 34). El este „Domnul Care dă putere la toate câte sunt, judecătorul tuturor, împăratul tuturor, izvorâtorul luminii și al vieții" (Cuviosul Isihie al Ierusalimului), dar în același timp, Hristos este și marea piatră, iar *cine va cădea pe piatra aceasta se va sfărâma, iar pe cine va cădea îl va strivi* (Matei 21, 44).

Scris în Atena, pe 25 martie 1995, de praznicul Buneivestiri a Maicii Domnului, care este arătarea tainei celei din veac ascunsă.

Arhim. Hierotheos S. Vlachos

A. Cele douăsprezece praznice împărăteşti

I
Bunavestire

Sărbătoarea Buneivestiri a Maicii Domnului este un praznic împărătesc şi, în acelaşi timp, o sărbătoare a Născătoarei de Dumnezeu. Este praznic împărătesc pentru că se referă la Împăratul Hristos, Care a fost zămislit în pântecele Preacuratei Fecioare, şi este sărbătoare a Maicii Domnului, pentru că se referă la acea persoană care a participat la zămislirea şi la întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, adică la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu.

Maica Domnului are o mare valoare şi un loc important în Biserică tocmai pentru că ea a fost aceea pe care au aşteptat-o toate generaţiile şi care a dat lui Dumnezeu Cuvântul fire omenească. De aceea, persoana Născătoarei de Dumnezeu este strâns legată de Persoana lui Hristos, iar vrednicia Preasfintei Fecioare Maria nu se datorează numai virtuţilor ei, ci mai ales rodului pântecelui ei. Prin urmare, cultul Maicii Domnului este indisolubil legat de hristologie. Atunci când vorbim despre Hristos nu putem separa Persoana Acestuia de cea de la care El a luat trup, iar când vorbim despre Născătoarea de Dumnezeu, ne referim în acelaşi timp şi la Hristos, deoarece harul şi vrednicia ei izvorăsc de la Fiul său. Acest lucru reiese cu claritate din acatistele în care este preamărită Maica Domnului: „Bucură-te că eşti scaun Împăratului, bucură-te că porţi pe Cel ce pe toate le poartă".

Legătura dintre cultul lui Hristos şi cel al Maicii Domnului se vădeşte şi din vieţuirea sfinţilor. Un semn distinctiv al sfinţilor, care sunt adevărate mădulare ale Trupului lui Hristos, este acela că o

iubesc cu toții pe Maica Domnului. Este cu neputință să existe un sfânt care să nu o iubească.

1

Bunavestire a Maicii Domnului este începutul tuturor praznicelor împărătești. Într-un tropar al sărbătorii se spune: „taina cea din veac și începutul mântuirii noastre astăzi se arată..." Bunavestire se referă la momentul în care Arhanghelul Gavriil – acel înger de care se leagă toate evenimentele referitoare la întruparea lui Hristos – a intrat cu poruncă dumnezeiască la Preacurata Fecioară și i-a spus că a sosit timpul întrupării lui Dumnezeu Cuvântul și că ea avea să fie Maica Sa (Luca 1, 26-38).

Cuvântul *bunavestire*[4] este alcătuit din două elemente: *buna*[5] și *vestire*[6], și înseamnă veste bună, vestire bună. Bunavestire este înștiințarea, venită prin gura Arhanghelului, referitoare la întruparea lui Dumnezeu Cuvântul pentru mântuirea omului, care reprezintă, în fond, împlinirea făgăduinței date de Dumnezeu după căderea lui Adam și a Evei (Facerea 3, 15), făgăduință care se mai numește și protoevanghelie. De aceea, înștiințarea legată de întruparea lui Dumnezeu Cuvântul este cea mai importantă vestire din istorie.

După cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, pentru Dumnezeu, Bunavestire este un drept, iar pentru oameni, ea este o rugăciune care se împlinește prin întruparea Cuvântului. În paralel, Bunavestire este și împăcarea oamenilor cu Tatăl, care dă ca plată nenăscuta îndumnezeire acelora care ascultă de Hristos. Îndumnezeirea se numește nenăscută pentru că ea nu se naște, ci este revelată celor vrednici de ea. Prin urmare, îndumnezeirea ce se oferă prin înomenirea lui Hristos nu este naștere, ci vădire a strălucirii enipostatice către cei ce sunt vrednici de această descoperire.

---

[4] În limba greacă: *evanghelismos* (ευαγγελισμός).
[5] În limba greacă: *en* (ευ).
[6] În limba greacă: *anghelia* (αγγελία).

Vestea bună, evanghelia[7], bunavestire, este îndreptarea faptelor care s-au petrecut la începutul creației omului, în Raiul fizic numit Eden. Odinioară, prin femeie, a început căderea, cu toate consecințele sale, iar acum, tot prin femeie, a început tot binele. Astfel, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu este noua Evă. Atunci era Raiul fizic, acum este Biserica; atunci era Adam, acum este Hristos; atunci Eva, acum Maria; atunci şarpele, acum Gavriil; atunci s-a auzit şoapta ademenitoare a diavolului – şarpe, acum îngerul îi strigă Mariei „bucură-te" (Cuviosul Iosif Vrienios). În acest fel, greşeala lui Adam şi a Evei a fost îndreptată.

2

Arhanghelul Gavriil i-a spus Fecioarei Maria că este *plină de har*, zicându-i: *Bucură-te, ceea eşti plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată eşti tu între femei* (Luca 1, 28). Aşadar, Preacurata Fecioară este numită *plină de har* şi i se spune că este *binecuvântată*, deoarece Dumnezeu este cu ea.

Potrivit afirmațiilor Sfântului Grigorie Palama şi ale altor Sfinți Părinți, Preasfânta Fecioară a primit harul înainte de ziua Buneivestiri. Prin şederea ei în sfânta sfintelor din templu, a ajuns la sfânta sfintelor vieții duhovniceşti, adică la îndumnezeire. Dacă intrarea în templu era destinată prozeliților, iar partea principală a acestuia, preoților, sfânta sfintelor era rezervată arhiereilor. Preasfânta Fecioară intrase până în sfânta sfintelor, semn că ajunsese la îndumnezeire. Este cunoscut faptul că, la începutul erei creştine, pronaosul era destinat catehumenilor şi celor necurățiți, naosul, celor iluminați, adică membrilor Bisericii, iar sfânta sfintelor, celor care ajungeau la îndumnezeire.

Aşadar, Fecioara Preacurată ajunsese la îndumnezeire încă dinainte de a primi vizita Arhanghelului. Pentru a urca pe această treaptă duhovnicească, ea s-a folosit de o metodă aparte de

[7] În limba greacă: *Evanghelio* (Ευαγγέλιο). În limba greacă, cuvântul *Evanghelie* înseamnă de fapt *veste bună*, având aceeaşi structură etimologică cu *evanghelismos*. Vezi notele anterioare.

cunoaştere a lui Dumnezeu[8] şi de comuniune cu Dumnezeu[9], după cum tâlcuieşte în chip minunat şi inspirat de Dumnezeu Sfântul Grigorie Palama. Este vorba despre isihie[10], adică despre calea isihastă. Preacurata Fecioară a înțeles că nimeni nu poate să ajungă la Dumnezeu prin rațiune, prin simțire, prin închipuire sau prin slava lumească, ci numai prin isihia noetică[11]. Aşadar, ea a omorât toate pornirile sufletului provenite din simțire şi, prin rugăciunea minții, şi-a curățit gândurile. În acest fel, a ajuns la iluminare şi la îndumnezeire, şi tocmai de aceea s-a învrednicit să devină Maica lui Hristos, adică să dea trupul ei lui Hristos. Aşadar, ea nu a avut numai virtuți, ci primise şi harul îndumnezeitor al Creatorului.

Spre deosebire de ceilalți oameni, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a avut plinirea harului lui Dumnezeu. Fiind Dumnezeu Cuvântul, Hristos avea plinătatea harului, iar Maica Domnului a luat plinirea harului din plinătatea harului Fiului său. Aşadar, ea este mai jos decât Hristos, deoarece Hristos avea harul prin firea Sa, în vreme ce Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a primit harul prin împărtăşire. Față de oameni, însă, ea este mai presus.

Maica Domnului a avut plinirea harului din plinătatea harului Fiului ei, înainte de zămislire, în timpul zămislirii şi după zămislire. Înainte de zămislire, plinirea harului era desăvârşită, în timpul zămislirii a fost pe o treaptă superioară a desăvârşirii, iar după zămislire, a fost la măsura desăvârşirii absolute (Sfântul Nicodim Aghioritul). În felul acesta, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a fost fecioară atât trupeşte, cât şi sufleteşte. Fecioria ei trupească este superioară şi mai desăvârşită decât fecioria duhovnicească a sfinților, la care se ajunge prin darul Preasfântului Duh.

3

Nici un om nu se naşte izbăvit de păcatul originar. Căderea lui Adam şi a Evei şi consecințele acestei căderi au fost transmise întregului neam omenesc. Firesc a fost ca nici Preasfânta Născătoare

---

[8] În limba greacă: *theognosia* (θεογνωσία).
[9] În limba greacă: *theokinonia* (θεοκοινωνία).
[10] Adică *linişte.*
[11] Adică *liniştirea minții.*

de Dumnezeu să nu fie izbăvită de păcatul strămoşesc. Cuvântul Apostolului Pavel este categoric în acest sens: *toți au păcătuit şi sunt lipsiți de slava lui Dumnezeu* (Rom. 3, 23). Din acest pasaj apostolic reiese că păcatul înseamnă lipsirea de slava lui Dumnezeu, precum şi faptul că nimeni nu este izbăvit de păcat. Prin urmare, şi Maica Domnului s-a născut cu păcatul strămoşesc. Atunci, care a fost momentul izbăvirii ei? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să ne eliberăm de orice concepție scolastică.

Încă de la început, trebuie să spunem că păcatul originar a însemnat lipsirea de slava lui Dumnezeu, înstrăinarea de Creator şi pierderea comuniunii cu El. Păcatul a avut însă şi consecințe trupeşti, fiindcă în trupul lui Adam şi al Evei au intrat stricăciunea şi moartea. Atunci când în Tradiția ortodoxă se vorbeşte despre moştenirea păcatului strămoşesc, prin aceasta nu se înțelege moştenirea vinei păcatului originar, ci mai ales moştenirea consecințelor acestuia, care sunt stricăciunea şi moartea. După cum, atunci când se îmbolnăveşte rădăcina plantei, se îmbolnăvesc şi crengile şi frunzele, la fel s-a petrecut şi în cazul căderii lui Adam, pentru că a slăbit întregul neam omenesc. Stricăciunea şi moartea pe care omul le moşteneşte formează climatul favorabil cultivării patimilor, iar prin acestea gândul omului se tulbură.

Tocmai din acest motiv, faptul că Hristos a luat trup muritor şi supus patimii, dar fără de păcat, a contribuit la îndreptarea consecințelor păcatului lui Adam. Îndumnezeirea şi iluminarea au existat şi în Vechiul Testament, dar nu şi sfărâmarea morții; tocmai de aceea, profeții văzători de Dumnezeu mergeau în iad. Însă, prin întruparea lui Hristos şi prin Învierea Sa, moartea a fost omorâtă şi firea omenească s-a îndumnezeit. Drept urmare, fiecare om poate acum să ajungă la îndumnezeire. Fiindcă, prin sfântul Botez, devenim mădulare ale Trupului îndumnezeit şi înviat al lui Hristos, spunem că prin Botez omul se izbăveşte de păcatul strămoşesc.

Dacă aplicăm toate acestea în cazul Născătoarei de Dumnezeu, putem să înțelegem mai bine legătura pe care ea a avut-o cu păcatul originar şi felul în care s-a izbăvit de acesta. Preacurata Fecioară Maria s-a născut cu păcatul originar, având în trupul ei toate urmările stricăciunii şi ale morții, însă a ajuns la îndumnezeire şi a intrat în sfânta sfintelor. Dar această îndumnezeire nu era suficientă pentru izbăvirea de consecințele păcatului originar, care sunt

stricăciunea şi moartea, tocmai pentru că firea dumnezeiască nu fusese încă unită cu cea omenească în ipostasul Cuvântului. Însă, în clipa în care, prin puterea Duhului Sfânt, firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în pântecele Născătoarei de Dumnezeu, Preacurata Fecioară a fost prima care a gustat din izbăvirea de păcatul originar despre care am vorbit, ca şi din izbăvirea de consecinţele acestui păcat. De altfel, în acest mod s-a săvârşit ceea ce nu reuşiseră să facă Adam şi Eva prin strădania lor liberă şi personală. De aceea, în clipa Buneivestiri, Maica Domnului a ajuns la o măsură mai înaltă decât aceea la care se aflau Adam şi Eva înainte de cădere. Ea s-a învrednicit să guste scopul final al creaţiei, după cum vom vedea din alte analize.

De aceea, pentru Maica Domnului nu a mai fost nevoie să aibă loc Cincizecimea şi nici ca ea să se boteze. Ceea ce Apostolii au trăit în ziua Cincizecimii, când s-au făcut mădulare ale Trupului lui Hristos, prin Duhul Sfânt, şi ceea ce s-a petrecut cu noi toţi prin taina Botezului, pentru Preacurata Născătoare de Dumnezeu a avut loc în ceasul Buneivestiri. În acea zi, ea s-a izbăvit de păcatul strămoşesc, dar nu în sensul că s-a izbăvit de vină, ci în acela că a dobândit îndumnezeirea sufletului şi a trupului, datorită unirii ei cu Hristos.

Din această perspectivă trebuie înţeles şi cuvântul Sfântului Ioan Damaschin, care spune că, în ziua Buneivestiri, Maica Domnului a luat Duh Sfânt, Care a curăţit-o şi i-a dat puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului şi, în acelaşi timp, de a naşte. Cu alte cuvinte, Preacurata Fecioară Maria a primit de la Sfântul Duh harul curăţitor, primitor şi născător al lui Dumnezeu Cuvântul ca om.

4

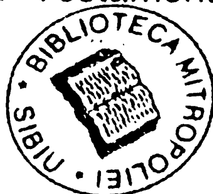
Răspunsul Preacuratei Fecioare la vestea Arhanghelului că se va învrednici să-L nască pe Hristos este grăitor: *Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău* (Luca 1, 38). Din aceste cuvinte, vedem supunerea Maicii Domnului faţă de cuvintele Arhanghelului, dar şi ascultarea ei de Dumnezeu, într-o situaţie nemaiauzită şi greu de acceptat pentru logica omenească. Aşadar, ea şi-a supus raţiunea voii lui Dumnezeu.

Unii spun că, în acea clipă, toți drepții Vechiului Testament, ca și întreaga omenire, așteptau cu sufletul la gură să audă răspunsul Fecioarei Maria, temându-se ca nu cumva ea să refuze supunerea față de voia lui Dumnezeu. Ei zic că, datorită libertății sale, omul poate să spună *da* sau *nu* de fiecare dată când se află într-o asemenea dilemă, după cum s-a întâmplat odată cu Adam și Eva. Prin urmare, la fel s-ar fi putut petrece și în cazul Fecioarei Maria. Adevărul este însă acela că ea nu putea să refuze, dar nu pentru că nu avea libertate, ci pentru că avea adevărata libertate.

Sfântul Ioan Damaschin face distincție între voirea naturală și cea gnomică. Voirea omului este gnomică atunci când îi sunt caracteristice necunoașterea anumitor lucruri, îndoiala și, în fine, neputința de a alege, care corespunde acțiunii șovăielnice. În schimb, voirea este naturală atunci când omul acționează în chip natural, fără șovăieli și fără necunoaștere, spre împlinirea adevărului.

Așadar, voirea naturală este legată de *vreau*, pe când voirea gnomică, de *cum vreau*, aceasta din urmă fiind caracterizată de îndoieli și de șovăieli. Prin urmare, voirea naturală reprezintă perfecțiunea naturii, în timp ce voirea gnomică reprezintă imperfecțiunea, deoarece aparține unui om care nu are cunoștința adevărului și care nu este sigur de ceea ce trebuie să hotărască.

Chiar dacă, prin alcătuirea din două firi, Hristos a avut două voiri, adică voire omenească și voire dumnezeiască, din perspectiva analizei noastre, voirea Sa era naturală, și nicidecum gnomică. Pentru că era Dumnezeu, El a cunoscut în permanență voia lui Dumnezeu Tatăl și niciodată nu au existat în El șovăire și îndoială. Prin har, acest lucru este trăit și de sfinți, dar mai ales de Maica Domnului, căreia îi era imposibil să refuze supunerea față de voia lui Dumnezeu și să respingă astfel întruparea, pentru că ajunsese la îndumnezeire. Ea a avut libertate absolută și, tocmai de aceea, libertatea ei se manifesta întotdeauna conform naturii, nu împotriva ei. Fiindcă noi nu am ajuns la îndumnezeire, libertatea noastră este imperfectă, iar voirea este gnomică și, de aceea, acțiunile noastre sunt șovăielnice. Întrebarea ei *Cum va fi aceasta de vreme ce eu nu știu de bărbat?* (Luca 1, 34) arată smerenia și slăbiciunea ființei omenești, dar și paradoxul situației, pentru că în Vechiul Testament mai existaseră zămisliri minunate, dar nu fără sămânță.

5

În ziua Buneivestiri, a avut loc zămislirea directă a lui Hristos, prin puterea şi prin lucrarea Duhului Sfânt. Într-un imn închinat Maicii Domnului, se cântă: „Îngerul zicând ţie Fecioară: bucură-te, împreună cu glasul S-a întrupat Stăpânul tuturor". Aceasta înseamnă că nu au trecut mai multe ore sau zile până să aibă loc zămislirea, pentru că ea s-a făcut exact în acel moment.

Arhanghelul Gavriil i-a spus lui Iosif, care era logodnicul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu: *Nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt* (Matei 1, 20). Aşadar, Preacurata Fecioară L-a născut pe Hristos ca om, dar zămislirea s-a făcut de la Sfântul Duh.

Tâlcuind această frază, dar mai ales „s-a zămislit de la Duhul Sfânt", Sfântul Vasile cel Mare spune că provenienţa oricărui lucru din altul se redă prin trei sintagme: prima este *prin creaţie*, după cum toată zidirea a fost creată de Dumnezeu prin puterea Sa, cea de-a doua este *prin naştere*, după cum Fiul S-a născut înainte de veci din Tatăl, iar a treia sintagmă este *după natură*, aşa cum energia iese din orice lucru, ca de exemplu, strălucirea din soare şi, în general, energia din sursa de energie. În cazul zămislirii lui Hristos, exprimarea potrivită este că Hristos a fost zămislit cu puterea Sfântului Duh, prin creaţie, nu prin naştere sau după natură.

La rândul său, Sfântul Ioan Damaschin învaţă că Fiul lui Dumnezeu Şi-a făcut Sieşi, din sângiuirile curate şi nevinovate ale Născătoarei de Dumnezeu, trup însufleţit cu suflet raţional şi cugetător, nu prin sământă, ci prin creaţie, de la Duhul Sfânt.

Desigur, atunci când vorbim despre zămislirea lui Hristos în pântecele Născătoarei de Dumnezeu, prin puterea şi prin harul creator al Duhului Sfânt, nu trebuie să izolăm Duhul Sfânt de Treime. Din învăţătura patristică, se cunoaşte faptul că harul Dumnezeului Treimic este comun. Zidirea şi rezidirea omului şi a lumii s-au făcut şi se fac prin harul comun al Dumnezeului Treimic. Prin urmare, trupul împărătesc al lui Hristos nu a fost creat numai de Sfântul Duh, ci şi de Tatăl şi de Fiul Însuşi, adică de întreaga Sfântă Treime. Modalitatea în

care s-a împlinit acest adevăr este următoarea: Tatăl a binevoit întruparea Fiului Său, Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu Şi-a autocreat întruparea, iar Duhul Sfânt a dus-o la împlinire.

Zămislirea lui Hristos în pântecele Născătoarei de Dumnezeu nu s-a făcut cu zgomot şi cu tulburare, ci în linişte şi în taină. Nimeni dintre îngeri sau dintre oameni nu a putut să înţeleagă lucrurile mari care s-au săvârşit în acel ceas. Grăitorul de Dumnezeu David a profeţit acest eveniment, spunând: *Pogorî-se-va ca ploaia pe lână şi ca picăturile ce cad pe pământ* (Ps. 71, 6). Zămislirea lui Hristos s-a făcut fără zgomot şi fără să pricinuiască vreo stricăciune fecioriei Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, aşa cum ploaia cade pe lână fără să provoace zgomot sau stricăciune. De aceea, Maica Domnului a fost şi a rămas Fecioară atât înainte de naştere şi în naştere, cât şi după naştere. Sunt cele trei stele pe care iconarul le aşează pe fruntea şi pe cei doi umeri ai Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

6

Unirea firii dumnezeieşti cu cea omenească în ipostasul Cuvântului, în pântecele Născătoarei de Dumnezeu, este începutul îndumnezeirii directe a firii omeneşti. Cu alte cuvinte, îndumnezeirea firii omeneşti există din prima clipă în care firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească. Sfântul Ioan Damaschin afirmă în acest sens: „Dumnezeu Cuvântul nu S-a unit cu un trup care exista mai înainte", lucru care înseamnă că, din momentul zămislirii şi până ca trupul omenesc să se îndumnezeiască, nu a trecut un interval de timp, deoarece îndumnezeirea s-a petrecut imediat, adică în momentul zămislirii.

Consecinţa acestor fapte este că Preasfânta Fecioară trebuie să fie numită Născătoare de Dumnezeu, pentru că ea nu a născut un om care a avut harul lui Dumnezeu, ci L-a născut cu adevărat pe Dumnezeu, pe Care L-a purtat în pântecele ei timp de nouă luni. De aceea, Preasfânta Fecioară nu este născătoare de Hristos, ci Născătoare de Dumnezeu. Dogma hristologică are consecinţe şi asupra dogmei legate de Maica Domnului, fiindcă Preasfânta Fecioară

este Născătoare de Dumnezeu tocmai pentru că de la Duhul Sfânt L-a luat pe Hristos în pântece.

Acest lucru trebuie subliniat deoarece în vechime a avut loc o mare dezbatere teologică în jurul întrebării dacă Preasfânta Fecioară trebuie numită Născătoare de Dumnezeu, întrebare izvorâtă din anumite învățături eretice. Întărirea definitivă a dogmei care spune că Preasfânta Fecioară L-a născut pe Dumnezeu şi că, de îndată, prin asumarea de către Fiul lui Dumnezeu a firii omeneşti, ea s-a îndumnezeit, a avut loc în cadrul celui de-al treilea Sinod Ecumenic. Folosind termeni filosofici şi gândire omenească, ereticul Nestorie a susținut că, fiind om, Preasfânta Fecioară nu putea să Îl nască pe Dumnezeu, iar pruncul care se afla în ea nu era Dumnezeu, ci doar un om. După cum afirma acesta, Dumnezeu a „trecut" pur şi simplu sau a „împreună-trecut" prin Fecioară. Desigur, au existat probleme în teologia lui cu referire la legăturile dintre cele două firi ale lui Hristos. Nestorie credea că trupul lui Hristos era doar o anexă a firii dumnezeieşti. Credea că Cuvântul era Dumnezeu, dar era o anexă a omului şi locuia în el. Cu aceste presupuneri, Nestorie a afirmat că Fecioara Maria nu a fost Născătoare de Dumnezeu, ci numai Născătoare de Hristos.

Adevărul este că Hristos a fost Dumnezeu-Om, adică Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, şi fiecare fire a Sa acționa în ipostasul Cuvântului „în comuniune cu cealaltă". Vom analiza pe larg această temă atunci când vom vorbi despre naşterea lui Hristos. Aici, însă, trebuie să mai subliniem încă o dată faptul că firea omenească s-a îndumnezeit imediat, prin unirea ei cu firea dumnezeiască în ipostasul Cuvântului, în pântecele Născătoarei de Dumnezeu. Prin urmare, Preacurata Fecioară este şi se numeşte Născătoare de Dumnezeu pentru că L-a născut pe Dumnezeu ca om.

7

Faptul că firea omenească a fost îndumnezeită imediat de firea dumnezeiască a Cuvântului nu a însemnat că trăsăturile firii omeneşti au fost desființate. Acest lucru arată că zămislirea şi purtarea în pântece, ca şi naşterea lui Hristos, s-au petrecut atât suprafiresc cât şi

firesc: suprafiresc, pentru că zămislirea nu s-a făcut cu sământă, ci prin creație, de la Duhul Sfânt, şi firesc, pentru că purtarea în pântece s-a făcut în modul natural în care se poartă pruncul în pântece.

Este însă nevoie să insistăm asupra unui anumit aspect. În cazul oricărui făt, până în momentul naşterii, există mai multe stadii de dezvoltare. La început, are loc concepția, în continuare, la un anumit interval de timp, se face conturarea membrelor trupului, după care fătul se dezvoltă puțin câte puțin şi, în funcție de gradul său de dezvoltare, urmează mişcarea şi, în sfârşit, la momentul potrivit, el iese din pântecele mamei sale.

În cazul pruncului sfânt, însă, creşterea a fost progresivă, neexistând un interval de timp între concepție şi conturarea membrelor. Sfântul Vasile cel Mare este categoric în acest sens: „Cel purtat în pântece a fost imediat desăvârşit cu trupul, şi nu a luat formă după un timp scurt". Cu alte cuvinte, membrele Trupului Său s-au format imediat, adică El a fost creat om desăvârşit, dar nu S-a aflat de îndată la mărimea vârstei de nouă luni. Chiar dacă trupul Său era conturat încă de la început, El creştea încet-încet.

8

Zămislirea lui Hristos în pântecele Născătoarei de Dumnezeu s-a făcut de către Preasfântul Duh, adică nu a avut loc prin sământă, ci prin creație, pentru că Hristos trebuia să-Şi asume firea curată pe care a avut-o Adam înainte de păcat. Desigur, pentru a birui stricăciunea şi moartea, Hristos a luat trup supus patimii şi morții, aşa cum acesta a devenit ca urmare a păcatului lui Adam, însă trupul era întru totul curat şi neprihănit, cum fusese înainte de cădere. Aşadar, din punctul de vedere al curăției, trupul lui Hristos era ca acela a lui Adam de dinainte de păcat, iar din punctul de vedere al supunerii față de moarte şi de stricăciune, era trupul de după păcatul lui Adam.

Prin urmare, era nevoie ca zămislirea să se facă de la Duhul Sfânt, pentru că modul prin care se naşte astăzi omul (prin sământă) este cel care a urmat păcatului. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, creşterea trupului până la naştere nu este cu totul în afara păcatului, pentru că, deşi mintea este pusă de Dumnezeu să conducă

omul, în timpul creşterii trupului, acesta se poartă „nesupus". De aceea, firea curată a lui Hristos nu poate fi legată de zămislirea prin sământă, ci numai de zămislirea prin creaţie.

Toate acestea se leagă de faptul că zămislirea, purtarea în pântece şi naşterea lui Hristos din Preasfânta Fecioară s-au făcut fără plăcere trupească, fără greutate şi fără durere. Aşadar, Hristos a fost zămislit fără plăcere trupească, după care a fost purtat în pântece fără greutate şi S-a născut fără durere. Zămislirea fără sământă s-a făcut din două motive principale: pentru ca Hristos să-Şi asume firea omenească curată şi pentru ca naşterea Sa să fie fără stricăciune şi fără durere.

Maica Domnului L-a zămislit pe Hristos fără plăcere trupească şi, ca urmare, timp de nouă luni, L-a purtat în pântecele ei fără vreun efort şi fără să-l simtă greutatea. Ea nu simţea sarcina, chiar dacă pruncul sfânt se dezvolta în mod natural şi avea greutatea unui embrion normal. Astfel, s-au împlinit spusele Profetului Isaia: *Iată Domnul vine pe nor uşor* (Isaia 19, 1). Prin *nor uşor* se înţelege trupul omenesc, care era atât de uşor, încât Preacurata Fecioară nu îi simţea greutatea şi nici nu a făcut vreun efort în plus în cele nouă luni de zile cât L-a purtat pe Hristos în pântece.

Zămislirea lui Hristos fără plăcere şi fără sământă şi purtarea în pântece fără greutate sunt strâns legate de naşterea fără stricăciune şi fără durere. Potrivit Sfântului Grigorie, Episcopul Nisei, între plăcere şi durere există o legătură strânsă, de vreme ce orice plăcere este urmată de durere. Adam a simţit plăcere, iar consecinţa a fost durerea pentru întregul neam omenesc. Însă acum, prin eliberarea de plăcere, se aduce oamenilor bucurie. Aşadar, zămislirea s-a făcut fără plăcere, iar purtarea în pântece, fără greutate, în acelaşi fel în care naşterea lui Hristos nu a stricat fecioria Născătoarei de Dumnezeu. Acolo unde este puterea Preasfântului Duh „se biruieşte rânduiala firii".

9

Timpul purtării în pântece de către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu este preînchipuirea comuniunii împărtăşirii neîntrerupte pe care o vor avea sfinţii în Împărăţia lui Dumnezeu.

Este cunoscut şi învederat faptul că mama care poartă prunc în pântece are cu el o legătură strânsă şi organică. Oamenii de ştiinţă ai zilelor noastre au dovedit că fătul este influenţat foarte mult nu numai de starea somatică a mamei sale, ci şi de structura ei psihologică. Deşi pruncul sfânt a fost zămislit de la Duhul Sfânt, El a crescut în mod natural, adică a fost în împărtăşire şi în comuniune cu trupul Preasfintei Fecioare, fapt pentru care între Hristos şi Născătoarea de Dumnezeu a existat o legătură strânsă. În mod firesc, acest lucru a însemnat că Preasfânta Născătoare de Dumnezeu I-a dat lui Hristos sângele ei, iar Hristos i-a dat ei harul şi binecuvântarea Sa. Însă chiar dacă Se afla în pântece, Hristos nu a încetat să fie în acelaşi timp şi pe tronul lui Dumnezeu, unit cu Părintele Său şi cu Sfântul Duh.

Firea omenească s-a unit cu firea dumnezeiască în chip neschimbat, neamestecat, nedespărţit şi de neseparat, în momentul zămislirii. Aceasta înseamnă că Născătoarea de Dumnezeu a fost prima care a gustat din binefacerile sfintei întrupări, adică din îndumnezeire. Ceea ce ucenicii lui Hristos au gustat în ziua Cincizecimii, iar noi gustăm după Botez, în timpul tainei Sfintei Euharistii, când ne împărtăşim cu Trupul şi cu Sângele lui Hristos, şi ceea ce vor trăi sfinţii în Împărăţia Cerurilor, Maica Domnului a trăit din prima clipă a zămislirii şi a purtării în pântece.

Prin urmare, zi şi noapte, timp nouă luni încheiate, Hristos a hrănit-o pe Preacurata Fecioară cu sângele Său cel sfinţit. Aceasta este preînchipuirea neîntreruptei şi sfintei Împărtăşiri, a legăturii şi a comuniunii continue a sfinţilor cu Hristos, care va avea loc mai ales în cealaltă viaţă. De aceea, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu este preînchipuirea veacului ce va să fie. Astfel privind-o, ea este Raiul.

10

Vorbind despre Bunavestire a Maicii Domnului, Sfântul Nicodim Aghioritul înaintează înspre o abordare ontologică şi existenţială a evenimentului. Lucrul acesta este justificat, deoarece sărbătorirea faptelor aparente legate de sfânta întrupare nu este suficientă, fiind necesar ca întruparea să fie privită şi din punct de vedere existenţial şi duhovnicesc. De aceea, Sfântul Nicodim a strâns laolaltă mai multe

fragmente din Sfinții Părinți în care se vorbește despre abordarea existențială a Buneivestiri.

Grăitor în acest sens este cuvântul Profetului Isaia: *Zămislit-am, dureri de facere am avut și am născut vânt! Mântuire țării noi n-am dat* (Isaia 26, 18). Conform tâlcuirii Sfinților Părinți, sămânța este cuvântul lui Dumnezeu, iar pântecele este gândul și inima omului. Prin credință, cuvântul lui Dumnezeu este semănat în inima omului, care rămâne grea, purtând în pântece frica lui Dumnezeu[12], adică frica omului de a nu rămâne departe de Dumnezeu. Din această frică începe nevoința pentru curățirea inimii și pentru dobândirea virtuților, nevoință care se aseamănă cu durerile și cu chinurile facerii. În acest fel se naște duhul mântuirii, care este îndumnezeirea și sfințirea.

Hristos ia formă în noi prin durere duhovnicească. Sfântul Apostol Pavel spune: *O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!* (Gal. 4, 19). Durerile facerii sunt nevoința ascetică, iar chipul lui Hristos din noi este îndumnezeirea și sfințirea.

Potrivit Sfinților Părinți (Sfântul Grigorie al Nisei, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Simeon Noul Teolog, Cuviosul Nichita Stithatul etc.), ceea ce s-a petrecut somatic în Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, se petrece duhovnicește în fiecare om al cărui suflet își dobândește fecioria, adică se curăță de patimi. Hristos, Care după trup S-a născut o singură dată, duhovnicește, vrea să Se nască de-a pururi din cei care vor aceasta și, astfel, Se face prunc, crescând în aceștia prin virtuți.

Semnul zămislirii și al nașterii duhovnicești este perceptibil prin faptul că mișcarea sângelui încetează, adică dispar dorințele care duc la săvârșirea păcatului, patimile nu mai lucrează, iar omul urăște păcatul și vrea să facă mereu voia lui Dumnezeu. Zămislirea și nașterea lui Hristos în noi se dobândesc prin punerea în lucrare a poruncilor sfinte, dar mai ales, prin întoarcerea minții în inimă și prin rugăciunea neîncetată și neîmprăștiată. În acest fel, omul se face biserică a Preasfântului Duh.

---

[12] Am preferat formularea *frica lui Dumnezeu* în locul aceleia de *frică de Dumnezeu*, din motivele prezentate de Ieromonahul Rafail Noica în cartea *Cultura Duhului*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia 2002.

* * *

Bunavestire a Maicii Domnului este vestea bună dată neamului omenesc, adică înştiinţarea că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat. Această prăznuire universală trebuie să completeze sărbătoarea personală, adică propria noastră bunăvestire. Cu toţii trebuie să primim înainte-vestirea mântuirii personale, care este cea mai importantă veste a vieţii noastre.

Septembrie 1994

II
Naşterea lui Hristos

Sărbătoarea Naşterii Domnului după trup este maica tuturor sărbătorilor, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur. Naşterea este urmată de toate celelalte sărbători împărăteşti, adică de Bobotează, de Schimbarea la Faţă a Mântuitorului, de Patimi, de Cruce, de Învierea şi de Înălţarea Domnului. Fără Naştere, nu ar fi fost Învierea, iar fără Înviere nu s-ar mai fi împlinit scopul sfintei întrupări. Aşadar, toate praznicele împărăteşti sunt unite între ele, însă noi le despărţim pentru a le putea sărbători şi pentru a aprofunda semnificaţia lor. La fiecare Sfântă Liturghie, trăim toate aceste evenimente ale sfintei întrupări. De aceea, după cum spun Sfinţii Părinţi, mereu este Crăciunul, mereu este Paştele şi mereu este Cincizecimea.

O dată cu Naşterea lui Hristos, au început să se dezvăluie faptele petrecute în timpul Buneivestiri. Atunci când spunem *să se dezvăluie,* înţelegem că există câteva persoane, precum Maica Domnului, Iosif etc., cărora li s-a descoperit că Hristos, pe Care Îl aşteptau toate veacurile, a venit în lume. Desigur, Hristos Se ascunde dezvăluindu-Se şi Se dezvăluie ascunzându-Se. Lucrul acesta se observă pe tot parcursul vieţii Sale, dar şi atunci când El Se descoperă sfinţilor.

1

Naşterea lui Hristos este un eveniment istoric, pentru că se petrece într-o anumită epocă, pe vremea când în Imperiul Roman domnea Cezarul Augustus, iar în Iudeea guverna Irod. Sfinţii Evanghelişti insistă în accentuarea caracterul istoric al evenimentului, pentru că vor să arate că Hristos a fost o personalitate istorică, ceea

ce înseamnă că a luat cu adevărat trup omenesc şi că întruparea nu a fost o presupunere sau o închipuire.

În ciuda caracterului său istoric, acest eveniment este o taină. Ştim că există Dumnezeu-Om, Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, dar felul în care firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în ipostasul Cuvântului rămâne o taină. De altfel, ceea ce s-a petrecut în persoana lui Hristos, adică unirea ipostatică a firii dumnezeieşti cu cea omenească, este un eveniment unic. De aceea, Sfântul Ioan Damaschin avea să spună că Hristos este „singurul lucru nou sub soare", adică singurul lucru nou după zidirea lumii. Aceasta înseamnă că, după facerea lumii şi a omului, nimic nu mai este nou în univers. Toate se repetă. Naşterea unui om este rezultatul cuvântului lui Dumnezeu *să facem om după chipul şi după asemănarea Noastră* sau *creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi îl supuneţi* (Facerea 1, 26-28). Nou este numai Dumnezeul-Om Hristos.

Aşadar, caracterul istoric al evenimentului nu exclude taina, dar nici taina nu desfiinţează caracterul istoric. De Crăciun, sărbătorim Naşterea lui Hristos, dar în acelaşi timp, trăim faptele legate de Naştere şi în chip tainic, în inima noastră, pentru că atunci când vieţuim în Biserică, trăim şi suntem părtaşi la toate stadiile sfintei întrupări.

2

Diferenţa dintre Vechiul şi Noul Testament se regăseşte în faptul că toate revelaţiile lui Dumnezeu din Vechiul Testament au fost revelaţii ale Cuvântului neîntrupat, în vreme ce, în Noul Testament, revelaţiile erau ale Cuvântului întrupat. Cel ce S-a descoperit pe Sine lui Moise şi tuturor profeţilor era Cuvântul lui Dumnezeu, adică cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, însă fără a avea trup.

Proorocii şi drepţii Vechiului Testament au fost în comuniune cu Dumnezeu Cuvântul şi au văzut de dinainte întruparea Sa. Tocmai de aceea L-au văzut ca om. După cum este scris în Vechiul Testament, Adam a auzit din Rai paşii lui Dumnezeu, Iacov s-a luptat cu El, Moise a văzut spatele lui Dumnezeu, Isaia L-a văzut ca om şezând pe tron,

iar Daniil L-a văzut cu asemănare omenească şi ca Fiu al Omului venind la Cel Vechi de zile.

Toate aceste revelaţii arată că proorocii Vechiului Testament au văzut întruparea celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi, adică L-au văzut pe Acela Care avea să Se întrupeze pentru mântuirea neamului omenesc. Faptul că Moise a văzut spatele lui Dumnezeu înseamnă că el a văzut ceea ce urma să se petreacă în viitor, adică întruparea Cuvântului. Profeţii nu au văzut firea lui Dumnezeu, ci numai forma şi imaginea a ceea ce avea să fie, deoarece, mai întâi, trebuia ca Fiul lui Dumnezeu să Se facă om adevărat, pentru a Se uni cu firea noastră şi pentru a Se arăta întrupat pe pământ (Sfântul Ioan Damaschin).

În afară de aceste cazuri, în Vechiul Testament mai există şi alte fragmente revelatoare care proorocesc fără putinţă de tăgadă întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, dar şi alte fapte concrete, precum Acela că nu se va strica fecioria Născătoarei de Dumnezeu, că Hristos va aduce pace în lume etc.

3

În aceste analize încercăm să observăm reperele hristologice ale praznicelor împărăteşti. Cu toate acestea, putem să distingem şi alte fapte care nu au caracter hristologic, dar sunt legate de adevărul că Hristos este Mântuitorul lumii şi că trăirea acestui adevăr presupune o anumită stare duhovnicească a omului.

În afară de Preasfânta Născătoare de Dumnezeu şi de Iosif, primii care s-au închinat Pruncului sfânt au fost păstorii cărora îngerul lui Dumnezeu le-a vestit că S-a născut Mântuitorul lumii. Această vestire nu a fost doar o întâmplare, pentru că respectivii păstori nu s-au învrednicit de o asemenea descoperire numai pentru faptul de a se fi aflat cel mai aproape de Peşteră.

După spusele Sfinţilor Părinţi, revelarea lui Hristos către păstori s-a făcut din mai multe motive: în primul rând, pentru curăţia păstorilor, datorată linişții şi depărtării lor de lume; în al doilea rând, pentru că păstorii erau păstrători şi următori ai rânduielii şi ai virtuţilor patriarhilor Vechiului Testament; în al treilea rând, pentru a se arăta că Hristos va fi adevăratul Păstor al neamului lui Israel şi în al patrulea rând, pentru

a se vedea limpede că Hristos nu i-a ales pe cărturarii şi pe fariseii vicleni spre a fi primitori ai revelaţiei, ci pe oamenii simpli şi săraci cu duhul. Aşadar, păstorii nu au fost nişte personaje întâmplătoare. Toate acestea arată felul în care omul poate să trăiască taina revelaţiei şi să se folosească de ea.

4

De o mare însemnătate a fost şi imnul îngerilor: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!* (Luca 2, 14). Pacea pe care o cântau îngerii nu era o pace socială, adică lipsa războiului, ci întruparea şi prezenţa lui Hristos. Aşadar, îngerii nu au cântat o pace care avea să vină în viitor, ci pacea care a venit în lume o dată cu Naşterea lui Hristos, fiindcă, prin întruparea Sa, Hristos l-a împăcat pe om cu Dumnezeu, cu aproapele său şi cu sine însuşi, tocmai pentru că în Persoana lui Dumnezeu Cuvântul firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească. După cădere, omul a pierdut pacea pe care o avea cu Creatorul său, pentru că nu se mai închina la adevăratul Dumnezeu, ci la idoli fără suflet şi fără simţire. Acum, însă, prin întruparea lui Hristos, omului îi este oferită posibilitatea de a-L iubi din nou pe Dumnezeu şi de a Se închina Lui. În plus, omul a dobândit pacea cu îngerii şi cu semenii săi şi pacea energiilor sale sufleteşti, pentru că Hristos a făcut ceea ce nu reuşise să facă Adam. Adam trebuia ca, prin harul lui Dumnezeu şi prin strădania sa personală, să ajungă la comuniune deplină cu Dumnezeu, adică energiile sale sufleteşti trebuiau să ajungă să lucreze firesc şi suprafiresc. Acest lucru a fost înfăptuit de Hristos.

Expresia *între oameni bunăvoire* arată faptul că întruparea este voirea anterioară a lui Dumnezeu. Potrivit Sfinţilor Părinţi, voia lui Dumnezeu se împarte în anterioară şi posterioară. Cea anterioară este după bunăvoinţă, iar cea posterioară este după îngăduinţă. Atunci când se spune că întruparea este voirea anterioară a lui Dumnezeu, se înţelege că ea nu a fost consecinţa căderii lui Adam, pentru că s-a aflat în planurile lui Dumnezeu încă dinainte de cădere, adică unirea omului cu Dumnezeu nu s-ar fi putut face dacă nu ar fi existat o anumită persoană în care firea dumnezeiască să se unească ipostatic

cu cea omenească. De aceea, întruparea este voia anterioară a lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că ea a fost rânduită fără a depinde de căderea lui Adam, pe când Patimile şi Răstignirea au fost urmarea căderii lui Adam. Întruparea lui Hristos a fost încununarea creaţiei. Omul şi toată zidirea au fost făcute pentru Dumnezeul-Om. Aşadar, omul nu ar fi putut ajunge la îndumnezeire şi zidirea nu s-ar fi sfinţit dacă nu exista Dumnezeul-Om.

5

Alături de păstori, şi Magii de la Răsărit s-au învrednicit să-L vadă pe Hristos nou-născut şi să I se închine. Important nu este când s-a petrecut acest lucru, ci faptul că Magii L-au găsit pe Hristos. Dumnezeu S-a descoperit acestora cu adevărat, ceea ce nu s-a petrecut şi în cazul cărturarilor sau fariseilor, care formau orânduirea socială a acelei epoci. Magii nu erau astrologi, aşa cum îi ştim noi astăzi, ci astronomi, care observau stelele cerului şi mişcările acestora. În acea epocă, astrologia era considerată ştiinţă. Astăzi, ştiinţa astronomiei s-a îndepărtat de astrologie, pentru că aceasta din urmă are legătură cu metafizica şi cu satanismul şi este respinsă de credinţa ortodoxă.

Magii L-au recunoscut pe Hristos prin „lumina cunoştinţei" şi I s-au închinat Lui. Cu ochii trupului vedeau un prunc, dar cu cei ai sufletului Îl vedeau pe Dumnezeu întrupat. Aşadar, Magii se aflau pe o treaptă duhovnicească suficient de înaltă pentru a-L vedea pe Dumnezeu şi pentru a I se închina. Prin urmare, nu a fost vorba despre o chestiune ştiinţifică, ci despre curăţia sufletului.

Dovada celor spuse aici este faptul că steaua pe care Magii au văzut-o la Răsărit şi care i-a condus până la Betleem nu era o stea obişnuită, ci, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, era un înger al lui Dumnezeu care le îndrepta calea. Faptul că nu a fost vorba despre un fenomen natural, ci despre unul supranatural, rezultă din însuşirile acelei stele. Mai întâi, ea nu se mişca continuu, pentru că uneori se oprea. Atunci când Magii înaintau, ea se mişca, iar când Magii se opreau, se oprea şi ea. În al doilea rând, steaua se mişca la un nivel mult mai puţin înalt decât celelalte stele, iar atunci când Magii

au ajuns la locul unde Se afla Hristos, steaua s-a oprit şi a coborât deasupra sălaşului. În al treilea rând, steaua era atât de luminoasă încât le întrecea pe toate celelalte (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Dincolo de acestea, steaua Magilor avea o mişcare paradoxală, adică dinspre Răsărit spre Apus, iar într-un final, s-a mişcat de la Ierusalim spre Betleem, adică spre Sud. Mai mult, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, ea se vedea şi ziua, în vreme ce toate celelalte stele sunt invizibile la lumina soarelui.

Prin urmare, steaua aceasta luminoasă a fost înger al lui Dumnezeu, iar după cum spune Cuviosul Iosif Vrienios, ea era Arhanghelul Gavriil, care de altfel, a fost cel care a slujit în permanenţă marea taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Aşadar, Magii erau teologi[13] în sensul ortodox al cuvântului, de vreme ce ajunseseră la iluminare şi dobândiseră cunoştinţa lui Dumnezeu.

6

La Naşterea lui Hristos a participat şi zidirea, care a luat har de la Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu întrupat. În termenul *zidire* sunt cuprinse animalele, peştera, ieslea, munţii, cerul etc. Icoana Naşterii Domnului arată că întreaga creaţie a primit harul lui Hristos. În centrul imaginii Se află Hristos, Care este izvorul harului necreat, adică al energiei sfinţitoare şi îndumnezeitoare a lui Dumnezeu.

Atunci când S-a născut Hristos, întreaga zidire a înălţat imnuri Dumnezeului şi Creatorului său. Astfel s-a dovedit faptul că Hristos este Creatorul a toate câte sunt şi că zidirea este creaţia Lui, pentru că El este Dumnezeu.

Spuneam mai înainte că, la Naşterea lui Hristos, întreaga zidire a primit har de la Dumnezeu. Aici trebuie să facem o distincţie clară. Deşi energia lui Dumnezeu este una, în funcţie de roadele sale, ea are diferite însuşiri. Astfel, putem vorbi despre energie sfinţitoare, proniatoare[14], dătătoare de viaţă, înţelepţitoare şi îndumnezeitoare. În

---

[13] Adică *grăitori de Dumnezeu*.

[14] Adică *care mişcă şi poartă de grijă*.

acest context, trebuie să spunem că, din punct de vedere ontologic, zidirea se împărtăşeşte din energia proniatoare şi făcătoare de viaţă a lui Dumnezeu, în vreme ce din punctul de vedere al mântuirii, ea se împărtăşeşte din energia sfinţitoare. Doar cei îndumnezeiţi şi sfinţii se împărtăşesc şi din energia îndumnezeitoare.

Prin urmare, îngerii şi oamenii care erau de faţă la Naşterea lui Hristos au primit energie îndumnezeitoare, în vreme ce zidirea necuvântătoare a primit energia sfinţitoare a lui Dumnezeu. Aceste precizări trebuiau făcute pentru a nu se crea nici o confuzie în privinţa împărtăşirii cu harul lui Dumnezeu.

7

Vorbind despre întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, trebuie neapărat să analizăm numirile pe care le atribuim Acestuia, pentru că ele exprimă diferite adevăruri teologice.

Înainte de înomenire, a Doua Persoană a Sfintei Treimi este numită *Fiul* şi *Cuvântul lui Dumnezeu*. Numele *Fiul* arată face cunoscut că S-a născut din Tatăl, iar „născut" este însuşirea sa ipostatică. Numele *Dumnezeu Cuvântul* se foloseşte nu numai pentru a arăta felul naşterii lui Hristos, ci şi relaţia Sa cu Tatăl şi statutul Său faţă de Acesta, după cum afirmă Sfântul Grigorie Teologul. I se spune *Cuvânt*, pentru că relaţia Sa cu Tatăl este aceeaşi care există în cazul oamenilor între cuvânt şi gând, căci prin cuvânt se exprimă sensurile şi conţinutul gândului. Aşadar, numele *Cuvântul* Îl desemnează şi pe Tatăl, pentru că cel care Îl înţelege şi Îl vede pe Cuvântul, Îl înţelege şi Îl vede în Cuvânt şi pe Tatăl.

După întrupare sau, mai bine zis, din clipa zămislirii Cuvântului în pântecele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, atunci când a avut loc unirea firii dumnezeieşti cu cea omenească, în ipostasul Cuvântului, El este numit *Hristos*. Numele *Hristos*[15] este nume al ipostasului, care nu are legătură numai cu o fire a Lui, fiind semnul celor două firi ale Dumnezeului întrupat. Cuvântul a luat numele de *Hristos* (*uns, sfinţit*), deoarece firea omenească a fost sfinţită de

---

[15] În limba greacă: Χριστός - *uns, sfinţit; cel care unge, cel care sfinţeşte.*

Dumnezeu; dar prin Cel Care sfinţeşte înţelegem şi pe Tatăl, Care unge, şi pe Fiul, Care este uns, şi pe Duhul Sfânt, prin Care se înfăptuieşte ungerea. Pentru că firea omenească a fost unsă de întreaga Sfântă Treime, la această ungere a participat şi Cuvântul. Dumnezeu Cuvântul S-a uns pe Sine, sfinţind trupul, ca un Dumnezeu, prin Dumnezeirea Sa, dar în acelaşi timp, ca om, El a fost sfinţit (Sfântul Ioan Damaschin).

Prin urmare, numele *Hristos* desemnează cele două firi, adică firea dumnezeiască[16] şi cea omenească[17], ce alcătuiesc împreună Dumnezeul-Om. Doar în mod excepţional acest nume s-ar putea folosi fie pentru a desemna firea omenească a lui Hristos, fie pe cea dumnezeiască, acest lucru justificându-se prin faptul că, după unirea în ipostas a celor două firi, Cuvântul Se numeşte Hristos. Astfel, Acela Care, înainte de întrupare, era Fiul lui Dumnezeu, deşi după întrupare, rămâne tot Fiul lui Dumnezeu, El Se numeşte acum *Hristos*, nume prin care se desemnează unirea celor două firi.

Cuvântul *Dumnezeire* se referă la fire, în vreme ce cuvintele *Tatăl*, *Fiul* şi *Sfântul Duh* se referă la ipostasuri. A susţine că Dumnezeirea S-a întrupat şi că S-a făcut om este o erezie. Învăţătura dreaptă este că Dumnezeirea S-a unit cu firea omenească în unul din ipostasurile Sale. Aşadar, nu S-a întrupat Tatăl, ci a doua Persoană a Sfintei Treimi, adică Fiul lui Dumnezeu, Care a fost şi este Dumnezeu adevărat (Sfântul Ioan Damaschin).

8

În cazul lui Hristos, au avut loc două naşteri: una a fost o naştere necauzată, dincolo de cuvânt, de timp şi de fire, care a fost din Tatăl, mai înainte de toţi vecii, iar cealaltă s-a făcut pentru noi, din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, prin „purtare în pântece", dar „deasupra legii firii purtării în pântece", deoarece Hristos a fost zămislit de la Duh Sfânt, nu prin sămânţă.

---

[16] Care unge.

[17] Care este unsă.

Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu, S-a născut mai înainte de timp, din Tată Preacurat, fără de mamă, şi în timp, din Mamă Fecioară Preacurată, fără tată trupesc. Amândouă aceste naşteri s-au făcut fără schimbare şi fără pătimire, fiindcă prin ele, nici Dumnezeu Tatăl nu a suferit vreo modificare, şi nici Preasfânta Născătoare de Dumnezeu nu şi-a pierdut fecioria.

Amândouă naşterile sunt de nepătruns pentru raţiunea omenească. Noi primim adevărul revelat, potrivit căruia Hristos S-a născut fără schimbare din Tatăl şi fără de sămânţă din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, fără să cercetăm în minte aceste fapte, pentru că, după spusele Sfântului Grigorie Teologul, încercarea de a înţelege tainele supraraţionale poate să ducă omul la nebunie. Adevărul este, însă, că cele două naşteri oferă suficientă certitudine asupra faptului că omul poate să se mântuiască numai prin Hristos, pentru că Hristos a îndreptat greşeala lui Adam şi l-a îndrumat pe om către ţinta pe care ar fi atins-o Adam dacă nu păcătuia.

Sfântul Ioan Damaschin face câteva observaţii etimologice subtile referitoare, pe de o parte, la cuvintele *aghenitos*[18] (*nefăcut, nedevenit*) şi *ghenitos*[19] (*făcut, devenit*), care provin de la cuvântul *ghignome*[20] (*a deveni*), iar pe de altă parte, la cuvintele *aghennitos*[21] (*nenăscut*) şi *ghennitos*[22] (*născut*), scrise cu dublu *n* şi care provin de la verbul *ghennome*[23] (*a se naşte*). Aceste observaţii etimologice exprimă miezul cel mai adânc al teologiei ortodoxe.

Cuvintele *aghenitos* şi *ghenitos* (cu un singur *n*) înseamnă *nefăcut, nedevenit,* respectiv *făcut, devenit.* În vreme ce *nefăcutul* nu a fost creat, *făcutul* a fost creat cândva. Cu acest înţeles, Dumnezeu este nefăcut şi necreat, în vreme ce *făcut* se referă la creaţie. Prin cuvintele *aghenitos* (nefăcut) şi *ghenitos* (făcut), ne referim la fire.

Cuvintele *aghennitos* (nenăscut) şi *ghennitos* (născut) scrise cu dublu *n,* nu desemnează firea, ci ipostasul. Acestea se referă la Dumnezeu şi la om. Tatăl este nenăscut, pentru că nu S-a născut din

---

18 În limba greacă: αγένητος.
19 În limba greacă: γενητός.
20 În limba greacă: γίγνομαι.
21 În limba greacă: αγέννητος.
22 În limba greacă: γεννητός.
23 În limba greacă: γεννώμαι.

nimeni, iar Fiul, după firea Sa dumnezeiască, este născut, pentru că S-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii. Același lucru este observat și în cazul oamenilor, de vreme ce și omul se naște, cu diferența că el este zidit.

Pornind de la aceste premise, Tatăl este *aghenitos* (cu un singur *n*), pentru că este nefăcut, nedevenit și nu are un moment de început, dar în același timp, este și *aghennitos* (cu dublu *n*), pentru că nu S-a născut, ci El L-a născut pe Fiul și din El izvorăște Duhul Sfânt.

Fiul lui Dumnezeu este *aghenitos* (cu un singur *n*), pentru că, fiind Dumnezeu, este nezidit, dar *ghennitos* (cu dublu *n*), pentru că S-a născut din Tatăl mai înainte de veacuri. De asemenea, și după firea Sa omenească, El este *ghennitos* (cu dublu *n*), pentru că S-a născut din Fecioara Maria în timpul istoric.

Pentru hristologie, aceste lucruri au o mare importanță, deoarece arată Dumnezeirea Cuvântului, dar și faptul că după naștere Cuvântul Își păstrează ipostasul, deoarece *ghennitos* (cu dublu *n*) este trăsătură caracteristică a ipostasului și, prin urmare, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a născut un ipostas alcătuit din două firi.

9

Întrebarea principală care se naște în legătură cu întruparea lui Dumnezeu Cuvântul este: de ce S-a întrupat a doua Persoană a Sfintei Treimi, și nu prima (Tatăl) sau a treia (Duhul Sfânt)? Desigur, întreaga Sfântă Treime a participat la întrupare, de vreme ce Cuvântul a luat fire omenească, Tatăl a binevoit întruparea Fiului Său, iar Duhul Sfânt a fost împreună-lucrător al întrupării, având în vedere faptul că Hristos a fost zămislit de la Sfântul Duh. Cert este, însă, că firea omenească a fost luată de cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi. Există trei motive principale ale acestui fapt.

P r i m u l a fost acela că Dumnezeu Cuvântul este prototipul zidirii omului. Fiul lui Dumnezeu este *chipul lui Dumnezeu celui nevăzut* (Col. 1, 15), iar omul este creat după chipul lui Dumnezeu, adică după chipul Cuvântului. Potrivit Sfântului Ioan Damaschin, omul a fost zidit după chipul Cuvântului, adică i s-a dat rațiune și libertate, și după asemănare, adică a primit desăvârșirea în virtuți, atât cât i-a fost

cu putință firii omenești. Însă, prin încălcarea poruncilor, asemănarea s-a întunecat și omul s-a golit de comuniunea cu Dumnezeu, consecința firească fiind pătrunderea în om a stricăciunii și a morții. Drept urmare, Cuvântul S-a întrupat pentru ca să îl rezidească pe om și să îl îndrume spre ceea ce ar fi putut să înfăptuiască el însuși, prin harul lui Dumnezeu și prin propria lui nevoință.

Atunci când ne-a creat, Dumnezeu ne-a dat cele mai de sus, adică chipul și asemănarea, dar noi nu le-am păstrat, ci le-am pierdut. Acum însă, prototipul creației noastre, adică Dumnezeu Cuvântul, vine și ia asupra Sa cele mai de jos, adică firea noastră, ca să ne elibereze de stricăciune, să reînnoiască vasul care se murdărise și se zdrobise și de asemenea, ca să ne izbăvească de robia diavolului și să ne învețe drumul spre noua viață.

Dar pentru că în urma păcatului în om intraseră moartea și stricăciunea, întoarcerea omului la Dumnezeu nu mai era doar o chestiune de pocăință, așa cum ne învață Sfântul Atanasie cel Mare. Prin urmare, era necesar ca moartea să fie biruită. Astfel, prin întruparea Sa, Cuvântul lui Dumnezeu a luat din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu trup preacurat, dar supus morții și patimii, pentru ca să biruiască moartea și pe Diavol și să Se facă prototipul noii creații.

Al d o i l e a motiv pentru care S-a întrupat cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi a fost păstrarea neschimbată a însușirii, având în vedere faptul că fiecare Persoană din Treime are o însușire neschimbată: Tatăl este Tată, și nu Fiu, Fiul este Fiu al lui Dumnezeu, și nu Tată, iar Sfântul Duh este Sfântul Duh, și nu Tată sau Fiu. Aceste însușiri nu se pot schimba, mișca sau transforma. Tatăl nu putea să devină Fiu, și nici Sfântul Duh nu putea să Se nască, de vreme ce purcede din Tatăl; în schimb, cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, Care S-a născut din Tatăl mai înainte de timp, putea să Se nască și în timp, după trup, din Preasfânta Fecioară. Așadar, Fiul lui Dumnezeu devine fiul omului și astfel, însușirea Sa rămâne neschimbată.

Al t r e i l e a motiv al întrupării celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi a fost acela că Fiul este Cuvântul lui Dumnezeu, Care ne dezvăluie voia Tatălui. De altfel, El Se arăta adesea și în Vechiul Testament, făcând cunoscută voia lui Dumnezeu Tatăl.

Aşadar, noi dobândim mântuire de la Cuvântul întrupat, prin Care suntem duşi la Părintele Său, pentru că El este poarta prin care intrăm în casa Tatălui. Dacă Hristos este poarta oilor Sale, cheia este Duhul Sfânt (Sfântul Simeon Noul Teolog).

10

Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul a avut ca scop îndreptarea lui Adam şi a Evei, dar mai ales îndumnezeirea omului. Sfântul Atanasie cel Mare afirmă că Dumnezeu S-a făcut om pentru ca să îl facă pe om dumnezeu. Acelaşi lucru este spus şi de troparele Bisericii: „Dumnezeu Se face om ca să-l facă pe Adam dumnezeu".

Deşi căderea lui Adam a avut şi consecinţe morale, în realitate, ea nu a fost o cădere morală, ci una ontologică, pentru că a dus la stricarea întregii existenţe a omului. Prin păcat, omul s-a golit de harul sfânt, a pierdut îndrăzneala în faţa lui Dumnezeu, s-a acoperit de asprimea vieţii pline de trudă (simbolizată de frunzele de smochin[24]), a pierdut veşnicia, adică s-a înfăşurat în moarte şi în grăsimea cărnii (simbolizată prin îmbrăcarea cu haine de piele[25]), a fost exilat din Rai, s-a osândit la moarte şi a căzut sub stăpânirea stricăciunii. Din mila şi din iubirea Sa de oameni, Dumnezeu l-a povăţuit pe om în multe feluri, iar în cele din urmă, pentru ca moartea să fie biruită şi omul să fie îndreptat spre îndumnezeire, Dumnezeu a ajuns să Se întrupeze. De altfel, întruparea trebuia să se petreacă oricum, de vreme ce, după cum am arătat şi mai înainte, nu exista o altă modalitate ca omul să ajungă la îndumnezeire.

Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul arată bunătatea, înţelepciunea, dreptatea şi puterea lui Dumnezeu: bunătatea, pentru că nu a trecut cu vederea slăbiciunea fiinţei omeneşti, ci i-a întins o mână de ajutor; înţelepciunea, pentru că a găsit cea mai bună rezolvare pentru ceea ce părea imposibil; dreptatea, pentru că după cădere, nu a plămădit un alt om care să lupte cu diavolul şi nici nu l-a desprins pe om cu forţa de moarte, ci l-a făcut biruitor prin faptul că Dumnezeu Însuşi a luat trupul omului muritor şi supus patimii; puterea,

---

[24] Facerea 3, 7.

[25] Facerea 3, 21.

pentru că I-a fost cu putinţă să facă toate aceasta, adică să Se facă om, chiar dacă a rămas fără încetare Dumnezeu adevărat, de o fiinţă cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt (Sfântul Ioan Damaschin).

Prin urmare, îndumnezeirea nu este un lux al vieţii duhovniceşti, ci este scopul şi încununarea vieţii omului. Prin Dumnezeul-Om Hristos, de la chip, omul poate să ajungă la asemănare, adică la îndumnezeire. Firea omenească a fost răscumpărată şi îndumnezeită de Hristos şi de aceea, prin unirea cu El, omul poate să îndumnezeiască şi propriul său ipostas. De vreme ce s-a descoperit medicamentul mântuirii, fiecare om bolnav poate să îl ia şi astfel, să dobândească vindecarea.

Îndumnezeirea omului se mai numeşte şi tămăduire sau vindecare, pentru că omul care merge pe această cale se vindecă de stricăciune şi de moarte şi se izbăveşte de asuprirea diavolului. În vechea Biserică existau eretici care învăţau că Hristos a luat sufletul şi trupul omului, dar nu şi mintea sa. Răspunzând la aceasta, Sfântul Grigorie Teologul spune că Hristos a luat întreaga fire omenească, adică trupul, sufletul, mintea şi toate celelalte elemente componente ale naturii umane, pentru că altfel, nu ar fi putut să le vindece. Cu alte cuvinte, dacă nu ar fi luat şi mintea, acesta ar fi rămas netămăduit. „Ce nu este luat [asupra Sa de Hristos], rămâne nevindecat; ce se uneşte cu Dumnezeu, se mântuieşte".

După cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, la crearea lumii şi a omului au fost lăsate cinci împărţiri, şi anume: între creat şi necreat, între îngeri şi oameni, între cer şi pământ, între Rai (Edenul fizic) şi lume şi între bărbat şi femeie. Primul Adam trebuia ca, prin strădania sa personală şi prin harul lui Dumnezeu, să surmonteze divizările lăsate de Dumnezeu. Ceea ce nu a reuşit să facă primul Adam, a reuşit Hristos, Care este noul Adam. Astfel, s-a dat posibilitatea ca fiecare om să depăşească toate aceste împărţiri prin unirea cu Hristos.

11

Întruparea se mai numeşte şi deşertare sau chenoză. În acest sens, cuvintele Sfântului Apostol Pavel sunt uimitoare: *Care, Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o ştirbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deşertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-se*

asemenea oamenilor, şi la înfăţişare aflându-se ca un om, S-a smerit pe Sine ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte de cruce (Filip. 2, 6-8).

Deşertarea Cuvântului trebuie interpretată ca bunăvoinţă a lui Dumnezeu: „arată bunăvoinţă spre robii Lui printr-o pogorâre de nespus şi de neînţeles" (Sfântul Ioan Damaschin). Cuvântul binevoieşte faţă de neamul omenesc luând chip de rob, adică trup, dar pentru ca să fie încăput, Îşi micşorează, Îşi scade într-un anumit fel Dumnezeirea, fără însă a înceta să fie Dumnezeu (Sfântul Grigorie Teologul). În legătură cu aceasta, Sfântul Grigorie Teologul spune: „Plinul se goleşte, se goleşte de slava sa şi se face mic, ca prin el, eu să mă împărtăşesc din plinire".

Fiul lui Dumnezeu este fără încetare de o fiinţă cu Tatăl. Acest lucru este firesc, deoarece egalitatea nu Şi-a dobândit-o prin forţă. Pentru ca să mântuiască neamul omenesc, El S-a întrupat, luând firea omenească şi ascunzându-Şi Dumnezeirea. Hristos Îşi arată îngăduinţa faţă de robii Săi, iar „slava Sa nesmerită se smereşte fără să se smerească" (Sfântul Ioan Damaschin). Marea taină a deşertării se poate reda numai prin exprimări negative.

Golirea lui Hristos nu a constat în faptul că S-a născut sărac, că a trăit într-o familie modestă, că a gustat de mic prigoana, persecuţia şi chinurile, că S-a confruntat cu ura oamenilor etc., ci în aceea că a luat firea omenească supusă morţii şi pătimirii. Faptul că neplămăditul Dumnezeu a luat plămăditul firii omeneşti, că ziditul s-a unit cu neziditul, se numeşte golire şi sărăcire a lui Hristos.

Deplina îndumnezeire a omului nu se putea face fără chenoză. În plus, sfânta deşertare a arătat că iubirea adevărată înseamnă sărăcie, jertfă, dăruire şi luarea asupra ta a celuilalt. De aceea, cu cât omul înaintează spre iluminare şi spre îndumnezeire, cu atât mai mult se goleşte, şi invers.

12

Consecinţa chenozei a fost faptul că, îmbrăcând firea omenească, Hristos a luat şi aşa-numitele patimi fireşti şi nepăcătoase. De vreme ce Dumnezeu Cuvântul a luat firea omului, El Şi-a asumat toate câte aparţin omului, afară de păcat.

Atunci când ne referim la patimile nepăcătoase, prin ele nu înțelegem patimile care depind de noi, în sensul că fac obiectul alegerii sau preferinței noastre, ci patimile care au intrat ca urmare a păcatului. Ele sunt foamea, setea, truda, durerea, lacrima, rănirea trupului, fuga de moarte, frica, zbuciumul sau nevoia de ajutor din partea îngerilor din cauza slăbiciunii firii. Acestea nu sunt păcate, dar sunt consecințe ale păcatului.

Pentru că a vrut să biruiască moartea și pe Diavol, Hristos a luat trup muritor și supus patimii și S-a făcut om adevărat, nu o închipuire. Tocmai de aceea, a luat asupra Sa și așa-zisele patimi nepăcătoase și firești. Astfel, vedem că Îi era foame și sete, că obosea, că lăcrima, că cerea izbăvire de moarte etc.

Însă Hristos nu a luat pofta trupească. Acest lucru are legătură cu faptul că nu a fost zămislit prin sământă, ci de la Duhul Sfânt. Firea omenească care este în relație cu instinctul de reproducere este legată de gânduri, de dorințe, de stârniri ale cărnii etc., însă Hristos nu a avut niciodată asemenea probleme, pentru că *n-a săvârșit nici un păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui* (I Petru 2, 22). De altfel, așa cum am spus și anterior, Hristos a luat asupra Sa patimile firești și nepăcătoase, dar nu și păcatul. Atunci când Hristos era ispitit de Diavol, ispita nu venea dinăuntru, prin gânduri, ci dinafară. „Cel viclean îl ispitea de afară, nu din gânduri..."

Hristos a fost noul Adam, adică Dumnezeu-Om și „singurul lucru nou sub soare", fapt pentru care patimile nepăcătoase luate de El se mișcau și firesc și deasupra firii. Patimile se mișcau după fire, adică, de exemplu, Îi era foame și sete, ca tuturor oamenilor, dar numai atunci când El Însuși voia ca trupul Său să sufere cele firești pentru om. „Când se supunea trupului, suferea cele ale trupului". Patimile nepăcătoase se mișcau în Hristos și deasupra firii, pentru că era imposibil ca El să sufere ceva împotriva voii Sale. În cazul lui Hristos, nu a existat nimic care să fie impus. De aceea, Îi era foame, sete sau teamă numai atunci când El consimțea și, de asemenea, a murit atunci când a voit. Cu alte cuvinte, patimile nu aveau putere asupra lui Hristos, pentru că Hristos era Cel care avea putere asupra patimilor (Sfântul Ioan Damaschin).

Dacă toate energiile trupești ale omului care atinge pragul îndumnezeirii ajung să se suspende, cu precădere în timpul vederii de

Dumnezeu, cu atât mai mult acest lucru se petrecea în cazul lui Hristos. Hristos a murit pentru om, dar a murit numai atunci când a voit. De aceea, *strigând cu glas mare Şi-a dat duhul* (Matei 27, 50). Omul epuizat nu poate să strige cu putere. Hristos Şi-a dat sufletul prin voia Lui, strigând cu glas mare, ceea ce înseamnă că nu S-a stins puţin câte puţin, după cum se întâmplă cu muribunzii în agonie, ci a murit prin puterea pe care a avut-o ca Dumnezeu.

13

În decursul acestor analize am spus în mod repetat că, prin întrupare, firea dumnezeiască s-a unit ipostatic cu cea omenească. În acest moment, este nevoie să aruncăm o privire cât mai amănunţită asupra temei întrupării, pornind de la învăţătura Sfinţilor Părinţi. Desigur, întruparea este o taină şi, nefiindu-ne permis să demersul filosofic asupra ei, ne sprijinim pe învăţătura sfinţilor noştri purtători de Dumnezeu care au primit revelaţia pentru că au ajuns la îndumnezeire. Dacă Profetul Moise, ajungând la vederea de Dumnezeu, a fost iniţiat în multe taine ale Dumnezeirii, cu atât mai mult acest lucru s-a petrecut în cazul sfinţilor îndumnezeiţi ai Noului Testament.

În vechea Biserică existau diferiţi eretici care, prin gândire filosofică, încercau să înţeleagă cum lucrau cele două firi ale lui Hristos, adică firea dumnezeiască şi cea omenească. În acest sens, putem să distingem două puncte de vedere principale: cel nestorian şi cel monofizit. Potrivit adepţilor lui Nestorie, având în vedere faptul că cele două firi şi trăsăturile lor caracteristice sunt total diferite, adică nu sunt de acelaşi tip, nu era posibil ca firea dumnezeiască să fie unită cu cea omenească. Prin urmare, aşa cum susţineau ei, firea omenească a fost numai o anexă a celei dumnezeieşti, iar unirea a fost într-un fel ca lipirea a două bucăţi de lemn. Dimpotrivă, după învăţătura monofizită, firea dumnezeiască a absorbit-o pe cea omenească şi, de aceea, firea omenească şi-a pierdut trăsăturile ei caracteristice.

Combătând aceste puncte de vedere eretice, Biserica a dogmatizat că Hristos este Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, adică Dumnezeu-Om, că firea omenească s-a unit cu cea dumnezeiască în ipostasul Cuvântului şi, prin urmare, Hristos are

„două firi unite fără amestecare, fără schimbare, fără despărţire, fără împărţire". Această învăţătură se păstrează într-un tropar închinat Maicii Domnului din Octoih, scris de Sfântul Ioan Damaschin: „nicicum n-a răbdat schimbare, sau amestecare, sau despărţire, ci a păzit întreagă osebirea amândurora firilor". Cu alte cuvinte, fiecare fire a păstrat propriile sale trăsături şi, astfel, cele două firi nici nu s-au schimbat, nici nu s-au amestecat, dar nici nu s-au despărţit.

În continuare, va trebui să ne oprim puţin asupra cuvintelor *fără schimbare*, *fără amestecare* şi *fără despărţire*, în conformitate cu învăţătura Sfântului Ioan Damaschin, pentru că în acestea se ascunde taina legăturii dintre cele două firi ale lui Hristos.

Fără schimbare arată că fiecare fire şi-a păstrat propriile sale trăsături. Atunci când s-au petrecut moartea şi învierea lui Lazăr, firea omenească a lui Hristos a vărsat lacrimi, care sunt caracteristice firii omeneşti, în vreme ce firea dumnezeiască l-a înviat pe Lazăr, lucru propriu firii dumnezeieşti. Aşadar, în Hristos, ziditul rămâne zidit, muritor, descriptibil şi văzut, în vreme ce neziditul rămâne nezidit, nemuritor, nedescriptibil şi nevăzut.

Fără amestecare desemnează faptul că nu există nici o confuzie între lucrările[26] celor două firi. În cazul lui Lazăr, viaţa nu îi este redată de firea omenească, iar lacrimile nu sunt vărsate de firea dumnezeiască. Toate minunile au fost făcute de dumnezeiesc, dar nu fără trup, şi toate cele smerite au fost făcute de omenesc, dar nu fără dumnezeiesc. Aşadar, adevărul este că, în Hristos, nu există amestecare între lucrările celor două firi. Firea dumnezeiască împărtăşeşte slavă, dar rămâne pasivă atunci când trupul pătimeşte.

Cuvintele *fără schimbare* şi *fără amestecare* trebuie să fie neapărat analizate împreună cu cel de-al treilea cuvânt, care este *fără despărţire*. *Fără despărţire* înseamnă că cele două firi sunt nedespărţite şi inseparabile, adică nu se despart niciodată. Fiecare lucrare lucrează în Hristos „în comuniune cu cealaltă". În exemplul învierii lui Lazăr, spunem că a lăcrimat firea omenească şi că a dat viaţă firea dumnezeiască, dar cele două firi erau unite în permanenţă, datorită ipostasului. Prin urmare, Lazăr a fost înviat de întreaga fiinţă a lui Hristos. Atunci când pătimea trupul, Dumnezeirea era unită cu

---

26 Cuvântul *energie* trebuie înţeles şi cu sensul de *acţiune*.

trupul, dar rămânea pasivă, iar când acționa Dumnezeirea Cuvântului, sfântul cuget al lui Hristos era legat de Dumnezeire, cunoscând cele care se săvârşeau.

Datorită unirii ipostatice, Hristos nu le săvârşea pe cele omeneşti ca un om, pentru că, în acelaşi timp, El era şi Dumnezeu, dar nici pe cele dumnezeieşti nu le săvârşea ca un Dumnezeu, pentru că era şi om. Aceasta este consecința adevărului că cele două firi s-au unit ipostatic, adică s-au unit fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire, astfel încât fiecare dintre ele se mişca în comuniune cu cealaltă, în ipostasul Cuvântului.

După unirea ipostatică a celor două firi, a existat o singură Persoană într-un singur ipostas. Prin gândire filosofică, Nestorie a ajuns să susțină categoric că fiecare fire îşi are persoana sa. El spunea că, prin unirea celor două firi, Hristos a luat două persoane, adică persoana Dumnezeirii şi cea a omenescului, şi că astfel, a rezultat o a treia persoană, pe care el a numit-o „persoana iconomiei" sau „persoana legii". După gândirea lui Nestorie, persoana lui Hristos nu se identifică nici cu persoana lui Dumnezeu, şi nici cu persoana omului; de aceea, atunci când cele două firi se separă, această persoană încetează să mai existe.

Şi aceste puncte de vedere eretice au fost respinse de Biserică. Unirea celor două firi a avut loc în Persoana Cuvântului. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, Însuşi Dumnezeu Cuvântul a devenit ipostas în trup. „Dumnezeu Cuvântul S-a făcut ipostas al trupului. Hristos este unul, Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, şi Se smereşte întru totul, în alcătuirea Sa din fire dumnezeiască şi omenească. Prin urmare, şi trupul primeşte închinare tocmai pentru că Dumnezeu Cuvântul S-a făcut ipostas în el. Aceasta înseamnă că Hristos nu este alcătuit din două persoane şi mai înseamnă că, prin unire, nu s-a format o persoană a legii, pentru că Dumnezeu Cuvântul S-a făcut ipostas al trupului, iar firea dumnezeiască şi cea omenească s-au unit fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire în ipostasul Cuvântului.

Mai mult decât atât, cele două firi ale lui Hristos se întrepătrund fără să îşi piardă caracteristicile. Trebuie însă precizat faptul că întrepătrunderea se face numai de către firea dumnezeiască, pentru că fiind nezidită, aceasta trece prin toate şi nimic nu poate să treacă

prin ea. Aşadar, întruparea a însemnat unirea şi înfăşurarea celor două firi, dar numai de către firea dumnezeiască, în acelaşi fel în care soarele transmite energiile sale către noi, dar rămâne în afara energiilor noastre.

Desigur, având două firi, Hristos a avut două lucrări şi două voiri. Lucrările nu sunt ale persoanei, ci ale firilor. Aceste energii vin totuşi de la Persoana comună, de la ipostasul Cuvântului. Aşadar, firile nu lucrează fără a depinde de ipostasul Cuvântului. La fel se petrece şi cu lucrările.

14

Dogma hristologică are o mare importanţă, pentru că este strâns legată de eclesiologie, de antropologie şi de soteriologie[27]. Sfinţii Părinţi acordă învăţăturii hristologice o atenţie deosebită, deoarece, dacă aceasta este denaturată, în mod automat, este denaturată şi învăţătura eclesiologică, antropologică şi soteriologică. Printr-o asemenea denaturare, Biserica s-ar transforma într-o asociaţie omenească sau într-o organizaţie religioasă, adică într-o adunare, iar omul nu şi-ar mai afla scopul vieţii, de vreme ce ar devia de la drumul şi de la mijloacele care duc spre mântuire.

Dezvoltând câteva dintre aspectele subtile ale dogmei hristologice, trebuie să ne referim şi la discuţia iscată pe marginea sintagmelor *fire compusă* şi *ipostas compus*, deoarece, la fel ca în trecut, şi în prezent are loc o mare dezbatere în legătură cu diferenţa dintre acestea.

Monofiziţii spuneau că, prin unirea celor două firi ale lui Hristos, s-a format o singură fire, pe care ei au numit-o *fire compusă*. Astfel judecând lucrurile, ei susţineau ideea că firea omenească a fost absorbită de cea dumnezeiască. Punctul de vedere monofizit denaturează însă caracterul *neschimbat* al unirii celor două firi. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, de vreme ce firea compusă este ceva diferit de cele iniţiale, ea nu este de o fiinţă nici cu firea dumnezeiască, nici cu cea omenească. Pentru a exemplifica acest

---

[27] Adică *învăţătura despre mântuire.*

lucru, el se referă la alcătuirea trupului omenesc din patru elemen... focul, aerul, apa şi pământul. După formare, trupul este ceva diferit, pentru că nu mai este nici foc, nici aer, nici apă şi nici pământ. Prin urmare, dacă pentru Hristos am folosi sintagma *fire compusă*, atunci Hristos nu ar mai fi de o fiinţă nici cu Tatăl, după firea dumnezeiască, şi nici cu Maica Sa şi cu noi, după firea omenească. Prin urmare, Hristos nu ar mai putea fi numit nici Dumnezeu, şi nici om.

Sfântul Ioan Damaschin, care este integrat organic în Tradiţia ortodoxă, respinge sintagma *fire compusă* şi introduce formularea *ipostas compus*. Desigur, şi această formulare trebuie să fie interpretată în spirit ortodox, pentru că şi este ea susceptibilă de a fi denaturată. Să vedem puţin cum putem vorbi despre *ipostas compus* în duhul dreptei credinţe.

Înainte de întrupare, ipostasul Fiului lui Dumnezeu Cuvântul era simplu, necompus, netrupesc, nezidit, nevăzut, neatins, de nedescris, având tot ceea ce avea şi Tatăl şi diferind numai în modul de existenţă, de vreme ce Tatăl este nenăscut, iar Fiul este născut. După întrupare, însă, ipostasul lui Dumnezeu Cuvântul a devenit compus, în sensul alcătuirii din dumnezeiesc şi omenesc. Aşadar, după ce Hristos a luat trup, ipostasul Său unic, alcătuit din două firi, este nezidit, după firea dumnezeiască, şi zidit, după cea omenească; nevăzut, după firea dumnezeiască, şi văzut, după cea omenească.

Dacă nu primim sintagma *ipostas compus*, cădem fie în nestorianism, pentru că acceptăm două ipostasuri în Hristos, fie în monofizism, pentru că suntem de acord cu modificarea şi confuzia celor două firi.

Aşadar, cele două firi ale lui Hristos s-au unit „într-un singur ipostas compus". Vorbind despre ipostas compus, ne referim neapărat la alcătuirea „din două firi desăvârşite, cea dumnezeiască şi cea omenească".

Desigur, este posibilă înţelegerea eretică a acestei sintagme, fie prin credinţa că s-ar fi format un ipostas din alte două ipostasuri, adică cel dumnezeiesc şi cel omenesc, fie prin acceptarea existenţei unui alt ipostas din două firi[28]. Sintagma *ipostas compus* combate

[28] Adică firea omenească s-a unit cu cea dumnezeiască în ipostasul Cuvântului, dar prin unire, s-a format un nou ipostas, care nu mai este ipostasul Cuvântului.

asemenea interpretări eretice, pentru că ea desemnează un ipostas alcătuit din două firi şi care are două firi. Cu alte cuvinte, în Tradiţia ortodoxă, atunci când vorbim despre *ipostas compus*, nu înţelegem numai că ipostasul a fost alcătuit din „două firi desăvârşite", ci şi că ipostasul lucrează şi este cunoscut în amândouă firile. În acest fel, se evită atât nestorianismul, cât şi monofizismul.

15

În Slava de la laude a praznicului Crăciunului se cântă: „Pentru aceasta şi noi aducem Ţie, în loc de dar de bani, bogăţia teologhisirii celei drept-credincioase". Sfânta întrupare nu este oferită oamenilor pentru a le stimula acestora gândirea evlavioasă sau pentru ca ei să alcătuiască analize psihologice şi sentimentale. Asemenea analize, dacă sunt făcute la o vârstă trupească şi duhovnicească corespunzătoare, pot duce la anumite rezultate, dar în cele din urmă, taina întrupării trebuie să fie analizată tot în cadrul atmosferei teologiei ortodoxe. Cum s-ar putea altfel, de vreme ce avem de-a face cu unirea dintre firea dumnezeiască şi cea omenească în ipostasul Cuvântului, care este un lucru nou, peste fire şi de neconceput pentru mintea omenească?

Dincolo de ceea ce am spus până acum, este necesar să mai analizăm patru aspecte ce înfăţişează o abordare personală a acestei mari sărbători, care este maica tuturor praznicelor împărăteşti.

În primul rând, peştera în care S-a născut Hristos este întruchiparea Bisericii. Sfântul Vasile cel Mare este sugestiv în această privinţă. El spune că sălaşul unde a născut Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a primit chipul Bisericii, pentru că ieslea este jertfelnicul, Iosif este preotul de rând, magii sunt clericii, păstorii sunt diaconii, îngerii sunt ierarhii, Domnul Hristos este Arhiereul, Preasfânta Fecioară este tronul, vasele în care se amestecă vinul cu apa sunt sânii, întruparea, mantia, Heruvimii, ripidele, Sfântul Duh este discul, iar Tatăl, Care învăluie totul prin puterea Sa, este acoperământul discului.

Biserica este Trupul teantropic [divino-uman] al lui Hristos, Care a fost zămislit în pântecele Născătoarei de Dumnezeu şi care S-a

născut, S-a schimbat la față, a pătimit, a fost răstignit, a înviat şi S-a înălțat la ceruri. În timpul Sfintei Liturghii, este săvârşită toată această mare taină şi ni se dă posibilitatea de a ne împărtăşi din harul lui Dumnezeu. Aşa cum Biserica nu este o organizație omenească, nici Sfânta Liturghie nu este o ceremonie de rememorare sau de satisfacere a simțurilor noastre.

În al d o i l e a rând, firea dumnezeiască este pentru totdeauna unită cu firea omenească, fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire şi fără împărțire în ipostasul Cuvântului. Aceasta înseamnă că cele două firi nu s-au despărțit şi nu se despart niciodată. În prezent, ne putem împărtăşi din Trupul îndumnezeit al Cuvântului, tocmai pentru că firea omenească rămâne nedespărțită de cea dumnezeiască, adică Dumnezeul-Om există pentru totdeauna. Împărtăşindu-ne din Trupul şi din Sângele îndumnezeit al lui Hristos, ne facem de un trup şi de un sânge cu El.

În al t r e i l e a rând, pentru că ne închinăm marii taine a întrupării, dar mai ales pentru că ne împărtăşim din Trupul şi din Sângele lui Hristos, trebuie să îl ocolim pe Irod, aşa cum au făcut şi Magii. Sfântul Evanghelist Matei spune că Magii *luând înştiințare în vis să nu se mai întoarcă la Irod, pe altă cale s-au dus în țara lor* (Matei 2, 12).

Cuvântul *Irod* înseamnă în limba ebraică *de piele* şi, de aceea, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că este nevoie să ocolim plăcerile şi pornirea cărnii. De asemenea, trebuie să îl ocolim şi pe diavolul semănător de gânduri, care ne împiedică să păşim pe drumul mântuirii, pentru a ne întoarce în țara noastră, adică în Rai, pe un alt drum, şi anume pe acela al virtuților.

Aceasta înseamnă că trebuie să ducem o viață ascetică, în împărtăşire din sfintele Taine. Cei care trăiesc ascetic se învrednicesc ca, prin sfintele Taine, să se unească cu Hristos.

În al p a t r u l e a rând, atunci când omul trăieşte ascetic şi în împărtăşire din sfintele Taine, adică în duhul Tradiției ortodoxe, el ajunge să simtă în inimă şi în toată existența sa faptele sfintei întrupări. Aşadar, el nu mai trăieşte aceste fapte din afară, ci dinlăuntrul lor. Sfântul Simeon Noul Teolog spune că, atunci când omul îşi curăță inima şi este iluminat, Îl primeşte în interiorul său pe Hristos şi Îi simte mişcările de prunc. Hristos Se zămisleşte în om ca un prunc, după care Se naşte prin virtuți. În acest fel, omul trăieşte în existența sa

toate evenimente întrupării. Desigur, numai în Hristos, firea dumnezeiască s-a unit ipostatic cu cea omenească, dar şi cel care se îndumnezeieşte primeşte în firea sa harul lui Dumnezeu şi se face mădular al Trupului lui Hristos. Drept urmare, omul înțelege mişcările harului din el, dar şi sensul chenozei şi al îndumnezeirii firii omeneşti.

* * *

Întruparea celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi a avut ca scop îndumnezeirea firii omeneşti. Însă este necesar ca ipostasul fiecăruia dintre noi să fie îndumnezeit, căci dacă nu ne aflăm pe drumul îndumnezeirii, este ca şi cum, pentru noi, Hristos nu S-ar fi întrupat.

Septembrie 1994

III

Tăierea împrejur a lui Hristos

În cea de-a opta zi de la Naşterea Sa, Hristos a primit tăierea împrejur, aşa cum era prevăzut în Legea Vechiului Testament. Pentru că S-a născut şi a trăit într-un anumit mediu, El a respectat toate rânduielile şi obiceiurile de atunci. Tăierea împrejur trebuie să fie interpretată neapărat în cadrul teologiei chenozei pe care Hristos şi-a asumat-o pentru mântuirea neamului omenesc.

De vreme ce Sfinţii Părinţi au stabilit ca Naşterea Domnului să fie sărbătorită pe 25 decembrie, firesc a fost ca Tăierea împrejur, care a avut loc după opt zile, să fie prăznuită pe 1 ianuarie, adică la exact opt zile de la Naştere. Troparele din ziua acestei sărbători redau însemnătatea teologică a tăierii împrejur. Unul dintre acestea, care este destul de cunoscut, spune: „Mântuitorul pogorându-Se la neamul omenesc, primit-a înfăşare în scutece... şi nu S-a ruşinat de trupeasca tăiere împrejur". Aşa cum, din milă şi din dragoste de oameni, Hristos a primit înfăşarea în scutece, la fel a primit şi tăierea împrejur după trup. Această bunăvoire sau chenoză desăvârşită a lui Hristos este considerată de Biserică un mare praznic împărătesc.

1

Tăierea împrejur este tăierea „circulară a părţii superioare a mădularului bărbătesc". Ea avea loc în cazul fiecărui copil de parte bărbătească, pentru că fusese stabilită încă de la începuturi, printr-o poruncă dată de Dumnezeu lui Avraam. Fragmentul corespunzător din Vechiul Testament este următorul: *toţi cei de parte bărbătească ai voştri să se taie împrejur. Să vă tăiaţi împrejur şi acesta va fi semnul legământului dintre Mine şi voi. În neamul vostru, tot pruncul de parte*

toate evenimente întrupării. Desigur, numai în Hristos, firea dumnezeiască s-a unit ipostatic cu cea omenească, dar şi cel care se îndumnezeieşte primeşte în firea sa harul lui Dumnezeu şi se face mădular al Trupului lui Hristos. Drept urmare, omul înțelege mişcările harului din el, dar şi sensul chenozei şi al îndumnezeirii firii omeneşti.

* * *

Întruparea celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi a avut ca scop îndumnezeirea firii omeneşti. Însă este necesar ca ipostasul fiecăruia dintre noi să fie îndumnezeit, căci dacă nu ne aflăm pe drumul îndumnezeirii, este ca şi cum, pentru noi, Hristos nu S-ar fi întrupat.

Septembrie 1994

III

Tăierea împrejur a lui Hristos

În cea de-a opta zi de la Naşterea Sa, Hristos a primit tăierea împrejur, aşa cum era prevăzut în Legea Vechiului Testament. Pentru că S-a născut şi a trăit într-un anumit mediu, El a respectat toate rânduielile şi obiceiurile de atunci. Tăierea împrejur trebuie să fie interpretată neapărat în cadrul teologiei chenozei pe care Hristos şi-a asumat-o pentru mântuirea neamului omenesc.

De vreme ce Sfinţii Părinţi au stabilit ca Naşterea Domnului să fie sărbătorită pe 25 decembrie, firesc a fost ca Tăierea împrejur, care a avut loc după opt zile, să fie prăznuită pe 1 ianuarie, adică la exact opt zile de la Naştere. Troparele din ziua acestei sărbători redau însemnătatea teologică a tăierii împrejur. Unul dintre acestea, care este destul de cunoscut, spune: „Mântuitorul pogorându-Se la neamul omenesc, primit-a înfăşare în scutece... şi nu S-a ruşinat de trupească tăiere împrejur". Aşa cum, din milă şi din dragoste de oameni, Hristos a primit înfăşarea în scutece, la fel a primit şi tăierea împrejur după trup. Această bunăvoire sau chenoză desăvârşită a lui Hristos este considerată de Biserică un mare praznic împărătesc.

1

Tăierea împrejur este tăierea „circulară a părţii superioare a mădularului bărbătesc". Ea avea loc în cazul fiecărui copil de parte bărbătească, pentru că fusese stabilită încă de la începuturi, printr-o poruncă dată de Dumnezeu lui Avraam. Fragmentul corespunzător din Vechiul Testament este următorul: *toţi cei de parte bărbătească ai voştri să se taie împrejur. Să vă tăiaţi împrejur şi acesta va fi semnul legământului dintre Mine şi voi. În neamul vostru, tot pruncul de parte*

...pătească... *să se taie împrejur în ziua a opta* (Facerea 17, 10-12). ...eaşi poruncă a fost repetată şi lui Moise: *Iar în ziua a opta se va tăia pruncul împrejur* (Leviticul 12, 3). Vorbindu-le odată iudeilor, Hristos le-a adus aminte că tăierea împrejur a fost dată lui Moise, dar a existat şi înainte de el: *Moise v-a dat tăierea împrejur, nu că este de la Moise, ci de la părinţi, şi sâmbăta tăiaţi împrejur om* (Ioan 7, 22).

Tăierea împrejur era legată de cucernicia faţă de Dumnezeu şi de ţinerea Legii, fiind semnul unui israelitean curat, în vreme ce omul spurcat şi necinstitor era denumit prin cuvântul prepuţ, care era semnul celui netăiat împrejur. Aşadar, tăierea împrejur şi netăierea împrejur erau două noţiuni şi două practici opuse, care îi desemnau pe iudei, respectiv pe idolatri.

Ceremonia tăierii împrejur era o practică dureroasă, mai ales atunci când se făcea cu mijloacele acelei vremi. Instrumentele tăierii împrejur erau cuţitul, briciul şi piatra ascuţită. Astfel, pentru ca să-şi taie împrejur copilul, Sefora a folosit o piatră tăioasă. *Sefora, luând un cuţit de piatră, a tăiat împrejur pe fiul său* (Ieşirea 4, 25). De asemenea, este cunoscut faptul că Iosua Navi a făcut *cuţite ascuţite de cremene şi a tăiat împrejur pe fiii lui Israel* (Iosua Navi 5, 3).

După cum ne dăm seama, tăierea împrejur era o practică dureroasă, care provoca hemoragie. Şi, dacă ne gândim că ea avea loc asupra unui prunc care abia se născuse, înţelegem atât durerea lui, cât şi cea a părinţilor care făceau tăierea împrejur şi vedeau zbaterea copilului lor.

2

Tăierea împrejur nu avea numai un scop igienic, ci şi un profund conţinut teologic şi o importanţă fundamentală. Tocmai sub acest aspect, ea era diferită de tăierea împrejur care se făcea la alte popoare, ca de exemplu la egipteni sau la arabi şi mahomedani. Unii dintre ei, precum mahomedanii, au preluat circumcizia din Vechiul Testament şi din poruncile lui Moise, însă această tăiere împrejur a lor nu avea un conţinut anume. Sfântul Epifanie, Arhiepiscopul Ciprului, spune că multe popoare, cum ar fi idolatrii şi preoţii egiptenilor, saracinii, ismaeliţii (mahomedanii), samaritenii, iudeii şi omiriţii, aveau

tăierea împrejur, dar cei mai mulți dintre ei nu o făceau pentru legea lui Dumnezeu, ci „dintr-un anumit obicei".

Cuvântul lui Dumnezeu către Avraam, prin care s-a consfințit tăierea împrejur, arată motivul principal al acestei practici. Dumnezeu a spus: *şi acesta va fi semnul legământului dintre Mine şi voi* (Facerea 17, 11). Aşadar, este vorba despre un legământ al lui Dumnezeu cu oamenii Lui sau despre testament. Un asemenea legământ trebuia să fie întărit prin sânge, lucru întâlnit şi în Noul Testament, pentru că noul legământ al lui Dumnezeu cu oamenii se pecetluieşte cu sângele lui Hristos.

Tăierea împrejur era semnul recunoaşterii cuiva că aparținea poporului lui Dumnezeu, „încât poporul ales este însemnat". Potrivit exegeților, tăierea împrejur nu era prin ea însăşi un testament, ci numai semnul testamentului şi al legământului.

Această practică funcționa ca o reamintire a faptului că israelitenii trebuiau să rămână în cucernicia față de Dumnezeu pe care o avuseseră părinții lor şi în neamestecare trupească cu idolatrii şi cu alte popoare. În acest fel, se împiedica amestecarea neamului dar mai ales, se evita consecința acestui lucru, care era denaturarea credinței revelate. Sfântul Epifanie spune că tăierea împrejur era ca o pecete pe trup, ca o reamintire şi ca un legământ că vor rămâne „în cucernicia părinților lor". Aşadar, israelitenii primitori ai tăierii împrejur trebuiau să rămână în neamul lor şi în credința în adevăratul Dumnezeu.

În plus, tăierea împrejur era o preînchipuire a Botezului care avea să fie introdus la timpul potrivit prin întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, pentru că, în realitate, Botezul este tăierea împrejur a inimii, după cum vom vedea în continuare.

3

Hristos a primit această practică dureroasă imediat după Naşterea Sa. Descrierea ceremoniei tăierii împrejur a lui Hristos se păstrează în cuvinte puține, în Evanghelia după Luca. Sfântul Evanghelist scrie: „Şi când s-au împlinit opt zile, ca să-L taie împrejur, I-au pus numele Iisus, cum a fost numit de înger, mai înainte de a Se zămisli în pântece" (Luca 2, 21). Din această prezentare săracă în

informații vedem că ceremonia tăierii împrejur era strâns legată de punerea numelui, pentru că atunci I s-a dat numele de *Iisus*, care înseamnă *mântuitor*.

Interesante sunt cuvintele Cuviosului Teofilact, care spune că acea parte care a fost tăiată la circumcizia lui Hristos a fost păstrată neatinsă de Însuşi Hristos şi a fost luată din nou o dată cu Învierea Sa. Acest lucru arată ceea ce se va petrece şi cu trupul nostru. Învățătura Sfinților Părinți spune că părțile trupului nostru care s-au stricat în diferite feluri se vor lega din nou de trup sau vor fi din nou plămădite de Dumnezeu, astfel încât, omul întreg, alcătuit din trup şi din suflet, va intra în Împărăția lui Dumnezeu. Desigur, atunci, trupul va fi duhovnicesc, nu sufletesc, aşa cum este astăzi.

Tăierea împrejur, care avea loc în cea de-a opta zi şi era legată şi de punerea numelui, a trecut în creştinism sub forma slujbei „pentru pecetluirea copilului şi punerea numelui în cea de-a opta zi de la naştere". Miezul slujbei este o rugăciune minunată pe care preotul o citeşte pruncului în fața uşilor bisericii. Desigur, pruncul este adus de moaşă sau de o rudă, nu de către mamă, care va intra în biserică abia în cea de-a patruzecea zi de la naştere.

Cert este faptul că, fiind om, prin tăierea împrejur, Hristos a suferit o mare durere. Aceasta arată totala aplecare a lui Dumnezeu spre neamul omenesc. Unul dintre troparele sărbătorii spune: „Legea plinind, Făcătorul Legii, cu trupul, astăzi, de bunăvoie Se taie împrejur, tăiere făcând iernii păcatului".

4

După ce am văzut valoarea teologică a tăierii împrejur, pe care Dumnezeu a lăsat-o în Vechiul Testament, şi faptul că Însuşi Hristos a primit tăierea împrejur, trebuie să ne referim şi la cauzele pentru care Hristos S-a tăiat împrejur.

Mai întâi, prin primirea tăierii împrejur, Hristos a arătat că El Însuşi a dat Legea Vechiului Testament şi de aceea, trebuia şi El să o respecte. Hristos nu a venit ca să desființeze legea, ci să o respecte şi, desigur, să o împlinească. Aşadar, Hristos a împlinit Legea fără să o

încalce. În acest mod, El ne-a arătat că şi noi trebuie să ţinem legea lui Dumnezeu, care are ca scop mântuirea noastră.

În al doilea rând, după cum deja am subliniat, tăierea împrejur a arătat în mod concret ce a însemnat de fapt chenoza Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Desigur, chenoza are legătură mai ales cu întruparea, prin faptul că Dumnezeul cel nezidit a luat fire omenească zidită. Dar golirea şi desăvârşita smerire a lui Dumnezeu se pot vedea şi din tăierea împrejur, de vreme ce Hristos a binevoit să primească această încercare grea.

În plus, Hristos a primit tăierea împrejur ca să arate că a luat fire omenească adevărată. Acest lucru este deosebit de important, pentru că în vechea Biserică apăruse o erezie care se numea dochetism şi care susţinea că Hristos nu a luat fire omenească adevărată, adică trup omenesc adevărat, ci un trup presupus sau închipuit. Această idee a dus la concluzia că Hristos nu S-a răstignit pe Cruce, de vreme ce nu avea trup adevărat, ci numai i-a păcălit pe iudei. Numai că o asemenea viziune nu îi mântuieşte pe oameni. Cum poate omul să se mântuiască dacă Hristos nu a luat fire omenească adevărată? De aceea, după cum spune Sfântul Epifanie, Hristos a fost tăiat împrejur ca să arate că „într-adevăr, a luat trup".

De asemenea, tăierea împrejur a lui Hristos a arătat că trupul pe care Îl avea nu era de o fiinţă cu Dumnezeu. În Hristos, ziditul s-a unit cu neziditul. Firea omenească este zidită, în vreme ce firea dumnezeiască este nezidită. Pentru că s-a îndumnezeit prin Dumnezeirea Cuvântului, trupul s-a unit cu Dumnezeu, dar nu a fost de aceeaşi fiinţă cu Dumnezeu. Aceasta înseamnă că trupul lui Hristos este izvor al harului necreat al lui Dumnezeu, dar nu are aceeaşi fiinţă cu Dumnezeirea.

Mai mult decât atât, Hristos S-a tăiat împrejur pentru a-i învăţa pe oameni că tăierea împrejur, pe care El Însuşi a dat-o iudeilor, a fost în slujba neamului omenesc şi a pregătit terenul pentru venirea Sa (Sfântul Epifanie). Aşadar, tăierea împrejur nu era o ceremonie inutilă, fiindcă prin ea israeliţii au rămas credincioşi legii lui Dumnezeu şi L-au aşteptat pe Mesia.

Hristos a primit tăierea împrejur pentru că ea a fost modelul şi preînchipuirea tăierii împrejur nefăcută de mână omenească, adică a sfântului Botez. Potrivit spuselor Sfântului Ioan Damaschin, tăierea

împrejur a fost chipul Botezului. Dacă prin tăierea împrejur se îndepărta o parte nefolositoare a trupului, prin sfântul Botez, îndepărtăm păcatul, care nu este o stare firească, ci o murdărie. Atunci când Sfântul Ioan Damaschin vorbeşte despre păcatul care se îndepărtează, el se referă la dorinţă, dar desigur, nu la dorinţa necesară, indispensabilă, fără de care omul nu poate să trăiască, ci la dorinţa nefolositoare şi la cea trupească. Botezul este tăierea împrejur nefăcută de mână omenească, care nu îl scoate pe om din mijlocul neamului său, ci îl deosebeşte în interiorul neamului pe credincios de necredincios.

5

În Biserica primară de după Cincizecime s-a discutat despre măsura în care prozeliţii credinţei creştine trebuiau să primească şi ei circumcizia. Primii creştini gândeau că, de vreme ce Vechiul Testament era înaintea Noului Testament, şi idolatrii care veneau la credinţa creştină trebuiau să ţină Legea veche, inclusiv în privinţa tăierii împrejur. Pentru a se clarifica această problemă, s-a întrunit Primul Sinod al Bisericii, care s-a numit Apostolic, în cadrul căruia s-au luat hotărâri corespunzătoare, aşa cum se menţionează în capitolul 15 din Faptele Apostolilor.

Problema a apărut atunci când iudeii creştini *învăţau fraţii că: Dacă nu vă tăiaţi împrejur după rânduiala lui Moise, nu puteţi să vă mântuiţi* (Fapte 15, 1). Acest lucru a iscat răzvrătiri şi discuţii îndelungate şi, aşa cum se spune, unii dintre cei proveniţi din clasele fariseilor cereau ca prozeliţii să se taie împrejur şi să ţină legea lui Moise (Fapte 15, 5).

La acel Sinod Apostolic au vorbit Apostolii Petru, Varnava şi Pavel, alături de Iacov, fratele Domnului. Hotărârea Sinodului a fost ca cei dintre neamuri care vin la credinţa creştină să nu se taie împrejur, ci să se păstreze pe ei curaţi şi să se ferească de jertfele idolilor, de sânge, de animale sugrumate şi de desfrâu. Hotărârea care s-a făcut cunoscută creştinilor prin scrisoare spunea: *părutu-s-a Duhului Sfânt şi nouă să nu vi se pună nici o greutate în plus în afară de cele ce sunt*

necesare: să vă feriți de cele jertfite idolilor şi de sânge şi de (animale) sugrumate şi de desfrâu, de care păzindu-vă, bine veți face (Fapte 15, 28-29).

Logica acestei hotărâri consta în faptul că, de vreme ce tăierea împrejur a fost modelul şi preînchipuirea sfântului Botez şi a pregătit poporul pentru venirea lui Hristos, în noile condiții nu mai era nevoie ca ea să existe. Poruncile Legii Vechiului Testament care sunt legate de strădania pentru curățirea trupului şi a sufletului de păcat şi care presupun libertatea personală a omului trebuie să fie păstrate, însă tăierea împrejur, care nu are legătură cu îndepărtarea păcatului şi cu lupta de curățire a sufletului, poate să fie desființată, pentru că a fost înlocuită, plinită şi desăvârşită prin taina Botezului.

6

Între aceste coordonate se încadra învățătura Sfântului Apostol Pavel, care şi-a asumat responsabilitatea de a înfățişa către neamuri hotărârea Sinodului Apostolic şi teologia acestei hotărâri. În continuare, vom prezenta câteva repere din învățătura Apostolului legată de această problemă.

Abordând chestiunea legată de faptul că iudeii creştinați îi obligau pe creştinii proveniți dintre neamuri să primească tăierea împrejur, Sfântul Apostol Pavel spune că ei fac acest lucru pentru ca să fie lăudați de ceilalți iudei şi să nu fie prigoniți pentru Crucea lui Hristos, adică pentru credința în Hristos Care S-a întrupat şi a înviat (Gal. 6, 12-13). Sfântul Apostol spune categoric că el se laudă cu Crucea lui Hristos, prin care se plămădeşte o nouă zidire. *Că în Hristos Iisus nici tăierea împrejur nu este ceva, nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă* (Gal. 6, 15). Prin întruparea Sa, Hristos a creat o nouă ordine şi a adus o viață nouă.

De altfel, tăierea împrejur nu are valoare prin ea însăşi dacă nu este legată de credința în Dumnezeu. Cu o abilitate interpretativă uimitoare, Apostolul Pavel a subliniat că tăierea împrejur nu e de nici un folos dacă nu este însoțită de respectarea legii. În mod corespunzător, dacă cel netăiat împrejur păzeşte îndreptările legii se va socoti ca şi cum ar fi fost tăiat împrejur (Rom. 2, 25-26). De asemenea, Sfântul Apostol se referă şi la oamenii care provin dintre

circumcişi, dar care au multe patimi. Despre aceştia, el spune: *mulţi sunt răzvrătiţi, grăitori în deşert şi înşelători, mai ales cei din tăierea împrejur* (Tit 1, 10).

Spre deosebire de cei care se lăudau cu primirea tăierii împrejur, Apostolul Pavel se laudă cu primirea Crucii lui Hristos şi, desigur, cu semnele lui Hristos pe care le poartă pe trup. *Eu port în trupul meu semnele Domnului Iisus* (Gal. 6, 17).

7

În capitolul doi al Epistolei către Galateni a Sfântului Apostol Pavel se găseşte un fragment foarte important, în care este analizată lucrarea harului lui Dumnezeu prin faptele Legii, între care tăierea împrejur are un loc principal. Vom expune pe larg acest fragment, pentru a înţelege gândirea Sfântului Apostol în legătură cu tema tăierii împrejur.

Sfântul Apostol Pavel face o analiză teologică a tăierii împrejur, după un incident pe care l-a avut cu Apostolul Petru, care a fost înţeles greşit pentru că încerca să se poarte cu discreţie, spre a nu-i scandaliza nici pe cei circumcişi, nici pe cei dintre neamuri.

Încă de la început, Apostolul Pavel spune că Dumnezeu l-a ales pe el să propovăduiască Evanghelia între neamuri, după cum Însuşi Dumnezeu l-a trimis şi pe Apostolul Petru ca să răspândească cuvântul Evangheliei printre cei tăiaţi împrejur: *văzând că mie mi-a fost încredinţată Evanghelia pentru cei netăiaţi împrejur, după cum lui Petru, Evanghelia pentru cei tăiaţi împrejur, căci Cel ce a lucrat prin Petru în apostolia tăierii împrejur a lucrat şi în mine la neamuri* (Gal. 2, 7-8).

După ce prezintă incidentul pe care l-a avut cu Apostolul Petru în Antiohia, concluzionează: *Noi suntem din fire iudei, iar nu păcătoşi dintre neamuri. Ştiind însă că omul nu se îndreptează prin faptele Legii, ci prin credinţa în Hristos Iisus, am crezut şi noi în Hristos Iisus, ca să ne îndreptăm din credinţa în Hristos, iar nu din faptele Legii, căci din faptele Legii nimeni nu se va îndrepta* (Gal. 2, 15-16).

La îndreptarea omului nu contribuie Legea şi faptele acesteia. În întreaga gândire a Sfântului Apostol Pavel, ca şi în viaţa Bisericii, îndreptarea este legată de renaşterea omului, de limpezirea gândului,

de iluminare şi de îndumnezeire. Aşadar, nu este vorba despre o îndreptare omenească emoţională, ci despre unirea cu Dumnezeu. Prin urmare, Sfântul Apostol foloseşte termenul de *îndreptare* cu sensul de *îndumnezeire*. Faptul că aceasta este ceea ce a vrut el să spună, rezultă din cuvântul pe care îl rosteşte în continuare: *M-am răstignit împreună cu Hristos; şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine* (Gal. 2, 20).

Legea şi faptele Legii, ca de exemplu tăierea împrejur, nu-l îndumnezeiesc pe om, pentru că îndumnezeirea se poate săvârşi numai în Hristos. Mântuirea şi îndumnezeirea omului s-au dus la îndeplinire prin întruparea Cuvântului. De altfel, toate legiuirile şi toate faptele Legii din Vechiul Testament au fost date doar ca o consecinţă a căderii lui Adam, cu scopul de a-i pregăti pe oameni pentru întruparea lui Dumnezeu Cuvântul şi de aceea întruparea a fost voia anterioară a lui Dumnezeu, nu voia posterioară. Îndumnezeirea nu se obţine prin respectarea exterioară a Legii, ci prin comuniunea cu Persoana Dumnezeului-Om Hristos. Dacă era posibil ca Legea să mântuiască, nu ar mai fi fost nevoie de întrupare.

Prin cele spuse, nu anulăm Legea lui Dumnezeu şi nici nu suntem antinomici, dar trebuie să subliniem faptul că scopul Legii şi al lucrărilor ei, între care se afla şi tăierea împrejur, a fost pregătirea poporului pentru întruparea lui Hristos, prin faptul că legea s-a făcut medicament tămăduitor pentru curăţirea de patimi a inimii omului. Aşadar, legea curăţă, dar pentru ca omul să ajungă la iluminare şi la slavă este nevoie de credinţă în Iisus Hristos, adică de comuniune cu Dumnezeul-Om Hristos. De aceea, Sfântul Apostol Pavel întreabă: *din faptele Legii primit-aţi voi Duhul, sau din ascultarea credinţei?* (Gal. 3, 2).

În concluzie, faptele Legii nu îndreptează, adică nu îl îndumnezeiesc pe om, ci îl curăţă şi îl pregătesc pentru primirea credinţei în Hristos, adică pentru unirea cu Hristos şi pentru dobândirea darurilor Sale. Aşadar, îndumnezeirea omului are loc prin legătura vie cu Hristos. Acela care a fost curăţit şi iluminat şi care L-a primit pe Hristos, făcându-se mădular al Trupului Său prin harul Duhului Sfânt, nu are nevoie să ţină legea tăierii împrejur.

De altfel, creştinii au primit o tăiere împrejur nefăcută de mână omenească, aşa cum spune Sfântul Apostol Pavel: *În El aţi şi fost tăiaţi împrejur, cu tăiere împrejur nefăcută de mână, prin dezbrăcarea*

de trupul cărnii, întru tăierea împrejur a lui Hristos. Îngropați fiind împreună cu El prin botez, cu El ați și înviat prin credința în lucrarea lui Dumnezeu, Cel ce L-a înviat pe El din morți (Col. 2, 11-12). Cu o altă ocazie, Sfântul Apostol Pavel vorbește despre *tăierea împrejur a inimii în duh* (Rom. 2, 29).

8

Tâlcuind fragmentele din Sfânta Scriptură care vorbesc despre tăierea împrejur cea adevărată și duhovnicească, adică despre Botezul creștin, Sfinții Părinți ai Bisericii înfățișează adevăruri teologice minunate.

Sfântul Epifanie învață că tăierea împrejur după trup l-a pregătit pe om și i-a slujit până la Botez, care este tăierea cea mare împrejur, căci prin el ne izbăvim de păcate și ne pecetluim cu numele lui Dumnezeu. Punerea peceții cu numele lui Hristos este recunoașterea că Îi aparținem.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că, dacă tăierea împrejur după trup îi despărțea pe israeliteni de neamuri, cu atât mai mult această despărțire are loc prin sfântul Botez, care îi deosebește pe credincioșii de necredincioși. Așadar, se numesc credincioși cei care s-au botezat și care își reînnoiesc harul primit la Botez.

După cum învață Sfântului Chiril al Alexandriei, tăierea împrejur din Vechiul Testament nu desființa moartea, lucru care se schimbă prin tăierea împrejur a Noului Testament. Cu adevărat, omul intrat în Biserică prin sfântul Botez se face mădular al Trupului înviat al lui Hristos și în acest fel, moartea duhovnicească este desființată și există certitudinea învierii morților. După Botez, moartea trupească rămâne, însă numai pentru ca păcatul să fie omorât.

Sfântul Ioan Damaschin spune că tăierea împrejur este lăsarea la o parte a plăcerii trupești și a dorințelor nefolositoare și zadarnice. Prin urmare, Botezul este strâns legat de viața ascetică, prin care omul se eliberează de sub stăpânirea patimilor. În acest caz, nu mai este vorba despre tăierea împrejur după trup sau despre îndepărtarea unei părți a trupului, ci despre tăierea împrejur și schimbarea la față a dorințelor sufletului.

Din învăţătura Sfântului Maxim, înţelegem că şi retezarea legăturilor irascibile dintre suflet şi trup este tot o tăiere împrejur. Sufletul este legat şi unit cu trupul, dar nu această legătură trebuie tăiată, ci legătura irascibilă, adică legătura care se face între suflet şi trup prin intermediul păcatelor.

Cuvintele Sfinţilor Părinţi arată că tăierea împrejur a Noului Testament este interioară şi duhovnicească, pentru că înseamnă comuniunea omului cu Dumnezeu şi încercarea de a menţine această comuniune.

Dumnezeu a dat Legea Vechiului Testament pentru a pregăti poporul pentru venirea lui Hristos. La începutul Evangheliei sale, Sfântul Evanghelist Ioan spune: *Legea prin Moise s-a dat, iar harul şi adevărul au venit prin Iisus Hristos* (Ioan 1, 17). Aşadar, Dumnezeu Cuvântul neîntrupat a dat Legea prin Moise, pentru ca poporul să fie vindecat şi să poată primi adevărul şi harul care au venit în lume prin Dumnezeu Cuvântul întrupat, adică prin Hristos. Şi Legea mozaică, din care făcea parte tăierea împrejur, a avut har, dar a fost vorba despre harul curăţitor al lui Dumnezeu, nu despre cel iluminator şi îndumnezeitor.

Prin Hristos, dobândim naşterea duhovnicească şi adevărata înfiere. Evanghelistul Ioan a subliniat: *celor câţi L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut* (Ioan 1, 12-13).

Prin tăierea împrejur, oamenii deveneau buni israeliteni, adică poporul ales al lui Dumnezeu. Însă prin Botez şi prin viaţa în Hristos, oamenii devin copii ai lui Dumnezeu, dobândesc înfierea după har şi biruiesc moartea.

* * *

Aşadar, tăierea împrejur a lui Hristos a deschis calea spre tăierea împrejur a inimii noastre. O viaţă ascetică, petrecută aproape de sfintele Taine, ne face mădulare ale Trupului lui Hristos. Prin urmare, smerirea lui Hristos devine pricină a ridicării noastre.

Septembrie 1994

IV
Întâmpinarea Domnului

La patruzeci de zile de la Naşterea Sa după trup, Hristos a fost dus la templu, aşa cum cerea legea acelei vremi. Pentru că acolo, la templu, El a fost întâmpinat de oameni mişcaţi de Duhul Sfânt , dar mai ales pentru că Simeon L-a primit pe El în braţele sale, venirea lui Hristos la templu s-a numit *Întâmpinare*. Cuvântul *ipapandi*[29] (*întâmpinare*) provine de la verbul *ipandao*[30], care înseamnă *a veni în întâmpinarea cuiva.*

Biserica a stabilit ca această mare sărbătoare a lui Hristos şi a Maicii Domnului să fie prăznuită pe 2 februarie, pentru că atunci de împlinesc patruzeci de zile de la 25 decembrie, când se sărbătoreşte Naşterea lui Hristos după trup. Prin această repartizare a praznicelor împărăteşti, timpul anului este împărţit şi binecuvântat de etapele iconomiei dumnezeieşti. În paralel, această împărţire oferă omului posibilitatea de a se iniţia în marea taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Episodul ducerii lui Hristos la templu, în cea de-a patruzecea zi de la Naşterea Sa, este descris numai de către Sfântul Evanghelist Luca (Luca 2, 22-39).

1

Porunca curăţirii în cea de-a patruzecea zi a fost dată lui Moise de Însuşi Ziditorul, adică de Dumnezeu Cuvântul neîntrupat. Ea a fost rânduită pentru toţi israelitenii, fiind descoperită Moise încă dinainte de fuga iudeilor din Egipt, adică înainte ca ei să treacă prin Marea Roşie.

---

[29] În limba greacă: υπαπαντή.
[30] În limba greacă: υπαντάω.

Porunca era următoarea: *În vremea aceea a vorbit Domnul cu Moise şi i-a zis: Să-Mi sfinţeşti de tot întâiul născut, pe tot cel ce se naşte întâi la fiii lui Israel, de la om până la dobitoc, că este al meu!* (Ieşirea 13, 1-2). Această legiuire se referea şi la primii născuţi de parte bărbătească din rândul animalelor, care trebuiau să fie deosebiţi şi oferiţi lui Dumnezeu. Porunca lui Dumnezeu era clară: *să osebeşti Domnului pe tot cel de parte bărbătească de la oameni, care se naşte întâi; şi pe tot cel de parte bărbătească, care se naşte întâi din turmele sau de la vitele ce vei avea, să-l închini Domnului* (Ieşirea 13, 12).

Această închinare era semn al recunoaşterii binefacerilor lui Dumnezeu şi dovadă a apartenenţei la poporul ales. Este cunoscut faptul că porunca închinării întâiului născut de parte bărbătească a fost dată iudeilor prin Moise, imediat după pedepsirea întâilor născuţi ai egiptenilor, după care Faraon a îngăduit ieşirea şi, desigur, înainte de trecerea Mării Roşii. Motivaţia acestei practici era semnificativă: *căci cu mână tare te-a scos Domnul Dumnezeu din Egipt* (Ieşirea 13, 9).

Într-o altă carte a Vechiului Testament, şi anume în Levitic, vedem că Dumnezeu dă amănunte despre cum anume să se desfăşoare ceremonia închinării şi a recunoştinţei. Femeia care va naşte copil de parte bărbătească îl va tăia împrejur în cea de-a opta zi, iar în cea de-a patruzecea zi îl va închina în templu. Împreună cu închinarea noului născut, *să aducă preotului la uşa cortului un miel de un an ardere de tot şi un pui de porumbel sau de turturică* (Leviticul 12, 6).

De vreme ce Însuşi Dumnezeu Cuvântul a dat legea aceasta lui Moise, a trebuit ca şi El să o respecte atunci când a luat trup omenesc, pentru ca să nu fie călcător de lege. Sfântul Chiril al Alexandriei spune că nimeni nu trebuie să fie indignat la vederea faptului că Hristos a ţinut această lege şi nimeni să nu-L socotească rob pe Cel care este liber, ci să privească „în adâncul iconomiei dumnezeieşti". Respectarea legii închinării la templu face parte din taina sfintei smeriri a Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

La rândul său, Sfântul Grigorie Palama spune că, deşi Hristos nu avea nevoie de curăţire, luând în considerare faptul că ceremonia respectivă a fost lăsată în Vechiul Testament pentru curăţirea părinţilor şi a celor nou-născuţi, El a ţinut rânduiala pentru a Se supune legii pe care El Însuşi a dat-o. Hristos nu avea nevoie de curăţire, pentru că S-a zămislit fără sămânţă şi S-a născut fără stricăciune. „Nu era

nevoie de curăţire, ci lucrarea s-a făcut din ascultare". Desigur, ascultarea are sensul de supunere în faţa legii lui Dumnezeu, dar şi acela de ascultare a noului Adam, spre deosebire de neascultarea vechiului Adam. Dacă neascultarea primului Adam a avut drept urmare căderea şi stricăciunea, ascultarea noului Adam, adică a lui Hristos, a readus firea omenească răzvrătită la Dumnezeu şi l-a izbăvit pe om de răspunderea pentru neascultare.

2

Aducerea copiilor la templu, în cea de-a patruzecea zi de la naştere, era o sărbătoare a curăţirii. Mama şi copilul trebuiau să fie curăţiţi de urmările naşterii.

Desigur, naşterea copiilor este o binecuvântare a lui Dumnezeu, dar în acelaşi timp, nu trebuie trecut cu vederea faptul că modul în care omul se naşte este rodul şi rezultatul căderii şi că fiecare prunc poartă hainele de piele pe care Adam le-a luat după cădere şi după pierderea harului lui Dumnezeu. Acesta este sensul cuvintelor Psalmului: *Căci iată întru fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea* (Ps. 50, 6). În cele din urmă, prin bunăvoinţa Sa, Dumnezeu a binecuvântat modul acesta de naştere, dar el rămas în continuare rodul căderii şi prin urmare, atât părinţii, cât şi copiii trebuiau să îşi amintească de această realitate, fapt care explică şi justifică ceremonialul curăţirii.

Gândindu-ne la aceste adevăruri teologice, putem să ne dăm seama că Hristos şi Preasfânta Născătoare de Dumnezeu nu aveau nevoie de curăţire, pentru că zămislirea fără sămânţă şi naşterea fără stricăciune nu au legătură cu necurăţia.

Porunca lui Dumnezeu, care a fost dată lui Moise, spunea: *Dacă femeia va zămisli şi va naşte prunc de parte bărbătească, necurată va fi şapte zile*[31] (Leviticul 12, 2). Indirect, acest fragment arată curăţia Preasfintei Fecioare Maria, pentru că necurată era femeia care zămislea prin sămânţă bărbătească. Preasfânta Născătoare de

---

[31] În Septuaginta: „Dacă femeia *va primi sămânţă* şi va naşte prunc de parte bărbătească, necurată va fi şapte zile". Am redat traducerea exactă a textului grecesc, deoarece argumentaţia care urmează se bazează pe această variantă.

Dumnezeu nu a zămislit prin sământă, ci de la Sfântul Duh şi de aceea, era curată. Aceasta înseamnă că nu avea nevoie de ceremonialul curăţirii, însă a mers la templu pentru a se supune legii.

3

Porunca lui Dumnezeu era clară: *Să-Mi sfinţeşti pe tot întâiul născut, pe tot cel ce se naşte întâi*[32] (Ieşirea 13, 2). Această poruncă era, în acelaşi timp, şi o proorocie, care se referea la întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul şi care nu avea aplicare exactă pentru întâii nou-născuţi de parte bărbătească.

Acest fragment nu se poate aplica exact în cazul întâilor nou-născuţi[33] pentru că nici un copil, nici măcar întâiul născut, nu deschide pântecele mamei sale. Într-o predică referitoare la acest subiect, Sfântul Atanasie cel Mare spune că nu pruncii sunt cei care deschid pântecele mamei lor, „ci bărbatul, prin unirea cu femeia". Pântecele se deschide la unirea bărbatului cu femeia sau la zămislirea copilului. Numai Hristos a deschis pântecele mamei Sale, desigur, fără să-i strice fecioria, lăsând-o aşadar închisă. „Pruncul a deschis pântecele fără să facă nici o stricăciune".

Sfântul Nicodim Aghioritul, după ce spune că ceea ce se petrecea în Vechiul Testament era preînchipuirea Naşterii lui Hristos, adaugă în continuare că numai Hristos a deschis pântece de fecioară, „ca un Dumnezeu şi fără luare în stăpânire; i-a deschis pântecele pentru naştere, dar a lăsat-o închisă, aşa cum era înainte de zămislire şi de naştere".

Hristos a fost întâi născut, aşa cum este El numit în Sfânta Scriptură. Desigur, aceasta nu înseamnă că a mai existat şi un al doilea sau un al treilea născut, ci că S-a născut primul, indiferent de existenţa unui al doilea sau al treilea. *Întâi născut* trebuie corelat cu *Unul-Născut*, aşa cum mai este numit Hristos în Evanghelie.

Întâi născut se referă la amândouă naşterile lui Hristos, adică la naşterea de mai înainte de veac, din Tată Preacurat, fără de mamă, şi

---

[32] În Septuaginta: „Să-Mi sfinţeşti pe tot întâiul născut, *care deschide pântecele mamei*".

[33] În afară de Hristos.

la cea din veac, din Maică Fecioară, fără de tată (Sfântul Grigorie Palama).

Există trei motive pentru care Hristos este numit *întâi născut*. Mai întâi, pentru că S-a născut mai înainte de veac, din Tatăl. Sfântul Apostol Pavel spune: *acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura* (Col. 1, 15). Iar după cum am văzut mai devreme, *întâi născut* se identifică cu *unul-născut*. În al doilea rând, El este numit *întâi născut* în legătură cu naşterea omenească, indiferent dacă s-ar mai fi născut şi altul din Preasfânta Fecioară Maria. *Şi a născut pe Fiul său, Cel Unul-Născut*[34] (Luca 2, 7). În al treilea rând, El a fost numit *întâi născut din morţi*, pentru că a înviat primul, deschizând posibilitatea ca fiecare om să învieze la vremea sa. Aşadar, termenul de *naştere* se foloseşte şi cu sensul de *înviere*, pentru că învierea este socotită o naştere. Sfântul Apostol Pavel spune: *El este începutul, întâiul născut din morţi* (Col. 1, 18). Aşadar, primul sens al lui *întâi născut* se leagă de naşterea după fire a Fiului lui Dumnezeu, expresia referindu-se la teologie, iar celelalte două sensuri sunt legate de întruparea Cuvântului şi se referă la iconomie.

Potrivit spuselor Sfântului Grigorie, Episcopul Nisei, pentru ca să dea viaţă firii noastre omeneşti Hristos S-a făcut întâi născut în trei feluri. Desigur, prin aceasta, el nu se referă şi la naşterea de dinainte de veac, din Tatăl. Aşa cum propria noastră fire vine la viaţă prin trei naşteri, adică din mama noastră, din Botez şi din morţi, care nădăjduim că se va petrece în viitor, şi Hristos S-a făcut întâi născut în trei feluri, pentru ca să dea viaţă şi să îndumnezeiască firea noastră omenească. Aşadar, după naşterea trupească, trebuie neapărat să urmeze şi cea duhovnicească.

4

Scena în care Hristos Se oferă pe Sine în templu ca prunc şi ca nou-născut este emoţionantă. Dumnezeul de dinainte de veac, Care, Fiul Celui Preaînalt fiind, era unit în permanenţă cu Tatăl şi cu Duhul

---

[34] În Biblia grecească: „Şi a născut pe Fiul său, Cel *întâi* Născut".

Sfânt, Cel care cuprindea lumea şi întreaga creație, vine acum în templu, ca prunc, purtat pe brațele mamei Sale.

Chiar dacă era prunc, Hristos era în acelaşi timp şi „Dumnezeu de dinainte de veac" şi de aceea, era mai înțelept decât oricine altcineva. Ştim că, prin unirea firii dumnezeieşti cu cea omenească în ipostasul Cuvântului, în pântecele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, firea omenească s-a îndumnezeit şi de aceea, sufletul lui Hristos era îmbogățit cu plinătatea înțelepciunii şi cunoaşterii. Numai că această înțelepciune se manifesta în funcție de vârsta Sa, căci dacă ar fi fost altfel, El ar fi părut un monstru (Sfântul Ioan Damaschin). Cu toate acestea, chiar de era prunc, era şi Dumnezeu, având în trup plinătatea Dumnezeirii şi toată înțelepciunea şi cunoaşterea umană, datorită unirii ipostatice a firii dumnezeieşti cu cea omenească.

Prin starea Sa de prunc, Hristos a vindecat „conştiința de prunc" a lui Adam. Atunci când Dumnezeu l-a creat pe Adam în Rai, acesta era prunc în privința harului şi a sfințirii. Avea, desigur, iluminarea minții, dar pentru ca să ajungă la îndumnezeire, trebuia să fie încercat. Deoarece, din punct de vedere duhovnicesc, Adam era prunc neîncercat şi avea conştiință de prunc, a fost uşor ca el să fie înşelat de demonul viclean, care era vechi în păcat şi în viclenie. De aceea, prin vârsta trupească de prunc, Hristos a tămăduit nu numai conştiința lui Adam, dar şi întreaga firea omenească, şi a săvârşit ceea ce nu a reuşit să facă primul Adam. Astfel, prin întruparea Fiului Său, Dumnezeu Tatăl a făcut mai sigură şi mai eficientă calea îndumnezeirii omului, pentru că diavolul nu mai putea acum să înşele firea omenească a lui Hristos, aşa cum a făcut-o, cu îndemânare, în cazul primului Adam.

După cum se observă şi din episodul aducerii lui Hristos la templu ca prunc, smerirea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul depăşeşte şi înțelegerea îngerilor, pentru că şi aceştia s-au închinat în fața nesfârşitei bunăvoiri a lui Dumnezeu. Profetul Avacum a vorbit despre întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, spunând: *Dumnezeu vine din Teman, şi Cel sfânt din muntele Paran! Sela (oprire) – Slava Lui acoperă cerurile şi tot pământul este plin de slava Lui* (Avacum 3, 3). Prin cuvântul *slavă*, se înțelege întruparea şi sfânta chenoză a lui Dumnezeu Cuvântul, iar *acoperă cerurile* arată că întruparea a

acoperit şi a depăşit până şi înălţimea îngerilor, de vreme ce şi îngerii s-au închinat văzând nesfârşita şi nespusa aplecare a lui Dumnezeu Cuvântul.

5

Dumnezeu a stabilit ca aducerea pruncului de parte bărbătească să fie însoţită de oferirea unui miel neprihănit, a unei perechi de turturele sau a doi pui de porumbel. În Levitic stă scris: *să aducă preotului la uşa cortului un miel de un an ardere de tot şi un pui de porumbel sau de turturică* (Leviticul 12, 6). Sfântul Evanghelist Luca spune că părinţii L-au dus pe Hristos la templu pentru ca *să dea jertfă, precum s-a zis în Legea Domnului, o pereche de turturele sau doi pui de porumbel* (Luca 2, 24).

Părinţii lui Hristos nu au adus un miel, aşa cum se dădea posibilitatea în Lege, pentru că erau săraci. Cei din clasele bogate ofereau un miel neprihănit de un an, în vreme ce păturile sărace aduceau o pereche de turturele sau doi pui de porumbel (Procopie). Cu adevărat, Hristos S-a născut într-o familie săracă şi a crescut în sărăcie. Totuşi, sărăcia lui Hristos nu a venit din faptul că S-a născut şi a trăit sărac, ci din aceea că S-a întrupat şi a luat fire omenească. După cum spune Sfântul Grigorie Teologul, chiar dacă era bogat, Fiul lui Dumnezeu a sărăcit, pentru ca să ne îmbogăţească pe noi cu Dumnezeirea Sa.

Legea cerea să se ofere o pereche de turturele sau doi pui de porumbel, pentru că în primul caz (perechea de turturele), era simbolizată întreaga înţelepciune a părinţilor, care însemna unirea lor prin căsătorie, în vreme ce în al doilea caz (doi porumbei), se făcea referire la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu şi la Hristos, pentru că Hristos S-a născut din Fecioară şi a rămas El Însuşi Curat până la sfârşit. Aşadar, în vreme ce turturelele simbolizau cinstita şi binecuvântata căsătorie, porumbeii preînchipuiau fecioria Preasfintei Născătoare şi a lui Hristos (Sfântul Grigorie Palama).

Jertfa cerută de legea Domnului era preînchipuirea lui Hristos. După cum notează Sfântul Chiril al Alexandriei, „turtureaua cântă cu glas frumos, precum vrabia, pe când porumbiţa este blândă şi

cuminte". Turtureaua şi porumbiţa Îl simbolizau pe Hristos, pentru că Hristos a fost ca o turturea care ciripeşte pe tot pământul şi umple via Sa, adică pe noi, cei care credem în El, cu voce frumoasă, şi a avut blândeţea desăvârşită a porumbelului. Aşadar, în mod cert, această jertfă se referea la întruparea milostivului Dumnezeu.

6

Unul dintre personajele principale ale Întâmpinării Domnului, în afară, desigur, de Hristos şi de Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, a fost şi Simeon „cel drept şi temător de Dumnezeu", care s-a învrednicit să Îl întâmpine pe Hristos, să-L ia în braţe şi să-L recunoască, prin puterea şi prin harul Duhului Sfânt. Fără îndoială, el este o mare personalitate, lucru care reiese atât din faptul că L-a recunoscut pe Hristos, cât şi din cuvintele pe care le-a rostit în acel ceas.

Numele *Simeon* corespunde vieţii şi aşteptării purtătorului acestui nume, dar şi revelaţiei lui Dumnezeu către el, pentru că în limba ebraică, *Simeon* înseamnă *ascultare* (Cuviosul Nichita) sau *acesta L-a ascultat pe Dumnezeu* (Sfântul Ioan Gură de Aur).

Sfântul Evanghelist Luca spune despre el că locuia în Ierusalim şi era drept, temător de Dumnezeu şi *aştepta mângâierea lui Israel.* În acelaşi timp, se spune că avea Duhul Sfânt asupra lui, Care îi dăduse de veste că nu o să moară înainte de a-L vedea pe Hristosul Domnului (Luca 2, 25-26). Toate aceste caracterizări sunt trăsături ale unui om înduhovnicit. Drept urmare, Sfânta Scriptură nu se interesează de originea lui omenească şi de alte aspecte ale vieţii sale sociale, pentru că el ducea în acelaşi timp o viaţă mult mai importantă, care este viaţa duhovnicească.

Sfântul Nicodim Aghioritul a strâns laolaltă mai multe puncte de vedere ale interpreţilor în legătură cu cine anume era Simeon. El a făcut acest lucru deoarece în Evanghelie nu se spune categoric dacă era preot sau nu, el fiind numit doar *om*. Astfel, Cuviosul Iosif, scriitorul de cântări, îl numeşte „preot sfinţit", Sfântul Mucenic Metodie îl numeşte „preot înduhovnicit", Cuviosul Fotie şi Cuviosul Teofilact spun că nu era preot, dar era mai presus de preoţi, iar alţii spun că era unul

dintre cei şaptezeci de traducători ai Vechiului Testament, care a nu a crezut atunci când a tradus proorocia lui Isaia: „iată, Fecioara va lua în pântece" şi, în acel moment, i s-a dat vestea că va trăi până când Îl va primi în mâinile sale pe Hristos. Unii cred că era fiu al lui Hillel, Patriarhul evreilor, şi tată al învăţătorului de lege Gamaliel, iar alţii, că era conducătorul Sinedriului evreilor. De asemenea, se spune că era de peste două sute şaptezeci (270) de ani. Cu referire la toate acestea, Sfântul Nicodim Aghioritul afirmă că cei care vor să urmeze certitudinea Evangheliei, spun că Primitorul de Dumnezeu Simeon era un „bărbat inspirat de Duhul Sfânt".

Cu adevărat, Sfântul Simeon Primitorul de Dumnezeu a venit la templu prin puterea şi prin harul Duhului Sfânt. El a avut Duhul Sfânt asupra lui, în Duhul Sfânt a primit vestea că Îl va vedea pe Hristos înainte să moară şi a venit la templu prin iluminarea Duhului Sfânt (Luca 2, 25-27). De aici înţelegem faptul că omul trebuie să aibă Duh Sfânt pentru a fi învăţat de Acesta. Cu alte cuvinte, Sfântul Duh nu descoperă tainele Sale oamenilor necuraţi în care nu Şi-a aflat de dinainte sălaş.

Isaia prooroceşte: *Întăriţi-vă voi, mâini slabe, şi prindeţi putere genunchi slăbănogi... întăriţi-vă şi nu vă temeţi* (Isaia 35, 3-4). Acest lucru s-a petrecut mai ales cu Sfântul Simeon Primitorul de Dumnezeu, căci după cum spune Evanghelistul Luca, *din îndemnul Duhului Sfânt a venit la templu*. Şi nu numai că era îndrumat de Duhul Sfânt, dar era şi întărit de Acesta. Nimeni nu poate să Îl vadă pe Dumnezeu dacă nu are puteri duhovniceşti, adică dacă nu se întăreşte prin puterea şi prin harul Preasfântului Duh. Aşadar, Duhul Sfânt îi întărea picioarele, ca să meargă spre templu, şi mâinile, ca să Îl ţină pe Hristos. Sfântul Gheorghe al Nicomidiei spune că Simeon nu a mers cu propriile sale picioarele ca să purceadă spre slujirea tainei, ci Duhul Sfânt S-a făcut pentru el car purtător.

O dată ajuns la templu, Dreptul Simeon L-a recunoscut prin puterea Duhului Sfânt pe Fiul lui Dumnezeu întrupat. Cu alte cuvinte, el s-a învrednicit să vadă cu ochii săi întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, pe care au văzut-o toţi proorocii prin vedenii profetice. După cum spune Sfântul Vasile cel Mare, Simeon şi Ana au văzut sfânta putere care se afla în Hristos, adică „vederea lor a trecut prin trupul omenesc, aşa cum trece lumina prin sticlă". Aşa cum vedem lumina

dintr-o casă prin ferestre sau cum vedem lumina prin becu [illegible]
la fel şi cei curaţi cu inima văd prin Trupul lui H[illegible]
Dumnezeirii, ceea ce pentru alţii este necunoscut şi nevă[illegible]

Sfântul Vasile cel Mare a alcătuit lauda Sfâ[illegible]
Primitorul de Dumnezeu, care a fost purtat de Duhu[illegible]
învrednicit de o mare cinste. Sfântul Vasile spune că, deşi după cele văzute, Simeon era om, după cele duhovniceşti, el era supraom; prin substanţă era ca noi toţi, dar prin virtute era deasupra, mult mai sus decât semenii lui; după fire era om, dar prin virtute era înger; avea drept locuinţă Ierusalimul fizic, dar ca mitropolie avea Ierusalimul de sus. Şi nu numai că era mai presus de oameni, dar „Simeon îi întrecea şi pe îngeri".

7

În afară de Simeon Primitorul de Dumnezeu, în templu se afla şi Proorociţa Ana, care s-a învrednicit şi ea să Îl vadă pe Dumnezeu şi să spună că Acesta este Mântuitorul ei. Ea avea optzeci şi patru de ani şi era văduvă, după ce trăise cu bărbatul său timp de şapte ani (Luca 2, 36-38).

Ana stătea zi şi noapte în templu şi nu se îndepărta de el. Aşadar, în timp ce Simeon a fost îndrumat la templu de Duhul Sfânt, ea se afla acolo şi L-a recunoscut pe Dumnezeu prin Duhul Sfânt.

Evanghelistul Luca o numeşte proorociţă, pentru că avea Duh Sfânt. Cuviosul Cosma Melodul spune că Ana „era ipofetă care lăuda pe Dumnezeu cu laudă sfântă". După cum afirmă Sfântul Nicodim Aghioritul, între profet şi ipofet există o diferenţă. Profetul anunţă cele ce urmează să aibă loc după destul timp, în vreme ce ipofetul explică fapte prezente şi trecute, sau chiar pe acelea care urmează să se petreacă la un interval scurt de timp. Aşadar, Sfântul Evanghelist Luca a folosit cuvântul *prooroc* cu sensul de *ipofet*, pentru că Proorociţa Ana a recunoscut sosirea lui Dumnezeu Cuvântul prin Duhul Sfânt.

De altfel, în Noul Testament, profeţia are şi sensul de explicare în Duh Sfânt a înţelesului celui mai adânc al Legii şi, în general, al Sfintei Scripturi. În limbajul biblic, profeţii sunt teologi care deosebesc duhurile.

Mărturisirea Anei a reprezentat o mulțumire și o doxologie adusă pentru vestea izbăvirii lui Israel. Fapta ei a fost o îmbinare între mulțumire și proorocie, pentru că „vorbea despre Prunc".

8

Prezența Dreptului Simeon și a Proorociței Ana ne mai dezvăluie o realitate. Practic, ei doi au fost perechea de turturele cugetătoare care L-au întâmpinat pe Hristos atunci când Acesta a urcat la templu. Așadar, pe lângă perechea de turturele necuvântătoare, Duhul Sfânt a trimis și o pereche de turturele duhovnicești și purtătoare de duh, adică pe Simeon și pe Ana.

După cum spune Sfântul Grigorie Palama, din toate acestea înțelegem cine sunt cei care urmează să Îl primească pe Hristos și cum trebuie să fie aceștia. Unirea cu Hristos presupune o viață corespunzătoare. Simeon era numit drept și nu se menționează dacă a fost sau nu căsătorit, în vreme ce Ana, după moartea soțului său, a trăit în binecuvântarea văduviei, în neprihănire și curăție.

Viața în Hristos înseamnă fecioria după Hristos sau căsătoria binecuvântată de Dumnezeu, așa cum afirmă Sfântul Grigorie Palama. De asemenea, într-o predică rostită la sărbătoarea Întâmpinării Domnului, Sfântul Grigorie vorbește în detaliu despre răul pe care îl provoacă desfrânarea și spune că omul nu poate să aibă legătură cu Hristos dacă este desfrânat, deoarece o asemenea legătură cere răstignirea cărnii și a dorințelor ei.

Mântuirea omului nu depinde de felul de viață ales, adică feciorie sau căsătorie, ci de felul în care omul trăiește, adică de legătura pe care acesta o are cu Hristos. Și într-un caz și în celălalt, se cer feciorie și cumințenie. Spre aceste lucruri țintește viața ascetică, trăită în Tainele Bisericii; acesta este modul de viață spre care Dumnezeul-Om Hristos îl îndrumă pe om.

9

Atunci când Dreptul Simeon a întâlnit-o pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, care Îl ţinea în braţe pe Hristos, L-a luat pe Pruncul sfânt cu mâinile sale. *El L-a primit în braţele sale şi a binecuvântat pe Dumnezeu* (Luca 2, 28). Scena aceasta este înfricoşătoare. Cu adevărat, un asemenea lucru nu ar fi fost cu putinţă dacă braţele lui Simeon nu erau întărite de Duhul Sfânt.

Această imagine ne aduce aminte de vedenia Profetului Isaia, care după ce L-a văzut *pe Domnul stând pe un scaun înalt şi măreţ* şi pe Serafimii care se aflau în jurul Lui, şi după ce şi-a mărturisit necurăţia buzelor sale, s-a aflat dintr-o dată în faţa următoarelor fapte uimitoare: *Atunci unul dintre serafimi a zburat spre mine, având în mâna sa un cărbune, pe care îl luase cu cleştele de pe jertfelnic. Şi l-a apropiat de gura mea şi a zis: Iată s-a atins de buzele tale şi va şterge toate păcatele tale, şi fărădelegile tale le va curăţi* (Isaia 6, 6-7).

Vedenia aceasta se referă la întruparea lui Dumnezeu Cuvântul. Profetul Isaia a fost ales să vestească poporului lui Israel venirea Celui făgăduit, adică a lui Hristos, şi de aceea, el este considerat o mare voce între profeţi şi chiar al cincilea Evanghelist. El a descris cu mare claritate şi acurateţe multe dintre scenele sfintei întrupări.

Faptul că această vedenie se referă la întrupare reiese şi din Tradiţia erminiei bisericeşti. Într-unul din troparele praznicului se spune: „Cleştele cel tainic ce a luat în pântece pe cărbunele Hristos, tu eşti, Marie". Toate revelaţiile din Vechiul Testament sunt legate de Cuvântul neîntrupat, iar cele mai multe dintre ele se referă la întrupare, adică la venirea Cuvântului în trup. În cazul de faţă, cărbunele este Hristos, iar cleştele tainic care ţine cărbunele este Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, care L-a zămislit pe Hristos în pântecele ei şi care a dat acest cărbune Dreptului Simeon. Jertfelnicul ceresc este cerul plin de slava lui Dumnezeu. De aceea cântăm: „Pogorându-Se din cer Stăpânul tuturor, L-a primit pe El Simeon preotul".

Aşa cum Proorocul Isaia a primit cărbunele şi nu s-a ars, ci s-a curăţit şi a devenit profet, la fel şi Dreptul Simeon L-a primit pe cărbunele Hristos de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu şi nu s-a

ars, ci s-a curăţit după cuvântul: „Iată, s-a atins de buzele tale şi va şterge toate păcatele tale şi fărădelegile tale le va curăţi".

Această ultimă frază dovedeşte că vedenia Profetului Isaia se referea la întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, lucrul care reiese şi din faptul că Biserica a stabilit ca această frază să fie rostită de preotul slujitor după Sfânta împărtăşire cu Trupul şi cu Sângele lui Hristos. Imaginea profetică prezentată mai sus, care îl pune pe Dreptul Simeon în strânsă legătură cu Sfânta Împărtăşanie, arată că omul trebuie să aibă Duh Sfânt, aşa cum avea şi Dreptul Simeon, ca să nu fie ars de Trupul şi de Sângele lui Hristos.

Prin urmare, cărbunele aprins este Hristos întrupat, jertfelnicul este pântecele Preacuratei Fecioare, Serafimii sunt însăşi Născătoarea de Dumnezeu, iar mâinile ei ţin cleştele tainic prin care dă cărbunele Dreptului Simeon.

10

Imediat ce Dreptul Simeon L-a luat pe Hristos în braţele sale, a exclamat: *Acum slobozeşte pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, în pace, că ochii mei văzură mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feţei tuturor popoarelor, lumină spre descoperirea neamurilor şi slavă poporului Tău Israel* (Luca 2, 29-31). Aceasta este o frază plină de măreţie, pe care Biserica a preluat-o şi a aşezat-o la sfârşitul slujbei Vecerniei, dar şi în alte slujbe, ca de exemplu, în cuvântul de mulţumire de după împărtăşirea cu Cinstitele Taine. În continuare vom încerca o scurtă analiză interpretativă a acestui fragment evanghelic.

Dreptul Simeon a fost înştiinţat de Sfântul Duh că înainte să moară Îl va vedea cu siguranţă pe Dumnezeu Cuvântul întrupat, iar acest lucru s-a împlinit pentru că era „învrednicit cu har de prooroc" (Sfântul Chiril al Alexandriei). După ce L-a văzut pe Hristos, a cerut slobozirea sufletului din trup pentru a se vădi faptul că sfinţii „se consideră numai legaţi de trup" (Cuviosul Teofilact) şi de aceea nu se tem de moarte.

După cuvântul Tău, în pace arată că Simeon a cerut ieşirea sufletului din trup „după cum i s-a făgăduit", el considerând acest lucru ca fiind odihnă, pentru că „în pace" înseamnă „spre odihnă" (Cuviosul

Teofilact). Odihna are legătură cu liniştirea gândurilor, pentru că, o dată cu trecerea timpului, Dreptul Simeon o aştepta „fără încetare să vină"[35] (Cuviosul Teofilact), iar mântuirea lui Dumnezeu era întruparea pe care Domnul a pregătit-o mai înainte de timp. Cu adevărat, taina lui Hristos a fost pregătită „înainte de facerea lumii" (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a fost lumină spre descoperirea neamurilor, pentru că neamurile, adică idolatrii, se aflau în înşelare şi în întuneric şi căzuseră în mâinile demonilor (Sfântul Chiril al Alexandriei), dar şi slavă lui Israel, pentru că Hristos a răsărit şi a venit dintre israeliteni. Această slavă este simţită de cei care sunt recunoscători lui Dumnezeu (Cuviosul Teofilact).

Cuvintele Sfântului Simeon reprezintă un imn de biruinţă înălţat ca urmare a vederii de către el a Fiului lui Dumnezeu Cuvântul întrupat. Profeţii din Vechiul Testament vedeau spatele lui Dumnezeu, adică venirea Sa care avea să fie în viitor, însă Simeon l-a văzut faţa. Hristos este lumina lumii, dar nu lumina fizică, lumina morală sau o lumină simbolică, ci lumina adevărată, care alungă întunericul gândului şi al necunoştinţei şi care este slava nu numai a israelitenilor, ci şi a întregii firi omeneşti. Fără Hristos şi în afara Lui, firea omenească este fără slavă, fără formă, nedefinită şi anonimă. Prin Hristos, ea dobândeşte „identitate şi conţinut" (Sfântul Nicolae Cabasila).

Faptul că, imediat după ce L-a văzut pe Fiul lui Dumnezeu întrupat, Simeon a cerut slobozirea, adică moartea, se explică prin marea sa bucurie pentru cele ce aveau fie săvârşite în continuare. Voia să meargă în Iad ca să ducă vestea cea bună drepţilor Vechiului Testament care se găseau acolo, adică să le spună că a venit Mesia, Care este Mântuitorul lumii. În plus, după cum spune Sfântul Atanasie cel Mare, Simeon se grăbea să meargă în Iad pentru ca să nu apuce să ducă vestea cea bună copiii care urmau să fie tăiaţi de Irod. El a cerut aceasta deoarece pruncii sunt mai vioi, se mişcă mai repede, pe când el era „bătrân şi greoi şi se mişca încet". Hristos îi împlineşte cererea şi, după spusele Sfântului Atanasie cel Mare, se pare că a fost ca şi cum Hristos i-ar fi zis lui Simeon să se arate cu veselie către

[35] Sensul este acela că, înaintând în vârstă, Simeon a dobândit liniştirea gândurilor, iar acum aştepta odihna care urmează în mod firesc după liniştirea gândurilor.

Adam, care trăia cu mâhnire în Iad, şi să vestească bucuria Evei, care se afla în chinuri, zicând: „Vine mântuirea; vine Izbăvitorul; vine iertarea; vine Slobozitorul. Nu mai plânge, fire omenească, vine ajutorul nostru, vine şi nu întârzie".

Prin urmare, Dreptul Simeon este primul care a vestit celor întemniţaţi în întuneric – tuturor drepţilor Vechiului Testament aflaţi în Iad, deoarece moartea nu fusese ontologic desfiinţată – că a sosit Hristos cel îndelung aşteptat, Care va veni grabnic şi în Iad ca să-i elibereze.

11

Dreptul Simeon i-a binecuvântat pe Fecioara Maria şi pe Iosif, care urmăreau cu mirare şi cu surprindere cele ce se petreceau, după care s-a întors spre Născătoarea de Dumnezeu şi i-a spus două profeţii minunate.

Prima se referea la Persoana Dumnezeului-Om întrupat: *Iată, Acesta este pus spre căderea şi spre ridicarea multora din Israel şi ca un semn care va stârni împotriviri* (Luca 2, 34), proorocie care s-a împlinit în timpul vieţii lui Hristos, dar care a continuat să se împlinească de-a lungul istoriei omenirii, ca şi în viaţa personală a fiecărui om.

Dumnezeul-Om Hristos este căderea celor necredincioşi, adică a celor care nu cred în El, şi ridicarea celor care cred. Un exemplu este ceea ce s-a petrecut pe Golgota. Un tâlhar a crezut şi s-a mântuit, iar celălalt s-a îndoit şi s-a osândit. Acest lucru se petrece şi în viaţa noastră interioară, pentru că Hristos este spre cădere în noi, atunci când noi, cei botezaţi, cădem în desfrânare, şi ne este spre ridicare - prin cuminţenia noastră. De asemenea, prin această proorocie se mai poate înţelege că Hristos trebuia să pătimească şi să cadă în moarte, pentru ca mulţi să se ridice prin căderea şi prin moartea Sa (Cuviosul Teofilact).

Hristos este şi „semn care va stârni împotriviri". Cuvântul *semn* se poate interpreta în multe feluri şi poate avea mai multe înţelesuri. Mai întâi, *semn* este întruparea lui Hristos, adică întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. În timpul întrupării, s-au petrecut multe lucruri

greu de închipuit şi nemaivăzute, pentru că Dumnezeu S-a făcut om, iar Fecioara s-a făcut mamă. Tocmai acest semn este contrazis şi pus la îndoială de mulţi oameni. Unii spun că a luat trup adevărat, iar alţii că a luat un trup imaginar, adică trupul Său era închipuit şi toate au fost săvârşite închipuit. Unii consideră că trupul era făcut din pământ, iar alţii că era ceresc. Unii spun că Hristos, ca Dumnezeu, are existenţă de dinainte de veac, iar alţii cred că începutul existenţei Sale a fost din Preacurata Fecioară Maria (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Analizând tâlcuirea Cuviosului Teofilact despre faptul că *semnul care va stârni împotriviri* este întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că ereticul care vede lucrarea lui Hristos – Care are două lucrări, adică dumnezeieşti şi omeneşti, şi ca om, Îi era foame şi sete, a primit mucenicia, S-a răstignit, a pătimit etc., iar ca Dumnezeu a făcut minuni, a scos demoni, a readus la viaţă etc. – stă la îndoială dacă Hristos este om sau Dumnezeu. Însă creştinul nu are asemenea îndoieli, pentru că ştie din experienţa sfinţilor îndumnezeiţi că, deşi Hristos are două firi, una dumnezeiască şi una omenească, El este unul atât în ipostas, cât şi în persoană şi astfel, acest Unul Hristos lucrează când ca Dumnezeu, când ca om. Desigur, atunci când lucrează ambele firi, acest lucru se face în comuniune.

Apoi, după spusele Sfântului Chiril al Alexandriei, *semn care va stârni împotriviri* este şi Crucea lui Hristos. Unii primesc Crucea şi Răstignirea lui Hristos, socotind că acestea înseamnă izbăvire şi că pe Cruce s-au biruit tăria şi puterea întunericului, în vreme ce alţii nu primesc Crucea. Aceştia din urmă nu pot să înţeleagă că Hristos S-a răstignit. De aceea, după cum spune Sfântul Apostol Pavel, Crucea este sminteală pentru iudei, iar pentru neamuri nebunie. Însă pentru noi, cei care credem, Crucea este *puterea lui Dumnezeu şi înţelepciunea lui Dumnezeu* (I Cor. 1, 23-24).

12

Cea de-a doua proorocie a Sfântului Simeon, care are legătură cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, este următoarea: *Şi prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gândurile din multe inimi* (Luca 2, 35).

În mod cert, profeția aceasta se referă la durerea și la mâhnirea Născătoarei de Dumnezeu atunci când L-a văzut pe Fiul Său – Care era în același timp și Fiul lui Dumnezeu – răstignit pe Cruce, în suferințe și în chinuri. Preasfânta Născătoare nu a suferit și nici nu a simțit durere la Nașterea lui Hristos, tocmai pentru că L-a zămislit fără sământă și L-a născut fără stricăciune. Trebuia deci să sufere mult în vremea ieșirii din trup a Fiului său.

Tocmai această sabie, care a trecut prin sufletul Născătoarei de Dumnezeu în timpul morții pe Cruce a lui Hristos, a făcut să fie descoperite gândurile ascunse în inimile multor oameni. Unii s-ar putea îndoi de faptul că ea a fost mamă cu adevărat, dar datorită durerii simțite atunci de Fecioara Preasfântă, îndoiala lor se risipește.

Aceasta ne amintește de întâmplarea a două femei din Vechiul Testament, care își revendicau amândouă un prunc, fapt pentru care s-au înfățișat înaintea Solomon, ca să le fie dezlegată pricina. Solomon a cerut un cuțit pentru ca să taie pruncul și să dea câte o bucată la fiecare femeie. Atunci, una dintre ele a cerut să nu fie tăiat copilul, ci să fie dat întreg celeilalte. A doua a cerut să fie tăiat, pentru ca să nu-l ia niciuna dintre ele. Regele a dat copilul aceleia care a preferat să îl lase să trăiască, chiar de-ar fi fost să-l ia cealaltă femeie. Acesta a fost semnul că ea era mama naturală (III Regi 3, 16-28).

În același fel, durerea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu a arătat că ea era mamă adevărată și că Domnul a luat trup de la ea, căci dacă Născătoarea de Dumnezeu a fost mamă adevărată, înseamnă că și Hristos a avut trup adevărat și nu a fost un om închipuit.

Sfântul Atanasie cel Mare spune că exprimarea „ca să se descopere gândurile din multe inimi" înseamnă că, prin Crucea lui Hristos și prin Patimile Sale, se vor descoperi toate pornirile interioare ale oamenilor, de vreme ce Petru, care Îl urmase zelos pe Hristos, va ajunge să se lepede de El, ucenicii Îl vor părăsi, Pilat se va căi prin spălarea mâinilor, femeia acestuia va crede în urma unui vis de noapte, sutașul va da mărturie după semnele ce s-au arătat, Iosif și Nicodim se vor ocupa de cele trebuincioase înmormântării, Iuda se va spânzura, iar iudeii vor da arginți paznicilor ca să ascundă Învierea. Cu adevărat, Crucea lui Hristos „este luptă și întărirea gândurilor și întoarcerea lor împotrivă".

Această profeție nu se referă numai la întrupare şi la Răstignire, ci şi la viața Bisericii, care este adevăratul Trup al lui Hristos. Unii îşi găsesc mântuirea prin rămânerea în interiorul Bisericii, iar alții se osândesc prin respingerea lucrării ei mântuitoare. De asemenea, prin Botez, am primit în inima noastră harul lui Dumnezeu, care nu ne părăseşte niciodată, dar se acoperă de patimi şi tocmai de aceea cădem atunci când păcătuim, şi reînviem atunci când ne pocăim.

Hristos va fi „spre căderea şi spre ridicarea multora" şi în cealaltă viață, pentru că toți Îl vor vedea pe Hristos, dar pentru unii El va fi Rai, iar pentru alții, Iad.

13

Aceste ultime considerații arată faptul că Întâmpinarea Domnului nu se referă numai la Împăratul Hristos, prin înfățişarea uneia dintre etapele sfintei iconomii, ci este în acelaşi timp şi o sărbătoare a omului trăitor în Hristos.

Din praznicul împărătesc al împlinirii de către Hristos a vârstei de patruzeci de zile, Biserica a făcut o ceremonie, adică o slujbă care se săvârşeşte pentru fiecare copil la împlinirea a patruzeci de zile de la naştere. Pruncul este adus în biserică de către mama sa în cea de-a patruzecea zi de la venirea pe lume. Această aducere are un dublu înțeles. În primul rând, mama este binecuvântată la sfârşitul perioadei de curățire de după lăuzie. La fel cum Biserica se roagă pentru orice boală, ea se roagă şi pentru femeia care a născut şi care, fireşte, simte slăbiciune trupească după efortul naşterii. În plus, se face rugăciune pentru curățire, fiindcă modalitatea de naştere a omului este cea care a urmat căderii. În al doilea rând, aceasta este o slujbă de mulțumire pentru naşterea unui copil. Deoarece zămislirea şi naşterea unui copil nu sunt numai lucruri după fire, ci şi rezultat al intervenției lui Dumnezeu, simțim că pruncul aparține Ziditorului. Prin urmare, acesta este oferit lui Dumnezeu, iar Dumnezeu ni-l dă înapoi prin intermediul preotului pentru ca noi să îl creştem. Dar în realitate, el aparține lui Dumnezeu.

După cum spune Sfântul Grigorie, Episcopul Nisei, la jertfelnicul cel de sus, în loc de perechea de turturele, trebuie să aducem curăția

sufletului şi a trupului, iar în loc de doi pui de porumbel, să fim cu luare-aminte nu numai înaintea lui Dumnezeu, ci şi a oamenilor. Şi aşa cum, după săvârşirea celor după lege, Hristos S-a întors în patria Sa, împlinindu-Se şi crescând în înțelepciune, şi noi trebuie să ne întoarcem în adevărata noastră patrie, care este Ierusalimul ceresc, trăind duhovniceşte, după legea sfântă, crescând în înțelepciune şi în har şi ajungând la vârsta împlinirii lui Hristos, desăvârşiți cu sufletul şi vase adevărate ale Duhului Sfânt.

Este datoria noastră, după cum spune Sfântul Atanasie cel Mare, să ne asemănăm cu Dreptul Simeon şi cu Proorocița Ana. Trebuie şi noi să Îl întâmpinăm pe Hristos îmbrăcați în nevinovăție, în pocăință, în cumințenie, în curăție şi, în general, în dragoste de Dumnezeu şi de oameni. Nimeni nu poate să Îl întâlnească într-un alt fel pe Hristos, Care este adevărata viață.

* * *

Praznicul Întâmpinării Domnului arată că Hristos este viața şi lumina oamenilor şi că omul trebuie să țintească spre dobândirea acestei lumini enipostatice şi a enipostaticei vieți. Biserica înalță rugăciunea: „Luminează-mi sufletul şi cu lumină simțită să văd limpede şi să Te vestesc pe Tine Dumnezeu". Pentru ca omul să Îl propovăduiască pe Dumnezeu, trebuie mai întâi să Îl vadă cu limpezime. Numai cei care Îl văd pe Dumnezeu sau măcar primesc experiența celor ce văd, se pot face îndrumători. Dar pentru ca omul să-L vadă pe Dumnezeu, trebuie mai întâi să primească iluminarea sufletului şi a simțurilor trupului. În acest fel, praznicul Întâmpinării Domnului se face praznic al întâmpinării fiecărui credincios.

Septembrie 1994

sufletului şi a trupului, iar în loc de doi pui de porumbel, să fim cu luare-aminte nu numai înaintea lui Dumnezeu, ci şi a oamenilor. Şi aşa cum, după săvârşirea celor după lege, Hristos S-a întors în patria Sa, împlinindu-Se şi crescând în înțelepciune, şi noi trebuie să ne întoarcem în adevărata noastră patrie, care este Ierusalimul ceresc, trăind duhovniceşte, după legea sfântă, crescând în înțelepciune şi în har şi ajungând la vârsta împlinirii lui Hristos, desăvârşiți cu sufletul şi vase adevărate ale Duhului Sfânt.

Este datoria noastră, după cum spune Sfântul Atanasie cel Mare, să ne asemănăm cu Dreptul Simeon şi cu Proorocița Ana. Trebuie şi noi să Îl întâmpinăm pe Hristos îmbrăcați în nevinovăție, în pocăință, în cumințenie, în curăție şi, în general, în dragoste de Dumnezeu şi de oameni. Nimeni nu poate să Îl întâlnească într-un alt fel pe Hristos, Care este adevărata viață.

* * *

Praznicul Întâmpinării Domnului arată că Hristos este viața şi lumina oamenilor şi că omul trebuie să țintească spre dobândirea acestei lumini enipostatice şi a enipostaticei vieți. Biserica înalță rugăciunea: „Luminează-mi sufletul şi cu lumină simțită să văd limpede şi să Te vestesc pe Tine Dumnezeu". Pentru ca omul să Îl propovăduiască pe Dumnezeu, trebuie mai întâi să Îl vadă cu limpezime. Numai cei care Îl văd pe Dumnezeu sau măcar primesc experiența celor ce văd, se pot face îndrumători. Dar pentru ca omul să-L vadă pe Dumnezeu, trebuie mai întâi să primească iluminarea sufletului şi a simțurilor trupului. În acest fel, praznicul Întâmpinării Domnului se face praznic al întâmpinării fiecărui credincios.

Septembrie 1994

V
Boboteaza

Sărbătoarea Bobotezei se referă la episodul Botezului lui Hristos în râul Iordan, săvârşit de Sfântul Ioan Înaintemergătorul, care mai este numit şi Botezătorul Domnului. Acest eveniment a avut loc atunci când Hristos a ajuns la vârsta de treizeci de ani şi înainte de a începe lucrarea oficială a învăţăturii şi, mai târziu, a Patimilor Sale pentru mântuirea neamului omenesc.

Alegerea acestei vârste pentru începerea activităţii publice a lui Hristos în lume are legătură cu faptul că la treizeci de ani, alcătuirea biologică a organismului omenesc ajunge la împlinire. În plus, la această vârstă, Hristos Se putea face mai uşor primit de către iudei.

Botezul Domnului este descris de Sfinţii Evanghelişti (Matei 3, 13-17, Marcu 1, 9-11, Luca 3, 21-22, Ioan 1, 32-34). Nu ne vom referi însă la toate detaliile, ci vom accentua numai câteva dintre adevărurile teologice şi hristologice fundamentale legate de acest fapt.

1

Sfânta Scriptură nu aminteşte multe evenimente din intervalul de timp dintre Întâmpinarea Domnului şi Botezul lui Hristos. Ceea ce cunoaştem este fuga în Egipt şi întoarcerea de acolo, ca şi prezenţa lui Hristos în templu la vârsta de doisprezece (12) ani.

Această tăcere are o motivaţie anume şi un scop precis. Evangheliile nu au fost scrise pentru a descrie întreaga viaţă a lui Hristos, ci pentru a face cunoscută lumii întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul şi de asemenea, pentru a vădi învăţătura, faptele şi patimile Sale pentru neamul omenesc. În fond, Evangheliile au fost materiale de catehizare. Drept aceea, nu era necesară istorisirea vieţii lui Hristos şi nici a întâmplărilor din copilăria Sa. Prezenţa Lui în

templu a fost surprinsă de Evanghelie tocmai pentru că a însemnat o vădire timpurie a faptului că El era Fiul lui Dumnezeu.

Absența evenimentelor din copilăria și din adolescența lui Hristos nu înseamnă că El nu se afla în Iudeea. Hristos a trăit lângă Maica Sa și lângă Iosif, care era tatăl Său adoptiv, *și le era supus* (Luca 2, 51). Nu este adevărat ceea ce se spune de către unii, care nu se bazează pe vreo mărturie, ci numai pe rodul închipuirii lor, și anume că Hristos S-ar fi dus în alte țări, ca de exemplu în Indii, unde Și-ar fi petrecut viața până la vârsta de treizeci de ani, când S-ar fi arătat dintr-o dată în Nazaret și la râul Iordan. Dacă s-ar fi întâmplat un asemenea lucru, prin apariția Sa, ar fi produs o puternică impresie compatrioților.

În Evanghelii există anumite mărturii care arată că, atunci când a început propovăduirea, Hristos era cunoscut de compatrioții Săi, numai că ceea ce îi nedumerea pe aceștia era înțelepciunea Sa. Există trei pericope evanghelice care exprimă acest adevăr.

Prima provine din Evanghelia după Ioan, unde scrie că odată, în vreme ce Hristos era în templu și îi învăța pe iudei, aceștia *se mirau spunând: Cum știe Acesta carte fără să fi învățat?* (Ioan 7, 15). Iudeii știau bine că Hristos nu studiase în multele și cunoscutele școli ale acelei vremi. Cea de-a doua pericopă se află în Evanghelia după Matei și se referă din nou la mirarea compatrioților lui Hristos, atunci când Acesta învăța în sinagoga lor. Ei se mirau și spuneau: *De unde are El înțelepciunea aceasta și puterile? Au nu este Acesta fiul teslarului? Au nu se numește mama Lui Maria și frații Lui: Iacov și Iosif și Simon și Iuda? Și surorile Lui au nu sunt toate la noi? Deci de unde are El toate acestea?* (Matei 13, 54-56). Așadar, Hristos era cunoscut de compatrioți și, desigur, era cunoscut și în mediul familial în care a trăit și care era alcătuit din Mamă, tată adoptiv și frații proveniți din căsătoria anterioară a lui Iosif. Cea de-a treia pericopă aparține Sfântului Evanghelist Marcu (Marcu 6, 2-3) și descrie același episod ca și fragmentul anterior, cu singura diferență că aici Hristos Însuși este prezentat ca fiind teslar; așadar era cunoscut și după meseria Lui[36].

---

[36] „Și, fiind sâmbătă, a început să învețe în sinagogă. Și mulți, auzindu-L, erau uimiți și ziceau: De unde are El acestea? Și ce este înțelepciunea care I s-a dat Lui? Și cum se fac minuni ca acestea prin mâinile Lui?Au nu este Acesta teslarul, fiul Mariei și fratele

Din aceste fragmente vedem că la vârsta de treizeci de ani, Hristos era cunoscut de compatrioți, că trăia într-un anumit mediu familial, cu frați vitregi, și că toți oamenii erau mirați de înțelepciunea Sa și de semnele pe care le făcea. Şi, desigur, dacă cineva se miră de ceva, atunci arată pe față atât ceea ce știe cât și ce nu știe despre acel lucru.

2

Cel mai cunoscut episod din copilăria lui Hristos este prezența Sa în templu și convorbirea cu învățătorii, care a pornit de la faptul că El îi asculta pe învățători și îi întreba. Şi, firește, după cum spune Sfântul Evanghelist, *toți care Îl auzeau se minunau de priceperea și de răspunsurile Lui* (Luca 2, 47).

Nu vom face o analiză amănunțită a acestor fapte, ci ne vom opri numai asupra a două fragmente grăitoare care au legătură cu întruparea lui Hristos. Primul vorbește de viața de după Întâmpinarea Domnului, adică după patruzeci de zile de la Naștere. Sfântul Evanghelist scrie: *Iar copilul creștea și Se întărea cu duhul, umplându-Se de înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era asupra Lui* (Luca 2, 40). Celălalt fragment are legătură cu episodul din templu, atunci când Hristos era de doisprezece ani. *Şi Iisus sporea cu înțelepciunea și cu vârsta și cu harul la Dumnezeu și la oameni* (Luca 2, 52).

În privința vârstei și a creșterii treptate a trupului lui Hristos, nu există nici o chestiune de discutat. Dezvoltarea se petrecea firesc, ca la toți oamenii, pentru că Hristos era om desăvârșit. Problema se pune în legătură cu „umplându-Se de înțelepciune" și cu „sporea cu înțelepciunea", referitor la faptul că firea omenească s-a îndumnezeit în momentul luării sale în ipostasul Cuvântului, în interiorul pântecelui Născătoarei de Dumnezeu.

Ereticul Nestorie spunea că Preasfânta Fecioară Maria a născut un om simplu, care cu trecerea timpului a luat harul lui Dumnezeu. Aceste afirmații au fost condamnate de Biserică, pentru că

---

lui Iacov și al lui Iosif și al lui Iuda și al lui Simon? Şi nu sunt, oare, surorile Lui aici la noi? Şi se sminteau întru El".

firea omenească s-a îndumnezeit imediat, prin luarea ei în ipostasul Cuvântului. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, „sporea cu *înțelepciunea și cu vârsta*" are înțelesul că, înaintând în vârstă, Hristos Își arăta „înțelepciunea care se afla în El". În Hristos exista înțelepciunea, datorită unirii ipostatice a firii dumnezeiești cu cea omenească, dar această înțelepciune era dezvăluită în raport cu vârsta Sa.

Tema aceasta este analizată mai amănunțit de Cuviosul Teofilact care, în comentariile sale interpretative, urmează linia Sfinților Părinți și mai ales pe cea a Sfântului Ioan Gură de Aur. El spune că Hristos ar fi putut încă din pântecele mamei să ajungă la măsura vârstei mature, dar acest lucru ar fi părut că este rodul fanteziei. De aceea, El S-a dezvoltat treptat, la fel ca toți copiii. Înțelepciunea lui Dumnezeu Cuvântul se arăta în funcție de creșterea vârstei Lui trupești. Hristos nu a devenit înțelept, „ci, puțin câte puțin, se arăta înțelepciunea din El, urmând vârstei sale trupești". Dacă Și-ar fi arătat întreaga Sa înțelepciune de când era mic, ar fi părut un monstru. Hristos nu a căpătat înțelepciune o dată cu vârsta, ci înțelepciunea se afla în El și se arăta oamenilor câte puțin.

În cazul oamenilor nu există situații similare, însă prin convenție, putem să folosim o analogie. Copilul are din naștere anumite trăsături de caracter, dar ele nu se vădesc toate de la început. Putem să ghicim anumite caracteristici ale pruncului, însă acestea se vor manifesta atunci când el va fi dezvoltat din punct de vedere psihosomatic. Copilul poate să aibă predispoziție spre înțelepciune, dar el devine înțelept numai atunci când crește. El poate să aibă talent artistic, dar acest talent se va manifesta numai o dată cu vârsta. Același lucru se poate observa și în cazul lui Hristos, cu diferența că, în locul trăsăturilor de caracter, trebuie să punem Dumnezeirea. Hristos era om desăvârșit și Dumnezeu desăvârșit, iar firea omenească pe care a luat-o s-a îndumnezeit din prima clipă a zămislirii, dar înțelepciunea lui Dumnezeu Cuvântul se arăta o dată cu înaintarea în vârstă.

3

Botezul lui Hristos în apa Iordanului săvârşit de Ioan Înaintemergătorul se mai numeşte şi *Teofanie* sau *Epifanie*. În vechea Biserică, sărbătoarea Crăciunului şi cea a Bobotezei se prăznuiau împreună, în aceeaşi zi (6 ianuarie). În secolul a patrulea, aceste sărbători au fost separate, iar Crăciunul a fost mutat pe 25 decembrie, în ziua în care neamurile îl sărbătoreau pe zeul soare, iar creştinii, pe soarele dreptăţii. De asemenea, Boboteaza se mai numeşte şi sărbătoarea Luminilor, după cum spune Sfântul Grigorie Teologul, datorită iluminării catehetilor şi a luminii care s-a dat prin Botez.

Cuvântul *Teofanie*[37] (*arătarea lui Dumnezeu*) provine din fragmentul apostolic *Dumnezeu S-a arătat*[38] *în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălţat întru slavă* (I Timotei 3, 16) şi are legătură mai mult cu Naşterea lui Hristos. Cuvântul *Epifanie*[39] (*arătare*) provine din fragmentul apostolic *harul mântuitor al lui Dumnezeu s-a arătat*[40] *tuturor oamenilor...* (Tit 2, 11) şi se referă mai ales la Botezul lui Hristos, pentru că atunci, oamenii au cunoscut harul Dumnezeirii.

Cert este că în ziua Botezului lui Hristos, arătarea Sfintei Treimi şi cuvintele Cinstitului Înaintemergător au constituit mărturia oficială că Fiul lui Dumnezeu este Cel „din Treime", Care S-a întrupat pentru izbăvirea neamului omenesc de păcat, de Diavol şi de moarte.

4

Cinstitul Înaintemergător şi Botezător Ioan a avut un rol important în Botezul lui Hristos. El a fost o mare personalitate şi un mare profet care s-a aflat în punctul de trecere dintre Vechiul şi Noul

---

37 În limba greacă: *Theofania* (Θεοφάνεια).
38 În limba greacă: *Theos efanerothi* (Θεός εφανερώθει).
39 În limba greacă: *Epifania* (Επιφάνεια).
40 În limba greacă: *epefani* (επεφάνη).

Testament, pentru că a fost ultimul profet al Legii vechi şi primul ce aparţine Legii noi.

El a fost zămislit în chip minunat, adică s-a născut prin intervenţia lui Dumnezeu, însă nu de la Duhul Sfânt, ci prin sămânţă, din tatăl său, Zaharia. Naşterea sa a fost legată de o serie de fapte minunate, iar şederea în pustie de la vârsta de trei ani arată că avea o viaţă îngerească. Prin propovăduirea pocăinţei, el a pregătit poporul pentru întâmpinarea lui Mesia. Smerenia lui era nesfârşită, iar felul său de viaţă arată că ajunsese la o mare împărtăşire din har.

Cinstitul Înaintemergător era rudă cu Hristos, pentru că mama lui, Elisabeta, era rudă cu Maica lui Hristos. Bunavestire a Maicii Domnului s-a petrecut atunci când Cinstitul Înaintemergător era un făt de şase luni, în pântecele mamei sale, de unde înţelegem că Ioan Botezătorul era cu şase luni mai mare decât Hristos.

Sfântul Ioan Înaintemergătorul a luat Duh Sfânt, Care l-a făcut profet încă din pântecele mamei sale, de când era un făt de şase luni. Atunci când Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, care tocmai zămislise prin puterea Duhului Sfânt, a salutat-o pe Elisabeta, *pruncul a săltat în pântece* (Luca 1, 41). Aşadar, el s-a făcut profet şi a transmis darul proorocirii şi mamei sale, pentru că aceasta a recunoscut-o pe Maica Domnului (Sfântul Grigorie Palama).

Multe sunt atributele care îl caracterizează pe Ioan Înaintemergătorul. Cuvântul *Ioan* înseamnă *darul lui Dumnezeu,* iar *Prodrom*[41] *(Înaintemergător)* înseamnă *cel care deschide calea*, adică *cel care anunţă venirea lui Mesia*. Se numeşte *Botezător*, pentru că L-a botezat pe Hristos. În rânduiala Bobotezei, Cuviosul Cosma Melodul, Episcopul Maiumei, îl denumeşte prin trei sintagme, şi anume: *voce a Cuvântului*, *candelă a luminii* şi *luceafăr al soarelui.* Dacă Fiul lui Dumnezeu este Cuvântul Tatălui în ipostas, Ioan este vocea Cuvântului; dacă Hristos, ca Dumnezeu, este lumina veşnică şi nezidită, Înaintemergătorul este candela; dacă Hristos este soarele dreptăţii şi soarele luminos al Dumnezeirii, Ioan este luceafărul, adică vestitorul de ziuă, care anunţă răsărirea soarelui. Astfel, toate denumirile, atributele şi expresiile prin care acesta este desemnat sunt legate de lucrarea sa principală, care este anunţarea venirii lui Mesia.

---

[41] În limba greacă: Πρόδρομος.

5

După cum tâlcuieşte Sfântul Nicodim Aghioritul, cuvântul *Vaptisma*[42] (*Botez*) înseamnă *scufundare,* fiind un verb substantivizat care vine de la *vapto*[43], adică *a scufunda*[44]. De aici provin cuvintele *vaptizo*[45] (*a boteza*) şi perfectul compus *vevaptisme*[46] (*m-am botezat*). Aşadar, noţiunea de *botez* se leagă de cea de *apă.*

Sfinţii Părinţi învaţă că există mai multe feluri de botez. Sfântul Grigorie Teologul spune că botezul este de cinci feluri. [redacted] a fost cel al lui Moise, care a însemnat o curăţire temporară, [redacted] a fost cel al Înaintemergătorului, care a botezat poporul cu botezul pocăinţei, [redacted] este botezul lui Hristos, prin care oamenii se botează şi se fac creştini şi care se săvârşeşte prin harul Duhului Sfânt, [redacted] este cel al muceniciei şi al sângelui, iar [redacted] botez este al lacrimilor şi al pocăinţei.

După ce vorbeşte despre aceste tipuri de botez, Sfântul Ioan Damaschin mai adaugă şi altele. El spune că botezul este de opt feluri. Primul a fost cel al potopului pentru îndepărtarea păcatului; al doilea a fost cel al mării şi al norului, atunci când iudeii au trecut prin Marea Roşie şi au fost acoperiţi de un nor; al treilea a fost botezul Legii vechi, pe care l-a consfinţit rânduiala mozaică şi care este legat de curăţia trupească; al patrulea a fost botezul pregătitor al Sfântului Ioan Înaintemergătorul, care îi îndemna pe cei botezaţi spre pocăinţă; cu alte cuvinte, Ioan nu ierta păcatele, ci le oferea oamenilor o înainte-curăţire, ceea ce înseamnă că ajuta poporul să-şi simtă păcătoşenia şi să aştepte adevăratul Botez al lui Hristos; al cincilea a fost botezul pe care l-a primit Hristos atunci când a venit la Iordan, botez care este diferit de celelalte, pentru că Hristos nu avea nici un păcat şi nu a făcut o mărturisire a păcatelor; al şaselea este botezul desăvârşit al Domnului, care are loc în Biserică prin apă şi prin Duh Sfânt; al

---

42 În limba greacă: Βάπτισμα.
43 În limba greacă: βάπτω.
44 În limba română, *a boteza* provine din latinescul *baptizare.*
45 În limba greacă: βαπτίζω.
46 În limba greacă: βεβάπτισμαι.

şaptelea este botezul sângelui şi al jertfirii, pe care l-a primit Hristos pentru noi, adică Patimile şi Răstignirea, dar şi mucenicia sfinţilor care sunt părtaşi la Patimile lui Hristos; în fine, cel de-al optulea botez este cel de pe urmă, care nu mai este unul mântuitor, pentru că el îndepărtează şi pedepseşte pentru veşnicie păcatul. Este vorba despre focul iadului.

Sfântul Ioan Gură de Aur face distincţie între botezul iudaic şi cel creştin. Primul (cel iudaic) nu curăţa de păcatele sufleteşti, ci numai de murdăria trupească. Botezul bisericesc este fără de asemănare mai presus, pentru că îl izbăveşte pe om de păcat, îi curăţă sufletul şi îi dă Duh Sfânt. Între acestea două se află botezul Cinstitului Înaintemergător, care a fost o punte dinspre iudaism spre creştinism. Botezul lui Ioan era mai presus decât cel iudaic, pentru că avea legătură cu venirea lui Hristos, dar mai prejos decât cel al creştinilor.

6

De vreme ce botezul lui Ioan avea rolul de a-i îndruma pe oameni pentru ca aceştia să-şi cunoască starea de păcătoşenie şi de a pregăti poporul pentru primirea Botezului desăvârşit al lui Hristos, iar Hristos, fiind Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, nu făcuse nici un păcat, atunci de ce a fost nevoie ca El să primească Botezul? Răspunsul la această întrebare ne dezvăluie adevăruri fundamentale.

Sfântul Ioan Damaschin spune că Hristos nu S-a botezat pentru că avea nevoie de curăţire, „ci pentru a lua asupra Sa curăţirea noastră". El Şi-a asumat curăţirea oamenilor în acelaşi fel în care a primit Patimile şi Răstignirea, cu toată durerea şi suferinţa lor. Prin Botezul Său, Hristos a reuşit să împlinească multe lucruri.

Astfel, după cum spune Sfântul Ioan Damaschin, Hristos S-a botezat pentru a strivi capetele demonilor din apă, fiindcă exista ideea că demonii locuiesc acolo; pentru a spăla păcatul şi a-l îngropa în apă cu totul pe vechiul Adam; pentru a-l sfinţi pe Botezător, fiindcă nu Înaintemergătorul L-a sfinţit pe Hristos, ci Hristos l-a sfinţit pe Înaintemergător, atunci când acesta din urmă a pus mâna sa pe capul lui Hristos; S-a mai botezat pentru a ţine Legea, deoarece El Însuşi o dăduse şi nu voia să pară un călcător al ei şi, în fine, pentru a

descoperi taina Sfintei Treimi şi a oferi preînchipuirea şi modelul propriului nostru botez, adică Botezul desăvârşit care se face cu apă şi cu Duh Sfânt.

Dincolo de toate acestea, prin Botezul Său în râul Iordan, Hristos a sfinţit apele. De aceea, în ziua Bobotezei săvârşim slujba sfinţirii apelor, iar în timpul slujbei cerem Duhului Sfânt să Se pogoare asupra apei. Astfel, după sfinţire, apa încetează să mai fie apă a căderii, făcându-se apă a reînnoirii, pentru că se uneşte cu harul nezidit al lui Dumnezeu.

7

În Tradiţia patristică, Botezul lui Hristos în râul Iordan este corelat cu trecerea minunată a Mării Roşii de către israeliteni. Aşa cum odinioară, prin harul făcător de minuni al Cuvântului neîntrupat ce a lucrat asupra lui Moise, egiptenii au fost înecaţi iar evreii au fost eliberaţi, la fel şi acum, prin puterea Cuvântului întrupat, omul stricat şi decăzut este replămădit, iar demonii sunt striviţi, adică îşi pierd puterea.

Sfântul Nicodim Aghioritul spune că olarul are nevoie de două elemente ca să refacă un vas: de apă, ca să amestece lutul, şi de foc, ca să ardă şi să usuce plămădeala. La fel a procedat Dumnezeu – marele olar – cu plămada omenească. Vrând să remodeleze firea noastră stricată de păcat, Dumnezeu a folosit foc şi apă. Focul a venit de la El, pentru că Dumnezeu este „foc mistuitor" care arde răul, iar apa a fost luată din râul Iordan.

Prin întruparea lui Hristos, ca şi prin toate celelalte etapele ale sfintei iconomii, între care se află, fireşte, şi Botezul în râul Iordan, neamul omenesc a fost remodelat. Căderea şi stricarea firii noastre au fost urmate de replămădirea şi de renaşterea omului. Această renaştere a avut multă putere, pentru că în urma păcatului firea omenească nu s-a nimicit în totalitate, dar şi pentru că replămăditorul omului a fost Însuşi Creatorul său.

Este absolut imposibil ca apa şi focul să existe împreună, pentru că focul nu se poate aprinde şi nici nu poate să ardă într-un loc umed, iar apa stinge focul. În râul Iordan, ele au putut să coexiste,

pentru că focul era nezidit, în vreme ce apa era zidită. De aceea, focul nu a fost afectat de apă. Dimpotrivă, apa zidită s-a sfinţit prin focul Dumnezeirii.

8

Râul Iordan a rămas consemnat în istorie prin mai multe evenimente, dar mai ales în legătură cu propovăduirea şi cu Botezul Sfântului Ioan Înaintemergătorul şi prin faptul că Însuşi Hristos S-a botezat în acest râu.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Iordanul este chipul neamului omenesc. El se numeşte astfel, pentru că are în alcătuire două izvoare: *Ior* şi *Dan*. Aceste izvoare formează râul Iordan, care se varsă în Marea-Moartă. Potrivit unei tâlcuiri referitoare la originile noastre, întregul neam omenesc se trage din două izvoare, adică din Adam şi din Eva, dar prin păcat, el a fost îndreptat spre moarte, adică spre marea moartă a vieţii noastre, care este cuprinsă de întunecime. Întrupându-Se, Hristos a venit în Iordan, adică în neamul omenesc, a biruit moartea şi i-a întors pe oameni spre viaţa primordială.

Proorocul David spune: *Marea a văzut şi a fugit, Iordanul s-a întors înapoi* (Ps. 113, 3). Prin aceste cuvinte, el a vrut să arate uimirea mării, a apelor de pe mari întinderi şi a râului Iordan la intrarea lui Hristos cel fără de păcat în apă. Această mirare este explicată în rugăciunea pentru sfinţirea apelor, scrisă de Sfântul Sofronie, Episcopul Ierusalimului: „Iordanul s-a întors înapoi, văzând focul Dumnezeirii pogorându-Se trupeşte şi intrând într-însul". Aşadar, focul Dumnezeirii a intrat în apă prin trupul lui Hristos.

Într-un anume fel şi într-o anumită măsură, această profeţie se aplică şi în viaţa creştinului. Marea este existenţa omului plină de zbucium, fapt pentru care este numită mare sărată. Şi, după cum am văzut anterior, Iordanul este viaţa omenească care, după căderea primelor făpturi, a fost îndreptată spre pieire şi s-a unit cu moartea şi cu stricăciunea. Prin pocăinţă, omul se izbăveşte de marea sărată a

vieții, iar viața lui se schimbă, se transformă, se întoarce la adevăratele ei izvoare și capătă un alt sens (Isihie Preotul).

9

La Botezul lui Hristos S-a arătat Sfânta Treime. De altfel, unul dintre scopurile întrupării și ale Botezului lui Hristos a fost descoperirea Dumnezeului Treimic, adică a faptului că Dumnezeu, chiar dacă are o singură ființă și o singură fire, este în trei ipostasuri: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Astfel, se aude vocea Tatălui, Care mărturisește și întărește faptul că Cel aflat în Iordan este Fiul Său, iar în același timp, Duhul Sfânt Se arată „în chip de porumbel".

Arătarea Dumnezeului Treimic și confirmarea Tatălui au avut loc și cu puțin timp înainte de Patimile lui Hristos, o dată cu Schimbarea la Față a Mântuitorului pe muntele Tabor. Asupra faptelor legate de acest eveniment ne vom opri atunci când vom analiza Schimbarea la Față a Domnului.

Sfântul Grigorie Palama face o analiză teologică minunată a motivului pentru care Dumnezeul Treimic a apărut în acea clipă. El spune că Sfânta Treime Se arată în momentul zidirii și al rezidirii. Omul a fost făcut prin harul comun al Dumnezeului Treimic, pentru că „Tatăl zidește totul prin Fiul și în Duhul Sfânt". De altfel, în Sfânta Scriptură se spune că Dumnezeul Treimic a fost Cel care a hotărât crearea omului: *să facem om după chipul și după asemănarea Noastră* (Facerea 1, 26). Tatăl l-a zidit pe om după chipul Cuvântului și i-a dat viață în Duhul Sfânt. Pentru că harul Dumnezeului Treimic este comun, întreaga Sfântă Treime a participat la crearea ființei omenești. Trebuia așadar ca Dumnezeul Treimic să Se arate și în momentul replămădirii și rezidirii omului. De altfel, după Botezul Său, Hristos Și-a început lucrarea publică pentru mântuirea neamului omenesc.

Arătarea Dumnezeului Treimic în momentul rezidirii omului vădește încă un adevăr teologic, și anume faptul că omul este singura ființă de pe pământ cunoscătoare și închinătoare la Sfânta Treime, dar și singura creată după chipul Dumnezeului Treimic. Potrivit explicațiilor teologice ale Sfântului Grigorie Palama, animalele nu au gând și rațiune, ci numai suflet vital, care nu subzistă prin el însuși, ceea ce

înseamnă că, atunci când animalele mor, sufletul lor se pierde, adică nu se păstrează, pentru că nu are substanță, ci numai energie. De asemenea, îngerii şi arhanghelii au gând şi rațiune, dar nu au duh care dă viață trupului, pentru că sunt deasupra simțirii. Omul, însă, are gând, rațiune şi duh care dă viață trupului cu care împreună este unit şi, de aceea, numai omul este după chipul Dumnezeirii în trei ipostasuri. De altfel, tocmai acesta a fost motivul pentru care, spre a mântui şi a transforma lumea, Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om, nu înger, omul fiind oglinda creației. Astfel, schimbarea şi transformarea creației s-au făcut prin omul îndumnezeit.

10

Vocea Tatălui mărturiseşte şi confirmă faptul că Hristos este Fiul Său cel iubit. Potrivit Sfântului Evanghelist Matei, Tatăl vorbeşte despre Fiul la persoana a treia: *Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit* (Matei 3, 17). Din Evanghelia după Marcu, rezultă că Tatăl S-a adresat la persoana a doua: *Tu eşti Fiul Meu cel iubit, întru Tine am binevoit* (Marcu 1, 11). Acest lucru nu are o foarte mare importanță. Ceea ce observăm aici este că Tatăl dă mărturie despre Cuvântul, adică despre Fiul Său iubit. Dumnezeu Cuvântul S-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii, iar această naştere este trăsătura ipostatică a celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi.

După cum spune Sfântul Grigorie Palama, demnă de observat este exprimarea *întru Care am binevoit*. Pentru a se înțelege valoarea acestei exprimări şi, în general, valoarea şi însemnătatea întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, trebuie acordată atenție diferenței dintre voia lui Dumnezeu prin *bunăvoință* şi cea prin *îngăduință*. Dumnezeu are o singură voie, dar uneori ea este sub formă de bunăvoință, iar alteori, sub formă de îngăduință. Dumnezeu a văzut că omul va cădea şi, chiar dacă nu l-a creat pentru aceasta, în cele din urmă a îngăduit căderea, tocmai pentru că omul însuşi a voit-o. Dumnezeu nu poate să încalce libertatea omului şi de aceea, se creează multe probleme, pe care, însă, El le îngăduie să existe. Moartea, bolile şi atâtea altele au fost îngăduite de Dumnezeu, dar nu le-a plănuit El Însuşi. Aşadar, voia lui Dumnezeu prin bunăvoință este diferită de cea prin îngăduință.

În acest context, Sfântul Grigorie Palama spune că mărturia Tatălui „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit" arată că întruparea a fost voia lui Dumnezeu după bunăvoință, care se mai numește și voire anterioară. Aceasta înseamnă că întruparea lui Hristos a fost „programată" de Dumnezeu fără a depinde de căderea omului, fiindcă zidituI putea să fie mântuit numai prin unirea sa cu nezidituI în ipostasul Cuvântului.

Astfel, toate câte s-au petrecut în Vechiul Testament – legiuirile, făgăduințele – erau incomplete, deoarece purtau pecetea căderii omului și nu se înscriau în voia anterioară a lui Dumnezeu, ci aveau ca scop întruparea Cuvântului. Nu numai proorociile, legiuirile etc. din Vechiul Testament țînteau spre întrupare, pentru că însăși zidirea și încununarea zidirii lumii au avut ca scop unirea firii dumnezeiești cu cea omenească, adică a nezidituIui cu zidituI. Până și crearea omului după chipul lui Dumnezeu s-a făcut pentru ca în el să încapă arhetipul creației. În același context se încadrează și legea care s-a dat în Rai, iar firile și treptele îngerești tind spre aceeași finalitate, care este „iconomia divino-umană".

Toate acestea arată importanța și valoarea întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Fără întrupare, mântuirea omului și reînnoirea zidirii ar fi fost imposibile. Nu omul, ci Dumnezeul-Om Hristos este centrul lumii și al istoriei. Cea mai mare crimă a epocii noastre este că omul se consideră centrul lumii. Se poate spune cu certitudine că întreaga strădanie ascetică a creștinului țintește spre îndepărtarea din viață a gândirii antropocentrice și spre dobândirea gândirii teantropocentrice. Centrul nu trebuie să fie omul, ci Dumnezeul-Om.

11

Mărturisirea Tatălui că Cel care Se boteza nu era un oarecare, ci era Însuși Fiul Său iubit, a fost semn al Dumnezeirii Cuvântului și al faptului că Fiul este de o ființă cu Tatăl. În teologia ortodoxă, vocea Tatălui nu este numai ceva perceput de simțurile omului, ci înseamnă contemplarea lui Dumnezeu, adică revelație. Desigur, la teorie este părtaș și trupul, dar simțurile se transformă pentru a putea contempla slava lui Dumnezeu. Faptul că mărturia Tatălui este o revelație reiese

şi din cuvintele Sale de pe Muntele Tabor, atunci când ucenicii lui Hristos au căzut la pământ, neputând suporta lumina contemplării.

Fiul mărturisit de Tatăl Se dezvăluie ca fiind „strălucirea slavei Tatălui", deoarece ființa şi lucrarea Dumnezeului Treimic sunt comune. Pentru a se arăta Dumnezeirea Cuvântului, în Epistola către Evrei a Sfântului Apostol Pavel se folosesc următoarele cuvinte: *Care fiind strălucirea slavei şi chipul ființei Lui*[47] (Evrei 1, 3).

Cuvântul *strălucire* desemnează lumina, adică razele care provin dintr-un corp luminos. Atunci când corpul este zidit, strălucirea lui este zidită, dar când este vorba despre slavă nezidită, strălucirea acesteia este nezidită. Desigur, dacă spunem că Fiul este strălucirea Tatălui, prin aceasta nu se înțelege că El este energia Părintelui Său, deoarece Cuvântul este o Persoană separată, iar această Persoană este Dumnezeu, de o ființă cu Tatăl, şi prin urmare, Tatăl şi Fiul au aceeaşi energie, lucru care este valabil şi în legătură cu Duhul Sfânt. În Sfânta Treime există fire, energie şi Persoane. Persoanele sunt trei, având în comun ființa (firea) şi lucrarea (energia).

După cum spune Cuviosul Teofilact, cuvântul *strălucire* se foloseşte pentru redarea câtorva adevăruri teologice: în primul rând, Fiul S-a născut din Tatăl aşa cum strălucirea se naşte din soare; în a doilea rând, Fiul S-a născut fără schimbare din Tatăl, după cum raza se naşte din soare în chip neschimbat; în al treilea rând, aşa cum soarele nu se micşorează prin faptul de a străluci, nici Tatăl nu S-a micşorat născându-L pe Fiul; în al patrulea rând, Fiul este nedespărțit de Tatăl şi străluceşte veşnic şi de sine stătător, la fel cum este şi strălucirea față de soarele care o naşte.

12

La arătarea Dumnezeului Treimic la râul Iordan a participat şi Duhul Sfânt, care este cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, dar nu mai prejos decât celelalte două, pentru că este de o ființă cu Tatăl şi cu Fiul. Sfântul Ioan Botezătorul a văzut *Duhul Sfânt... pogorându-se ca un porumbel şi venind peste El* (Matei 3, 16). *Peste El* se referă la

---

[47] În Biblia grecească: „El este strălucirea slavei sfinte şi chipul desăvârşit al sfântului ipostas".

Hristos. În clipa în care Sfântul Duh S-a pogorât în chip de porumbel şi a rămas deasupra lui Hristos, s-a auzit mărturisirea Tatălui.

De-a lungul timpului, au existat mai multe apariţii ale Sfântului Duh. Uneori, Se arăta în chip de adiere sau de tunet, iar alteori, sub formă de limbi de foc. Aici, El Se arată „ca un porumbel". Nu era porumbel, ci părea a fi de forma porumbelului, pentru că Sfântul Duh nu este zidit, ci nezidit, la fel ca şi celelalte Persoane ale Sfintei Treimi.

Apariţia Duhului Sfânt „ca un porumbel" ne aduce aminte de potopul lui Noe, când porumbelul pe care Noe l-a trimis de pe arcă s-a întors cu o ramură de măslin în cioc, prin care a anunţat sfârşitul potopului. În clipa Botezului lui Hristos, Sfântul Duh „ca un porumbel" a vestit sfârşitul potopului păcatului. Nu avea în cioc o ramură de măslin, ci arăta înspre Mila lui Dumnezeu, Care este Hristos, adică Fiul iubit al Tatălui.

Dincolo de aceasta, arătarea Sfântului Duh „ca un porumbel" simbolizează nerăutatea şi blândeţea. De asemenea, aminteşte faptul că, aşa cum porumbelul este preacurat şi nu şade acolo unde este miros urât, la fel şi Sfântul Duh este preacurat şi nu rămâne acolo unde este mirosul urât al păcatului.

Pogorârea Duhului Sfânt ca un porumbel şi venirea Lui peste Hristos au o mare importanţă, fiind în strânsă legătură cu mărturia Tatălui. Prin lucrarea Duhului Sfânt, s-a adeverit faptul că rostirea „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit" nu se referea la Ioan Înaintemergătorul, ci la Hristos. Arătarea porumbelului deasupra lui Hristos în acelaşi timp cu auzirea vocii Tatălui indică faptul că cele trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt de o fiinţă şi, în plus, face deosebirea între Ioan Înaintemergătorul şi Hristos. Dacă, până în acel moment, poporul îl respecta profund pe Ioan, în timp ce Hristos era un necunoscut, pogorârea Sfântului Duh şi vocea Tatălui L-au dezvăluit lumii pe Hristos, adică pe Fiul lui Dumnezeu, Cel trimis pentru mântuirea omului (Cuviosul Teofilact).

13

Vederea de Dumnezeu a Cinstitului Înaintemergător a fost mare. În vieţile sfinţilor, întâlnim adesea experienţe ale contemplării slavei Sfintei Treimi în Persoana lui Hristos, dar Sfântul Ioan Botezătorul a fost învrednicit nu numai de vederea Cuvântului, ci şi de

auzirea vocii Tatălui şi de vederea Duhului Sfânt. Această contemplare nu a fost o vedere a simţurilor, deşi omul vede şi cu ochii trupeşti, care mai înainte se transfigurează spre a putea suporta vederea de Dumnezeu. Faptul că a fost vorba despre o revelaţie suprafirească şi despre apariţia Sfintei Treimi reiese din frazele folosite de Sfinţii Evanghelişti atunci când prezintă cele petrecute. Evanghelistul Matei spune: *îndată cerurile s-au deschis* (Matei 3, 16), iar Evanghelistul Marcu afirmă: *a văzut cerurile deschise* (*rupte*)[48] (Marcu 1, 10). Aşadar, cerurile s-au deschis şi s-au sfâşiat.

Aceste două cuvinte (*deschis* şi *rupt*) nu sunt întrebuinţate întâmplător, pentru că ele exprimă două realităţi diferite, care au legătură cu întruparea Fiului lui Dumnezeu şi cu iubirea de oameni a Dumnezeului Treimic, după cum tâlcuieşte Sfântul Grigorie Palama.

S-au deschis arată că, dacă în urma neascultării lui Adam, cerurile s-au închis şi omul a pierdut comuniunea cu Dumnezeu, de astă dată, prin deplina ascultare a lui Hristos, Care este noul Adam, cerurile se deschid din nou şi omul poate să dobândească comuniunea cu Dumnezeu. Astfel, Hristos este noul născător al neamului omenesc. După trup ne tragem din Adam, dar duhovniceşte ne tragem din noul Adam, adică din Hristos.

A văzut cerurile deschise (*rupte*) exprimă o altă mare taină. Hristos a luat în trup toată puterea şi toată energia nemăsurată şi nesfârşită a Duhului Sfânt. Ştim însă foarte bine că, fiind nezidită, energia Duhului Sfânt nu poate fi încăpută de cele zidite. Prin ruperea cerurilor, s-a arătat în chip văzut că acestea nu au putut suporta puterea Duhului Sfânt ce a trecut spre Trupul în care Dumnezeirea Se afla în unul din ipostasurile Sale sau, mai degrabă, în acest fel, s-a vădit îndumnezeirea firii omeneşti luate de Dumnezeu asupra Sa.

În mod obişnuit, nezíditul nu poate fi încăput de zidit. Un asemenea lucru ajunge să fie cu putinţă numai în condiţiile în care ziditul este întărit de Duhul Sfânt. De aceea, în Biserică se cântă: „În lumina Ta... am văzut lumină". Sfinţii Îl văd pe Dumnezeu ca lumină doar dacă sunt întăriţi de Lumina nezidită a lui Dumnezeu, iar omul, în general, se poate învrednici de împărtăşirea cu Trupul şi cu Sângele

---

48 Acolo unde traducătorul român al Bibliei a folosit cuvântul *deschis*, în textul biblic grecesc se întrebuinţează cuvântul *shizomenos* (σχιζόμενος = *rupt*), care are semnificaţii teologice speciale.

lui Hristos pentru că, fiind mădular al Bisericii, primeşte harul curăţitor, iluminator şi îndumnezeitor al lui Dumnezeu. Dacă el nu primeşte acest har al lui Dumnezeu, în momentul în care se împărtăşeşte, cerurile vieţii sale duhovniceşti se rup, neputând rezista în faţa lui Dumnezeu.

Dacă presupunem că termenul *ceruri* i-ar desemna pe *îngeri*, atunci cuvântul Evanghelistului înfăţişează un alt mare adevăr teologic. Chiar dacă îngerii sunt curaţi în faţa lui Dumnezeu, pentru că se curăţă şi se luminează încontinuu prin trăirea aproape de Dumnezeu, totuşi ei nu au curăţia superioară şi desăvârşită a Creatorului. Numai firea noastră în Hristos, făcută sălaş al lui Dumnezeu şi asemenea lui Dumnezeu, poate să încapă strălucirea, frumuseţea, puterea şi harul Duhului Sfânt. De aceea, prin venirea Duhului Sfânt, nu numai că s-au rupt cerurile, dar şi îngerii cei curaţi s-au dat la o parte.

14

Aşa cum am spus şi anterior, unul din scopurile pentru care Hristos S-a botezat a fost acela de a Se face model pentru noi, deoarece, prin propriul Său Botez, a introdus în Biserică taina Botezului. Aşadar, noi intrăm în Biserică prin sfântul Botez, care este considerat o taină începătoare. Viaţa noastră duhovnicească începe prin taina Botezului, aşa cum lucrarea de mântuire a lumii a început prin Botezul lui Hristos, după care au urmat toate celelalte, adică Patimile, Răstignirea, Învierea şi Înălţarea.

În cartea sa despre viaţa în Hristos, Sfântul Nicolae Cabasila consideră că Botezul este o naştere, după care urmează mişcarea[49], prin Mirungere, şi viaţa, prin Sfânta Împărtăşanie. Încununarea Botezului şi a tuturor celorlalte taine este reprezentată de Sfânta Împărtăşanie. Aşadar, ne botezăm şi ne mirungem pentru a putea, ca membri ai Bisericii, să ne împărtăşim cu Trupul şi cu Sângele lui Hristos.

Credinţa şi Botezul sunt interdependente. După cum spune Sfântul Vasile cel Mare, credinţa şi Botezul reprezintă două căi ale

---

[49] Este vorba despre mişcarea pruncului imediat după naştere.

mântuirii care sunt strâns legate între ele şi nedespărţite. Credinţa este consfinţită prin Botez, iar Botezul îşi are temelia în credinţă. Una o completează şi o plineşte pe cealaltă. Deoarece credem în Tatăl, în Fiul şi în Sfântul Duh, ne botezăm în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh. Mai întâi are loc mărturisirea de credinţă, care este începătoarea mântuirii, după care urmează Botezul, care pecetluieşte consimţământul nostru.

Acestea sunt spuse ţinând cont de faptul că există două feluri de credinţă: începătoare, care se numeşte şi credinţă din ascultare, şi desăvârşită, care se numeşte credinţă din vederea de Dumnezeu. Mai întâi, omul ascultă de Dumnezeu şi crede, iar mai apoi se botează şi se miruieşte, dobândind astfel credinţa din vederea de Dumnezeu. Aceste lucruri trebuie înţelese din punctul de vedere al practicii vechii Biserici, în care Botezul nu era o ceremonie formală şi un eveniment lumesc sau social, ci o taină de introducere în Biserică, ceea ce înseamnă că era precedat de curăţirea omului. Botezul se numea şi se mai numeşte şi iluminare, deoarece prin Botez şi prin taina Mirungerii omul ajunge la iluminarea minţii.

15

Botezului creştinilor a primit multe denumiri, fiecare dintre acestea arătând valoarea lui, adică lucrarea pe care o împlineşte. În continuare, vom analiza cele mai reprezentative faţete acestei lucrări.

Botezul se mai numeşte şi *naştere*, deoarece prin el, omul renaşte. Această denumire a fost dată de Însuşi Hristos în dialogul Său cu Nicodim: *Adevărat, adevărat zic ţie: de nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu* (Ioan 3, 5). Cristelniţa este pântecele duhovnicesc care ne renaşte spre o nouă viaţă, căci după Botez, ne asemănăm lui Hristos. Această renaştere ne face să fim ceea ce trebuie să fim. De aceea, ziua Botezului este ziua în care primim identitate, după cum spune Cuviosul Nicolae Cabasila.

Naşterea care se petrece prin sfântul Botez este legată de curăţire şi de iluminare. Sfântul Grigorie Teologul spune că Hristos nu avea nevoie de curăţire, de vreme ce era curat prin El Însuşi, dar

venind la Iordan, a primit curățirea pentru neamul omenesc, la fel cum tot pentru neamul omenesc a luat trup, chiar dacă, în mod firesc, El era fără de trup. Aşadar, prin sfântul Botez şi prin Mirungere, Hristos îl curăță pe om şi îl luminează. Mai întâi, are loc curățirea de patimi prin lucrarea poruncilor, iar apoi urmează iluminarea prin harul Duhului Sfânt. Sfântul Grigorie Teologul spune în acest sens: „Prima dată este curățirea, apoi iluminarea, fără însă ca prima să poată veni după cea de-a doua".

După cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, iertarea păcatelor se dă în acelaşi fel tuturor celor care se botează, dar harul Sfântului Duh se dă în funcție de credință şi de curăție. Prin sfântul Botez, primim arvuna darului Duhului Sfânt, iar renaşterea este pecete, legământ, iluminare şi începutul unei noi vieți.

Botezul lui Hristos în râul Iordan, la fel ca şi propriul nostru Botez, este un fel de potop, mult mai înalt şi mai curățitor decât potopul lui Noe, după cum spune Cuviosul Proclu, Patriarhul Constantinopolului. Altădată, firea omenească a fost omorâtă prin apă, acum însă, prin Hristos, apa Botezului dă viață celor ucişi de păcat. În vremurile de demult, Noe a construit arca din lemn care nu putrezeşte, iar acum, Noe cel duhovnicesc a făcut o arcă din trupul nestricat al Mariei. Odinioară, porumbelul a adus o ramură de măslin ca să vestească mireasma Împăratului Hristos, iar acum, Duhul Sfânt vine ca un porumbel ca să-L arate pe milostivul Domn.

Toate câte s-au petrecut în timpul Botezului lui Hristos în râul Iordan se repetă şi în viața noastră, atunci când primim taina sfântului Botez.

16

Sărbătoarea Bobotezei sau a Epifaniei dezvăluie multe adevăruri teologice. Ca o abordare personală a acestei sărbători, la cele înfățişate până acum, trebuie să mai adăugăm şi alte câteva considerații, care au legătură cu propriul nostru Botez. Trebuie să accentuăm mai ales trei elemente reprezentative.

În p r i m u l rând, cei care sunt botezați şi miruņşi se numesc creştini nu numai prin faptul că sunt ucenicii lui Hristos, dar şi pentru

că primesc *pecetea*[50] Duhului Sfânt. De altfel, cele două particularităţi ale creştinului nu se contrazic, pentru că suntem ucenicii lui Hristos prin harul pe care îl primim prin sfintele Taine. După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, toţi creştinii pot fi consideraţi unşi ai Domnului, „miruiţi cu pecete desăvârşitoare", prin care se pun în lucrare harul şi împărtăşirea Sfântului Duh. Dacă regii, preoţii şi proorocii Vechiului Testament se numeau unşii lui Dumnezeu, chiar dacă se pecetluiau cu ulei obişnuit şi nedesăvârşit, cu atât mai mult sunt numiţi unşi ai Domnului cei care s-au pecetluit cu Pecetea Sfântă. Evanghelistul Ioan scrie: *ungerea pe care aţi luat-o de la El rămâne întru voi* (I Ioan 2, 27), iar Sfântul Apostol Pavel subliniază acest adevăr: *Cel ce ne întăreşte pe noi împreună cu voi, în Hristos, şi ne-a uns pe noi este Dumnezeu, Care ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului în inimile noastre* (II Cor. 1, 21-22). Ungerea în Duhul Sfânt, care este legată de iluminarea şi de limpezirea minţii, este arvuna Duhului şi pecetea lui Dumnezeu.

În al d o i l e a rând, prin Botez, omul primeşte arvuna Duhului, dar are posibilitatea să ajungă la plinirea acestuia. Sfântul Grigorie Palama spune că aşa cum pruncul primeşte de la părinţii săi putinţa de a se face om matur şi moştenitor al averii părinteşti atunci când împlineşte vârsta potrivită, dar pierde moştenirea dacă între timp moare, la fel se întâmplă şi cu creştinul. Prin Botez, omul a primit puterea de a deveni fiu al lui Dumnezeu şi moştenitor al bunătăţilor veşnice, dar numai dacă între timp nu moare cu moarte duhovnicească, adică prin păcat. Aşadar, dacă omul pierde comuniunea cu Dumnezeu, murind duhovniceşte, el pierde şansa pe care a primit-o prin Botez. Desigur, harul nu se pierde, pentru că nu părăseşte inima omului, dar nu mai lucrează mântuirea.

Hristos a dat poruncă ucenicilor Săi de a învăţa toate neamurile, *botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă* (Matei 28, 19-20). „Botezându-le" şi „învăţându-le să păzească" arată felul în care omul se împlineşte duhovniceşte.

---

50 În limba greacă: χρίσμα. Acest cuvânt înseamnă *miruire, ungere, pecetluire* şi din rădăcina sa provine cuvântul *hristianos* (χριστιανός = *creştin*).

În al t r e i l e a rând, atunci când harul de la Botez este acoperit de păcat, trebuie neapărat să urmeze botezul pocăinței și al lacrimilor. Tunderea monahală se mai numește și al doilea botez pentru că este începutul vieții de pocăință și de curățire prin care omul reajunge la slava pierdută. Despre acestea, Sfântul Grigorie, Episcopul Nisei, spune: „Lacrimile care curg ca într-o baie și suspinele din rărunchii sufletului readuc încet-încet harul care se îndepărtase". O singură lacrimă de pocăință are valoarea apei Botezului, readucându-l pe om în situația de dinainte. Desigur, această lacrimă trebuie să curgă din pocăință, după cum exprimă și învață Biserica Ortodoxă.

* * *

Hristos S-a botezat pentru a ține Legea și pentru a aduce harul Său în apă, în toată zidirea și în om. În acest fel, El a dat fiecărui om puterea de a dobândi harul înfierii, care este Teofania (*arătarea lui Dumnezeu*) propriei noastre vieți. Această arătare a lui Dumnezeu a fost începutul cunoașterii de Dumnezeu. Deoarece cunoașterea de Dumnezeu este un fapt existențial, ea duce la mântuire.

Septembrie 1994

VI
Înțelepciunea lui Dumnezeu

Unul dintre praznicele împărătești este și Înjumătățirea Cincizecimii. Ea este sărbătorită de Biserică la jumătatea perioadei dintre Paște și Cincizecime, adică în miercurea de dinainte de duminica Samarinencii (a cincea duminică de după Paște). Deși necunoscută de lume, ea este o sărbătoare împărătească importantă, care se referă la Împăratul Hristos.

Sărbătoarea Înjumătățirii Cincizecimii nu este socotită între cele douăsprezece praznice împărătești, dar datorită marii sale importanțe, am integrat-o între acestea, după ce am pus laolaltă sărbătoarea învierii lui Lazăr și cea a intrării lui Hristos în Ierusalim, ca două sărbători ce prezintă trăsături comune.

Atunci când am făcut împărțirea praznicelor și când am plasat Înjumătățirea Cincizecimii între cele douăsprezece, am pornit de la considerentul că sărbătoarea aceasta ne dă posibilitatea de a urmări lucrarea lui Hristos de la Botezul Său în râul Iordan și până la Schimbarea la Față și la Patimi. Știm foarte bine că sfintele Evanghelii descriu ceea ce Hristos a spus, a făcut și a pătimit pentru mântuirea neamului omenesc, iar sărbătoarea Înjumătățirii Cincizecimii ne dă posibilitatea să analizăm latura aceasta (adică ce a spus și ce a făcut), care este destul de importantă. Cu alte cuvinte, această sărbătoare acoperă toate evenimentele hristologice de la Botezul lui Hristos și până la Schimbarea Sa la Față.

Importanța sărbătorii Înjumătățirii Cincizecimii, prin care, după cum vom vedea în analiza ce urmează, Hristos este prăznuit ca Înțelepciune a lui Dumnezeu, reiese din faptul că unele catedrale au primit numele de Sfânta Sofia (*Sfânta Înțelepciune*), nefiind vorba de închinarea lor vreunei sfinte ce purta numele Sofia, ci Înțelepciunii lui Dumnezeu, Care este Hristos. După cum s-a constatat în urma unor

cercetări, hramul acestor catedrale era la sărbătoarea Înjumătățirii Cincizecimii.

Un exemplu este Catedrala Sfânta Sofia (*Catedrala Înțelepciunii lui Dumnezeu*) de la Constantinopol, ce poartă acest nume în cinstea lui Hristos, Care este Înțelepciunea lui Dumnezeu. Catedrala Sfânta Sofia a devenit model și pentru alte catedrale. Astfel, constatăm că Înțelepciunea lui Dumnezeu, adică Dumnezeu Cuvântul, era centrul întregului Imperiu Bizantin. Iar dacă ne gândim că toate distanțele din nemărginitul Imperiu se măsurau de la Catedrala Sfânta Sofia, înțelegem importanța Cuvântului și a Înțelepciunii lui Dumnezeu în viața acestui Imperiu.

Prin urmare, analizând conținutul și importanța acestui praznic împărătesc, vom înțelege mai bine lucrarea lui Hristos.

1

Înjumătățirea Cincizecimii coincide cu sărbătoarea iudaică a Corturilor, care este a treia mare sărbătoare a evreilor după Paște și Cincizecime. Istoricul iudeu Iosip o caracterizează ca „o sărbătoare importantă, mare și sfântă pentru iudei".

Sărbătoarea aceasta a fost lăsată pentru pomenirea trecerii iudeilor prin pustie, în drumul lor de la pământul Egiptului spre pământul Făgăduinței. Dacă Paștele era o rememorare a trecerii iudeilor prin Marea Roșie, iar Cincizecimea era închinată urcării lui Moise pe muntele Sinai, unde a primit legea lui Dumnezeu, sărbătoarea Corturilor a fost împământenită pentru ca iudeii să-și amintească de faptul că Dumnezeu i-a ocrotit în chip minunat pe tot parcursul peregrinării lor spre pământul Făgăduinței.

Această sărbătoare a fost numită sărbătoarea Corturilor după felul în care era celebrată: în piețe, în curți și în încăperile (terasele) caselor lor, iudeii întindeau corturi, șezând în ele pe tot parcursul sărbătorii, care dura șapte zile. În mod cert, numele și conținutul sărbătorii se datorau faptului că iudeii recunoșteau protecția și ajutorul lui Dumnezeu în timpul trecerii lor prin pustiu, ajutor care se manifesta sub forma unui nor luminos. Iar, dacă ne gândim că toate aparițiile lui Dumnezeu din Vechiul Testament au fost apariții ale Cuvântului

neîntrupat şi că norul luminos era Hristos, atunci înţelegem că sărbătoarea iudaică a Corturilor se referea de fapt la Hristos.

Sărbătoarea Corturilor a fost consfinţită de Dumnezeu Însuşi, prin porunca pe care a dat-o lui Moise, zicând: *Spune fiilor lui Israel: Din ziua a cincisprezecea a lunii a şaptea începe sărbătoarea Corturilor; şapte zile să sărbătoreşti în cinstea Domnului. În ziua întâi va fi adunare sfântă; nici o muncă să nu faceţi. Şapte zile să aduceţi jertfă Domnului şi în ziua a opta va fi adunare sfântă* (Leviticul 23, 34-36).

Deoarece sărbătoarea Corturilor coincidea cu strângerea recoltelor, israelitenii aduceau Domnului şi jertfe de mulţumire din roadele pământului. Astfel, această sărbătoare se mai numea şi „sărbătoarea secerişului" sau „sărbătoarea roadelor". Iudeii o celebrau cu mult fast şi de aceea era una dintre sărbătorile lor cele mai iubite.

Faptul că în timpul acestei sărbători, iudeii stăteau în corturi nu era o alegere a lor, ci o poruncă a Domnului care a fost dată prin Moise: *Să locuiţi şapte zile în corturi; tot israelitul băştinaş să locuiască în corturi, ca să ştie urmaşii voştri că în corturi am aşezat Eu pe fiii lui Israel, când i-am scos din pământul Egiptului* (Leviticul 23, 42-43).

Lucrul care ne interesează pe noi, din perspectiva a ceea ce vom discuta în continuare, este faptul că în timpul sărbătorii iudaice a Corturilor, aveau loc două practici simbolice specifice. Mai întâi, în dimineaţa fiecărei zile, se aduceau arderi de tot şi în acelaşi timp, preoţii luau apă din scăldătoarea Siloam şi, după ce o amestecau cu vin, o turnau peste jertfelnicul pe care se aflau jertfele. Toate acestea simbolizau revărsarea darului Duhului Sfânt, dar şi a apei pe care israelitenii au băut-o în chip minunat în timpul trecerii lor prin pustie. În al doilea rând, în prima zi a sărbătorii, o dată cu jertfa de seară, iudeii aprindeau făclii în curţile femeilor şi în templu, iar flăcările se vedeau în tot oraşul, pentru că aveau o înălţime de 50 de coţi[51].

Aceste două practici simbolice aveau o mare însemnătate, ele referindu-se la Hristos, pentru că El a fost Acela Care le-a dat apă în timpul trecerii lor prin pustie, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: *beau din piatra duhovnicească ce îi urma, iar piatra era Hristos* (I Cor. 10, 4). Hristos a fost şi norul luminos care îi acoperea ziua şi îi lumina noaptea, aşa cum spune din nou Apostolul Pavel: *părinţii noştri au fost*

[51] Adică aproximativ 24 de metri.

toţi sub nor şi toţi au trecut prin mare. Şi toţi, întru Moise, au fost botezaţi în nor şi în mare (I Cor. 10, 1-2).

2

Fiind iudeu, în timpul prezenţei Sale pe pământ, Hristos a respectat Legea Vechiului Testament, pe care El Însuşi a dat-o. De aceea, El a ţinut atât Paştile, cât şi sărbătoarea Corturilor. Respectarea acestor sărbători făcea parte din sfânta Sa smerire. Evanghelistul Ioan ne prezintă episodul prezenţei lui Hristos în templu (în timpul sărbătorii Corturilor), precum şi cele ce s-au petrecut acolo între El şi iudei. Nu vom putea face o analiză amănunţită a acestui episod, dar vom accentua câteva dintre elemente sale reprezentative.

Prezenţa lui Hristos la sărbătoarea Corturilor poate fi împărţită în patru stadii:

În p r i m u l rând, a fost urcarea Sa la Ierusalim *nu pe faţă, ci pe ascuns*, după ce s-au dus acolo şi fraţii Săi, adică fiii tatălui Său adoptiv, Iosif. Iudeii Îl căutau probabil pe Hristos, pentru a-L învinui de faptul că nu ţinea Legea iudaică (Ioan 7, 10-13).

În al d o i l e a rând, a fost ziua în care Hristos a apărut în templu, *la jumătatea praznicului* (Ioan 7, 14-36), şi învăţa mulţimea. Aşadar, aflându-Se la Ierusalim în timpul uneia din cele şapte zile ale sărbătorii, El Şi-a făcut apariţia în templu şi-i învăţa pe oameni. Faptul că a ales această perioadă de timp pentru a învăţa se justifică prin aceea că, pe de o parte, a vrut să potolească furia iudeilor, deoarece anterior avusese loc o mare tulburare între aceştia din pricina minunilor şi învăţăturilor Sale, iar pe de altă parte, a vrut să fie ascultat cu atenţie, pentru că la începutul sărbătorii, era firesc să fie învălmăşeală (Cuviosul Teofilact).

În al t r e i l e a rând, a fost ultima zi a sărbătorii, când Hristos a spus că va potoli setea celor însetaţi, îndemnându-i pe oameni să vină la El. La sfârşitul ultimei zile, Hristos S-a dus la Muntele Măslinilor (Ioan 7, 37-53).

În al p a t r u l e a rând, a fost ziua următoare, de dimineaţă, când S-a întors la templu. Era cea de-a opta zi, în care se încheia sărbătoarea Corturilor, atunci când cărturarii şi fariseii au dus-o la

Hristos pe femeia păcătoasă pentru a vedea ce atitudine va lua Acesta. Tot în acea zi, Hristos a învăţat poporul că El este Lumina lumii şi că adevărul îl eliberează pe om (Ioan 8, 1-59).

Din toate aceste discuţii teologice şi revelatoare ale lui Hristos din timpul sărbătorii Corturilor, desprindem două adevăruri fundamentale.

Mai întâi, Hristos spunea mereu că El este de aceeaşi cinste cu Părintele Său, că a fost trimis în lume de Tatăl şi că El este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, adică Mesia pe Care îl aşteptau iudeii. Toate acestea reprezintă un mare adevăr revelator. Astfel, Hristos spunea clar că a fost trimis de Tatăl Său: *şi Eu n-am venit de la Mine, dar adevărat este Cel ce M-a trimis pe Mine şi pe Care voi nu-L ştiţi* (Ioan 7, 28). În alt moment, a afirmat: *Eu sunt Cel ce mărturisesc despre Mine Însumi şi mărturiseşte despre Mine Tatăl, Cel ce M-a trimis* (Ioan 8, 18). Dincolo de această mărturie, din toată învăţătura Sa, vedem că Hristos avea trăsături care Îl caracterizează ca Dumnezeu, precum: *Dacă înseteazâ cineva, să vină la Mine şi să bea* (Ioan 7, 37) sau *Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieţii* (Ioan 8, 12).

În al doilea rând, din toată această discuţie, observăm reacţia negativă a iudeilor la auzirea cuvintelor revelatoare ale lui Hristos. Prin urmare, aceştia puneau întrebări în contradictoriu. Uneori îşi exprimau îndoiala faţă de cele spuse de Hristos, alteori puneau întrebări batjocoritoare, pornind de la Legea lui Dumnezeu. Atât de puternică a fost reacţia lor, încât au încercat să-L lovească şi să-L ucidă şi L-au numit demonizat: *Oare nu zicem noi bine că Tu eşti samarinean şi ai demon?* (Ioan 8, 48). La început, au vrut să-L prindă, dar nimeni nu a putut să pună mâna pe El, pentru că nu se împlinise încă vremea Sa (Ioan 7, 30). Mai apoi, cărturarii şi fariseii şi-au trimis slujitorii să-L prindă, dar aceştia nu au putut să facă un asemenea lucru fiindcă au fost impresionaţi de cuvântul Său (Ioan 7, 44-46). În cele din urmă, însă, iudeii au luat pietre în mâini pentru a-L lapida, deoarece Îl considerau blasfemiator, prin faptul că spusese că este de aceeaşi cinste cu Dumnezeu-Tatăl: *Au luat pietre ca să arunce asupra Lui.* Dar, la culmea arătării răutăţii lor, Hristos *S-a ferit şi a ieşit din templu şi, trecând prin mijlocul lor, S-a dus* (Ioan 8, 59). Sfântul Evanghelist spune că Hristos S-a ferit, dar aceasta nu înseamnă că El

s-ar fi ascuns în vreo casă sau în vreun ungher, pentru că prin puterea Sa dumnezeiască S-a făcut nevăzut celor care Îl urmăreau şi astfel a plecat din mijlocul lor (Cuviosul Teofilact).

Din această expunere pe scurt a faptelor petrecute în timpul sărbătorii Corturilor, se vădeşte atât Dumnezeirea lui Hristos, cât şi reacția iudeilor izvorâtă din indiferența lor, pentru că aceştia nu puteau accepta şi nici concepe că El era Cel trimis pentru mântuirea neamului lui Israel. De aici, înțelegem că omul nu-L poate recunoaşte pe Hristos dacă nu se curăță şi nu se pregăteşte în mod corespunzător, fiind posibil ca el să se transforme în vrăjmaşul lui Hristos, atunci când Acesta Se arată.

În continuare, trebuie să analizăm două învățături importante ale lui Hristos, care arată Dumnezeirea Sa. Este vorba despre două adevăruri hristologice fundamentale.

3

Primul adevăr se vădeşte dintr-o afirmație pe care Hristos a făcut-o cu glas mare: *Dacă înseteează cineva, să vină la Mine şi să bea. Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecele lui.* Desigur, după cum explică Sfântul Evanghelist, spunând aceste lucruri, Hristos S-a referit la Duhul Sfânt, pe Care Îl vor lua toți cei care cred în El (Ioan 7, 37-39).

Anterior, am subliniat că acest adevăr se leagă de practica simbolică din timpul sărbătorii Corturilor, prin care iudeii vărsau apă pe jertfelnicul arderilor de tot. Acest ritual era expresia mulțumirii şi a recunoştinței fiilor lui Israel, cărora Dumnezeu le-a potolit setea în pustie. Din porunca Domnului, Moise a lovit cu toiagul o stâncă de pe muntele Horeb, de unde a ieşit apă, cu care poporul israelit şi-a potolit setea (Ieşirea 17, 1-7).

Tâlcuirea Sfântului Apostol Pavel referitoare la acest fapt are un profund caracter hristologic. Referindu-se la izbăvirea miraculoasă a poporului lui Israel, el spune că iudeii beau din piatra duhovnicească care îi urma, iar această piatră era Hristos (I Cor. 10, 4). De altfel, după cum am mai spus în repetate rânduri, Cel care S-a arătat lui Moise şi tuturor profeților a fost Dumnezeu Cuvântul neîntrupat.

Este semnificativ faptul că Dumnezeu Cuvântul – Cel care a potolit setea iudeilor în pustie şi în cinstea Căruia, drept mulţumire, poporul ales ţinea ritualul simbolic de care am vorbit – vine acum la templu şi spune că El este apa care stinge setea sufletească a omului, dar cu toate acestea, întâmpină rezistenţă din partea „celor care fuseseră izbăviţi".

Troparele sărbătorii împărăteşti a Înjumătăţirii Cincizecimii se referă în cuvinte grăitoare la acest episod şi la ceea ce reprezentă Hristos. „Înjumătăţindu-se praznicul, sufletul meu cel însetat adapă-l cu apele dreptei cinstiri de Dumnezeu, Mântuitorule; că tuturor ai zis: cel însetat să vină la Mine şi să bea! Izvorule al vieţii, Hristoase Dumnezeule, slavă Ţie". Într-un alt tropar al sărbătorii, sfântul imnograf spune că suferă de o sete groaznică şi de nesuportat şi cere apă de la Hristos, Care ţine vasul darurilor: „Cel ce ţii paharul darurilor celor nedeşertate, dă-mi să scot apă spre iertarea păcatelor; că sunt cuprins de sete; Milostive, Unule Îndurate".

Hristos nu Se opreşte la simpla afirmare a faptului că El este apa şi izvorul vieţii. În acelaşi timp, El întăreşte adevărul că, dacă omul crede în Hristos, *râuri de apă vie vor curge din pântecele lui* (Ioan 7, 38). După cum explică Sfântul Evanghelist, aici se vorbeşte despre darul Duhului Sfânt, pe care Hristos îl va da celor care cred în El. Prin urmare, apa este harul Duhului Sfânt, dar şi al întregii Sfintei Treimi, iar cel care îl va primi, va fi teolog (*vorbitor despre Dumnezeu*), pentru că va face din toată existenţa sa o oglindă a lui Dumnezeu.

Potrivit tâlcuitorilor Sfintelor Scripturi, pântecele este inima omului. În Vechiul Testament, prin cuvântul *pântece*, nu era desemnat stomacul, ci omul interior, care se identifică cu inima. David spune: *şi legea Ta în mijlocul pântecelui meu*[52], adică în inima mea (Ps. 39, 11). De asemenea, Hristos nu vorbeşte despre un râu, ci despre râuri cu apă vie, referindu-Se la prisosinţa harului Duhului Sfânt. Astfel, sufletul în care intră şi rămâne Duhul Sfânt izvorăşte din toate izvoarele sale bogăţie de apă vie. Un exemplu sunt Sfinţii Apostoli, care erau cunoscuţi pentru înţelepciunea primită de la Dumnezeu, căreia nimeni nu putea i să se opună (Cuviosul Teofilact).

---

[52] Acest citat este tradus literal, direct din Septuaginta, deoarece în Biblia românească textul apare chiar în varianta „şi legea Ta înlăuntrul inimii mele".

Din cuvintele lui Hristos, reiese şi faptul că El este de o cinste cu Duhul Sfânt. Pentru că a spus că este de o cinste cu Tatăl, Hristos trebuia să vorbească şi despre adevărul că este de o cinste cu Duhul Sfânt. Darul Duhului Sfânt, pe care Hristos îl oferă poporului pentru a-i potoli setea, este în realitate lucrarea şi arătarea în lume a Duhului Sfânt, prin Hristos. Teologia nu este o ştiinţă intelectuală, alcătuită din studii şi dizertaţii, ci înseamnă împărtăşirea darurilor Duhului Sfânt.

4

Al doilea mare adevăr descoperit iudeilor de Hristos la sărbătoarea Corturilor a fost că El este lumina lumii. *Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieţii* (Ioan 8, 12).

Această afirmaţie are legătură cu norul luminos care îi urma pe iudei în pustie şi care era Însuşi Hristos. Desigur, prezenţa minunată a norului luminos era rememorată în fiecare an, la sărbătoarea Corturilor, prin aprinderea luminilor.

A fost trist faptul că, deşi iudeii se aflau în timpul sărbătoririi acestui eveniment minunat, ei se opuneau lui Hristos – Care a fost şi este norul luminos – încercând chiar să-L omoare. Se pare că legile duhovniceşti şi starea interioară a omului joacă un rol hotărâtor în cunoaşterea lui Dumnezeu Cuvântul. Nu ajunge simpla întâlnire cu Hristos, ci este nevoie de cunoaşterea Lui şi de comuniunea cu El.

Hristos nu este lumina fizică, zidită, sau o lumină simbolică şi, desigur, nu este nici lumina morală, după cum vor unii să Îl prezinte. Lumina lui Dumnezeu este harul Său nezidit, de vederea căruia oamenii se învrednicesc după curăţirea lor personală. Aceasta este adevărata lumină a lumii.

Nu ne vom referi aici în mod amănunţit la faptul că Dumnezeu este lumina lumii şi nici la ce anume este această lumină, pentru că vom face o analiză corespunzătoare în capitolul următor, atunci când vom vorbi despre sărbătoarea Schimbării la Faţă a lui Hristos pe Muntele Tabor. În continuare, este necesar să accentuăm două elemente fundamentale.

În p r i m u l rând, trebuie să spunem că lumina este legată de viață. Iar când vorbim despre viață, nu ne referim la viața biologică, supusă simțurilor, ci la îndumnezeirea omului. Cel care vede lumina lui Dumnezeu iese din întunericul minții, ajungând la viață, care este iluminarea şi îndumnezeirea. Deoarece lumina lui Dumnezeu nu este morală, simbolică sau fizică, nici întunericul nu este moral, simbolic sau fizic, ci reprezintă întunecimea minții, adică moartea ochiului sufletesc.

În al d o i l e a rând, pentru ca omul să Îl vadă pe Dumnezeu ca lumină, trebuie să fie într-o stare duhovnicească matură, fiindcă altfel L-ar vedea ca foc mistuitor. Dumnezeu Se află în sufletul omului fie ca lumină minunată, fie ca foc mistuitor. Între aceste coordonate se desfăşoară întreaga viețuire ascetică a omului.

5

Încă de la începutul acestui capitol, am spus că praznicul Înjumătățirii Cincizecimii este o sărbătoare a Înțelepciunii lui Dumnezeu, adică a lui Dumnezeu Cuvântul. Înainte de a analiza textele în care se vorbeşte despre faptul că Hristos este Înțelepciunea lui Dumnezeu, trebuie să facem o scurtă trecere în revistă a referirilor recente la tema sofiologiei[53].

În legătură cu Înțelepciunea lui Dumnezeu, se fac referiri atât în Vechiul, cât şi în noul Testament. În încercarea de a interpreta aceste fragmente biblice, unii gânditori ruşi de dată mai recentă au dat Înțelepciunii un caracter gnostic sau, am putea spune, chiar panteist. Aceste teorii au fost disecate în principal de Bulgakov, prin utilizarea unui limbaj filosofico-teologic şi gnostic. În teoriile sale, el nu identifică Înțelepciunea cu Hristos, ci mai ales cu substanța lui Dumnezeu. Bulgakov credea că Înțelepciunea este gândul lui Dumnezeu, iubirea sau sânul etern, după cum spuneau şi alți sofiologi de dinaintea lui.

Vorbind în mod abstract despre înțelepciunea lui Dumnezeu, el a ajuns să fie acuzat că introduce în Sfânta Treime un al patrulea ipostas. Cu alte cuvinte, în Dumnezeul Treimic – Tatăl, Fiul şi Sfântul

---

[53] Adică *ştiința înțelepciunii.*

Duh – a introdus un al patrulea ipostas, care ar fi înțelepciunea lui Dumnezeu. De altfel, sofiologii de dinaintea sa, de la care el s-a inspirat, descriau înțelepciunea lui Dumnezeu într-un mod poetic, spunând că este: „sânul frumuseții mărețe și iubită eternă". Drept răspuns, adresat celor care îl acuzau că a introdus un al patrulea ipostas în Sfânta Treime, Bulgakov a făcut distincție între ipostas, care se referă la Persoanele Sfintei Treimi, și manifestarea ipostasului, care se referă la Înțelepciunea lui Dumnezeu. Desigur, și acest lucru este o mare greșeală.

În sistemul sofiologic al lui Bulgakov, înțelepciunea lui Dumnezeu se identifică uneori cu Dumnezeu, alteori cu lumea, iar în anumite situații, ea este o existență care mijlocește între Dumnezeu și lume. Tocmai de aici, putem vedea netemeinicia acestor teorii. Atunci când înțelepciunea se identifică cu lumea, se ajunge la un soi de panteism, iar atunci când ea este o existență care mijlocește între Dumnezeu și lume, se cade în gnosticism, pentru că trimite la teoriile care spun că lumea a fost creată ca rezultat al unei alte lumi, iar între cele două lumi intermediază zei mai mici, între care Se află și Dumnezeu Cuvântul.

Aceste puncte de vedere au fost condamnate atât de Patriarhul Serghei al Moscovei, cât și de Sinodul episcopilor ruși. Teoria lui Bulgakov nu poate sta în picioare, deoarece cuvântul *înțelepciune*, dacă nu se referă la gândire, la discernământ ș.a.m.d., Îl desemnează pe Fiul lui Dumnezeu, Care este Înțelepciunea în ipostas. Așadar, Înțelepciunea nu este un ipostas aparte, care se interpune între Dumnezeu și lume, nici o noțiune abstractă, ci este Fiul lui Dumnezeu. În concluzie, Înțelepciunea lui Dumnezeu este în ipostas, fiind cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi.

6

În toate scrierile Tradiției patristice, cuvântul *înțelepciune* are caracter ipostatic și se referă la Cuvântul lui Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru mântuirea neamului omenesc. Aș dori să mă refer la un fragment fundamental al Apostolului Pavel, care este întrebuințat adesea de către Sfinții Părinți. Scriindu-le creștinilor din Corint, Sfântul

Apostol spune: *Fiindcă şi iudeii cer semne, iar elinii caută înțelepciune, însă noi propovăduim pe Hristos cel răstignit: pentru iudei, sminteală; pentru neamuri, nebunie. Dar pentru cei chemați, şi iudei şi elini: pe Hristos puterea lui Dumnezeu şi înțelepciunea lui Dumnezeu* (I Cor.1, 22-24).

În Vechiul Testament, se vorbeşte despre Înțelepciunea enipostatică, Care este Dumnezeu Cuvântul. Un exemplu reprezentativ în acest sens sunt cuvintele lui Solomon, care se roagă Dumnezeului părinților lui şi Domnului milei să îi trimită înțelepciunea. La o atentă citire a acestei rugăciuni, se va constata că este vorba despre Înțelepciunea în ipostas, adică despre Fiul lui Dumnezeu, prin Care lumea a fost plămădită, omul a primit mântuirea şi zidirea s-a înnoit.

Încă de la început, se subliniază faptul că nu este vorba despre o înțelepciune abstractă, ci despre Înțelepciunea care stă aproape de Dumnezeu: *Dă-mi mie înțelepciunea care stă aproape de scaunul Tău* (Înț. lui Sol. 9, 4). Această Înțelepciune stă pe scaunul slavei lui Dumnezeu şi poate să-l ajute pe om: *Trimite această înțelepciune, din sfintele Tale ceruri, de lângă tronul slavei Tale, ca să mă ajute în ostenelile mele şi ca să cunosc ce este bine-plăcut înaintea Ta* (Înț. lui Sol. 9, 10). Înțelepciunea le cunoaşte pe toate şi îl îndrumă pe om spre toate lucrările Sale. *Fiindcă înțelepciunea toate le ştie şi le înțelege şi mă va povățui înțelepțeşte în lucrările mele şi prin slava sa mă va păzi* (Înț. lui Sol. 9, 11). Dumnezeu a zidit lumea prin această Înțelepciune: *Şi cu înțelepciunea Ta ai rânduit pe om* (Înț. lui Sol. 9, 2). Înțelepciunea lui Dumnezeu în ipostas Se află pretutindeni, este unită cu Dumnezeu, cunoaşte voia Sa şi a participat la facerea lumii: *Cu Tine este înțelepciunea care ştie faptele Tale şi care era de față când ai făcut lumea* (Înț. lui Sol. 9, 9). Şi, desigur, mântuirea lumii s-a făcut prin ea: *şi prin înțelepciune au cunoscut mântuirea* (Înț. Sol. 9, 18).

Studiul atent al fragmentelor de mai sus, care reprezintă rugăciunea lui Solomon către Dumnezeu, arată limpede faptul că Înțelepciunea este în ipostas şi că stă aproape de Dumnezeu, de unde înțelegem că ea este Fiul lui Dumnezeu. Atunci când interpretăm aceste fragmente pornind de la conținutul Noului Testament, unde Cuvântul întrupat a descoperit lumii adevărul, putem lesne constata realitatea că Hristos este Înțelepciunea în ipostas.

În cartea Pildelor lui Solomon se vorbeşte despre Înțelepciunea lui Dumnezeu, adică despre Fiul lui Dumnezeu, Care a zidit o casă rezemată pe şapte stâlpi, apoi a aşternut masa, înjunghiind vite şi turnând vinul în butoaie, după care a chemat pe mulți la această masă mare, spunând: *Veniți şi mâncați din pâinea mea şi beți din vinul meu pe care eu l-am amestecat cu mirodenii* (Pilde 9, 1-6). Acest fragment prooroceşte întruparea Înțelepciunii lui Dumnezeu, adică a Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, luarea trupului de către Hristos şi îndumnezeirea lui, precum şi întemeierea Bisericii, în care se află sfintele Taine, dintre care cea mai înaltă este, desigur, Sfânta Împărtăşanie. Cel ce este aşezat la această masă, mănâncă trupul şi bea sângele casei Înțelepciunii, adică se uneşte cu Cuvântul lui Dumnezeu în ipostas.

7

Tâlcuind fragmentele biblice care se referă la Înțelepciunea lui Dumnezeu, Părinții Bisericii învață că, fără putință de îndoială, acestea vorbesc despre Hristos. Nu am intenția să prezint aici toate aceste fragmente, ci numai pe cele mai reprezentative.

Răspunzând lui Arie, care zicea că Hristos este zidirea lui Dumnezeu şi că, o dată cu trecerea timpului, El a crescut în înțelepciune şi în har, Sfântul Atanasie cel Mare spune că, în cazul Cuvântului, nu a existat un progres, iar trupul pe care l-a luat Hristos nu era Înțelepciunea, ci s-a făcut numai sălaşul Înțelepciunii. El mai adaugă că Înțelepciunea nu s-a desăvârşit, pentru că ea era Înțelepciunea; numai trupul omenesc s-a desăvârşit în Înțelepciune. Aceste lucruri se leagă de ceea ce am spus într-un alt capitol, referitor la faptul că înțelepciunea care se afla în Hristos se manifesta progresiv, o dată cu înaintarea în vârsta trupească.

Într-un alt loc, Sfântul Atanasie cel Mare – acest luptător neobosit pentru Ortodoxie – spune că Fiul lui Dumnezeu este Înțelepciunea şi Cuvântul, gândirea şi voirea vie, adevărul, lumina şi puterea Tatălui, în El aflându-se voia Părintelui Său. Tâlcuind cuvintele *Înțelepciunea şi-a zidit casă*, din Pildele lui Solomon, Sfântul Atanasie afirmă că acestea se referă şi la creştinii care se fac temple ale Duhului Sfânt.

În fine, în anumite texte prin care Sfântul Atanasie cel Mare îl combătea pe Arie, ce susţinea că Dumnezeu Cuvântul este creat, se aminteşte de multe ori afirmaţia Apostolului Pavel, care spune că Hristos este Înţelepciunea lui Dumnezeu în ipostas.

Dar şi Sfântul Vasile cel Mare, în lupta sa împotriva lui Eunomie, se foloseşte de afirmaţia Sfântului Apostol Pavel în legătură cu faptul că Hristos este Înţelepciunea lui Dumnezeu. Sfântul Vasile spune că, prin această frază, se arată că Hristos are întreaga putere părintească şi, prin urmare, cele săvârşite de Tatăl, sunt săvârşite în acelaşi fel şi de Fiul.

Fragmentele sofiologice din Sfânta Scriptură înfăţişate mai sus sunt interpretate şi de alţi Părinţi ai Bisericii între aceleaşi limite. Sfântul Chiril al Ierusalimului vorbeşte despre „înţelepciunea şi puterea lui Dumnezeu şi dreptatea în ipostas". Sfântul Epifanie spune: „Înţelepciunea Tatălui este Dumnezeu Cuvântul în ipostas". Referindu-se la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, Sfântul Ioan Damaschin afirmă: „şi a umbrit-o pe ea... Înţelepciunea şi Puterea lui Dumnezeu în ipostas, Fiul lui Dumnezeu". La rândul său, tot cu referire la Maica Domnului, Sfântul Sofronie al Ierusalimului întăreşte: „ea singură a purtat în pântece pe Înţelepciunea lui Dumnezeu în ipostas". Didim cel Orb rosteşte şi el cuvinte pline de înţeles atunci când spune că, aşa cum nu se poate despărţi strălucirea de lumină, nu este cu putinţă nici despărţirea înţelepciunii de înţelept, adică a Fiului de Tatăl.

Toate acestea arată că nu avem de-a face cu o sofiologie abstractă, cu o înţelepciune în afara ipostasului sau cu ceva care înseamnă fie şi energia lui Dumnezeu, ci cu Înţelepciunea lui Dumnezeu în ipostas, Care este Fiul lui Dumnezeu. Întruparea Cuvântului a fost proorocită în Vechiul Testament şi este cântată, slăvită şi trăită în Noul Testament.

8

Deoarece Hristos este Înţelepciunea lui Dumnezeu în ipostas, cuvintele rostite de El sunt expresie a înţelepciunii. Hristos este Cuvântul (cu *c* mare) lui Dumnezeu pentru că transmite voia lui Dumnezeu Tatăl şi pentru că Se naşte din Tatăl precum cuvântul din

gând. În acelaşi timp însă, cuvântul Său (cu *c* mic) – adică propovăduirea şi învăţătura Sa – este expresie şi energie a Cuvântului şi a Înţelepciunii lui Dumnezeu. Aşadar, nu este vorba despre un cuvânt omenesc, ci despre unul teantropic. De aceea, cuvântul Cuvântului duce la vindecarea omului, după cum El Însuşi a spus cândva: *Acum voi sunteţi curaţi pentru cuvântul pe care vi l-am spus* (Ioan 15, 3).

Cuvântul lui Dumnezeu (cu *c* mic) este energia Sa necreată, care curăţă, ilumineazǎ şi îndumnezeieşte omul şi prin care Dumnezeu creează şi susţine întreaga lume. *Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit* (Ps. 32, 6), spune psalmistul. Desigur, nu putem să nu ţinem cont de faptul că, atunci când vorbim despre cuvântul lui Dumnezeu (cu *c* mic), înţelegem două lucruri, şi anume: energia necreată a lui Dumnezeu; negrăitele cuvinte şi înţelesuri, respectiv transmiterea prin învăţătură a experienţei revelate. Fiecare cuvânt omenesc ascunde în el o energie, deoarece exprimă experienţa, cunoaşterea sau anumite capacităţi ale oamenilor. Acest lucru este cu atât mai valabil în cazul cuvântului sfânt. Cuvântul lui Hristos a transmis şi transmite energia Sa necreată. Însuşi Hristos a spus că cine păzeşte poruncile Sale, acela va fi iubit de Tatăl Său, şi atunci *vom veni la el şi ne vom face locaş la el* (Ioan 14, 21-23). Explicând aceste cuvinte, Sfântul Maxim Mărturisitorul arată că în fiecare poruncă pe care a dat-o Dumnezeu Se ascunde în chip tainic Însuşi Dumnezeu Cuvântul. În plus, se cunoaşte faptul că Dumnezeu Cuvântul este nedespărţit de Tatăl şi de Duhul Sfânt. Prin urmare, cel care păzeşte cuvântul rostit de Hristos, primeşte înlăuntrul său întreaga Sfântă Treime, din Care se împărtăşeşte în chip tainic.

Aşadar, învăţătura lui Hristos nu este o simplă învăţătură, pentru că este alcătuită din *cuvintele vieţii celei veşnice* (Ioan 6, 68). Cuvântul neîntrupat punea cuvântul în gura proorocilor Vechiului Testament şi tocmai de aceea, proorocii spuneau de obicei: „aşa zice Domnul". Însă Hristos nu Se adresa precum aceştia, ci zicea: *Eu vă spun vouă*, iar cuvântul Lui aducea roadă atunci când găsea pământ prielnic. Hristos a revelat voia lui Dumnezeu Tatălui, iar cuvântul lui Dumnezeu a avut multă putere şi energie, la fel cum sămânţa are un mare potenţial vital, din ea putând creşte un arbore uriaş. În plus, există o diferenţă imensă între energia creată şi cea necreată.

Cuvântul lui Dumnezeu nu este nelucrător, „ci lucrează în suflet", aşa cum spune Sfântul Macarie. De aceea, cine ascultă cuvântul lui Dumnezeu, „se luminează pe sine", afirmă Cuviosul Talasie.

Puterea de pătrundere a cuvântului lui Dumnezeu, care vine tocmai din faptul că el reprezintă energia necreată a Ziditorului, este redată într-un fragment uimitor al Apostolului Pavel: *Căci cuvântul lui Dumnezeu e viu şi lucrător şi mai ascuţit decât orice sabie cu două tăişuri, şi pătrunde până la despărţitura sufletului şi duhului, dintre încheieturi şi măduvă, şi destoinic este să judece simţirile şi cugetările inimii, şi nu este nici o făptură ascunsă înaintea lui, ci toate sunt goale şi descoperite pentru ochii Celui în faţa Căruia noi vom da socoteală* (Evrei 4, 12-13). Acest fragment capătă sens numai dacă înţelegem că în cuvântul lui Dumnezeu se ascunde energia Sa necreată.

Întrebarea care se pune este: de ce cuvântul lui Dumnezeu nu lucrează la fel în toţi oamenii? Răspunsul la această întrebare are legătură cu mişcarea harului sfânt în funcţie de starea duhovnicească a omului. Sfântul Maxim spune că, pentru înţelegerea acestui fapt, se poate face analogie cu acţiunea apei asupra plantelor şi animalelor. Apa intră în orice corp care are viaţă, dar rezultatele obţinute sunt diferite. Fiecare copac şi fiecare plantă în parte îşi au propriul său fruct – dulce, amar sau acru – chiar dacă toate au primit aceeaşi apă. Gustul fructului depinde de compoziţia fiecărei plante şi a fiecărui animal. În acelaşi fel, cuvântul sfânt lucrează şi se descoperă în funcţie de calitatea virtuţii şi a cunoştinţei fiecărui om, adică în mod practic sau gnostic. Dacă omul este necurăţit, cuvântul lui Dumnezeu acţionează spre curăţire; dacă omul este ajuns la stadiul iluminării şi al îndumnezeirii, în mod corespunzător, cuvântul sfânt îi dă lumină şi îl împărtăşeşte din îndumnezeire. Aceste lucruri se vădesc şi din faptul că, prin auzirea cuvântului lui Dumnezeu, unii se mântuiesc, iar alţii se osândesc.

O explicaţie a acestui fenomen ne este dată de parabole. Hristos nu vorbea în parabole cu scopul de a face cuvântul Său mai uşor de înţeles, ci tocmai pentru a ascunde marile adevăruri. Se creează impresia că Hristos vorbea foarte simplu pentru a fi înţeles de oamenii simpli ai acelei epoci, dar acest lucru nu este adevărat.

Atunci când Hristos a rostit pilda semănătorului, iudeii nu au înţeles ce însemna ea cu adevărat, dar când ucenicii s-au apropiat de

El ca să-L întrebe ce a vrut să spună, Hristos le-a răspuns: *Vouă vă este dat să cunoaşteţi tainele împărăţiei lui Dumnezeu, iar celorlalţi în pilde, ca văzând să nu vadă şi auzind să nu înţeleagă* (Luca 8, 9-10). De aici vedem că Hristos vorbea în parabole pentru a ascunde sensul cuvintelor Sale, care au fost însă dezvăluite ucenicilor, fiindcă aceştia erau pregătiţi pentru a înţelege.

Tâlcuind aceste fapte, Cuviosul Teofilact spune că ucenicii erau vrednici să cunoască tainele Împărăţiei Cerurilor, pe când ceilalţi au fost lăsaţi *în întuneric*, astfel încât văzând să nu vadă şi auzind să nu înţeleagă. Hristos nu a făcut acest lucru dintr-un soi de elitism, ci din iubire de oameni, deoarece ştia că acei oameni vor dispreţui tainele Împărăţiei Cerurilor după ce le vor cunoaşte, fapt pentru care le ascunde, *ca să nu se osândească şi mai mult.*

Prin urmare, din pilda semănătorului înţelegem că unii ascultă cuvântul lui Dumnezeu în pilde, aşa cum face mulţimea, alţii cunosc tainele Împărăţiei lui Dumnezeu, după cum s-a petrecut cu ucenicii, iar alţii urcă pe Tabor, văzându-L pe Hristos schimbat la faţă, cum a fost în cazul celor trei ucenici. Toate acestea depind de starea duhovnicească a celor care ascultă.

9

Cuvântul lui Dumnezeu se transpune în porunci sfinte, lăsate pe pământ pentru mântuirea neamului omenesc. Cu toate acestea, uneori se creează impresia că poruncile lui Dumnezeu sunt găselniţe legale, care limitează libertatea omului. Însă, după analiza anterioară, în care am arătat că fiecare cuvânt al lui Dumnezeu este energie sfântă, înţelegem că poruncile vindecă, adică îl fac pe om sănătos.

Hristos, Care este modelul zidirii omului, ştie cum arăta acesta atunci când a fost creat şi în ce stare a fost adus în urma păcatului. De obicei, noi nu ne dăm seama de această situaţie, tocmai pentru că nu ştim ce am fost, adică nu ştim cum era Adam când se afla Rai. Sfântul Grigorie Sinaitul spune că, dacă nu cunoaştem înălţimea la care eram atunci când ne-a creat Dumnezeu, nu vom putea niciodată înţelege unde ne-a dus păcatul. Prin poruncile pe care le-a dat atât în Vechiul cât şi în Noul Testament, Hristos încearcă să-l readucă pe om la starea sa anterioară şi chiar să-l ridice mai sus decât atât.

Aşadar, poruncile lui Dumnezeu sunt date ca urmare a stării de boală a omului, fiind adaptate la adevăratul model de funcţionare a fiinţei omeneşti şi ajutându-l pe om să ajungă de la boală la sănătate. Poruncile lui Dumnezeu se comportă la fel ca dispoziţiile date de medic, care nu iau libertatea pacientului, ci dimpotrivă, o măresc şi o cultivă, pentru că ce libertate poate să aibă un om care este bolnav trupeşte? Boala trupului limitează toate libertăţile şi mişcările omului.

Sfântul Ioan Damaschin învaţă că, de obicei, noi credem că păzim poruncile lui Dumnezeu, iar lucrul acesta ne supără, dar în realitate, poruncile sunt cele care ne păzesc pe noi. Cel ce ţine poruncile lui Dumnezeu nu le ţine pe ele, pentru că ele nu au nevoie să fie ţinute, ci omul însuşi se păzeşte şi se protejează prin ele de vrăjmaşii văzuţi şi nevăzuţi, care uneltesc împotriva vieţii sufletului şi a trupului. Aşadar, atunci când omul respectă poruncile, nu numai că este apărat de harul lui Dumnezeu, dar în acelaşi timp, el nu pierde bogăţiile pe care i le-a încredinţat Creatorul.

Învăţătura sfântă este cuprinsă în cuvintele dumnezeieşti, care, fiind energia Creatorului, au darul de a-l vindeca pe om. Acesta este motivul pentru care oamenii studiază cuvântul lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură, iar Biserica citeşte Evangheliile şi epistolele Sfinţilor Apostoli, dar şi fragmente din Vechiul Testament, care se rostesc la Sfânta Liturghie, la Vecernie şi la alte slujbe.

Predica de pe munte a lui Hristos, cuvintele Sale de dinaintea fiecărei minuni, cuvintele adresate ucenicilor Săi înainte de Patimi, toate poruncile pe care El Însuşi le-a dat ucenicilor şi apostolilor, dar şi cuvintele ucenicilor Săi şi ale Sfinţilor Părinţi sunt de o mare importanţă, fiindcă Însuşi Hristos vorbeşte prin ele.

10

Cuvântul lui Dumnezeu este energie sfântă, iar acest lucru reiese şi din legătura dintre cuvânt şi minunile pe care Hristos le săvârşea. Dumnezeu a spus: *Să fie lumină! Şi a fost lumină* (Facerea 1, 3). Aşadar, prin cuvânt, Hristos făcea lucruri minunate, adică semne şi minuni.

Hristos nu a făcut nimic fără un motiv şi fără un scop anume. Studiind Sfintele Evanghelii, constatăm că Hristos fie vorbea mai întâi mulţimii, iar mai apoi, ca o confirmare şi o încununare a celor spuse,

săvârşea minuni, fie săvârşea la început o minune, după care revela un mare adevăr teologic. În continuare, vom înfăţişa câteva exemple reprezentative care confirmă această realitate.

Tâlcuind episodul predicii de pe munte, în care au fost revelate adevăruri importante, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că, dacă studiem Evanghelia cu atenţie, putem constata că, înainte de a urca pe munte pentru a predica iudeilor, Hristos i-a vindecat pe mulţi, spre a-i pregăti astfel pentru ceea ce avea să le spună. După predică, a săvârşit din nou minuni, ca o confirmare a lucrurilor pe care le spusese oamenilor. Aşadar, minunile săvârşite înainte de predica de pe munte au fost pregătitoare, iar cele care au urmat predicii au avut ca scop întărirea în inima oamenilor a cuvintelor rostite de Hristos.

În Sfintele Evanghelii se face distincţie între semne şi minuni. Adevărata minune a lui Hristos a fost iertarea păcatelor, pentru că nimeni altul nu putea face acest lucru. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, nimeni dintre patriarhii şi dintre drepţii Vechiului Testament nu putea să ierte păcate, în ciuda comuniunii lor cu Dumnezeu şi a harului pe care îl aveau. Hristos era Dumnezeu adevărat şi de aceea, iertarea păcatelor a fost lucrarea şi minunea Sa cea mai mare şi mai vrednică de mirare. Totuşi, deoarece iudeii Îi puneau la îndoială această capacitate, după ce dădea iertarea păcatelor, făcea şi semnul, adică vindeca trupul, pentru a arăta că poate să dea şi sănătatea sufletului. Acest lucru se vădeşte limpede din minunea vindecării paraliticului. Mai întâi i-a iertat păcatele, dar pentru că iudeii se îndoiau de acest lucru, i-a dat şi vindecarea trupului: *Dar ca să ştiţi că putere are Fiul Omului pe pământ a ierta păcatele. Atunci a zis slăbănogului: Scoală-te, ia-ţi patul şi mergi la casa ta* (Matei 9, 6).

Hristos nu a venit în lume ca să facă minuni, chiar dacă Îl durea suferinţa şi neorânduirea oamenilor. Minunile pe care El le-a săvârşit au avut scopul de a-i face pe iudei să înţeleagă că a sosit Mântuitorul Care îi va izbăvi de păcat, de moarte şi de diavol. Hristos nu a venit ca să tămăduiască trupurile, „ci ca să ridice sufletul la înţelepciune" (Sfântul Ioan Gură de Aur). Pe cât de diferit este sufletul de trup, pe atât de diferită este şi vindecarea sufletului de vindecarea trupului. Tămăduirea sufletului este mai presus, dar nu se vede, în vreme ce tămăduirea trupului este mai prejos, dar se vede. Hristos săvârşeşte

minunea, adică le face pe cele mai de jos şi văzute, tocmai pentru a dovedi că s-au săvârşit şi cele mai de sus şi nevăzute, adică iertarea păcatelor şi mântuirea omului (Sfântul Ioan Gură de Aur).

În cazul scoaterii demonilor, Hristos dorea să dea de înţeles iudeilor că duhurile viclene există cu adevărat şi să arate că El are putere mai multă decât cea a demonilor. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, Hristos scoate duhurile rele din cei demonizaţi pentru ca noi să înţelegem că El este Cel care alungă demonii din sufletele noastre şi ne dăruieşte libertate veşnică.

Aceasta este şi semnificaţia cuvintelor „nu cereţi semne, ci sănătatea sufletului", rostite de Sfântul Ioan Gură de Aur. De altfel, semnele sunt de multe ori rodul închipuirii, adică pot să fie interpretate în mod greşit, după cum este posibil ca ele să fie făcute de diavoli cu îngăduinţa lui Dumnezeu. Nu se poate întâmpla acelaşi lucru în cazul unui om care duce o viaţă curată şi plină de virtuţi, nelăsând loc de nici un comentariu celor care îl văd. Tocmai de aceea, semnele şi vindecările trupului sunt pentru cei necredincioşi, nu pentru cei care cred (Sfântul Ioan Gură de Aur).

Legătura dintre învăţătura lui Hristos şi minunile pe care El le săvârşea se vădeşte din multe fragmente evanghelice. Mai întâi îl vindecă pe orb, după care spune că El este lumina lumii. Satură cinci mii de bărbaţi cu cinci pâini şi doi peşti şi spune că El este pâinea care coboară din cer, vorbind practic despre Sfânta Împărtăşanie. Se arată samarinencei şi în acelaşi timp, dezvăluie marele adevăr că El este apa cea vie. Îi înviază pe Lazăr şi pe alţi doi, adică pe fiica lui Iair şi pe fiul văduvei din Nain, şi spune că El este învierea din morţi. Astfel de corelări sunt întâlnite pretutindeni în Sfintele Evanghelii.

Sfântul Ioan Gură de Aur observă că Hristos nu Se folosea încontinuu numai de învăţătură sau numai de semne, pentru că de fiecare dată le combina, astfel încât acestea să ducă spre mântuire. Prin urmare, uneori Îşi făcea învăţătura demnă de crezare prin semne, iar alteori, încerca să intensifice folosul semnelor prin învăţătură. Aşadar, atât minunile, cât şi învăţătura Sa aveau caracter soteriologic.

Cuviosul Nicolae Cabasila înţelege superioritatea Patimilor lui Hristos (faţă de săvârşirea de minuni) prin care s-a dus la împlinire mântuirea neamului omenesc, aşa cum reiese din rugăciunile liturgice. Ştim că în rugăciunea anaforalei există următorul fragment:

„Aducându-ne aminte dar de această poruncă a Mântuitorului şi de toate câte s-au săvârşit pentru noi, Crucii, Îngropării, Învierii după trei zile, urcării la cer, aşezării de-a dreapta şi celei de-a Doua Veniri...". Vedem că aici sunt pomenite Patimile, Răstignirea, Învierea, Înălţarea şi a Doua Venire a lui Hristos, dar nu şi minunile. Cuviosul Nicolae Cabasila spune că minunile nu sunt menţionate pentru că, în vreme ce Patimile şi Răstignirea erau absolut necesare şi indispensabile mântuirii, omul neputând învia fără ele, minunile nu sunt părţi ale mântuirii, ci numai elemente doveditoare ale ei. Aşadar, aceste semne au avut rolul de a-i ajuta pe iudei să creadă că Hristos era Mântuitorul pe Care ei Îl aşteptau.

11

Am vorbit mai înainte despre cuvântul lui Dumnezeu, care este energia Sa necreată, şi despre legătura care există între cuvântul lui Dumnezeu şi minuni. În continuare este necesar să spunem câteva cuvinte şi despre minunile săvârşite de Hristos, adică să analizăm valoarea şi caracterul lor teologic.

Unii afirmă că minunile reprezintă suspendarea legilor naturii. Prin aceasta, ei înţeleg că, atunci când a creat lumea, Dumnezeu a pus în ea legi naturale, iar în momentul în care se petrece o minune, legile fireşti se suspendă. Acest punct de vedere nu este valabil din perspectivă teologică.

Mai întâi, trebuie să menţionăm faptul că Sfinţii Părinţi ai Bisericii ne-au lăsat două dogme fundamentale despre crearea lumii şi despre legătura lui Dumnezeu cu ea. Prima spune că lumea a fost creată din nimic, iar cealaltă, că Dumnezeu conduce lumea nu prin mijloace zidite, ci prin energia Sa nezidită. Aceasta înseamnă că nu există legi naturale care guvernează zidirea, adică Dumnezeu nu a creat lumea ca mai apoi să o lase la voia întâmplării, ci El Însuşi, personal, o conduce prin energia Sa necreată, adică prin harul ţinător şi proniator. Înăuntrul zidirii nu există legi naturale, ci raţiuni duhovniceşti, care sunt dumnezeiasca lucrare. Dacă nu vedem lucrurile în acest fel, atunci Îl înstrăinăm pe Dumnezeu de lume sau spunem că El este Cel care are nevoie de noi.

Însuşi Hristos a spus în mod repetat că Tatăl Ceresc lucrează, hrănind păsările cerului, împodobind pământul (Matei 6, 26-28) şi interesându-Se de toate. Acolo unde există anumite lucruri care se repetă în mod natural, acest lucru nu se datorează vreunei legi naturale, ci fidelităţii sfintei pronii. Cu alte cuvinte, voia lui Dumnezeu este ca să lucreze mereu în acest fel.

Prin urmare, minunile nu reprezintă negarea legilor naturale, pentru că ar fi ca şi cum Dumnezeu S-ar suspenda pe Sine Însuşi. Dacă de obicei Dumnezeu lucrează într-un anumit fel, în clipa în care este săvârşită minunea, El lucrează în chip diferit. Aşadar, este vorba despre o intervenţie personală a lui Dumnezeu în lume, cum de altfel se petrece mereu, însă de fiecare dată, se face în mod diferit.

Vorbind despre minunile săvârşite Hristos, dar pe care le fac şi oamenii uniţi cu El, trebuie să analizăm două elemente.

Mai întâi, trebuie să spunem că, deoarece Hristos era Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, iar firea omenească pe care a luat-o de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu s-a îndumnezeit din prima clipă a zămislirii, El ar fi putut să facă minuni în orice moment şi chiar de la început. Însă El nu a săvârşit minuni de mic pentru că oamenii nu ar mai fi crezut că este om. De altfel, acesta este şi motivul pentru care Hristos S-a supus zămislirii, purtării în pântece timp de nouă luni, naşterii, alăptării şi, în general, trecerii fireşti a timpului, iar pentru a-Şi începe lucrarea, a aşteptat vârsta maturităţii bărbatului. Aşadar, toate aceste lucruri au fost făcute pentru ca taina iconomiei să fie primită (Sfântul Ioan Gură de Aur).

În al doilea rând, minunile săvârşite de sfinţi sunt mişcări ale harului sfânt care lucrează în ei. Sfinţii sunt sălaş al Dumnezeului Treimic, iar prin aceştia, Dumnezeu face minuni. Unii oameni cred că darul de a face minuni este cea mai înaltă fericire, necunoscând faptul că există alte daruri mult mai înalte decât acesta, dar care sunt tainice şi, prin urmare, rămân de neînţeles (Sfântul Ioan Scărarul). Renaşterea sufletului omenesc, curăţirea, iluminarea şi îndumnezeirea, vederea luminii necreate, teologia ca dar sunt mult mai înalte decât facerea de minuni. În cazul sfinţilor, minunea are acelaşi rol pe care îl avea şi în timpul vieţuirii lui Hristos pe pământ. La Hristos, minunea-semn era o întărire a faptului că El este Mântuitorul oamenilor, iar în cazul sfinţilor, facerea de minuni este semn că ei sunt

vas al Dumnezeului Treimic. De aceea, sfintele moaşte care au un miros plăcut şi care fac minuni sunt semn că omul acela este sfânt. Din păcate, în epoca noastră, criteriile sfinţeniei nu se mai păstrează şi astfel se ajunge la a se considera că orice om bun este un sfânt. Un om bun a fost şi fariseul din parabolă, dar el nu a avut harul lui Dumnezeu.

12

Învăţătura Părinţilor Bisericii spune că denumirile date lui Dumnezeu exprimă şi caracterizează energiile Sale necreate. Nu este vorba, desigur, de fiinţa lui Dumnezeu, pentru că aceasta este cu desăvârşire de neîmpărtăşit, ci despre energia Sa. De fiecare dată când Dumnezeu Se dezvăluia pe Sine profeţilor prin energiile Sale, El dezvăluia practic trăsăturile Sale. Astfel, Dumnezeu este sfânt, drept, nemuritor, iubitor de oameni, milostiv, iubitor de pace etc., pentru că astfel L-au cunoscut oamenii.

Sfântul Grigorie, Episcopul Nisei, învaţă că, din denumirile pe care le dăm lui Hristos, înţelegem care este şi ce anume este lucrarea Sa. El spune că, dintre toţi, Apostolul Pavel ştia cel mai bine ce este Hristos, pentru că L-a urmat în curăţie şi pentru că avea în inimă chipul Acestuia. Prin urmarea lui Hristos, sufletul său s-a făcut asemenea prototipului. Tocmai de aceea, în epistolele sale, el prezintă toate numirile lui Hristos.

Sfântului Grigorie al Nisei enumeră aceste numiri, aşa cum au fost ele consemnate de Sfântul Apostol Pavel. Hristos este puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu, pace, lumină neapropiată, sfinţire, mântuire, mare Arhiereu, Paşte, izbăvirea sufletelor, rază a slavei, caracter al ipostasului, ziditor al veacurilor, hrană şi băutură duhovnicească, piatră şi apă, temelie a credinţei şi piatra cea din capul unghiului chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mare Dumnezeu, capul trupului Bisericii, întâi născut al noii zidiri, jertfă adusă celor adormiţi, întâi născut din morţi, întâi născut între mulţi fraţi, mijlocitor între Dumnezeu şi oameni, Fiu Unul-Născut încununat cu slavă şi cinste, Domn al slavei, începutul celor ce sunt, etc.

Pentru că în acest capitol vorbim mai ales despre faptul că Fiul lui Dumnezeu este numit Înțelepciunea lui Dumnezeu, aş vrea să facem o trecere în revistă a spuselor Sfântului Grigorie al Nisei în legătură cu acest nume.

Toată zidirea a fost făcută de Dumnezeu. Deoarece Cuvântul este înțelepciune şi putere, înțelepciunea se împleteşte cu puterea. Dacă înțelepciunea nu era la baza creației şi dacă puterea prin care gândurile devin lucrare nu urma înțelepciunii, nu ar mai fi existat toate minunile inexprimabile ale naturii. Astfel, atunci când vedem măreția alcătuirii ființelor înțelegem puterea fără margini a Cuvântului, iar când ne gândim că neființa a luat ființă, atunci ne închinăm înțelepciunii lui Dumnezeu care le-a zidit pe toate şi care pentru noi este de neînțeles.

Credința în faptul că Hristos este înțelepciune şi putere ajută la dobândirea bunătăților, pentru că lucrurile pe care le cerem în rugăciune şi pe care le vedem cu ochiul sufletului, le şi primim. Aşadar, cel care Îl vede pe Hristos ca putere, dobândeşte mai multă putere în lumea sa interioară, iar cel care cheamă înțelepciunea lui Dumnezeu, se face înțelept. Prin toate acestea, Sfântul Grigorie al Nisei înțelege faptul că omul care se roagă lui Hristos ca puterii şi înțelepciunii lui Dumnezeu, este în comuniune cu Dumnezeu, adică este puternic şi înțelept şi dobândeşte desăvârşirea vieții, fiindcă prin înțelepciune, alege binele, iar prin putere dobândeşte ceea ce a ales.

De aceea, este foarte important să ne rugăm lui Hristos chemându-L prin diferite nume, dar şi să Îl urmăm în virtuțile desemnate de aceste numiri, pentru ca să dobândim şi noi, prin transfer de la El la noi, ceea ce El este prin El Însuşi. Deoarece numele lui Hristos reprezintă energiile Sale, înseamnă că cei care se roagă Lui, chemându-I numele, dobândesc aceste energii.

13

Desăvârşirea vieții creştineşti înseamnă urmarea lui Hristos. Desigur, atunci când vorbim despre urmare, nu înțelegem o copiere exterioară a vieții de pe pământ a lui Hristos, ci împărtăşirea din energiile Sale, unirea şi comuniunea cu El.

Vorbind despre desăvârşire, în legătură cu numirile lui Hristos, Sfântul Grigorie al Nisei spune că şi noi trebuie să ne distingem prin cultivarea virtuţilor desemnate de numirile lui Hristos. În continuare, vom face un scurt rezumat al ideilor Sfântului Grigorie al Nisei legate de acest subiect, deoarece prezintă o mare expresivitate.

Prin întruparea Sa, cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi a luat numele de *Hristos*[54]. Din iubire de oameni, El ne dăruieşte şi nouă comuniunea cu acest nume sfânt, pentru că şi noi ne numim hristiani[55] (*creştini*). Astfel, deşi fiecare dintre noi se distinge prin anumite caracteristici – pentru că unul este bogat şi de origine nobilă sau, dimpotrivă, altul are origine umilă sau este sărac, iar altul este cunoscut prin anumite îndeletniciri sau funcţii – toate acestea sunt acoperite de numele de creştin. Dincolo de orice, suntem creştini şi ni s-a dat marea cinste de a purta numele lui Hristos. Trebuie mai întâi să cunoaştem importanţa darului pe care l-am primit şi să-l mulţumim lui Dumnezeu, după care să dovedim prin viaţa noastră că suntem la înălţimea acestui mare nume.

După cum am spus şi anterior, Hristos este numit în multe feluri. Deoarece El ne-a dat binecuvântarea ca şi noi să ne numim creştini, este nevoie ca în fiinţa noastră să existe toate denumirile care Îl caracterizează pe Hristos, pentru ca numele de creştin să nu fie unul fals. Omul trebuie să fie mai întâi om şi apoi să ia asupra sa toate cele care sunt fireşti naturii sale. Dacă unui copac sau unei pietre îi dăm numele de om, nu va deveni om prin simplul fapt că a fost denumit astfel. De asemenea, nu este om ceva care este asemănător omului, ca de exemplu o statuie. Doar firea este cea care determină adevăratele trăsături ale unei entităţi.

Prin urmare, cei care se numesc pe ei înşişi cu numele lui Hristos (creştinii) trebuie mai întâi să devină ceea ce exprimă acest nume şi mai apoi să dobândească toate celelalte caracteristici ale lui Hristos. Denumirile care exprimă şi tâlcuiesc înţelesul numelui lui Hristos, adică putere, înţelepciune, pace, mântuire etc., trebuie să lumineze întreaga viaţă a creştinului.

---

[54] În limba greacă: *hristos* (χριστός) - *cel uns, miruit, consfinţit.*

[55] În limba greacă: χριστιανοί.

Există oameni care creează monştri, alcătuind existenţe din amestecarea unor elemente de natură diferită, rezultând bicefalii, centaurii, dracopozii etc. Trebuie să înţelegem că omul nu se poate numi creştin dacă, deşi este normal la trup, are cap fără minte, pentru că nu îşi pune credinţa în Cel care este Capul tuturor, adică în Dumnezeu Cuvântul. Nu se poate numi creştin nici cel care crede în Hristos cu capul, dar cu trupul exprimă furia demonilor şi se face fiară asemenea târâtoarelor sau pune în firea omenească năravul cailor, devenind o fiinţă diformă, alcătuită din raţional şi iraţional. Creştinul este mădular al Trupului lui Hristos şi trebuie să semene şi să fie legat de Capul Trupului, adică de Hristos.

Pentru ca omului să-i fie recunoscută calitatea de creştin, el trebuie să aibă înrădăcinate în viaţa sa caracteristicile virtuţilor care se leagă de numele lui Hristos. Din acest motiv, cei care au fost chemaţi de Hristos pentru a fi în comuniune cu El şi care au marea cinste de a primi numele Său, adică de a se numi creştini, trebuie încontinuu să îşi păzească gândurile, cuvintele şi faptele, pentru a vedea mereu dacă ele mai sunt încă în legătură cu Hristos ori s-au înstrăinat. Sfântul Grigorie al Nisei ajunge la concluzia că desăvârşirea vieţii creştineşti se vede din aceea că omul are comuniune în suflet, în cuvânt şi în toate faptele vieţii sale cu toate trăsăturile pe care numele lui Hristos le desemnează.

Identitatea de creştin nu este numai un dar, pentru că în acelaşi timp, ea înseamnă luptă şi nevoinţă. Hristos ne-a făcut acest mare dar, însă noi trebuie să ne ridicăm la înălţimea lui. Cei care se unesc cu Hristos, se fac unşi ai Domnului, adică adevăraţi creştini.

* * *

Hristos este adevărata Înţelepciune a lui Dumnezeu în ipostas. Prin întrupare, prin jertfa de pe Cruce şi prin Învierea Sa, Hristos a dat fiecărui om posibilitatea de a se uni cu El şi de a dobândi înţelepciune duhovnicească. După cum spune Sfântul Apostol Iacov, există două feluri de înţelepciune, adică *înţelepciunea cea de sus*, care este curată, paşnică, îngăduitoare, ascultătoare, plină de milă şi de roade bune, şi *înţelepciunea lumii,* care este trupească şi demonică (Iacov 3, 15-18). În scrierile sale, Sfântul Grigorie Palama analizează aceste

două tipuri de înțelepciune, pentru că din ele se vede diferența dintre teologie și filosofie, dintre cunoașterea pe care o oferă Dumnezeu și cunoașterea omenească zidită.

După cum afirmă Sfântul Grigorie Teologul, primul tip de înțelepciune este viața plină de virtuți, care a fost curățită și închinată lui Dumnezeu. Dumnezeu este curat și luminos și cere de la noi ca singură jertfă curățirea sufletului nostru. Cea dintâi înțelepciune este ca omul să nu țină seama de înțelepciunea care se găsește în cuvinte, de exprimările bine-meșteșugite și de contradicțiile false și zadarnice. Sfântul Grigorie Teologul spune că, în locul filosofilor lumești, preferă înțelepciunea neînsemnaților ucenici, care au luat Duh Sfânt, uimind întreaga lume prin înțelepciunea lor. Înțeleptul nu este cel priceput în mânuirea cuvintelor, care are o exprimare frumoasă, dar un suflet nestatornic și neîmblânzit, la fel ca mormintele care pe dinafară sunt frumoase și pe dinăuntru sunt pline de trupuri în putrezire, ci acela care nu numai că vorbește despre virtute, dar o și pune în lucrare, confirmând prin viața lui numele de înțelept.

Oamenii trebuie să tindă spre înțelepciunea care vine din Înțelepciunea lui Dumnezeu în ipostas, Care este Hristos.

Noiembrie 1994

VII
Schimbarea la Faţă a lui Hristos

Schimbarea la Faţă a lui Hristos de pe Muntele Tabor a avut loc cu puţin timp înainte de Patimi, mai precis, cu patruzeci de zile înainte ca Hristos să pătimească şi să fie răstignit. De altfel, scopul Schimbării la Faţă a lui Hristos a fost acela de a-i întări pe ucenici în credinţa că El este Fiul lui Dumnezeu, pentru a nu se face şovăielnici la vederea celor care aveau să se petreacă în zilele următoare. Acest adevăr se vădeşte din troparele Bisericii. Într-unul din ele se cântă: „Mai înainte de cinstită Crucea Ta şi de Patimă, luând pe cei mai aleşi dintre sfinţiţii ucenici, în Muntele Taborului Te-ai suit, Stăpâne", iar în condacul praznicului se spune: „...că dacă Te vor vedea răstignit, au să cunoască patima cea de bunăvoie şi lumii să propovăduiască că Tu eşti cu adevărat raza Tatălui".

Ar fi fost firesc ca Schimbarea la Faţă a lui Hristos să fie prăznuită în luna martie, în funcţie de data la care se sărbătoresc Paştile. Dar pentru că această dată coincide cu perioada de lăsat de sec, praznicul Schimbării la Faţă nu s-ar fi putut sărbători cum se cuvine şi, de aceea, el a fost mutat pe 6 august. Această dată nu este întâmplătoare, pentru că precede cu patruzeci de zile sărbătoarea Înălţării Sfintei Cruci (14 septembrie), care este socotită la fel ca şi Vinerea Mare.

Faptele Schimbării la Faţă sunt consemnate de trei dintre Sfinţii Evanghelişti, deoarece este vorba despre eveniment central din viaţa lui Hristos care ascunde multe mesaje teologice (Matei 17, 1-8, Marcu 9, 2-8, Luca 9, 28-36).

1

Schimbarea la Faţă a lui Hristos a constituit un moment de vârf din viaţa ucenicilor, care a avut legătură şi cu Cincizecimea, pentru că a fost vorba despre punctul culminant al manifestării lui Dumnezeu. Desigur, există diferenţe între Schimbarea la Faţă şi Cincizecime, deoarece, la vremea Schimbării la Faţă, ucenicii nu erau încă mădulare ale Trupului îndumnezeit al lui Hristos, aşa cum aveau să devină în ziua Cincizecimii.

În timpul vieţii de pe pământ a lui Hristos, au mai existat şi alte episoade legate de Schimbarea la Faţă, de vreme ce ucenicii s-au învrednicit şi cu alte ocazii să vadă câteva raze ale Dumnezeirii lui Hristos. În continuare, vom prezenta două dintre aceste evenimente.

Primul a fost chemarea a doi dintre ucenici, după ce Sfântul Ioan Botezătorul L-a arătat lor pe Hristos. Îndată ce l-au auzit pe Cinstitul Înaintemergător spunând: „Iată Mielul lui Dumnezeu", ucenicii L-au urmat pe Acesta. Şi „Iisus întorcându-Se şi văzându-i că merg după El" i-a întrebat ce caută. Atunci când ei L-au întrebat la rândul lor unde locuieşte, Hristos i-a chemat să vină cu El. În continuare, Sfântul Evanghelist notează: *Au mers deci şi au văzut unde locuia; şi au rămas la El în ziua aceea* (Ioan 1, 35-39). Faptul că Hristos Şi-a întors faţa şi i-a văzut înseamnă că Şi-a dezvăluit o parte din slava chipului Său, lucru care i-a făcut pe ucenici să vrea să rămână cu El. Casa lui Hristos este lumina, pentru că Dumnezeu este „lumina neapropiată a caselor", iar faptul că ucenicii au rămas în acea zi în casă înseamnă că ei au fost o zi întreagă în contemplarea Luminii nezidite.

Aşadar, chemarea ucenicilor nu a reprezentat o simplă invitaţie la care ei au răspuns pentru erau plini de zel, ci a fost rodul vederii de Dumnezeu şi al revelaţiei. După cum spune Cuviosul Teofilact, acest lucru demonstrează că Hristos Îşi arată faţa, adică slava chipului Său, numai celor care Îl urmează. Cu alte cuvinte, nimeni nu poate să ajungă la vederea de Dumnezeu dacă nu Îl urmează pe Hristos în practică, pentru că „dacă omul nu se curăţă pe sine, cum poate să dobândească cunoştinţa şi să primească lumina?"

Cel de-al d o i l e a eveniment a fost chemarea ucenicilor între care se afla şi Sfântul Apostol Petru. Hristos i-a întâlnit în ceasul când aceştia tocmai se întorceau după ce pescuiseră toată noaptea în zadar şi le-a spus să arunce din nou năvoadele în apă. După ce a prins peşti peste orice aşteptare, Simon Petru a căzut la picioarele lui Hristos şi I-a spus: „Ieşi de la mine, Doamne, că sunt om păcătos". Sfântul Evanghelist Luca justifică această reacţie: *Căci spaima îl cuprinsese pe el şi pe toţi cei ce erau cu el, pentru pescuitul peştilor pe care îi prinseseră* (Luca 5, 1-11). Sentimentul Sfântului Apostol Petru că este păcătos a fost rodul fricii lui Dumnezeu şi al întregii atmosfere create de minunea săvârşită. Este vorba despre manifestarea slavei lui Dumnezeu, de simţământul prezenţei Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, dar şi de conştiinţa propriei necurăţii şi păcătoşenii. Dacă vom compara acest episod cu alte evenimente revelatoare de aceeaşi natură din Vechiul şi din Noul Testament, vom constata că frica nu provenea din fapte exterioare, ci din revelarea slavei lui Dumnezeu.

2

Schimbare la faţă înseamnă schimbarea înfăţişării. La un moment dat, Hristos a dezvăluit ceea ce era ascuns, adică a arătat slava Dumnezeirii cu Care firea omenească a fost unită din clipa zămislirii în pântecele Născătoarei de Dumnezeu. Din iubire de oameni, Hristos a ascuns ceea ce El era dintotdeauna, pentru ca ucenicii „să nu ardă" din pricina nevredniciei lor, ei nefiind încă pregătiţi pentru a vedea.

Pe Tabor, Hristos S-a schimbat la Faţă, dar „nu a luat o altă înfăţişare, şi nici nu S-a transformat, ci S-a arătat ucenicilor cu adevărata Lui faţă" (Sfântul Ioan Damaschin). Aceasta înseamnă că Hristos nu a luat ceva ce nu avea, nici nu S-a transformat în ceva ce nu era, ci S-a arătat ucenicilor aşa cum era El în realitate. Practic, atunci când vorbim despre Schimbarea la Faţă, înţelegem că Hristos a arătat slava Dumnezeirii Sale, pe care o ţinea nevăzută prin faptul că apărea oamenilor cu trup obişnuit, pentru că oamenii nu puteau face faţă vederii Dumnezeirii.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Hristos nu a dezvăluit întreaga Dumnezeire, ci numai o mică parte din energia Sa. El a făcut acest lucru ca să arate slava dumnezeiască doar ca o pregustare a Împărăției Cerurilor, dar și din iubire de oameni, pentru ca ucenicii să nu-și piardă încă viața prin vederea întregii slave a Dumnezeirii. De aceea, taina Schimbării la Față ascunde revelarea Împărăției Cerurilor, dar este și expresie a iubirii de oameni a lui Dumnezeu.

În textele liturgice se vorbește despre faptul că, în timpul Schimbării la Față, Hristos a îndumnezeit firea omenească pe care o luase asupra Sa. Asemenea exprimări nu arată că firea omenească s-a îndumnezeit în acel ceas. După cum afirmă Sfântul Ioan Damaschi[redacted] firea omenească a primit Dumnezeirea, adică s-a îndumnezeit, pri[redacted] unirea în ipostas și prin comuniunea cu Fiul lui Dumnezeu, care a av[redacted] loc în momentul zămislirii lui Hristos în pântecele Născătoarei de Dumnezeu, în ziua Buneivestiri. În acel moment, Dumnezeirea a îndumnezeit firea omenească, iar firea omenească a fost îndumnezeită (Sfântul Grigorie Teologul). În timpul Schimbării la Față a lui Hristos, firea omenească îndumnezeită prin luarea ei de către Dumnezeu Cuvântul s-a arătat ucenicilor. Mai înainte, îndumnezeirea firii omenești era necunoscută, dar acum, ea se vădește. Acesta este sensul faptului că în unele tropare ale Bisericii se vorbește despre îndumnezeirea firii omenești în timpul Schimbării la Față.

Lucrul acesta ne duce la concluzia că, pe Tabor, nu a avut loc numai revelarea și Schimbarea la Față a lui Hristos, prin care El a arătat câteva raze ale Dumnezeirii Sale, ci și schimbarea la față a ucenicilor. Ucenicii s-au învrednicit să vadă îndumnezeirea firii omenești a lui Hristos tocmai pentru faptul că ei înșiși s-au schimbat. Sfinții Părinți vorbesc despre transformarea ucenicilor: „Ucenicii s-au transformat, iar aceasta i-a făcut să vadă transformarea" (Sfântul Grigorie Palama).

Schimbarea ucenicilor a avut loc în toată existența lor psihosomatică. Ei nu au văzut lumina sfântă doar prin mintea lor, care este ochiul sufletului, ci și prin simțurile trupești, care au fost mai înainte întărite de harul nezidit al lui Dumnezeu și au fost transformate pentru a putea vedea. Ochii trupești sunt orbi pentru lumina lui Dumnezeu, pentru că sunt zidiți și nu pot vedea Lumina nezidită.

Tocmai de aceea, prin harul Creatorului, ochii au fost transformați spre a vedea slava lui Dumnezeu (Sfântul Grigorie Palama).

3

Pentru ca să arate slava Dumnezeirii Sale, Hristos a urcat pe Muntele Tabor. Lucrul acesta s-ar fi putut petrece şi pe o câmpie, într-un loc îndepărtat. Atunci de ce a fost preferat muntele?

În vremurile vechi se obişnuia ca toate marile evenimente să se desfăşoare pe locuri înalte, pe munți înalți sau scunzi, lucru valabil şi în cazul idolatrilor, care aduceau jertfă în munți. Hristos a arătat măreția slavei Sale pe Muntele Tabor, pentru că revelarea îndumnezeirii firii omeneşti este cel mai mare eveniment din istoria omenirii.

În plus, după cum a spus Însuşi Hristos, El a venit să caute oaia rătăcită care s-a pierdut în munți. Prin urmare, Hristos a urcat pe munte pentru a arăta că El a găsit oaia pierdută, că a slobozit-o de păcat şi de Diavol şi că El este adevăratul păstor al oamenilor (Sfântul Grigorie Teologul).

Urcarea pe munte arată şi faptul că cei care vor să vadă slava Dumnezeirii în firea omenească a Cuvântului trebuie să iasă din micime şi să ajungă la cele înalte, să urce spre cer, adică să se curățească de toate cele lumeşti care îi țin legați de pământ.

Schimbarea la Față a lui Hristos a avut loc în timpul zilei, fapt pentru care ucenicii vedeau atât soarele fizic, cât şi pe cel duhovnicesc. Într-un tropar de-al său, Sfântul Ioan Damaschin scrie: „Ascunsu-s-a de razele Dumnezeirii soarele cel simțitor, dacă Te-a văzut pe Tine schimbat la față, pe Muntele Taborului, Iisuse al meu". Cu alte cuvinte, soarele fizic s-a ascuns, adică a dispărut în fața razelor Dumnezeirii lui Hristos. După cum spun sfinții care au asemenea experiențe, este posibil ca la început, ucenicii să fi văzut două lumini, adică lumina creată şi lumina necreată, dar atunci când s-a arătat energia Dumnezeirii, care era mult mai puternică, soarele fizic a dispărut cu desăvârşire. Sfântul Isaac Sirul spune că pe Tabor, ucenicii vedeau doi sori: „unul pe cer, după fire, iar celălalt peste fire".

Sfântul Nicodim Aghioritul afirmă că, în timpul Schimbării la Faţă a lui Hristos, pe Muntele Tabor priveliştea a fost copleşitoare. Aceasta s-a datorat în primul rând faptului că răsăriseră doi sori, ceea ce zidirea nu mai cunoscuse până atunci. Nu a fost vorba despre soarele care se arată înainte de răsărirea soarelui, adică despre aşa-numita parhelie, care este imaginea optică a soarelui ce precede răsărirea adevăratului soare, ci despre doi sori care s-au arătat la amiază (nu în zori, atunci când are loc fenomenul de parhelie). În al doilea rând, atmosfera a fost copleşitoare pentru că una din cele două apariţii luminoase era soarele care răsărise din ceruri, iar cealaltă era soarele duhovnicesc, care răsărise de pe pământ. Cel de-al doilea soare era fără de asemănare mai presus decât soarele fizic, care răsărise din ceruri. La fel cum, prin răsărirea soarelui fizic, toate stelele cerului dispar, atunci când a răsărit soarele dreptăţii, au dispărut toate razele soarelui fizic.

Desigur, în acel moment, slava soarelui duhovnicesc nu a fost văzută de toţi oamenii de pe pământ, ci numai de trei ucenici şi de profeţii care s-au arătat atunci. Sfântul Grigorie Palama spune că, în afara cazului orbilor, soarele fizic care răsare din cer este văzut de toţi oamenii de pe pământ, în vreme ce soarele duhovnicesc al dreptăţii este văzut numai de cei vrednici şi pregătiţi pentru aceasta. Continuându-şi ideea, el mai spune că soarele fizic este văzut de toţi oamenii pentru că nu are suflet, raţiune şi voire, în vreme ce soarele duhovnicesc se arată cui vrea, dacă vrea şi cât timp vrea, pentru că, nu numai că are fiinţă, strălucire şi slavă, dar are şi voire corespunzătoare. Prin urmare, doar cei care sunt învredniciţi de Dumnezeu pot vedea lumina duhovnicească şi nezidită, fiindcă Dumnezeu Se descoperă pe Sine Însuşi după cum voieşte El, iar această descoperire se face în funcţie de starea duhovnicească a oamenilor care se învrednicesc de o asemenea experienţă revelatoare.

4

Am subliniat mai înainte faptul că lumina pe care au văzut-o ucenicii pe Muntele Tabor nu era o realitate creată, ci însăşi lumina Dumnezeirii. Mai mult, ea nu era o a treia fire a lui Hristos, care ar fi fost până atunci ascunsă, ci era Însăşi Dumnezeirea Care a

îndumnezeit firea omenească. Cu alte cuvinte, Hristos avea două firi, una dumnezeiască şi alta omenească, unite în ipostasul Său fără schimbare, fără amestecare, fără despărţire şi fără împărţire, iar ucenicii s-au învrednicit să vadă slava Dumnezeirii în firea omenească a Cuvântului.

O învăţătură fundamentală a Bisericii spune că fiecare fiinţă îşi are energia sa. Dacă fiinţa este necreată, atunci energia este necreată, iar dacă fiinţa este creată, şi energia este creată. De asemenea, după cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, altceva este fiinţa sau firea, altceva este energia, altceva este cel de la care provine energia şi altceva este roada lucrării . Energia este slava fiinţei, însă cel de la care provine energia este persoana. Persoanele Sfintei Treimi au fire şi energie comune. După cum învaţă Sfinţii Părinţi, noi, oamenii, nu vedem şi nici nu ne împărtăşim din fiinţa lui Dumnezeu, ci numai din energiile Sale. Prin urmare, ceea ce au văzut ucenicii pe Muntele Tabor nu era fiinţa lui Dumnezeu, ci energia Sa în firea omenească a Cuvântului.

Lumina de pe Muntele Tabor era slava Dumnezeirii. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, cuvântul *Dumnezeire* desemnează fiinţa lui Dumnezeu şi energiile Sale, pe când *Dumnezeu* desemnează persoana şi ipostasul. Nu putem numi Dumnezeire numai pe Tatăl, numai pe Fiul sau numai pe Sfântul Duh. Putem să spunem *Dumnezeu Tatăl*, *Dumnezeu Cuvântul* sau *Dumnezeu Sfântul Duh*, însă niciodată *Dumnezeirea Tatălui*, ca şi cum ea ar fi diferită de *Dumnezeirea Fiului* şi de *Dumnezeirea Duhului Sfânt*.

Deoarece se referă la fire, cuvântul *Dumnezeire* poate fi redat şi prin energia lui Dumnezeu. De aceea, putem să vorbim despre „Dumnezeirea de deasupra", adică despre firea Dumnezeirii care este cu totul neîmpărtăşită, şi despre „Dumnezeirea binevoitoare", reprezentată de energiile Dumnezeirii din care se împărtăşeşte omul. Cu toate acestea, Dumnezeirea este una în trei ipostasuri (Sfântul Grigorie Palama).

Cuvântul *Dumnezeire*[56] este polisemantic şi desemnează diferite adevăruri teologice. Sfântul Grigorie Palama face mai multe analize interpretative care se referă la etimologia acestui cuvânt, adică la provenința sa. Sfînta Treime Se numeşte *Theotita* (*Dumnezeire*) de

---

[56] În limba greacă: Θεότητα.

la „se aşează[57] şi ajunge pretutindeni", desemnând omniprezenţa lui Dumnezeu. Cuvântul *Theotita* provine şi din „se face nevăzut[58] şi fuge de peste tot", însemnând că firea, adică fiinţa Sa, nu poate fi atinsă. Se numeşte *Theotita* pentru că „arde tot ce atinge[59] şi distruge toată răutatea", desemnând strălucirea lui Dumnezeu şi energia Sa care arde pe orice păcătos. Acest cuvânt poate proveni şi din *theasthai*[60], însemnând că Dumnezeu le vede şi le cunoaşte pe toate înainte ca ele să înceapă să existe. De asemenea, desemnează şi grija lui Dumnezeu pentru toate, fiindcă se leagă de exprimarea „a se îngriji şi a vedea[61]". În plus, cuvântul *Theotita* (*Dumnezeire*) provine de la *theopoio*[62] (*a adora*). Toate aceste interpretări etimologice desemnează diferitele energii ale lui Dumnezeu, adică energia proniatoare, iluminatoare şi îndumnezeitoare, dar în acelaşi timp, desemnează şi ceea ce este neîmpărtăşit din Dumnezeu, adică fiinţa sau firea Sa.

Concluzia teologică pe care am putea să o desprindem din toată această abordare este că ucenicii nu au văzut pe Tabor fiinţa lui Dumnezeu, ci energia necreată a Dumnezeului Treimic în firea omenească a Cuvântului.

5

Schimbarea la Faţă de pe Muntele Tabor a avut loc la câteva zile după ce Hristos le-a vorbit ucenicilor: *Adevărat grăiesc vouă că sunt unii din cei care stau aici care nu vor gusta moartea până ce nu vor vedea împărăţia lui Dumnezeu venind întru putere* (Marcu 9, 1). Imediat după prezentarea acestor cuvinte ale lui Hristos, Sfântul Evanghelist descrie episodul Schimbării la Faţă, care s-a petrecut şase zile mai târziu. Aşadar, după cum reiese din Sfânta Evanghelie, între timp nu a mai avut loc nici un eveniment, nici o învăţătură şi nici o

---

57 În limba greacă: *thein* (θεῖν).
58 În limba greacă: *apotheonta* (αποθέοντα).
59 În limba greacă: *aithein* (αἰθειν).
60 În limba greacă: θεάσθαι - *a vedea*.
61 În limba greacă: *theasthai* (θεάσθαι).
62 În limba greacă: θεοποιώ.

minune. Aceasta înseamnă că zilele care s-au scurs de la spusele lui Hristos şi până Schimbarea Sa la Faţă au fost petrecute în linişte.

Despre Împărăţia lui Dumnezeu se spun multe. Unii o identifică cu o instaurare a voii lui Dumnezeu asupra lumii, iar alţii cu fericirea viitoare a celor drepţi. Faptul că există o legătură între Împărăţia lui Dumnezeu şi Schimbarea la Faţă a lui Hristos arată că în realitate, Împărăţia lui Dumnezeu este contemplarea harului necreat şi a slavei Dumnezeului Treimic în firea omenească a Cuvântului şi, bineînţeles, îndumnezeirea omului.

În legătură cu acest aspect, Sfântul Grigorie Palama face o observaţie deosebită. El învaţă că Împărăţia lui Dumnezeu este strâns legată de Împărat, Care este Hristos Dumnezeu. În Hristos, firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească, iar slava Dumnezeirii a îndumnezeit şi a iluminat firea omenească. De aceea, acolo unde Se afla Hristos, era şi Împărăţia Cerurilor. Nu există împărat fără împărăţie şi nici împărăţie fără împărat. Aşadar, fără Împăratul Hristos, Împărăţia lui Dumnezeu nu poate fi concepută.

În cuvântul Său, Hristos face legătura între împărăţie şi vedere: „până ce nu vor vedea împărăţia lui Dumnezeu". Este vorba despre vederea luminii necreate. „Venind" nu înseamnă că Împărăţia vine de undeva, ci înseamnă că ea se va arăta, pentru că acolo unde este Hristos este şi Împărăţia. Aşadar, nu este vorba despre o venire spaţială, ci despre o revelare, iar această revelaţie-arătare are loc prin energia Duhului Sfânt. Lucrul acesta este desemnat prin cuvintele „întru putere". Omul nu este capabil să vadă slava lui Dumnezeu dacă simţurile sale psihosomatice nu sunt întărite de energia necreată a lui Dumnezeu.

Biserica şi Sfânta Împărtăşanie pot fi numite Împărăţia lui Dumnezeu atunci când cei care trăiesc în ele ajung la vederea slavei nezidite a lui Dumnezeu, care este adevărata Împărăţie. Dacă vorbim despre Biserică şi despre Împărăţia lui Dumnezeu fără a face legătura între acestea şi contemplarea lui Dumnezeu, care înseamnă vederea luminii necreate, atunci greşim din punct de vedere teologic. De altfel, pentru că tainele Bisericii au o legătură foarte strânsă cu harul curăţitor, iluminator şi îndumnezeitor al lui Dumnezeu, ele dezvăluie Împărăţia lui Dumnezeu şi îl duc pe om spre aceasta.

6

Potrivit învățăturii Sfinților Părinți, pe Muntele Tabor, Hristos le-a arătat oamenilor frumusețea originară a chipului lor, tocmai pentru că El a fost arhetipul zidirii omului, iar omul a fost creat după chipul Său. Prin aceasta, s-a vădit slava chipului, dar şi marea cinste pe care o avem de a fi creați după chipul lui Dumnezeu. Originea noastră este nobilă, nu umilă, pentru că slăvitul Hristos a fost prototipul, dar şi artistul plămădirii oamenilor.

În mod repetat, în Sfânta Scriptură se spune că Hristos este noul Adam, Care S-a întrupat pentru a îndrepta greşeala protopărintelui nostru. Pe vremea când se afla în Rai, deşi era încă neîncercat, cel dintâi Adam se găsea la treapta iluminării minții, deoarece chipul său era curat şi primea razele luminii sfinte. Dar, ca urmare a păcatului, el s-a întunecat şi a pierdut asemănarea lui Dumnezeu, fără însă a fi lipsit în totalitate de chipul de mai înainte. Potrivit Tradiției patristice, chipul lui Adam s-a înnegrit, adică s-a întunecat, fără a se pierde cu totul, dar prin întruparea lui Hristos şi prin îndumnezeirea firii omeneşti Adam a recăpătat slava anterioară, urcând chiar mai sus.

Astfel, pe Muntele Tabor, Hristos a arătat care a fost prototipul zidirii omului şi în ce stare se afla primul Adam în Rai, înainte de cădere.

Desigur, spunem toate acestea în mod convențional, pentru că, după cum învață Sfântul Nicodim Aghioritul, strălucirea lui Hristos schimbat la față era mai sfântă şi mai puternică decât strălucirea lui Adam de pe vremea când se afla în Rai. Acest lucru a avut două motivații. Prima motivație a fost că Dumnezeul Care l-a creat pe Adam era Dumnezeu prin ființă, în timp ce Adam era dumnezeu prin împărtăşire. Lumina lui Dumnezeu izvorăşte din ființa Lui, în vreme ce lumina pe care o avea Adam provenea din împărtăşirea din har. A doua motivație a fost că Hristos a luat fire omenească pe care a îndumnezeit-o în ipostasul Său, în vreme ce Adam a fost în comuniune cu Dumnezeu prin har. Aceasta înseamnă că, dacă în cazul lui Hristos, firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în ipostas, în cazul lui

Adam şi a oricărui alt om îndumnezeit, firea omenească se uneşte cu Dumnezeu în har, nu în ipostas, pentru că unirea în ipostas a firii dumnezeieşti cu cea omenească a avut loc numai în Hristos.

Pentru a se înţelege mai bine acest lucru, trebuie să spunem că, aşa cum scrie Sfântul Ioan Damaschin, există trei feluri de unire. Prima este unirea în *fiinţă*, care are loc între Persoanele Sfintei Treimi; a doua este unirea în *ipostas*, care s-a petrecut în cazul lui Hristos, o dată cu întruparea Sa, Hristos fiind singurul Dumnezeu-Om; iar a treia este unirea în *har* şi se petrece cu oamenii îndumnezeiţi, care nu se unesc cu Dumnezeu în fiinţă, pentru că acest lucru are loc numai între Persoanele Sfintei Treimi, şi nici în ipostas, pentru că Dumnezeul-Om este unul singur, ci se unesc prin împărtăşirea din har. De aceea, sfinţii nu se numesc dumnezei-oameni, fie şi în har, ci dumnezei prin har sau oameni îndumnezeiţi.

Cu toate acestea, Hristos schimbat la faţă a arătat slava arhetipului zidirii noastre. Însă originalul are o mai mare valoare, la fel cum, în cazul statuilor, cea mai mare valoare o are originalul, iar copiile sunt de o mai mică importanţă, pentru că oricine poate să le facă. Prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, Schimbarea la Faţă a lui Hristos arată obârşia omului, dar şi scopul către care acesta trebuie să tindă.

7

Chiar dacă este zidită, lumina fizică reprezintă singura realitate de pe pământ care poate reda slava şi strălucirea Dumnezeirii. Chipul lui Hristos strălucea ca un soare, iar îmbrăcămintea Lui s-a făcut albă ca lumina, pentru ca în acest fel, omul să poată înţelege slava Dumnezeirii. Nu există nici o altă realitate pământească care să exprime acest lucru.

Se cunoaşte faptul că Dumnezeu este şi Se numeşte Lumină, pentru că acest lucru a fost revelat de Însuşi Hristos, Care a spus: *Eu sunt Lumina lumii* (Ioan 8, 12), dar şi pentru că cei care s-au învrednicit mai apoi să Îl vadă, au afirmat că El era ca o lumină strălucitoare. După cum notează Sfântul Ioan Gură de Aur, Evanghelistul a spus că înfăţişarea lui Hristos strălucea ca soarele

pentru că nu exista nici o altă imagine care să prezinte mai bine strălucirea chipului lui Hristos din acel moment.

Imaginea soarelui dezvăluie încă un adevăr teologic, pe care îl prezintă Sfântul Grigorie Palama. El precizează că între lumină şi soare există o diferenţă. După cum ştim din Vechiul Testament, Dumnezeu a făcut lumina în prima zi a creaţiei, iar în a patra zi, a făcut soarele şi i-a dat lumină. Aşadar, lumina a fost înainte-creată, iar în discul soarelui ea a strălucit în cea de-a patra zi. Prin analogie, acest lucru se observă şi în cazul lui Hristos. Lumina lui Dumnezeu a fost şi este fără început, adică nu a existat timp în care ea să nu fi existat. Mai târziu, atunci când a avut loc întruparea, firea omenească a fost luminată, pentru că a luat în ea plinătatea Dumnezeirii. Aşadar, Dumnezeu a fost lumină dintotdeauna, iar atunci când a avut loc întruparea, trupul pe care l-a luat a devenit şi el izvor al luminii necreate.

Există însă o diferenţă enormă între lumina Dumnezeirii şi lumina soarelui, tot atâta câtă există între nezidit şi zidit. Ziditul are un început al existenţei sale şi ar trebui să aibă şi un sfârşit, dar Dumnezeu vrea ca el să nu aibă sfârşit. În plus, ziditul suferă schimbări şi alterări. Neziditul nu are nici început şi nici sfârşit şi, desigur, nu suferă nici modificări şi nici alterări. De aceea, pentru a desemna neziditul, putem folosi realităţi fizice numai în mod convenţional. Sfântul Evanghelist scrie: *şi a strălucit faţa Lui ca soarele* (Matei 17, 2). Chipul Său nu s-a făcut soare, ci ca soarele.

Sfântul Nicodim Aghioritul notează diferenţa dintre strălucirea soarelui fizic şi strălucirea soarelui dreptăţii. Deoarece este supusă legilor timpului, lumina soarelui fizic ajunge la ochii omului o dată cu scurgerea timpului, adică nu toată dintr-o dată, în masă, ci puţin câte puţin. Ea variază de la revărsatul zorilor spre răsăritul soarelui, de la răsăritul soarelui spre miezul zilei şi de la miezul zilei spre apus. Aşadar, revărsarea luminii variază, ea oferindu-se în funcţie de diferitele momente ale zilei. Însă, în cazul luminii văzute de ucenici pe Muntele Tabor, nu s-a petrecut acelaşi lucru. Deoarece lumina dreptăţii este nezidită şi deasupra timpului, ea nu i-a luminat pe Apostoli „puţin câte puţin, progresiv şi prin transfer, ci direct, toată la un loc".

În funcție de starea duhovnicească a omului, lumina lui Dumnezeu lucrează în două feluri: luminător şi mistuitor. După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, cărbunele este alcătuit atât din partea pământească şi materială, care se face cenuşă, cât şi partea care înseamnă lumină şi flacără. De aceea, în unele cazuri arde, iar în altele, luminează. Acest lucru se petrece şi cu lumina lui Dumnezeu din firea omenească a Cuvântului. Hristos Se aseamănă cu cărbunele aprins, pentru că are atât fire omenească, materială, cât şi lumina Dumnezeirii. Însă cu El se petrece un lucru diferit față de fenomenul suferit de cărbune, care nu îi luminează pe acei aflați la depărtare şi îi arde pe cei care sunt aproape, căci El Se face lumină pentru oamenii curățiți de păcate şi foc pentru cei care sunt necurați.

Cu această ocazie, trebuie să mai analizăm o frumoasă observație a Sfântului Vasile cel Mare în legătură cu întruparea lui Hristos. Folosind ca exemplu fierul înroşit în foc, el spune că focul nu vine în fier prin deplasare, ci prin transmitere. Aceasta înseamnă că focul nu se deplasează către fier ci, rămânând în locul său, îi transferă acestuia puterile şi energiile sale, astfel încât, pe de o parte, ca urmare a acestui transfer, focul nu se micşorează, iar pe de altă parte, el umple întreg fierul. Prin analogie, acelaşi lucru s-a petrecut şi la întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Dumnezeu nu S-a mişcat din Sine, adică nu S-a deplasat spațial, ci a binevoit către neamul omenesc, înălțându-Şi cort în noi fără a înceta să Se afle în ceruri. În imnele închinate Născătoarei de Dumnezeu, acest lucru este redat în chip minunat: „Bunăvoire dumnezeiască a fost, iar nu mutare din loc".

8

Sfântul Evanghelist Matei spune: *şi a strălucit fața Lui ca soarele* (Matei 17, 2). Dincolo de aspectele pe care le-am accentuat până aici, trebuie să ne extindem analiza şi să mai subliniem câteva adevăruri teologice în legătură cu strălucirea chipului lui Hristos.

Lumina lui Dumnezeu este de dinainte de veac şi deasupra timpului, dar pe Tabor, din dragostea nespusă a lui Dumnezeu pentru oameni, ea a luat formă pe trupul omenesc „ca pe discul soarelui". În ciudag strălucirii şi a descrierii sale pe chipul lui Hristos, lumina „este

neamestecată şi neamestecat le împlineşte pe toate şi rămâne nedescrisă chiar şi atunci când este descrisă" (Sfântul Nicodim Aghioritul). Aceasta este marea taină a întrupării lui Dumnezeu Cuvântul, a Schimbării Sale la Faţă, dar şi a îndumnezeirii omului.

Pentru a nu se face nici o confuzie între lumina zidită a soarelui şi Lumina nezidită a Dumnezeirii, de multe ori, pentru desemnarea luminii necreate, Sfinţii Părinţi folosesc sintagma „întunericul de deasupra luminii". Cu adevărat, Dumnezeu este lumină, aşa cum L-au văzut sfinţii, dar pentru a reda vederea superioară şi pentru a se evita corelaţia cu alte lumini care sunt create, această lumină se numeşte şi întuneric de deasupra luminii. În acest cadru, trebuie să analizăm teologia catafatică (*pozitivă*) şi cea apofatică (*negativă*). Teologia catafatică, ce Îl desemnează pe Dumnezeu prin energiile Sale şi prin rezultatele acestor energii, Îl caracterizează pe Acesta ca fiind lumină adevărată, inaccesibilă şi absolută. Teologia apofatică Îl numeşte pe Dumnezeu „supralumină" şi spune că El este deasupra oricărui nume şi deasupra substanţei. Astfel, această din urmă teologie nu conduce spre agnosticism şi nici nu sfârşeşte într-un misticism neîntemeiat, ci evită pericolele raţionalismului şi ale explicării Dumnezeirii prin simţuri (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Din toate acestea, înţelegem că faţa Domnului a strălucit ca soarele, dar în acelaşi timp, a strălucit şi deasupra soarelui, ceea ce înseamnă că a strălucit în chip inexprimabil şi deasupra înţelegerii sau a raţiunii. Formulările Sfinţilor Părinţi exprimă cel mai bine această realitate. Ei spun cu ucenicii lui Hristos şi cei îndumnezeiţi din decursul veacurilor Îl văd pe Dumnezeu fără să Îl vadă, Îl aud fără să Îl audă, se împărtăşesc din El fără să se împărtăşească şi Îl înţeleg fără să Îl înţeleagă.

Prin urmare, strălucirea lui Hristos de pe Tabor şi revelarea slavei Sale către oamenii îndumnezeiţi din fiecare epocă nu reprezintă evenimente ale simţurilor, ci lucruri tainice, care înseamnă vădirea în chip nespus a slavei lui Dumnezeu.

9

În momentul Schimbării la Faţă de pe Muntele Tabor, Dumnezeul Treimic S-a revelat în acelaşi fel în care S-a descoperit pe Sine şi în ceasul Botezului lui Hristos. Cea de-a doua Persoană a

Sfintei Treimi, Care a primit întruparea, a strălucit în fața ucenicilor și le-a arătat slava Dumnezeirii Sale. Tatăl a adeverit că Acela era Fiul Său iubit, iar Sfântul Duh a fost norul luminos care i-a acoperit pe ucenici.

Dumnezeul Treimic este lumină, pentru că lumina este strălucirea Dumnezeirii și vederea harului Dumnezeului Treimic. În troparele Bisericii se cântă: „lumină este Tatăl, lumină este Cuvântul, lumină și Sfântul Duh". Chipul lui Hristos a strălucit ca soarele, vocea Tatălui a fost o vedere puternică a luminii, iar norul, care înfățișa prezența Duhului Sfânt, era și el luminos. De aceea, după cum spune Sfântul Grigorie Palama, în acel moment, ucenicii nu au putut să reziste și au căzut la pământ. Toate acestea exprimă slava Dumnezeirii.

În punctul culminant al vederii de Dumnezeu, s-a auzit vocea Tatălui: *Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit* (Matei 17, 5). Atunci când am analizat Botezul lui Hristos, am văzut semnificația acestei adeveriri a Tatălui. În analiza de față, vom prezenta punctul de vedere al Sfântului Ioan Gură de Aur, care spune că Tatăl Își arată marea Sa dragoste pentru Fiul Său după fire, Cel Unul Născut. Dragostea Tatălui este triplă, mai întâi pentru că Hristos este Fiu, iar fiecare părinte își iubește copilul, în al doilea rând, pentru că El este iubit și, în al treilea rând, pentru că a binevoit în El.

Vocea Tatălui a arătat și faptul că, pe lângă văz, pe Muntele Tabor exista și auz. În realitate, după cum spune Sfântul Simeon Noul Teolog, în timpul vederii de Dumnezeu și al revelării Sale, toate simțurile omului se fac unul singur, adică se unesc. De aceea, vederea este auz, auzul este vedere, iar vederea și auzul sunt gust și pipăit etc. Cu toate acestea, în timpul contemplării lui Dumnezeu, omul nu este dezintegrat, pentru că dezintegrarea este trăsătură caracteristică a ființei umane căzute. Atunci când ajunge la vederea de Dumnezeu, omul Îl vede pe Creator prin propria sa îndumnezeire.

După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, de obicei, vederea este mai demnă de crezare decât auzul. Mai întâi omul aude ceva, după care urmează vederea. Însă în acest caz, se petrece contrariul. Ucenicii au văzut slava lui Dumnezeu, după care, prin intermediul auzului, a urmat confirmarea.

Explicând acest lucru, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că de aici se vădeşte diferenţa dintre Vechiul şi Noul Testament. De obicei, în Vechiul Testament, revelaţiile veneau mai ales prin auz, de vreme ce proorocii dezvăluiau cele viitoare prin preziceri şi profeţii. În mod obişnuit, oamenii auzeau mai întâi despre Dumnezeu, după care Îl vedeau, aşa cum, de altfel, mărturiseşte şi Dreptul Iov: *Din spusele unora şi altora auzisem despre Tine, dar acum ochiul meu Te-a văzut* (Iov 42, 5). În Noul Testament, însă, se petrece contrariul. De obicei, mai întâi este vederea, după care urmează auzul. Acest fapt este firesc pentru că în Vechiul Testament, venirea lui Mesia era ascunsă, dar atunci când Fiul lui Dumnezeu a venit în trup, mai întâi a fost văzul, pentru că El a fost văzut, după care a urmat confirmarea.

Lucrul acesta se petrece şi în viaţa bisericească şi duhovnicească. Atunci când ne aflăm în stadiul curăţirii, care aminteşte în fond de modul de viaţă legat de Legea Vechiului Testament, Îl cunoaştem pe Dumnezeu doar din auzite. Însă când ajungem la iluminarea minţii şi la îndumnezeire, prin viaţa petrecută în taine şi în împărtăşirea din energiile iluminatoare şi îndumnezeitoare ale Creatorului, atunci Îl vedem pe Dumnezeu.

Toate aceste consideraţii sunt spuse în mod convenţional şi în contextul creat de faptul că, atunci când omul ajunge la îndumnezeire, puterile sale psihosomatice se unesc.

Vocea Tatălui vine din norul luminos, lucru care arată că Tatăl este de o fiinţă cu Sfântul Duh, dar şi că cele trei sfinte ipostasuri sunt de o fiinţă. Arătarea norului luminos se leagă şi de adevărul revelator că Hristos a fost Acela Care a îndrumat poporul lui Dumnezeu în Vechiul Testament.

În cartea Ieşirii, se spune că Dumnezeu conducea poporul israelit în drumul său din pământul Egiptului spre pământul făgăduinţei, luminându-l noaptea cu foc şi acoperindu-l cu un nor în timpul zilei: *Iar Domnul mergea înaintea lor: ziua în stâlp de nor, arătându-le calea, iar noaptea în stâlp de foc* (Ieşirea 13, 21).

Pe Muntele Tabor, au fost prezente atât lumina cât şi norul. Lumina era Hristos, pentru că Îi strălucea chipul ca soarele, iar norul era prezenţa Duhului Sfânt. Din acest adevăr nu trebuie să se înţeleagă că lucrarea Fiului a fost diferită de lucrarea Preasfântului Duh sau că iconomia Fiului era separată de iconomia Duhului Sfânt.

De altfel, se ştie faptul că zidirea şi rezidirea omului reprezintă lucrarea comună a Dumnezeului Treimic.

În concluzie, ceea ce trebuie subliniat este faptul că pe Tabor, S-a arătat şi S-a revelat Dumnezeul Treimic. Viaţa bisericească şi duhovnicească înseamnă împărtăşirea din harul nezidit al lui Dumnezeu prin firea omenească a Cuvântului. Atunci când ne împărtăşim cu preacuratele Taine, ne împărtăşim din Trupul şi din Sângele lui Hristos şi din energiile Dumnezeului Treimic.

10

În afară de Dumnezeul Treimic, pe Muntele Tabor se mai aflau cinci persoane. Lângă Hristos erau două persoane proeminente din Vechiul Testament – Profetul Moise şi Profetul Ilie – precum şi trei ucenici: Petru, Iacov şi Ioan. Primii sunt reprezentanţi ai Vechiului Testament, mai precis, unul al Legii (Moise), iar celălalt al profeţilor (Ilie), în vreme ce Apostolii sunt reprezentanţi ai Noului Testament.

Ucenicii ştiau din cel puţin două motive că persoanele din Vechiul Testament care s-au arătat erau Moise şi Ilie.

În primul rând, această cunoaştere venea prin harul lui Dumnezeu, fiindcă ucenicii i-au văzut pe bărbaţii văzători de Dumnezeu din Vechiul Testament tocmai pentru că se aflau în lumina lui Dumnezeu. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, lumina lui Dumnezeu dezvăluie toate cele viitoare şi cu atât mai mult pe cele prezente.

În al doilea rând, Apostoli i-au recunoscut pe cei doi oameni văzători de Dumnezeu ai Vechiului Testament din discuţia avută de aceştia cu Hristos. Sfântul Evanghelist scrie: *Şi iată, Moise şi Ilie s-au arătat lor, vorbind cu El* (Matei 17, 3). Cuvintele Sfântului Evanghelist Luca sunt grăitoare, deoarece prezintă conţinutul discuţiei: *Şi iată, doi bărbaţi vorbeau cu El, care erau Moise şi Ilie, şi care, arătându-se întru slavă, vorbeau despre sfârşitul Lui, pe care avea să-l primească în Ierusalim* (Luca 9, 30-31). Bărbaţii din Vechiul Testament care s-au arătat în acel ceas vorbeau despre Patimile lui Hristos. Pentru că Schimbarea la Faţă a lui Hristos a avut loc în timpul rugăciunii – deoarece Sfântul Evanghelist Luca spune: *Şi pe când Se*

ruga El, chipul feței Sale s-a făcut altul (Luca 9, 29) – iar discuția cu Hristos a celor doi bărbați se referea la Patimi, ajungem la concluzia că aceste fapte sunt strâns legate de rugăciunea Domnului de pe Ghetsimani, în care cerea să fie izbăvit de paharul amar al morții.

Cuviosul Teofilact spune că ucenicii au înțeles cine erau cei doi profeți din cuvintele pe care aceştia le-au adresat lui Hristos, cuvinte care, probabil, aveau legătură cu cele proorocite de ei în timpul vieții. Se poate ca Moise să fi spus: „Tu eşti Cel ale Cărui Patimi le-am vestit; înjunghie mielul şi săvârşeşte Paştile", în vreme ce Ilie ar fi adăugat: „Tu eşti Cel a Cărui înviere am vestit-o în chipul fiului văduvei". Moise vorbea despre preînchipuirea Patimilor lui Hristos, adică a Paştelui creştin, în vreme ce Ilie vorbea despre Învierea lui Hristos.

11

Din Tradiția patristică, se cunoaşte faptul că numai cei care se află la treapta vederii de Dumnezeu se împărtăşesc din harul îndumnezeitor al Domnului, pentru că descoperirea lui Dumnezeu către oamenii necurați înseamnă iad şi osândire. Aşadar, Moise şi Ilie s-au arătat în timpul Schimbării la Față a lui Hristos nu numai pentru că erau reprezentanți ai Legii şi ai proorocilor Vechiului Testament, dar mai ales pentru că amândoi au fost văzători de Dumnezeu în timpul vieții lor.

Pe muntele Sinai, Moise a văzut slava Cuvântului neîntrupat, adică a Celui care i-a dat Legea sau Vechiul Testament. Dar şi înainte de aceasta, Moise a mai avut o uimitoare vedere de Dumnezeu, care preînchipuia întruparea Cuvântului, sub forma rugului care ardea fără a se mistui. Altă dată, într-un moment greu al vieții sale, Moise I-a cerut lui Dumnezeu să Se arate pe Sine ca să fie văzut. Dumnezeu i-a spus că Se va arăta, dar pentru aceasta, Moise trebuia să meargă la o stâncă. Şi trecând Dumnezeu, l-a ascuns în scobitura stâncii ca să nu-l vadă chipul, ci numai spatele (Ieşirea 33, 12-23). Această revelație preînchipuie întruparea lui Dumnezeu Cuvântul.

Dar şi Profetul Ilie s-a învrednicit să-L vadă pe Cuvântul neîntrupat ca o adiere de vânt lin. Aşadar, arătarea lui Dumnezeu

către Ilie nu s-a făcut sub forma vântului, a cutremurului sau a focului, ci în chip de vânt lin. *Iar după foc va fi adiere de vânt lin şi acolo va fi Domnul.* Auzind vocea ce venea din adierea de vânt, Profetul Ilie şi-a acoperit chipul cu mantia şi a ieşit şi a stat la gura peşterii (III Regi 19, 11-13). Această vedere de Dumnezeu a fost legată de întruparea Cuvântului, Dumnezeu arătându-Şi astfel iubirea Sa de oameni.

Există totuşi o mare diferenţă între vederea de Dumnezeu pe care au avut-o profeţii pe vremea când trăiau şi cea de pe Tabor. În timpul vieţii lor, profeţii L-au văzut pe Dumnezeu neîntrupat şi de aceea, s-au ascuns în stâncă sau în peşteră, în vreme ce acum, ei Îl văd pe Cuvântul întrupat. Odinioară, pe Sinai, focul ardea până la cer şi era negură, nor, furtună şi o voce puternică (Deuteronomul 4, 11-12), lucruri care aparţin Vechiului Testament, în vreme ce pe Tabor toate erau strălucitoare şi pline de lumina neapropiată a Dumnezeirii, semn că lumina aceasta era mai presus de Legea Vechiului Testament.

Cuviosul Teofilact prezintă foarte expresiv motivele pentru care bărbaţii văzători de Dumnezeu din Vechiul Testament şi-au făcut apariţia: mai întâi, pentru a se dovedi faptul că Hristos este Stăpânul Legii şi al proorocilor; în al doilea rând, pentru a se arăta că El este stăpânul celor vii şi al celor morţi, fiindcă Moise era învăţător de lege şi a murit, iar Ilie era profet şi trăia încă, el fiind răpit la cer într-un car; în al treilea rând, pentru a se dovedi fără putinţă de tăgadă că Hristos nu era nici împotriva Legii, nici a lui Dumnezeu, fiindcă, altfel, aceşti mari văzători de Dumnezeu nu ar fi vorbit cu El; în al patrulea rând, pentru a elimina bănuiala multora că El ar fi Ilie, pe care îl aşteptau iudeii, sau vreun alt profet şi în al cincilea rând, pentru a-i învăţa pe ucenici să fie asemenea acestor mari bărbaţi, adică blânzi ca Moise şi râvnitori, neînduplecaţi şi grabnici în a-şi pune viaţa în primejdie pentru adevăr atunci când este nevoie, la fel ca Profetul Ilie.

Profeţii Moise şi Ilie stăteau lângă Hristos cu evlavie şi cuviinţă. În canonul praznicului Schimbării la Faţă, Sfântul Cosma Melodul scrie: „cu sfinţită cuviinţă stând Moise şi Ilie în Muntele Taborului şi chipul dumnezeieştii feţe luminat văzându-l, pe Hristos în părinteasca slavă strălucind..." Pe Muntele Tabor, profeţii Îl vedeau pe Dumnezeu Cuvântul întrupat şi, în vederea de Dumnezeu, au cunoscut că El este Unul-Născut Fiul lui Dumnezeu, Care avea caracterul ipostasului

Tatălui, adică slava lui Dumnezeu Tatăl, şi, de aceea, ei stăteau în faţa lui Hristos cu sfinţită cuviinţă şi cu supunere de rob.

După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, în Vechiul Testament, Moise stătea ca un arhiereu între Or şi Aaron, pentru ca poporul israelit să învingă[63], iar Ilie, ca arhiereu al lui Dumnezeu, i-a ucis pe preoţii lui Baal şi a adus ardere de tot Domnului[64]. Aceşti doi arhierei ai lui Dumnezeu stau acum pe Tabor, ca preoţi şi ca robi, având în mijloc pe Marele Arhiereu Hristos, Care Se pregăteşte pentru marea jertfă.

Cuvintele *sfinţită cuviinţă* şi *supunere de rob* amintesc de marea diferenţă care a existat şi care există între Hristos şi profeţi. După cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, Hristos îi îndumnezeieşte pe oameni, pentru că El este după fire Fiu al lui Dumnezeu, în vreme ce profeţii sunt îndumnezeiţi, adică devin dumnezei prin împărtăşire. Cu alte cuvinte, Hristos este un soare cu lumină proprie, în vreme ce profeţii sunt aştri primitori de lumină.

În continuare, trebuie să mai notăm un amănunt care exprimă un adevăr profund şi nu mai puţin important. Sfântul Evanghelist Luca spune: *şi când a trecut glasul (Tatălui), S-a aflat Iisus singur* (Luca 9, 36). Adică atunci când nu s-a mai auzit vocea, au dispărut şi cei doi profeţi din Vechiul Testament, iar Hristos a rămas singur. După cum spune Cuviosul Teofilact, acest lucru s-a petrecut spre a se crede că vocea s-a auzit pentru Hristos, nu pentru Moise şi Ilie. Nu trebuia să se facă nici o confuzie între aceste persoane, pentru că Hristos este centrul celor cereşti şi al celor pământeşti.

12

La marele eveniment al Schimbării la Faţă a lui Hristos au fost prezenţi doar trei ucenici, adică Petru, Iacov şi Ioan. Aceste trei persoane au fost luate de Hristos pentru a fi martori şi ai altor momente importante, precum învierea fiicei lui Iair sau rugăciunea de pe Ghetsimani.

---

[63] Ieşirea 17, 10-13.

[64] III Regi 18, 21-40.

Alegerea aceasta nu poate fi considerată părtinire, pentru că lui Hristos nu-l putem atribui predispoziţii omeneşti şi tendinţe pătimaşe. Motivaţia acestei alegeri este profund teologică. Ştim foarte bine că, pentru cei pregătiţi de vederea lui Dumnezeu, arătarea lui Dumnezeu înseamnă Raiul, iar pentru cei necurăţiţi sau nepregătiţi, ea este Iadul. De aceea, pentru a primi revelaţia lui Dumnezeu ca vedere, şi nu ca osândă, omul trebuie să se găsească într-o stare duhovnicească corespunzătoare. Se pare, aşadar, că cei trei ucenici erau cei mai pregătiţi pentru primirea revelaţiei lui Dumnezeu. Pentru ceilalţi, aceste lucruri trebuiau să rămână ascunse până după Învierea lui Hristos.

Cei trei ucenici aveau câteva calităţi care îi făceau potriviţi pentru a fi de faţă la această descoperire. Cu toţii erau deasupra celorlalţi ucenici (Sfântul Ioan Gură de Aur). Acest lucru se vădeşte din faptul că Petru Îl iubea mult (foarte) pe Hristos prin căldura credinţei sale, Ioan era iubit mult (foarte) de Hristos pentru mulţimea virtuţilor pe care le avea, iar Iacov era foarte sever cu iudeii, drept care a şi fost ucis de Irod (Cuviosul Eftimie Zigabenul).

Cel puţin doi din cei trei ucenici care au fost pe Tabor în acel ceas înfricoşător au dat mărturia celor petrecute. Într-o epistolă de-a sa, Sfântul Apostol Petru scrie: *pentru că noi v-am adus la cunoştinţă puterea Domnului nostru Iisus Hristos şi venirea Lui, nu luându-ne după basme meşteşugite, ci fiindcă am văzut slava Lui cu ochii noştri.* Referindu-se la vocea Tatălui, el adaugă: *şi acest glas noi l-am auzit pogorându-se din cer, pe când eram cu Domnul în muntele cel sfânt...* (II Petru 1, 16-20). Dar şi Sfântul Evanghelist Ioan scrie în Epistola sa sobornicească: *Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noştri, ce am privit şi mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieţii – şi Viaţa s-a arătat şi am văzut-o şi mărturisim şi vă vestim Viaţa de veci, care era la Tatăl şi s-a arătat nouă* (I Ioan 1, 1-2). Dincolo de orice, textele scrise de Sfinţii Apostoli sunt o dovadă a sfintei purtări de grijă a lui Dumnezeu şi raze din lumina experienţei avute de aceştia pe Muntele Tabor şi în ziua Cincizecimii.

Văzându-L pe Hristos schimbat la Faţă, cei trei ucenici s-au bucurat, iar Petru a spus: *Doamne, bine este să fim noi aici; dacă voieşti, voi face aici trei colibe: Ţie una şi lui Moise una şi lui Ilie una.* În continuare, după ce i-a acoperit norul luminos şi s-a auzit vocea Tatălui, *au căzut cu faţa la pământ şi s-au spăimântat foarte* (Matei 17, 4-6).

Părinții Bisericii (Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie Palama) spun că ucenicii au căzut la pământ din cauza luminii puternice. De altfel, este cert faptul că vocea Tatălui a fost o vedere de Dumnezeu mult mai intensă decât ce au văzut ucenicii mai înainte. Aşadar, ei s-au temut de lumina mult mai puternică.

Uneori, în textele liturgice care se referă la acest eveniment, se spune că ucenicii au simțit frică, iar alteori, că au simțit bucurie. Dar, aşa cum explică Sfinții Părinți, această frică a fost strâns legată de bucurie, pentru că era o frică desăvârşită, de fiu, nu o frică de început, adică de rob. În acest caz, a fost vorba de bucurie, respect şi închinare în fața marii taine pe care ucenicii s-au învrednicit să o vadă.

13

Deja am subliniat faptul că cei doi profeți erau reprezentanți ai Vechiului Testament, în vreme ce apostolii aparțineau Noului Testament. De aici se vede limpede că Hristos este centrul Sfintei Scripturi. Vechiul Testament descrie revelațiile Cuvântului neîntrupat şi prooroceşte întruparea Sa, iar Noul Testament descrie întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Pe lângă prezentarea întrupării Cuvântului, Noul Testament oferă mărturia că oamenii se pot împărtăşi din întrupare, în sensul că se pot face mădulare ale Trupului lui Hristos.

Aşadar, punctul central al Sfintei Scripturi este Hristos, Care vine întru slavă. De aceea, nu trebuie să insistăm prea mult pe anumite episoade narative, pentru a extrage din ele adevăruri morale, fiindcă, deşi sunt absolut necesare, acestea ne îndepărtează de mesajul profund al Sfintei Scripturi. Pentru că Hristos – Cuvântul neîntrupat şi întrupat – este centrul Sfintei Scripturi, iar Biserica este Trupul lui Hristos, Sfânta Scriptură poate fi tâlcuită fără greşeală numai de Biserică şi de cei care trăiesc în atmosfera văzătoare de Dumnezeu a Bisericii. Doar oamenii îndumnezeiți, care sunt mădularele vii ale lui Hristos, pot tâlcui Sfânta Scriptură.

După cum spune Sfântul Evanghelist Matei, în timpul Schimbării la Față a lui Hristos, *a strălucit fața Lui ca soarele, iar*

veşmintele Lui s-au făcut albe ca lumina (Matei 17, 2). Sfântul Evanghelist Marcu ne oferă mai multe amănunte, spunând: *şi S-a schimbat la faţă înaintea lor şi veşmintele Lui s-au făcut strălucitoare, albe foarte, ca zăpada, cum nu poate înălbi aşa pe pământ înălbitorul* (Marcu 9, 2-3). În vreme ce chipul lui Hristos strălucea ca soarele, hainele Sale s-au înălbit şi păreau ca de zăpadă. Nici un vopsitor nu putea să le înălbească pe cât se făcuseră ele de albe.

Sfântul Grigorie Palama ne învaţă că veşmintele strălucitoare reprezintă literele cuvântului lui Dumnezeu, care sunt luminoase pentru cei care văd duhovniceşte ceea ce este duhovnicesc. Dimpotrivă, oamenii care gândesc raţional nu pot să le explice şi nici să le înţeleagă, pentru că ele pot fi explicate numai de către văzătorii de Dumnezeu. Aceasta înseamnă că numai cei îndumnezeiţi pot înţelege cuvântul lui Dumnezeu şi cuvântul celor îndumnezeiţi.

Sfântul Maxim Mărturisitorul învaţă acelaşi lucru. El spune că duhul legii este sufletul, iar litera legii este trupul şi îmbrăcămintea. Fără a dispreţui veşmintele şi trupul, adică litera, trebuie să înaintăm spre duh, adică spre suflet.

Prin urmare, atunci când studiem Sfânta Scriptură, este nevoie de multă atenţie, astfel încât, pe de o parte, să nu dispreţuim veşmintele ei, iar pe de altă parte, veşmintele să nu se facă pretext pentru a nu vedea chipul luminos al scrierii.

14

Este important de subliniat faptul că, pe Muntele Tabor, ca în general în toată viaţa lui Hristos, Trupul Său s-a făcut izvor al harului nezidit al lui Dumnezeu, datorită unirii în ipostas a firii dumnezeieşti cu cea omenească. Înainte de întrupare, numai sfintele ipostasuri izvorau harul nezidit; acum însă, firea omenească în Persoana Cuvântului se face şi ea izvor al harului. Tocmai de aceea, chipul lui Hristos *a strălucit ca soarele.*

Sfinţii Părinţi spun că, devenind izvor al harului nezidit, trupul luat de Hristos s-a făcut asemenea lui Dumnezeu. Prin analogie, un exemplu în acest sens este soarele fizic. Lumina a existat din prima zi a creaţiei, dar soarele s-a făcut izvor al luminii în cea de-a patra zi,

atunci când s-a unit cu lumina. Aşadar, Trupul lui Hristos este asemenea lui Dumnezeu. Sfântul Grigorie Teologul spune: „prin luarea trupului de către Hristos, acesta s-a îndumnezeit şi s-a făcut asemenea Celui uns, şi aş zice chiar asemenea lui Dumnezeu". Acest lucru este afirmat şi în textele sfintelor sinoade şi în cele liturgice.

În ciuda faptului că trupul s-a îndumnezeit şi că este şi se numeşte asemenea lui Dumnezeu, el nu depăşeşte graniţele firii omeneşti pentru a se transforma în Dumnezeire. Contrariul este susţinut de monofiziţi, care spun că firea omenească a fost absorbită de firea dumnezeiască. Dar adevărul este că, deşi s-a îndumnezeit, trupul a rămas neschimbat şi nu şi-a eliminat trăsăturile fireşti şi nici aşa-numitele patimi nepăcătoase, pe care Hristos le-a luat asupra Sa de bunăvoie. Aşadar, chiar după ce firea omenească a fost îndumnezeită, ea a păstrat partea pătimitoare, stricăcioasă şi muritoare. Desigur, putem spune acest lucru numai despre timpul de dinainte de Înviere, pentru că după Înviere Hristos a îndepărtat partea stricăcioasă şi muritoare şi toate aşa-numitele patimi nepăcătoase. Cele necesare în legătură cu această temă vor fi spuse atunci când vom vorbi despre Învierea lui Hristos.

Faptul că Trupul lui Hristos s-a făcut izvor al harului nezidit are consecinţe uimitoare în viaţa bisericească, pentru că ne permite să ne împărtăşim din Trupul şi din Sângele lui Hristos. Prin Sfânta Împărtăşanie, omul nu ia harul lui Dumnezeu în mod abstract, ci primeşte Trupul lui Hristos, care este asemenea lui Dumnezeu pentru că izvorăşte harul nezidit. Desigur, prin aceasta nu se înţelege că orice creştin care se împărtăşeşte este sfinţit, ci numai acela care s-a pregătit şi care este mădular adevărat şi viu al Bisericii, adică al Trupului lui Hristos. Sfânta Împărtăşanie lucrează în funcţie de starea duhovnicească a omului.

15

Tâlcuind evenimentul sfintei Schimbări la Faţă, putem observa diferitele grade de împărtăşire din slava lui Dumnezeu. Datorită unirii ipostatice a firii dumnezeieşti cu cea omenească, trupul pe care l-a luat Hristos s-a făcut izvor al harului necreat al lui Dumnezeu şi de aceea

chipul îi strălucea ca soarele. Aceasta înseamnă că Hristos i-a îndumnezeit şi îi îndumnezeieşte pe ucenicii Săi şi pe toţi oamenii care sunt vrednici de a se împărtăşi din energiile Sale îndumnezeitoare. Aşadar, prin harul şi prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, oamenii se împărtăşesc din energiile îndumnezeitoare ale lui Dumnezeu. Dar şi veşmintele lui Hristos străluceau în slava lui Dumnezeu, adică s-a veselit întreaga zidire. Într-un tropar, Cuviosul Cosma Melodul spune că lumina neapropiată a lui Dumnezeu care s-a arătat pe Muntele Tabor „a veselit zidirea şi pe oameni i-a îndumnezeit". Cu alte cuvinte, zidirea se luminează şi se veseleşte, dar numai oamenii se îndumnezeiesc.

Aşadar, întreaga creaţie se împărtăşeşte din slava lui Dumnezeu, însă în mod diferit. Nu se poate vorbi despre îndumnezeirea zidirii, ci despre sfinţirea zidirii şi despre îndumnezeirea firii omeneşti. Nu putem considera zidirea şi omul cu aceeaşi măsură, pentru că omul este raţional, în vreme ce zidirea este neraţională. Omul reprezintă încununarea întregii creaţii. El este microcosmosul în macrocosmos.

16

Schimbarea la Faţă a lui Hristos arată cine este şi ce este Biserica, dar şi care este scopul ei. De Biserică aparţin profeţii, apostolii şi toţi cei care primesc teologia revelatoare a acestora, luptându-se pentru a avea cu toţii acelaşi scop. Desigur, există multe trepte ale împărtăşirii din har, dar omul trebuie să se găsească cel puţin în stadiul curăţirii.

De aici se vădeşte şi ţelul cel mai important al Bisericii, care este îndrumarea omului spre îndumnezeire, adică spre vederea luminii necreate. Întreaga lucrare a păstorilor ţinteşte spre acest scop înalt. Aşadar, îndumnezeirea nu este un lux, ci reprezintă lucrarea tainică şi scopul fundamental al vieţii creştineşti. Aşadar, sfintele Taine şi viaţa ascetică au rolul de a-l îndruma pe om spre îndumnezeire, dar când se îndepărtează de acest scop, ele se fac idoli.

Lumina necreată este hrana venită din cer, însemnând trăirea Împărăţiei lui Dumnezeu prin pregustarea bunătăţilor ce vor să fie.

Schimbarea la Faţă a arătat ce anume este Împărăţia lui Dumnezeu şi care va fi starea viitoare. Dumnezeul-Om va fi în mijlocul celor îndumnezeiţi, care se vor veseli în grade şi în forme diferite prin împărtăşirea din slava lui Dumnezeu. În acest fel, se va pune în lucrare Psalmul lui David: *Dumnezeu a stat în dumnezeiască adunare şi în mijlocul dumnezeilor va judeca* (Ps. 81, 1). Hristos sau, mai bine zis, Dumnezeul Treimic va fi Dumnezeu după fire, iar sfinţii vor fi dumnezei prin împărtăşirea din har. Aşadar, la fel ca şi prezenţa noastră în Biserică, Împărăţia Cerurilor nu va fi o întrunire de oameni evlavioşi, ci o unire, o adunare a dumnezeilor după dar, al celor cu adevărat „îndumnezeiţi de Cel care este după fire Dumnezeu" (Sfântul Simeon al Tesalonicului).

17

Toate praznicele împărăteşti au caracter hristologic, dar şi antropologic şi soteriologic, lucru valabil şi în cazul Schimbării la Faţă a lui Hristos. Prin schimbarea Sa la faţă, Hristos a vădit îndumnezeirea firii omeneşti, precum şi slava celor care se vor uni cu El. Evenimentul Schimbării la Faţă este un punct de referinţă al învăţăturii soteriologice a Bisericii tocmai pentru că arată care este scopul existenţei omului.

Pentru ca omul să ajungă la trăirea slavei îndumnezeirii sale, adică la împărtăşirea din energiile îndumnezeitoare ale Creatorului, trebuie ca el să treacă etapa curăţirii lăuntrice. Hristos iluminează omul în funcţie de curăţia inimii sale. În acest sens, Sfântul Grigorie Teologul spune: „mai întâi omul se curăţă, iar apoi, celui curat i se vorbeşte". Lumina duhovnicească lucrează la fel ca lumina fizică, pentru că luminează gândul curat şi inima strălucitoare tot aşa cum lumina fizică luminează ochii sănătoşi ai trupului (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Referindu-se la Schimbarea la Faţă a lui Hristos şi la împărtăşirea din slava sfântă, Sfinţii Părinţi vorbesc despre urcarea fiecărui om pe muntele vederii de Dumnezeu. Biserica spune mereu: „luminează-ne pe noi păcătoşii cu lumina Ta veşnică". Într-o rugăciune a ceasului întâi, simţim nevoia să Îl rugăm pe Hristos: „Hristoase, Lumina cea adevărată, Care luminezi şi sfinţeşti pe tot omul care vine

în lume, să se însemneze peste noi lumina Feței Tale, ca să vedem într-însa lumina cea neapropiată". Este însă nevoie de urcuş şi de creştere continuă. Şi în Biserică vorbim despre evoluția omului, însă nu de la maimuță la om, ci de la om la dumnezeu (prin har). Această teorie „evoluționistă" a Bisericii oferă sens vieții şi rezolvă toate problemele interioare şi neliniştile existențiale ale omului.

Sfântul Maxim Mărturisitorul învață că Hristos nu Se arată tuturor în acelaşi fel. Celor începători, Se arată în chip de rob, iar celor care urcă pe muntele vederii de Dumnezeu Se arată „în chip de Dumnezeu".

Îndată ce au văzut slava chipului lui Hristos, cei trei ucenici de pe Muntele Tabor au mărturisit [prin glasul lui Petru]: *Doamne, bine este să fim noi aici; dacă voieşti, voi face aici trei colibe: Ție una şi lui Moise una şi lui Ilie una* (Matei 17, 4). Tâlcuind această dorință a ucenicilor, Sfântul Maxim spune că cele trei corturi sunt cortul practicii (*al faptei*), al teoriei (*al vederii de Dumnezeu*) şi al teologiei (*al grăirii de Dumnezeu*). Chipul primului cort (al practicii) era Ilie, ca om plin de bărbăție şi de cumințenie, chipul celui de-al doilea (al teoriei) era Moise, ca învățător de lege şi ca îndreptător, iar chipul celui de-al treilea cort (al teologiei) era Împăratul Hristos, pentru că era desăvârşit în toate.

Din această analiză interpretativă se vădesc cele trei trepte ale vieții duhovniceşti care alcătuiesc urcuşul sufletesc al omului pe Muntele Tabor. Acestea sunt: curățirea, iluminarea şi îndumnezeirea. Aşadar, nu este vorba despre un urcuş spațial, ci despre o creştere interioară. Dacă analizăm cu atenție toată viața bisericească şi învățătura soteriologică a Sfinților Părinți, vom constata că se vorbeşte în permanență despre aceste trei trepte ale vieții duhovniceşti, care sunt în legătură cu diferitele grade de împărtăşire a omului din harul lui Dumnezeu. Dacă viața duhovnicească nu este caracterizată de această creştere, ea devine idolatră şi sclavă a moralei.

Schimbarea la Față a lui Hristos ne arată ce anume este teologia ortodoxă. Din învățătura Bisericii cunoaştem că teologia nu este reprezentată de gândire şi de cunoştințe raționale, ci de împărtăşirea din harul îndumnezeitor, care înseamnă vederea Luminii necreate şi, desigur, îndumnezeirea omului. Atunci când vorbim

despre teologie, prin ea înțelegem experiența (*practica*) şi vederea de Dumnezeu (*teoria*).

* * *

În concluzie, trebuie spus că Schimbarea la Față a Domnului constituie un eveniment central din viața lui Hristos, dar şi un moment fundamental din viața omului. De aceea, acest eveniment nu poate fi analizat prin gânduri frumoase şi morale sau prin exaltare sentimentală, ci numai în limitele teologiei ortodoxe. De altfel, trăind în Biserică, nu căutăm pur şi simplu să devenim oameni mai buni, ci să ne facem dumnezei după har. La această înălțime ne cheamă viața bisericească şi teologia ortodoxă.

Septembrie 1994

VIII
Învierea lui Lazăr
şi
intrarea Domnului în Ierusalim

Atunci când a venit vremea să pătimească pentru neamul omenesc, Hristos a intrat în Ierusalim, unde iudeii I-au pregătit o primire triumfală. Această primire a fost cauzată de minunea învierii lui Lazăr, care fusese mort vreme de patru zile şi îngropat în mormânt. Dezamăgiţi de starea socială şi nădăjduind în venirea lui Mesia, iudeii credeau că El era stăpânul lui Israel pe care îl aşteptau. Trebuie să spunem că aceste aşteptări mesianice ale lor erau indisolubil legate de luptele pentru eliberarea poporului şi pentru dobândirea libertăţilor etnice.

Învierea lui Lazăr şi intrarea triumfală a lui Hristos în Ierusalim sunt strâns legate între ele şi de aceea nu pot fi analizate separat. Desigur, în cadrul celor douăsprezece mari praznice împărăteşti ale Bisericii, ele sunt două sărbători de sine stătătoare, însă, din motivul pe care l-am explicat mai înainte, vor fi analizate împreună.

De altfel, legătura dintre ele se vădeşte şi din rânduiala liturgică, pentru că atât la sărbătoarea învierii lui Lazăr din sâmbăta de dinaintea Floriilor cât şi în duminica Floriilor cântăm acelaşi tropar: „Învierea cea de obşte mai înainte de patima Ta adeverind-o, pe Lazăr din morţi l-ai sculat, Hristoase Dumnezeule. Pentru aceasta şi noi, ca pruncii, semnele biruinţei purtând, Ţie, Biruitorului morţii, strigăm: Osana Celui dintru înălţime, binecuvântat eşti Cel ce vii întru numele Domnului". La ambele sărbători, Hristos este cântat şi slăvit ca biruitor al morţii. Ramurile de finic pe care oamenii le ţin în mâini în acea zi sunt simbolul biruinţei şi al triumfului datorat învierii lui Lazăr, care a fost preînchipuirea Învierii lui Hristos, dar şi a învierii de obşte a tuturor oamenilor.

Prin urmare, mai întâi vom dezvolta subiectul învierii lui Lazăr, iar mai apoi, vom analiza intrarea lui Hristos în Ierusalim.

1

Învierea lui Lazăr ne este înfățișată de Sfântul Evanghelist Ioan (Ioan 11, 1 și urm.), fiind prevestirea Învierii Domnului, dar și preînchipuirea învierii de obște a tuturor oamenilor la cea de-a Doua Venire a lui Hristos. De aceea, ea are o însemnătate foarte mare.

Textul evanghelic referitor la acest eveniment poate fi împărțit în trei părți principale. Prima parte este aceea în care Hristos le spune ucenicilor Săi despre boala lui Lazăr și mai apoi despre moartea acestuia, a doua parte este întâlnirea lui Hristos cu surorile lui Lazăr, care plângeau moartea fratelui lor, iar a treia parte este învierea minunată a lui Lazăr. Din aceste evenimente se pot desprinde multe adevăruri teologice, ca de exemplu, acela că Hristos este învierea sau că toți oamenii vor învia în vremea de apoi, pe care însă nu le vom analiza în detaliu.

Ne vom opri asupra faptului că Biserica prăznuiește învierea lui Lazăr ca pe o adeverire a învierii de obște a oamenilor. De aceea, în troparul sărbătorii cântăm triumfător: „Învierea cea de obște mai înainte de patima Ta adeverind-o, pe Lazăr din morți l-ai sculat, Hristoase Dumnezeule". În acest fel, Hristos a oferit certitudinea că îi va învia pe toți oamenii. Așadar, nu vor învia numai drepții, în vreme ce păcătoșii vor dispărea, ci vor învia cu toții și se vor înfățișa înaintea înfricoșătorului scaun de judecată al lui Hristos.

Prezența impunătoare a lui Hristos în fața mormântului și a morții, vocea Sa poruncitoare prin care sufletul lui Lazăr s-a întors în trupul mort, readucerea la viață a trupului lui Lazăr și prezența plină de viață a lui Lazăr în casa sa, împreună cu cei apropiați lui, sunt preînchipuiri ale celor ce se vor petrece la cea de-a Doua Venire a Domnului. Cu adevărat, această minune săvârșită de Hristos a fost închipuirea „învierii de obște a morților" (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Între învierea lui Lazăr și învierea oamenilor la cea de-a Doua Venire a lui Hristos există, fără îndoială, o diferență esențială. După înviere, Lazăr nu a luat trup duhovnicesc, ci același trup pe care îl

avea înainte să moară, cu toate trăsăturile caracteristice stricăciunii şi supunerii faţă de moarte, drept care avea nevoie în continuare de hrană şi de toate cele necesare pentru întreţinerea trupului biologic. Acest lucru reiese şi din faptul că mai apoi el a murit din nou. Aşadar, în ciuda învierii sale, el a luat trup muritor şi vremelnic. Însă după cea de-a Doua Venire a lui Hristos, când trupurile vor învia, ele vor fi duhovniceşti, nemaiavând nevoie de hrană, de somn, de apă sau de veşminte.

Învierea lui Lazăr a arătat că Hristos, Care a săvârşit această mare minune prin Dumnezeirea Sa, poate să îi învieze pe oameni în ziua pe care El o va alege. El este Dumnezeu puternic şi stăpânitor.

2

După cum se vede din Evanghelie, Lazăr era prieten cu Hristos. Nu numai el, dar şi surorile sale, Maria şi Marta, Îi erau apropiate Domnului. Comunicarea şi legătura Mariei şi a Martei cu Hristos şi îndrăzneala pe care o aveau faţă de Acesta arată apropierea dintre ei. Surorile lui Lazăr i-au trimis veste lui Hristos: *Doamne, iată, cel pe care îl iubeşti este bolnav* (Ioan 11, 3). Iubirea lui Hristos faţă de întreaga familie reiese din fraza: *Şi iubea Iisus pe Marta şi pe sora ei şi pe Lazăr* (Ioan 11, 5). În ceasul în care Hristos a anunţat moartea lui Lazăr, l-a numit pe acesta prieten al Său şi al tuturor ucenicilor: *Lazăr, prietenul nostru, a adormit* (Ioan 11, 11). Atunci când Maria a venit plângând în întâmpinarea Domnului şi a ucenicilor, văzând durerea ei şi auzind cele spuse de ea, Hristos a lăcrimat, iar iudeii au zis: *Iată cât de mult îl iubea* (Ioan 11, 36). După învierea lui Lazăr, Hristos a mers în casa acestuia la cina pe care I-au pregătit-o (Ioan 12, 1-3).

Aşadar, din aceste fragmente se vede faptul că Hristos îi iubea foarte mult pe Lazăr şi pe surorile lui. Sfântul Andrei al Cretei l-a numit pe Lazăr *fericit* pentru că era iubit de Hristos, Care este Însăşi Iubirea. În continuare, el spune că nu este deloc de mirare faptul că şi femeile, adică Marta şi Maria, erau iubite de Hristos – care a venit în lume ca să cheme la El pe toţi oamenii – pentru că aveau bărbăţie sufletească. Aceasta înseamnă că Marta şi Maria, care simbolizează practica (*fapta*), respectiv teoria (*contemplarea*), după cum vom vedea mai

târziu, depăşiseră bariera emoţională şi iubeau deplin şi adevărat. Prin urmare, ele erau vrednice de a fi mult iubite de Hristos.

La început, Hristos a aflat că Lazăr s-a îmbolnăvit de la Marta şi de la Maria. Sfântul Chiril al Alexandriei vorbeşte despre obrăznicia bolii care a îndrăznit să vină până şi la oamenii care erau iubiţi de Dumnezeu. Dar după cum vedem din toate textele Sfintei Scripturi sau din scrierile Părinţilor Bisericii, şi sfinţii care sunt uniţi cu Dumnezeu suferă acţiunea bolii.

În continuare, deoarece, ca Dumnezeu ce era, Hristos ştia că Lazăr a murit, El le-a spus ucenicilor: *Lazăr, prietenul nostru, a adormit* (Ioan 11, 11). El consideră că moartea temporară a trupului este un somn, de vreme ce, printr-un simplu gest al Celui care este viaţa adevărată, ea încetează să mai existe. În plus, Hristos vorbeşte despre moarte ca despre un somn, pentru că nu a vrut nici măcar să pomenească moartea, adică să-i rostească numele, tocmai pentru că El a creat omul pentru nestricăciune (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Atâta timp cât trăiesc în alcătuirea lor biologică şi în condiţiile de viaţă corespunzătoare acesteia, prietenii lui Dumnezeu sunt supuşi stricăciunii şi morţii, pentru că sunt îmbrăcaţi în haine de piele. Desigur, agonia morţii nu pune stăpânire pe ei, pentru că moartea este învinsă prin puterea lui Hristos; cu toate acestea, moartea este o realitate. Însă, prin prietenia lor cu Hristos, ei primesc încă de pe acum seminţele nemuririi. După slăvita lor moarte, şi trupul scapă de stricăciune, pentru că moaştele celor mai mulţi dintre sfinţi nu putrezesc, iar la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, vor învia întru nestricăciune.

3

În cazul morţii şi învierii lui Lazăr se vădeşte şi taina dumnezeieştii iconomii, precum şi felul în care lucrau cele două firi ale lui Hristos.

Atunci când ne-am referit la sărbătoarea Naşterii după trup a lui Hristos, ni s-a dat ocazia să vorbim despre cele două firi ale lui Hristos şi să facem analiza termenilor *fără schimbare, fără amestecare* şi *fără despărţire,* stabiliţi de cel de-a patrulea Sinod Ecumenic. *Fără*

schimbare arată că firea dumnezeiască şi cea omenească au rămas neschimbate, lucru care înseamnă că nici firea dumnezeiască nu a devenit omenească, nici firea omenească nu s-a dezbrăcat de trăsăturile ei pentru a se face dumnezeiască. Niciuna din cele două firi nu şi-a pierdut caracteristicile sale fireşti. *Fără amestecare* înseamnă că nu s-a făcut nici o amestecare între energiile celor două firi. Firea dumnezeiască le face pe toate cele dumnezeieşti, iar firea omenească le face pe toate cele omeneşti. *Fără despărţire* înseamnă că cele două firi nu s-au despărţit niciodată şi de aceea, atunci când Hristos le săvârşea pe cele dumnezeieşti, era prezentă şi firea omenească, iar când le făcea pe cele omeneşti, contribuia şi firea dumnezeiască. Pentru a prezenta acest adevăr, Sfinţii Părinţi spun că fiecare fire lucra „în comuniune cu cealaltă".

Din cazul învierii lui Lazăr, se vede cum anume lucrau cele două firi. Ca om, Hristos a lăcrimat pentru moartea prietenului Său, Lazăr, dar ca Dumnezeu, l-a înviat prin puterea Sa dumnezeiască. În continuare, vom aprofunda această temă, analizând şi alte laturi ale evenimentelor legate de moartea şi de învierea lui Lazăr.

Atunci când a anunţat moartea prietenului Său, Hristos nu a vorbit despre moarte, ci despre adormire, în vreme ce, mai târziu, când a vorbit despre moartea lui Lazăr, nu l-a mai caracterizat pe acesta ca prieten. El vorbeşte despre moartea lui Lazăr, iar în acelaşi timp, Îşi exprimă hotărârea de a merge spre a-Şi învia prietenul. După cum spune Sfântul Andrei al Cretei, acest lucru nu este numai dovadă a iconomiei, ci şi semn al prezenţei Dumnezeirii, deoarece Dumnezeirea Se retrăgea în faţa celor omeneşti şi a tuturor lucrurilor legate de boala fizică, datorită luării de către Cuvânt a firii omeneşti, iar iconomia limita lucrurile care aparţineau autorităţii dumnezeieşti, tot ca urmare a luării de către Cuvânt a firii omeneşti. Aşadar, autoritatea şi puterea dumnezeiască se retrăgeau în faţa tuturor celor omeneşti, iar iconomia le retrăgea şi le limita pe cele dumnezeieşti, datorită faptului că Hristos a luat asupra Sa firea omenească. Aceasta este marea taină a chenozei Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Înfăţişând faptele legate de întâlnirea lui Hristos cu Maria, sora lui Lazăr, Sfântul Evanghelist Ioan spune că Hristos a lăcrimat (Ioan 11, 35). În Evanghelii se menţionează de două ori că Hristos a plâns. Prima dată, atunci când S-a aflat în faţa morţii prietenului Său, Lazăr,

iar a doua oară, atunci când venea spre Ierusalim (Luca 19, 41). Lacrimile sunt dovada firii omeneşti, dar şi a faptului că Hristos a luat firea omenească pe de-a-ntregul. Aşadar, Hristos a arătat şi în acest fel că, pe lângă faptul că era Dumnezeu desăvârşit, era şi om întreg şi desăvârşit.

Hristos a lăcrimat pentru moartea lui Lazăr şi pentru faptul că a văzut pătrunderea morţii, urâţirea chipului omenesc şi stricarea firii omului ca urmare a păcatului (Sfântul Andrei al Cretei). Omul nu a fost zidit pentru a muri, dar păcatul a făcut să pătrundă în el stricăciunea. Numai Hristos, Care este Creatorul omului şi prototipul zidirii acestuia, ştie cum era el la începuturile sale şi ce a ajuns ca urmare a păcatului. De asemenea, şi atunci când a plâns la vederea Ierusalimului, Hristos a arătat marea Sa milă, pentru că S-a gândit la cele care urmau să se petreacă, dar şi pentru faptul că nu vroia să-i omoare pe oamenii din acel oraş din pricina a ceea ce aveau să facă aceştia împotriva Lui. În plus, a plâns pentru indiferenţa Ierusalimului, adică pentru indiferenţa locuitorilor lui (Cuviosul Teofilact).

Pe lângă faptul că a lăcrimat în faţa morţii lui Lazăr şi a durerii Mariei, Hristos a simţit şi zbucium sufletesc. Sfântul Evanghelist Ioan spune că, atunci când Hristos i-a văzut plângând pe Maria şi pe iudeii care erau de faţă, *a suspinat cu duhul şi S-a tulburat întru Sine* (Ioan 11, 33).

Interpretarea acestei fraze necesită multă atenţie, pentru că în ea se ascunde din nou taina lucrării celor două firi ale lui Hristos. Tocmai de aceea, o vom aborda în contextul analizei interpretative a Sfântului Chiril al Alexandriei.

Deoarece după fire, Hristos nu a fost numai Dumnezeu, ci şi om, El a suferit ca un om. Atunci când tristeţea provocată de lacrimă începea să se mişte în Hristos, trupul Său era mustrat într-o anumită măsură de puterea Duhului Sfânt. Trupul omenesc tremura, se tulbura şi era confuz, pentru că nu putea suporta mişcarea Dumnezeirii Care Se unise cu trupul. De altfel, prin întruparea Sa, Hristos a urmărit să omoare slăbiciunea trupului cu puterea Sfântului Duh şi să izbăvească firea omenească de trăsăturile pământeşti.

Hristos a luat trup supus patimii şi morţii pentru a-l scăpa pe om de hainele de piele pe care acesta le-a îmbrăcat după căderea lui Adam. El a primit tulburarea izvorâtă din patimă în acelaşi fel în care a primit foamea sau oboseala. Cu alte cuvinte, pentru că Hristos era om,

în El se mişcau atât patimile nepăcătoase ale trupului, cât şi patimile nepăcătoase ale minţii, adică tulburarea care vine din aducerea-aminte.

Un alt lucru care atrage atenţia este că Hristos a întrebat unde l-au îngropat pe Lazăr. *Unde l-aţi pus?* (Ioan 11, 34). Hristos nu a pus această întrebare pentru că nu ar fi ştiut unde l-au îngropat pe Lazăr. Dacă oamenii care trăiesc în Hristos cunosc multe din lucrurile viitoare, pentru că le sunt descoperite de harul lui Dumnezeu, cu atât mai mult Hristos le ştia pe toate. Fiind Dumnezeu, El nu ştia numai ceea ce se petrecea atunci, ci şi lucrurile viitoare, înainte ca ele să înceapă a se petrece. Hristos a spus că nu ştie unde au pus trupul mort al lui Lazăr pentru a arăta că firea omenească este săracă şi roabă, vădind astfel sfânta chenoză, adică aplecarea Sa către om, dar şi pentru a-i face pe oamenii care erau acolo să se îndrepte spre locul unde urma să aibă loc minunea (Sfântul Chiril al Alexandriei).

Înainte de minunea învierii lui Lazăr, Hristos a făcut rugăciune către Tatăl Său: *Părinte, Îţi mulţumesc că M-ai ascultat. Eu ştiam că întotdeauna Mă asculţi, dar pentru mulţimea care stă împrejur am zis, ca să creadă că Tu M-ai trimis* (Ioan 11, 41-42). Prin acest cuvânt, Hristos a arătat faptul că este egal cu Părintele Său, pentru că a fost trimis de Tatăl şi săvârşeşte minunile după voia Acestuia. Desigur, trebuie observat faptul că voia a fost înainte de replămădirea omului, adică de învierea lui Lazăr, după cum odinioară, voia a fost înainte de zidirea primului om, adică a lui Adam. Între aceste două cazuri există însă o diferenţă. Atunci (la zidirea lui Adam), Tatăl a spus Fiului: *să facem om*, iar Fiul a ascultat, dar acum, Fiul vorbeşte Tatălui, iar Tatăl ascultă. De aici vedem că Fiul şi Tatăl sunt de o cinste şi de o voie (Sfântul Grigorie Palama). Prin urmare, această rugăciune s-a făcut pentru iudei, spre a-i face pe aceştia să înţeleagă că Hristos a venit de la Tatăl, că El este Dumnezeu şi Fiul lui Dumnezeu şi că are aceeaşi voie şi aceeaşi fire cu Tatăl (Sfântul Andrei al Cretei)

Aşadar, rugăciunea a fost rostită pentru mulţimea care era de faţă. Cuvintele care au urmat – adică *Lazăre, vino afară!* – nu au mai fost cuvinte de rugăciune, ci cuvinte de stăpân, care exprimau puterea. Hristos ar fi putut să-l învieze pe Lazăr de la distanţă şi fără a striga cu putere, prin simpla Sa voire. Însă El *a strigat cu glas mare: Lazăre, vino afară!* (Ioan 11, 43) pentru poporul care era de faţă. Toţi cei de

acolo trebuiau să creadă că Hristos este Cel care cheamă din neființă la ființă şi Care le ține pe toate prin puterea Sa, iar acest lucru trebuia să fie dovedit prin toate simțurile trupului. Astfel, prin văz, iudeii îl vedeau pe Lazăr în mormânt, prin miros, simțeau mirosul greu al mortului, prin pipăit, au ridicat piatra, au dezlegat legăturile de pe trup şi au dat la o parte mahrama de pe față, iar cu urechile lor trebuiau să înțeleagă puterea stăpânitoare a lui Hristos (Sfântul Grigorie Palama).

Prin toate acestea, s-a vădit faptul că Hristos era Dumnezeu-Om, adică Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, şi că avea două firi, una dumnezeiască şi una omenească, firi care lucrau fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire. Din minunea învierii lui Lazăr înțelegem că Hristos este Împărat şi Stăpân, dar în acelaşi timp, vedem şi smerirea Sa pentru mântuirea neamului omenesc.

4

În timpul vieții Sale de pe pământ, Hristos a săvârşit trei învieri din morți asupra unor oameni care se aflau în diferite momente de la moarte. Prima a fost învierea fiicei lui Iair, imediat după ce aceasta murise, a doua a fost învierea fiului văduvei din Nain, care s-a făcut în ceasul când mortul era dus la îngropare, iar a treia a fost învierea lui Lazăr, care a fost săvârşită în cea de-a patra zi de la moarte.

Sfântul Evanghelist Ioan spune: *Deci, venind, Iisus l-a găsit pus de patru zile în mormânt* (Ioan 11, 17). Mai târziu, atunci când Hristos a poruncit să fie ridicată piatra de pe gura peşterii unde era înmormântat Lazăr, Marta, sora mortului, l-a spus: *Doamne, deja miroase, că este a patra zi* (Ioan 11, 39).

Aceste fragmente arată că trecuseră patru zile de la moartea lui Lazăr, adică de la ieşirea sufletului din trup, dar şi că începuse deja descompunerea trupului. Însă, prin puterea Sa, Hristos a poruncit sufletului să se întoarcă, iar în acelaşi timp, a tămăduit şi a reînnoit trupul. Prin urmare, ne aflăm cu adevărat în fața replămădirii şi a rezidirii, pentru că descompunerea care începuse în trup a fost vindecată.

Faptul că Hristos l-a înviat pe Lazăr la patru zile de la moartea acestuia a avut o motivație precisă, ținând cont că El nu a făcut nimic

fără un anumit scop. Comentând acest episod, Sfinții Părinți ai Bisericii aduc în atenție motivele sale principalele, fără însă a epuiza tema. Mai întâi, iudeii trebuiau să creadă că Cel care are putere să învieze un om mort de patru zile are puterea de a Se învia și pe Sine după trei zile: „Pentru că mai degrabă este a se ridica din morți după trei zile decât după patru zile" (Sfântul Andrei al Cretei). Apoi, cu cât trecea mai mult timp din ziua morții, cu atât mai mult era prețuită puterea lui Hristos (Sfântul Andrei al Cretei). În plus, fiindcă începuse descompunerea trupului, minunea avea să fie nemaivăzută, dat fiind faptul că Hristos a curmat avântul stricăciunii (Sfântul Andrei al Cretei). De asemenea, pentru că învierea lui Lazăr reprezintă prevestirea învierii de obște a oamenilor, Hristos l-a înviat pe Lazăr în cea de-a patra zi, astfel încât să arate că învierea de obște se va face din cele patru elemente din care este alcătuit trupul omenesc.

Din toate cele prezentate aici, se vede faptul că, prin învierea lui Lazăr, Hristos preînchipuie învierea de obște a trupurilor omenești. Acela Care l-a înviat pe Lazăr, ce era mort de patru zile și mirosea, poate să-i învieze și pe oamenii ale căror trupuri s-au descompus după ieșirea sufletului din ele. De altfel, învierea viitoare a trupurilor se mai numește și renaștere sau rezidire, pentru că este vorba despre o nouă creare. Această nouă creare nu înseamnă că trupurile vor căpăta o altă formă, fiindcă, rămânând aceleași, ele vor fi izbăvite de stricăciune și de stăpânirea morții, devenind trupuri duhovnicești.

5

În acord cu cele spuse până în acest moment este și tâlcuirea pe care a făcut-o Sfântul Andrei al Cretei cuvintelor Mântuitorului *Lazăre, vino afară!* (Ioan 11, 43). Tâlcuind porunca lui Hristos, Sfântul Andrei spune că ea are două motivații.

Mai î n t â i, prin această poruncă, Hristos i-a cerut lui Lazăr să învieze pentru a arăta cum va fi învierea cea de obște și cum, într-o clipită, fiecare ființă se va însufleți. Ceea ce s-a petrecut cu Lazăr, care, la vocea lui Hristos, a început să se miște și a ieșit din mormânt, la cea de-a Doua Venire a Domnului, se va petrece cu toți oamenii. Acela Care a spus odinioară *să fie lumină* și *să fie tărie*, acum

porunceşte: *vino afară.* Aşa cum afirmă Sfântul Andrei al Cretei, observăm că lui Lazăr i s-au petrecut lucruri greu de închipuit, pentru că trupul său a început a se mişca, deşi încetaseră toate funcţiile sale. Astfel, vedem că are respiraţie în nări, că venele îi sunt pline cu sânge, în vreme ce vocea i se reîntoarce în faringe, vorbele îi intră în urechi, ochii au puterea să vadă şi nasul să miroasă, mersul se face în mod firesc şi, în general, tot trupul este înviorat şi funcţionează normal, pentru că sufletul s-a întors.

În al d o i l e a rând, prin această poruncă, Hristos i-a cerut prietenului Său, Lazăr, să învieze pentru a vedea toate lucrurile străine şi peste fire care urmau să se petreacă în acele zile la Ierusalim. Hristos îi vorbeşte lui Lazăr la persoana a doua şi-i spune că trebuie să învieze pentru a-L vedea răstignit cu tâlharii şi adăpat cu oţet şi cu fiere, bătut în cuie şi împuns în coastă cu lancea, chinuindu-Se sub lumina soarelui, la mijlocul zilei, iar întunericul să acopere soarele, iudeii să-L batjocorească şi El să teologhisească cu tâlharul.

Aşadar, învierea lui Lazăr trebuia să arate felul în care se va face învierea de obşte, dar şi să aducă mărturia lucrurilor înfricoşătoare care urmau să aibă loc în Ierusalim. Prin urmare, morţii înviaţi trebuiau să confirme nerecunoştinţa şi răutatea oamenilor.

Înviindu-l pe Lazăr, Hristos a făcut cel mai mare lucru cu putinţă. Totuşi, El a cerut ca Lazăr să fie dezlegat de ceilalţi, având în vedere faptul că, aşa cum erau înmormântaţi oamenii pe atunci, acesta era legat de mâini şi de picioare cu fâşii de pânză albă, iar faţa îi era acoperită de o mahramă, adică de o basma. Porunca lui Hristos a fost categorică: *Dezlegaţi-l şi lăsaţi-l să meargă* (Ioan 11, 44).

Şi acest lucru a avut o motivaţie precisă, pentru că procedând astfel, Hristos i-a făcut martori ai celor întâmplate pe iudeii care erau de faţă, aceştia convingându-se cu mâinile lor că ceea ce s-a petrecut nu a fost o închipuire. Iudeii trebuiau să-l dezlege pe Lazăr, iar acesta urma să fie lăsat să meargă singur, astfel încât să înţeleagă cu toţii că cel care fusese mort şi care începuse să putrezească nu mai avea nevoie să fie susţinut pentru a merge, deoarece căpătase o nouă viaţă (Sfântul Andrei al Cretei).

În plus, fraza *Dezlegaţi-l şi lăsaţi-l să meargă* exprimă izbăvirea omului de stricăciunea păcatului şi a morţii la învierea de obşte din morţi. Într-o anumită măsură, păcatul ne-a înfăşurat chipul în vălul

ruşinii şi ne-a legat cu pecetea morţii. Însă, la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, trupurile noastre vor învia, iar noi ne vom mişca liberi de stricăciune şi de răutate. În acest fel, se va împlini cuvântul Profetului Maleahi: *Şi va răsări pentru voi, cei care vă temeţi de numele Meu, soarele dreptăţii, cu tămăduire venind în razele lui şi veţi ieşi şi veţi zburda ca viţeii de îngrăşat* (Maleahi 3, 20). Aşadar, această frază a lui Hristos este preînchipuirea învierii de obşte a oamenilor, care va însemna izbăvirea de stricăciune şi de moarte (Sfântul Chiril al Alexandriei).

De asemenea, prin această frază Hristos a dezvăluit acţiunea puterii sfinte, dar şi necesitatea acţiunii puterii omeneşti, pentru că toate trebuie făcute teantropic. Hristos l-a înviat pe Lazăr prin puterea Dumnezeirii Sale, dar oamenii au fost aceia care au trebuit să-l dezlege, iar Lazăr însuşi a trebuit să meargă. Dumnezeu nu-l înlocuieşte pe om, ci face ceea ce omul nu poate, în vreme ce omul trebuie să lucreze în armonie cu energia lui Dumnezeu. Dacă, după învierea duhovnicească, care are loc prin Tainele Bisericii, adică prin darul lui Hristos, nu urmează propria noastră strădanie, atunci harul lui Dumnezeu este acoperit de patimi, iar omul va fi din nou cuprins de moarte.

6

Sfinţii Părinţi ai Bisericii au dat faptelor legate de învierea lui Lazăr şi o interpretare alegorică, potrivit căreia Lazăr este gândul cuprins de moartea păcatului, iar surorile sale, adică Marta şi Maria, sunt practica (*fapta*), respectiv teoria (*contemplarea, vederea lui Dumnezeu*). Atunci când gândul omului este cuprins de moarte, Marta (adică practica) încearcă prin diferite moduri să Îl găsească pe Hristos şi Îl roagă să vină pentru a învia gândul mort, iar mai apoi îi urmează Maria (adică teoria), care mai înainte şedea în casă, dar acum vine la Hristos şi plânge înaintea Lui. Hristos înviază gândul mort al omului şi după aceea, se face o cină mare, iar Lazăr (gândul), care fusese mort, este unul dintre invitaţi, alături de Hristos, în timp ce Marta (practica) slujeşte la masă, iar Maria (teoria) unge picioarele lui Hristos cu mir scump (Ioan 11, 17-33 şi Ioan 12, 1-3).

Aceasta înseamnă că, înainte de învierea minții celei moarte, mai întâi se apropie de Hristos fapta şi apoi contemplarea, în vreme ce, după învierea minții, fapta se lucrează şi Îi slujeşte lui Hristos, în vreme ce contemplarea exprimă dragostea şi comuniunea cu El prin diferite lucrări înmiresmate.

Reluând o exprimare relativă a Sfântului Maxim Mărturisitorul, Sfântul Grigorie Palama afirmă că gândul care se îndepărtează de Dumnezeu se face fie fiară plină de patimi, fie demon ce se deosebeşte prin mândrie. La rândul său, Sfântul Chiril al Alexandriei spune că, atunci când mintea moare, omul trebuie să se îndrepte prin spovedanie către Hristos şi să se roage Lui atât cu trupul cât şi cu sufletul smerit, aşa cum au făcut Marta şi Maria. Drept urmare, Hristos va da poruncă de a se ridica nepăsarea care zăcea în mormânt şi va striga cu glasul mare al trâmbiței Evangheliei să ieşim afară din rătăcirea lumii, desfăcându-ne legăturile păcatelor pentru a ne putea mişca cu vigoare înspre virtute.

Într-o altă variantă interpretativă, Sfântul Chiril al Alexandriei spune că Marta este virtutea practică, în vreme ce Maria este teoria care urmează practicii. Prin practică (faptă) şi prin teorie laolaltă, putem să ne arătăm dragostea față de Hristos într-o măsură mai mare. De asemenea, există unii care spun că cele două surori închipuie Sfânta Scriptură, Marta fiind tipul Vechiului Testament, care Îi slujeşte lui Hristos, iar Maria reprezentând învățătura evanghelică. Mergând pe aceeaşi linie, alții afirmă că Marta închipuie Sinagoga iudeilor, care vrea să Îl slujească pe Hristos prin practici trupeşti, în vreme ce Maria este închipuirea Bisericii Neamurilor, care vine către Dumnezeu aducând jertfe duhovniceşti şi credința bine-mirositoare şi care se sfințeşte prin binecuvântarea trupului ce izvorăşte din taina Sfintei Împărtăşanii.

Această interpretare alegorică a învierii lui Lazăr este întâlnită la mai mulți Părinți ai Bisericii. Îl amintesc aici numai pe Cuviosul Nichita Stithatul, a cărui interpretare este în acord cu ceea ce spunea Sfântul Chiril al Alexandriei. În plus, există şi tropare ale Bisericii care se referă la aspectele prezentate. Într-unul din aceste tropare, care se cântă în joia de dinainte de Florii, se spune: „Însoțind gândirea şi fapta la cele de sus, să ne sârguim a trimite lui Hristos rugăciuni, ca să învieze mintea noastră cea îngropată, ca pe alt Lazăr, cu venirea Lui

cea înfricoşătoare; ca să-l aducem stâlpările dreptăţii şi să strigăm: Bine eşti cuvântat, Cel ce vii". Într-un alt tropar, care se cântă în miercurea de dinainte de Florii, se spune limpede că Marta şi Maria sunt mesagerii pe care trebuie să îi trimitem la Hristos pentru ca El să vină şi să învieze gândul nostru nesimţitor şi mort, care, aflându-se în mormântul nepăsării, nu simte frica sfântă şi nu se mişcă nicidecum înspre viaţă.

7

Încă de la început am afirmat că există o strânsă legătură între sărbătoarea învierii lui Lazăr şi intrarea triumfătoare a lui Hristos în Ierusalim. Învierea lui Lazăr a fost preînchipuirea învierii cea de a treia zi a lui Hristos şi a învierii de obşte a oamenilor, iar primirea triumfală a lui Hristos în Ierusalim s-a datorat tocmai faptului că iudeii trăiau încă sub impresia acestui fapt nemaiauzit.

Într-o predică rostită în duminica Floriilor, Sfântul Chiril al Alexandriei se referă la legătura, dar şi la diferenţa dintre cele două sărbători împărăteşti. Ieri, spune el, adică în sâmbăta lui Lazăr, sărbătorea Betania, iar astăzi, adică în duminica Floriilor, întreaga Biserică se bucură de prezenţa sfântă. Ieri, Hristos dăruia viaţă unui om, adică lui Lazăr, iar astăzi, El Însuşi vine spre moarte. Ieri îl învia pe mortul de patru zile, astăzi vine în Ierusalim ca să învieze din morţi după trei zile.

Între Betleem şi Betania, adică între Naşterea lui Hristos şi Betania – Ierusalim există multe asemănări, neuitând faptul că toate praznicele împărăteşti se află în strânsă legătură. De asemenea, între aceste două momente există şi deosebiri. Cândva, în Betleem, erau Maria şi [moaşa] Salomeea , iar acum, în Betania, sunt Marta şi Maria. Odinioară, Hristos era înfăşat, iar acum, Lazăr este înfăşurat în pânze albe. Atunci era ieslea, iar acum este mormântul. Atunci Irod şi Ierusalimul s-au tulburat de Naşterea lui Hristos, iar acum, după învierea lui Lazăr, Ierusalimul se tulbură, iar fariseii îndeamnă poporul la răzmeriţă. Odinioară, păstorii se minunau, iar acum preoţii sunt indignaţi. Atunci, Magii se închinau lui Hristos şi Îi aduceau daruri, acum poporul se arată teomah (*luptător împotriva lui Dumnezeu*) faţă

de Hristos. Odinioară, copiii ucişi de Irod aduceau plângând cântece de îngropăciune, iar acum, copiii din popor Îi cântă lui Hristos imne de biruinţă, ca o prevestire a morţii pe care El avea să o primească. Din toate acestea se vede nebunia iudeilor care s-a manifestat şi atunci când Hristos S-a arătat în trup dar şi acum când, prin cântări, El este dus spre răstignire.

Cu adevărat, prin apariţia Sa în lume, Hristos a provocat o mare tulburare, pentru că oamenii nu puteau îndura prezenţa lui Dumnezeu printre ei. Omenirea era atât de rănită de păcate, încât şi cea mai umilă prezenţă a lui Hristos provoca durere profundă, ca atunci când ne apropiem şi atingem o rană, fie şi din motive terapeutice. Întreaga omenire era o mare rană.

Din cauza acestui lucru, Hristos Se arată întotdeauna în chip umil, nevoind să provoace prea mult furia şi patima oamenilor. De altfel, acesta este motivul pentru care Hristos Se dezvăluie ascunzându-Se şi Se ascunde dezvăluindu-Se. Numai cei care au viaţă duhovnicească şi inimă sensibilă Îl pot recunoaşte.

8

În ciuda osanalelor datorate învierii lui Lazăr şi a aşteptărilor poporului, adică a „primirii împărăteşti" (Sfântul Chiril al Alexandriei), intrarea Împăratului Hristos în Ierusalim s-a făcut în smerenie deplină.

Episoadele petrecute în timpul intrării lui Hristos în oraş, unde după puţine zile avea să sufere chinuri cumplite, iar în cele din urmă, să fie răstignit şi să învieze, sunt descrise de Sfinţii Evanghelişti (Matei 21, 1-11, Marcu 11, 1-10, Luca 19, 28-40, Ioan 12, 12-16).

Intrarea Domnului în Ierusalim – ca de altfel toate evenimentele împărăteşti – a fost propovăduită de profeţi în Vechiul Testament. Proorocul Zaharia spunea: *Bucură-te foarte, fiica Sionului, veseleşte-te, fiica Ierusalimului, căci iată Împăratul tău vine la tine drept şi biruitor; smerit şi călare pe asin, pe mânzul asinei. El va nimici carele din Efraim, caii din Ierusalim şi arcul de război va fi frânt. El va vesti pacea popoarelor şi împărăţia Lui se va întinde de la o mare până la cealaltă mare şi de la Eufrat până la marginile pământului* (Zaharia 9, 9-10).

Prezența lui Hristos înseamnă prezența iubirii de oameni şi a îngăduinței, nu a dreptei judecăți sau a osândei. Hristos S-a întrupat şi a venit în Ierusalim în chip de rob, ca mire şi ca miel neprihănit care se dă pe sine spre jertfire, smerit ca picătura de ploaie ce cade pe lână fără să facă zgomot, iar prin acest chip umil El i-a răsturnat de pe tronuri pe cei puternici şi i-a ridicat pe cei smeriți (Sfântul Chiril al Alexandriei). Hristos a venit către oameni aşa cum vine mirele la nuntă, adică plin de dragoste şi de smerenie, nu ca un stăpânitor. De altfel, dragostea nu poate fi legată de stăpânire şi de tiranie.

Hristos. este Împăratul noului Israel al harului lui Dumnezeu. Însă Împărăția Sa nu are legătură cu gândirea şi cu slava lumească, pentru că este o împărăție a iubirii şi a smereniei. Hristos a intrat în Ierusalim şi în istorie în chip diferit față de ceilalți împărați şi stăpânitori. El nu era un tiran înconjurat de acoliți şi de aghiotanți şi nici nu ducea după Sine o mulțime de ostaşi care trăiau în belşug, cereau biruri sau îi puneau pe oameni la munci înjositoare şi vătămătoare. Steagul lui Hristos era smerenia, sărăcia şi simplitatea (Sfântul Grigorie Palama).

Atunci când comentează intrarea lui Hristos în Ierusalim, Sfinții Părinți au în vedere şi atmosfera obişnuită a acelei epoci, când împărații şi conducătorii militari intrau în oraşe cu multă autoritate şi putere. Însă Hristos nu deținea o asemenea putere şi nici nu voia să Se impună oamenilor în acest fel. De aceea, Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, spune că Hristos nu avea sceptru şi trâmbițe, ci a venit într-o sărăcie desăvârşită; nu era însoțit de săbii, de arme şi de sulițe, aşa cum, în semn de cinste, se însoțeau stăpânii pământeşti, ci Se purta cu smerenie deplină; nu avea oameni înarmați, scuturi, blazoane încrustate în aur, coifuri şi platoşe, ci numai blândețe fără margini, bunătate nemăsurată şi cumpătare desăvârşită.

Smerenia lui Hristos este expresia iubirii şi simplității Sale, nu o virtute exterioară prefăcută. Omul simplu din fire şi iubitor este neapărat un om smerit. Smerenia lui Hristos, împletită cu simplitatea şi cu dragostea Sa, reprezintă în realitate energia Sa necreată, care provine din firea simplă a Dumnezeirii. De aceea, atunci când sfinții se învrednicesc să Îl vadă pe Hristos în slavă, ei sunt copleşiți de dragostea şi de smerenia Sa. Hristos este blând şi smerit cu inima, după cum El Însuşi a spus-o.

9

Potrivit tâlcuirilor Sfinților Părinți, smerenia lui Hristos se vede din faptul că a intrat în Ierusalim *şezând pe mânzul asinei.* Sfântul Evanghelist Ioan scrie: *Iisus, găsind un asin tânăr, a şezut pe el* (Ioan 12, 14). La rândul său, Evanghelistul Matei spune că ucenicii l-au adus lui Hristos asina şi mânzul: *Au adus asina şi mânzul şi deasupra lor şi-au pus veşmintele, iar El a şezut peste ele* (Matei 21, 7). Sfântul Evanghelist Luca vorbeşte despre faptul că Hristos S-a aşezat pe mânz, nu pe asină (Luca 19, 35).

După cum tâlcuieşte Cuviosul Teofilact, între Evanghelişti nu există nici o contradicție. Hristos a intrat în Ierusalim şezând pe mânzul asinei. Ucenicii au adus mânzul la Hristos, dar împreună cu mânzul au adus-o şi pe mama mânzului, adică pe asină. Atunci când Sfântul Evanghelist Matei scrie *peste ele*, nu a vrut să spună că Hristos S-a aşezat în acelaşi timp şi pe asină şi pe mânz. Aceste cuvinte pot fi interpretate în două chipuri diferite. În primul rând, *a şezut peste ele* se referă la hainele pe care ucenicii le-au aşezat pe mânz. În al doilea rând, dacă ar fi să interpretăm că *a şezut peste ele* înseamnă că a şezut pe amândouă animalele care au fost aduse la Hristos, atunci El a şezut mai întâi pe asină şi mai apoi pe mânz, ceea ce simbolizează că mai întâi s-a odihnit în sinagoga iudeilor, iar mai apoi în poporul ce venea dintre neamuri.

Sfinții interpreți ai textelor evanghelice arată că aceste fapte au un înțeles simbolic. Cuviosul Eftimie Zigabenul spune că Hristos a şezut pe mânz, care este închipuirea poporului dintre neamuri, iar în spate venea asina, care este închipuirea poporului iudaic. Aceasta înseamnă că, după ce Hristos va vesti Evanghelia către neamuri şi după ce Se va odihni întru ele, vor veni şi iudeii, care se vor întoarce la credința în Hristos.

Dacă vom considera că atât mânzul cât şi asina simbolizează poporul dintre neamuri, atunci şederea lui Hristos pe asină arată că El a venit să omoare înşelăciunea idolatriei lipsite de judecată, iar şederea pe mânz arată că a venit să țină în frâu avântul nestăpânit pe care îl aveau popoarele spre necredință, pentru că nu există nimic mai

fără de judecată decât necredinţa şi mai îndărătnic şi nesupus decât neamurile care se închină la idoli (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Acest episod a fost proorocit în Vechiul Testament. Referindu-se la copilul lui Iuda, din care S-a tras după trup şi Hristos, şi profeţind întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, Patriarhul Iacov spune printre altele: *Acela îşi va lega de viţă asinul Său, de coardă mânzul asinei Sale* (Facerea 49, 11). Din această proorocie înţelegem că Hristos este via, iar corzile, adică organele vegetale prin care viţa de vie se înfăşoară pe lemne şi se ţine de ele, sunt ucenicii lui Hristos, prin care Domnul a legat de El pe mânzul asinei, adică pe noul Israel cel dintre neamuri (Sfântul Grigorie Palama). Cu alte cuvinte, ucenicii, care sunt ramurile viţei Mântuitorului, au adus neamurile la credinţa în Hristos şi le-au unit cu via cea adevărată, care este Însuşi Hristos.

Potrivit Evangheliştilor care prezintă aceste fapte (Matei, Marcu şi Luca), Hristos i-a trimis pe ucenicii Săi în satul de dinaintea lor, acolo unde se găseau *o asină legată şi un mânz cu ea*. Hristos le-a cerut să dezlege acele două animale şi să le aducă la El.

Tâlcuind acest episod, Sfântul Atanasie cel Mare spune că satul de dinaintea lor este viaţa aceasta pământească, iar oraşul este viaţa cerească, adică Raiul din care a căzut Adam prin păcatul pe care l-a săvârşit. Nimeni altul în afară de Hristos nu putea să ne facă să intrăm din nou în locul de unde am fost alungaţi. Asina şi mânzul reprezintă omenirea întreagă. Mânzul este protopărintele nostru Adam, pe care Satana l-a legat prin înşelătorie, iar asina, care este un animal necurat, reprezintă neamurile momite de idoli şi murdărite cu sânge necurat. Hristos îi trimite pe ucenici la întreaga omenire pentru ca aceştia să îi aducă la El atât pe iudei, cât şi pe cei dintre neamuri şi să alcătuiască Biserica din creştini proveniţi din rândul iudeilor şi a neamurilor. Dezlegarea acestor animale şi a ceea ce ele simbolizează poate fi făcută numai de oameni mari, nu în sensul vârstei trupeşti, ci în sensul credinţei, al dragostei, al dreptăţii, al înţelepciunii, al bărbăţiei şi al virtuţii. Asemenea bărbaţi sunt Apostolii, care au fost trimişi în lume pentru a propovădui şi a plini Biserica lui Hristos.

Ucenicii lui Hristos, adică Sfinţii Apostoli, au dezlegat toate neamurile din întunericul ce înseamnă necunoaşterea lui Dumnezeu, înşelarea, păcatul, robia celui rău şi stăpânirea întunericului acestui veac, ducându-le spre Dumnezeul lor Care le-a zidit. Iar acum, Hristos

stă deasupra tuturor acestor neamuri şi împărăţeşte peste ele (Tit, Episcopul Vostrelor).

Atunci când Hristos Şi-a trimis ucenicii să dezlege mânzul, El le-a spus că, dacă vor întâlni pe cineva care să-i întrebe pentru ce fac aceasta, să răspundă că Îi trebuie Domnului. Şi cu adevărat, atunci când ucenicii au dezlegat mânzul, unii din cei care erau de faţă au întrebat: *de ce dezlegaţi mânzul?* Dar când ucenicii au răspuns că este porunca lui Hristos, *i-au lăsat* (Marcu 11, 5-6).

Acest lucru arată puterea stăpânitoare a lui Hristos, pentru că, fiind Dumnezeu, El conduce lumea şi nimeni nu poate să Îi stea împotrivă. Toate lucrurile au fost zidite de El şi toate sunt conduse de energia Sa necreată.

După cum tâlcuiesc Sfinţii Părinţi, dacă mânzul este omenirea ce a fost dezlegată din legăturile păcatului, putem să ne gândim că cei care se aflau de faţă îi simbolizează pe viclenele stăpânii, care nu s-au putut opune poruncii lui Hristos, ci, aşa cum tâlcuieşte Sfântul Atanasie cel Mare, au alergat imediat la stăpânul lor, Satana, şi i-au spus toate cele care s-au petrecut. Tocmai de aceea, imediat s-a făcut sfat şi *întrunire a celor vicleni* împotriva lui Hristos. Diavolii i-au spus lui Satana că urma să se întâmple ceva, pentru că mânzul a fost dus la domnul său şi nu mai era al lor, iar ei nu mai aveau putere asupra lui. Diavolul s-a gândit ce trebuie să facă şi astfel, i-a îndemnat pe cărturari şi pe farisei să pregătească moartea lui Hristos. Nefericiţii nu ştiau însă că moartea lui Hristos avea să ne dăruiască nouă viaţa veşnică, iar pogorârea Sa la Iad urma să ducă la ridicarea noastră la ceruri.

10

Proorocul şi împăratul David se întoarce la Dumnezeu şi spune: *eram fără de minte şi nu ştiam; ca un dobitoc eram înaintea Ta. Dar eu sunt pururea cu Tine. Apucatu-m-ai de mâna mea cea dreaptă. Cu sfatul Tău m-ai povăţuit şi cu slavă m-ai primit* (Ps. 72, 22-23). David se lasă cu încredere în voia lui Dumnezeu, pentru că are credinţa desăvârşită că El îl va îndruma în cel mai bun chip cu putinţă.

Sfântul Andrei al Cretei face legătura dintre acest fragment din Psalmi şi episodul pe care îl analizăm, spunând că omul trebuie să se facă dobitoc în ceea ce priveşte simplitatea minţii, la fel ca mânzul ce mergea fără a se opune după ucenicii care îl dezlegaseră şi îl duceau la Hristos. Omul trebuie să asculte fără cârtire de cel care şi-a asumat îndrumarea sa duhovnicească în Hristos şi să devină astfel mânz al Domnului, izbăvit de orice nebunie care îl face asemenea animalului. Abia atunci va înceta să păşească pe pământul grijii lumeşti, să se încovoaie sub povara încercărilor şi să se îngreuieze cu greutatea patimilor împotriva firii, pentru că, ridicându-se deasupra grăsimii vieţii pământeşti, purtându-se deasupra plăcerilor cărnii şi călcând pe balonul de săpun al slavei deşarte, el va fi mânz al lui Hristos şi se va face „car al tronului Heruvimilor".

Omul îndepărtat de Dumnezeu devine dobitoc pentru că este stăpânit de necugetatele pofte şi voile trupeşti şi pentru că se supune poftelor omului celui vechi. Însă atunci când dobândeşte smerenia în Hristos şi leapădă această lipsă de minte, omul se face car al lui Hristos. Acesta este înţelesul fragmentul din Psalmi „ca un dobitoc eram înaintea Ta".

Sfântul Atanasie cel Mare învaţă că fiecare dintre noi se aseamănă mânzului ce a fost legat cu legăturile păcatului. De aceea, trebuie să-L rugăm pe Hristos să-i trimită la noi pe ucenicii Săi ca să ne dezlege. Unul este legat cu iubirea de arginţi, altul cu preacurvia, altul cu beţia, altul este stăpânit de slava deşartă, altul nedreptăţeşte, altul răpeşte avutul aproapelui său şi al săracului, altul ia dobândă peste dobândă şi, în general, fiecare dintre noi a slăbit prin nedreptăţile sale. Din acest motiv, cu toţii avem nevoie de tămăduire de la Mântuitorul Hristos: „Şi avem nevoie de El să ne trimită şi nouă pe ucenicii Săi ca să ne dezlege din legăturile diavolului".

Atunci când omul se face ca un dobitoc, cu sensul de supunere deplină faţă de ucenicii Domnului, el este dus fără îndoială înaintea tămăduitorului Hristos, Care îl vindecă de toate slăbiciunile şi îl face tron al lui Dumnezeu. De aceea, trebuie să ne facem dobitoace cugetătoare şi vom fi sfinţiţi de Hristos.

11

Atmosfera triumfală şi sărbătorească a intrării Domnului în Ierusalim şi bucuria iudeilor rezultă şi din faptul că oamenii îşi aşterneau veşmintele pentru ca Hristos să treacă peste ele. Acest lucru era obişnuit în cazul intrării în oraşe a regilor şi a generalilor încununaţi de victorie.

Din Sfintele Evanghelii vedem că au fost aşternute două feluri de veşminte. Mai întâi, Apostolii şi-au pus hainele pe mânzul pe care S-a aşezat Hristos, după care unii dintre iudei şi-au aşternut veşmintele pe pământ, pe unde avea să treacă mânzul ce Îl purta pe Hristos. *Şi [Apostolii] au adus mânzul la Iisus şi şi-au pus hainele pe el şi Iisus a şezut pe el. Şi mulţi îşi aşterneau hainele pe cale...* (Marcu 11, 7-8).

Veşmintele Apostolilor care au fost aşezate pe mânz sunt virtuţile acestora, pe care Hristos stă aşezat. După cum spune Cuviosul Teofilact, aceasta înseamnă că, dacă sufletul omului nu se împodobeşte cu virtuţile apostolice, Dumnezeu nu poate domni peste el. Viaţa apostolicească este fundamentul venirii şi biruinţei lui Hristos în inima omului. A aşterne hainele noastre nu înseamnă altceva decât a ne supune carnea şi voia în faţa duhului, pentru că numai astfel ne putem învrednici să ne închinăm Patimii lui Hristos şi slăvitei Sale Învieri (Sfântul Grigorie Palama).

Veşmintele care au fost aşezate pe mânz nu simbolizează numai virtuţile Apostolilor, ci şi harul care le-a fost dat acestora. Hristos a fost făcut cunoscut la toate popoarele prin har (Tit, Episcopul Vostrelor). Aşadar, sfinţii Apostoli nu ar fi putut săvârşi toată această lucrare dacă nu ar fi avut harul lui Hristos.

Sfântul Evanghelist Luca consemnează un amănunt foarte reprezentativ prin înţelesul pe care îl are. El spune că ucenicii şi-au aşternut veşmintele pe mânzul pe care S-a suit Domnul, iar în continuare, în vreme ce Hristos înainta, îşi aşterneau hainele pe cale înaintea Lui: *Iar pe când mergea El, aşterneau hainele lor pe cale* (Luca 19, 36).

Tâlcuind aşezarea hainelor Sfinţilor Apostoli la picioarele mânzului, Sfântul Atanasie cel Mare spune că hainele reprezintă legile

morale care sunt aşternute sub picioare. Aceste legi morale sunt poruncile lui Dumnezeu, adică *să nu fii desfrânat; să nu ucizi; să nu furi; să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău; cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta.* Sfinţii Apostoli şi-au aşternut veşmintele pe cale pentru ca noi să nu mai păşim pe pământ şi să nu mai mergem însoţiţi de dorinţe şi de pofta pântecelui, adică să nu fim stăpâniţi de patimile părţii poftitoare şi ale părţii irascibile a sufletului. Trebuie să fim atenţi şi să nu păşim pe pământ, pentru că Apostolii şi-au aşternut pentru noi veşmintele, adică poruncile lui Hristos. Pentru că primim acest ajutor, putem urca foarte sus, fiindcă, în loc să ne aplecăm fruntea spre pământ, ne-o plecăm în faţa lui Hristos, aşa cum a făcut Sfântul Ioan Teologul. Astfel, omul nu-şi mai târăşte picioarele pe pământ, ci păşeşte în ceruri. În mod vădit, aici este vorba despre virtutea practicii (*a faptei*) şi despre virtutea teoriei (*a vederii lui Dumnezeu*). Prin practică trebuie să ne luptăm pentru a ne curăţi inima, iar prin teorie să ajungem la comuniunea cu Dumnezeu.

Faptul că Apostolii şi-au scos hainele şi le-au aşezat ca să treacă peste ele Hristos mai înseamnă printre altele că cei care sunt vrednici a-L slăvi pe Hristos trebuie să îl lege pe omul cel vechi şi să îl supună Domnului. Atunci, Hristos va veni la aceştia şi îi va sfinţi, iar carnea lor nu se va mai răscula împotriva duhului (Cuviosul Teofilact).

12

Bucuria iudeilor la intrarea lui Hristos în Ierusalim era nestăvilită. Ei strigau zicând: *Osana! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului* (Ioan 12, 13). Sfântul Evanghelist Matei spune că mulţimea care mergea înaintea Lui striga: *Osana Fiului lui David; binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!* (Matei 21, 9), iar după cum afirmă Sfântul Evanghelist Marcu, mulţimea aclama: *Osana! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului! Binecuvântată este împărăţia ce vine a părintelui nostru David! Osana întru cei de sus!* (Marcu 11, 9-10). De asemenea, Sfântul Evanghelist Luca spune că mulţimile strigau: *Binecuvântat este împăratul care vine întru numele Domnului! Pace în cer şi slavă întru cei de sus* (Luca 19, 38).

Înțelesul tuturor acestor osanale este același, numai cuvintele sunt diferite, pentru că mulțimea striga fără a fi strunită în vreun fel, așa cum se întâmplă de obicei în asemenea împrejurări, iar Evangheliștii au redat ceea ce au auzit ei înșiși, diferențele fiind cele specifice care apar în povestirea evenimentelor de către martori diferiți. Cert este că aveam de-a face cu strigăte de biruință și de slavă, pentru că cei mai mulți sperau că a venit Mesia care avea să îi elibereze din robia lor față de romani. S-au așteptat așadar ca El să fie un stăpân lumesc care le va aduce eliberare națională.

Cuvântul *osana* este ebraic și înseamnă *mântuiește* (Sfântul Nicodim Aghioritul). El provine dintr-un Psalm al lui David, care era cunoscut iudeilor pentru că se cânta în sinagogi: *O, Doamne, mântuiește! O, Doamne, sporește! Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului; binecuvântatu-v-am pe voi din casa Domnului. Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă* (Ps. 117, 25-27). Am putea spune că iudeii au adaptat un cuvânt liturgic la această împrejurare. Există și punctul de vedere că *osana* se tâlcuiește *harul lui Dumnezeu* (Macarie Hrisochefalul). Însă acesta nu este un sens contradictoriu, pentru că Dumnezeu îi mântuiește pe oameni prin harul Său. Așadar, *osana* reprezintă un imn adresat Domnului care înseamnă *mântuiește*, iar *întru cei de sus* arată că Hristos nu este slăvit numai pe pământ, ci și de către îngerii din cer (Sfântul Grigorie Palama).

Cuvântul *binecuvântat,* atunci când este adresat de către oameni lui Dumnezeu, are un înțeles diferit față de cazul în care este îndreptat de Dumnezeu către oameni. Răspunzând la nedumerirea legată de cum este cu putință ca omul zidit să Îl binecuvânteze pe Dumnezeul nezidit, pentru că ar trebui să se întâmple tocmai contrariul, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că termenul *binecuvântare* are în Sfânta Scriptură două înțelesuri. În primul rând, el este folosit pentru a arăta sfințirea care este dată de Dumnezeu oamenilor, după cuvântul *și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o* (Facerea 2, 3). De asemenea, cuvântul *binecuvântare* mai este folosit pentru a exprima doxologia și mulțumirea adresată de noi lui Dumnezeu, după cum este scris în Psalmul lui David: *Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul și toate cele dinlăuntrul meu, numele cel sfânt al Lui* (Ps. 102, 1), unde cuvântul *a binecuvânta* are înțelesul de doxologie și de mulțumire.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că nu numai Dumnezeu îl binecuvântează pe om, ci şi omul Îl binecuvântează pe Dumnezeu, dar în chip diferit. Atunci când Dumnezeu îl binecuvântează pe om, îl face pe acesta mai strălucitor, iar când omul Îl binecuvântează pe Dumnezeu, devine el însuşi mai strălucitor. Aşadar, fie spunem că Dumnezeu îl binecuvântează pe om, fie că omul Îl binecuvântează pe Dumnezeu, cel câştigat este omul, pentru că Dumnezeu nu are nevoie de nici o binecuvântare.

Cuvintele mulţimii, care au devenit un imn liturgic, au un înţeles hristologic profund pentru că arată cele două firi ale lui Hristos. *Osana întru cei de sus* exprimă firea înaltă a Dumnezeirii, iar *binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului* exprimă firea omenească, adică sămânţa lui Avraam, care a fost binecuvântată de Dumnezeu pentru că din ea avea să vină mântuirea neamului omenesc (Tit, Episcopul Vostrelor). Faptul că ambele doxologii sunt adresate Persoanei lui Hristos arată caracterul Său teantropic, pentru că El este Dumnezeu şi om, având două firi într-un ipostas şi într-o persoană.

Iudeii strigau: *Osana Fiului lui David* (Matei 21, 9). Ei Îl numeau pe Hristos *Fiu al lui David* pentru că ştiau din proorociile Vechiului Testament că Mesia Se va trage din neamul lui David. Dumnezeu i-a făgăduit lui David: *Juratu-S-a Domnul lui David adevărul şi nu-l va lepăda: «Din rodul pântecelui tău voi pune pe scaunul tău»* (Ps. 131, 11). În acel moment, poporul a fost luminat de Duhul Sfânt, pentru că şi-a amintit acest Psalm şi a înţeles că Hristos este Mesia cel făgăduit spre mântuirea lor (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Astfel, după ridicarea lui Lazăr din morţi, îngerii au înţeles în chip tainic măreţia lui Dumnezeu, iar oamenii au văzut-o cu ochii lor şi de aceea s-au ridicat şi au cântat cu toţii imnuri de biruinţă, slăvindu-L pe Hristos ca pe Mesia pe Care îl aşteptau să vină pentru a izbăvi neamul omenesc şi a aduce îngerilor darul neschimbării[65]. Măreţia lui Dumnezeu a fost înţeleasă mai ales de îngeri. Îngerii sunt zidirea lui Dumnezeu şi de aceea nici ei nu cunosc viitorul sau ceea ce nu este nevoie ca ei să cunoască. Ei au aflat că Adam va fi înviat şi li s-a confirmat acest lucru abia când L-au văzut pe Hristos înviindu-i pe fiul văduvei şi pe fiica sutaşului, dar mai ales atunci când au văzut învierea

---

[65] Imposibilitatea de a cădea.

lui Lazăr, care începuse să putrezească, să se descompună şi să fie luat în stăpânire de viermi. Văzând, dar, îngerii că deşi fusese sub stăpânirea viermilor şi a demonilor, omul a înviat, s-au ridicat minunându-se şi au cântat *osana* (Tit, Episcopul Vostrelor).

Prin acest imn, Hristos este slăvit ca biruitor al morţii. Triumful şi biruinţa generalilor asupra oştirilor de pe pământ nu pot fi comparate cu biruinţa lui Hristos asupra diavolului şi a morţii şi de aceea, acest imn este unic.

13

Chiar dacă întregul popor Îl slăvea pe Hristos strigând pe cale „osana", când El a intrat în templu, de unde i-a scos pe cei care vindeau şi cumpărau şi i-a vindecat pe orbii şi pe şchiopii care se găseau acolo, arhiereii şi cărturarii au fost indignaţi. Indignarea lor a crescut atunci când i-au auzit pe copii strigând *Osana Fiului lui David.* Arhiereii şi cărturarii au protestat înaintea lui Hristos, dar El le-a răspuns: *Au niciodată n-aţi citit că din gura copiilor şi a celor ce sug Ţi-ai pregătit laudă?* (Matei 21, 15-16).

Aşa cum aminteşte şi Hristos, imnele de slavă cântate de copii au fost proorocite în Vechiul Testament de Profetul David: *Din gura pruncilor şi a celor ce sug ai săvârşit laudă, pentru vrăjmaşii Tăi, ca să amuţeşti pe vrăjmaş şi pe răzbunător* (Ps. 8, 2). Fiind curaţi, copiii L-au slăvit pe Hristos în templu, nu pe cale.

Aceşti copii s-au arătat mari teologi, iar imnul lor a fost un imn teologic, chiar dacă ei erau needucaţi şi neînvăţaţi (Sfântul Grigorie Palama). Priveliştea era străină şi peste fire pentru că pruncii de lapte stăteau în braţele mamelor lor şi cu o mână ţineau sânul mamei, iar cu cealaltă ramura de finic, în vreme ce aceleaşi guri care sugeau laptele matern rosteau dogmă împărătească (Sfântul Chiril al Alexandriei). Limba şi buzele pruncilor erau mişcate de harul şi de puterea Sfântului Duh, pentru că altfel acest lucru nu ar fi fost cu putinţă.

Un fapt şi mai ieşit din comun a fost acela că pruncii Îl slăveau pe Hristos ca Dumnezeu, în vreme ce părinţii lor, arhiereii şi cărturarii Îl huleau. Sfântul Chiril al Alexandriei face o serie de observaţii deosebite, subliniind această diferenţă. El spune că pruncii L-au

recunoscut pe Împăratul zidirii aşa cum Acesta S-a înfăţişat, în vreme ce părinţii lor s-au arătat neştiutori; copiii L-au slăvit ca Dumnezeu, însă părinţii lor L-au răstignit ca vrăjmaş; copiii cântau *osana*, iar părinţii strigau *răstigniţi-L*; vârsta fragedă şi nepricepută s-a înţelepţit, în vreme ce înţelepţii s-au întunecat; copiii şi-au aşternut veşmintele ca să treacă peste ele Hristos, iar părinţii lor I-au împărţit hainele; pruncii L-au întâmpinat pe Hristos cu ramuri de finic, iar părinţii blestemau; copiii L-au primit pe păstor ca nişte miei, în vreme ce părinţii lor au sfâşiat mielul ca nişte lupi.

Diferenţa dintre copii şi părinţi izvorăşte din starea sufletească diferită a acestora, deoarece Duhul Sfânt lucrează numai asupra inimilor curate şi nemurdărite de mândrie. El nu poate sălăşlui în inimile atinse de nepăsare.

Imnul pruncilor de lapte este imnul noului popor al Domnului, care are inimă de prunc. Sfântul Apostol Pavel le spune creştinilor din Corint: *Fraţilor, nu fiţi copii la minte. Fiţi copii când e vorba de răutate. La minte însă, fiţi desăvârşiţi* (I Cor. 14, 20). Există o vârstă de prunc şi de copil la minte şi o vârstă de prunc şi de copil la inimă. Creştinii nu trebuie să fie prunci cu mintea. Ei trebuie să fie prunci cu inima, în vreme ce la minte, ei trebuie să fie desăvârşiţi şi împliniţi. Starea de pruncie a inimii este legată de curăţirea şi de îndepărtarea de acolo a tuturor gândurilor.

Sfântul Grigorie Palama le spune creştinilor pe care îi păstorea: „fraţilor, bătrâni sau tineri, luaţi răutatea pruncilor ca să fiţi laolaltă cu împăraţii şi cu căpeteniile". Atunci când omul are răutate de prunc, el este întărit de Dumnezeu pentru a putea ţine semnele biruinţei şi ale triumfului nu numai asupra patimilor viclene, ci şi asupra vrăjmaşilor văzuţi şi nevăzuţi, după care omul primeşte harul de a grăi de fiecare dată când este nevoie.

14

Pe lângă faptul că strigau şi Îl slăveau pe Hristos ca Dumnezeu, mulţimile ţineau în mâini ramuri de finic. Sfântul Evanghelist Ioan scrie: *A doua zi, mulţime multă, care venise la sărbătoare, auzind că Iisus vine în Ierusalim, au luat ramuri de finic şi au ieşit întru întâmpinarea*

Lui (Ioan 12, 12-13). Ceilalți Evangheliști spun că oamenii tăiau ramuri din copaci și le așterneau pe cale (Matei 21, 8; Marcu 11, 8).

Această scenă amintește de întâmpinarea unui conducător lumesc care vine biruitor dintr-o bătălie. După victoria lui Simon Macabeul, s-a scris: *Și au intrat în ea*[66]... *cu laude și cu stâlpări și harpe și chimvale și cu alăute și cu cântări de cântece*... (I Macabei 13, 51). Dar și sfinții pe care Sfântul Ioan Teologul i-a văzut stând pe tronul lui Dumnezeu purtau veșminte albe și țineau *în mână ramuri de finic* (Apoc. 7, 9).

Există mărturii care confirmă faptul că Biserica a repetat această scenă a intrării triumfale în Ierusalim. Astfel, odinioară aveau loc procesiuni în care poporul mergea la Muntele Măslinilor ținând în mână ramuri de finic, iar episcopul se așeza pe un mânz, închipuindu-L astfel pe Hristos. Litania aceasta este amintită în multe dintre troparele slujbei din duminica Floriilor.

După cum spune Sfântul Epifanie, *vaion*[67] este un cuvânt provenit din limba egipteană care înseamnă *ramură de finic*. Și astăzi, de Florii, creștinii țin în mâini ramuri, pentru că ele simbolizează primirea triumfală a lui Hristos și prezența virtuților. Această zi este precedată de patruzeci de zile nevoință, de post și de rugăciune prin care creștinii se pregătesc pentru a-L întâmpina pe Hristos Care va învia din morți.

Sfântul Chiril al Alexandriei le recomandă creștinilor să nu țină ramuri de finic numai în mână, ci să le poarte și în suflet, pentru că prezența lor înseamnă dezbrăcarea sufletului de moartea vechii haine de piele și lepădarea de orice boală și mândrie. Sfântul Andrei al Cretei spune să nu așternem pe calea pe care va trece Hristos ramuri de măslin, obiecte sau ramuri de finic, ci, pe cât ne este cu putință, să ne așternem pe noi înșine, prin smerenia sufletului și prin dreapta judecată, pentru ca astfel să-L primim la noi pe Cuvânt, iar Dumnezeul cel neîncăput să Își facă sălaș în noi. Iar în altă parte, Sfântul Andrei spune că nu trebuie să-L mărturisim pe Hristos cu ramuri, ci cu viață

---

[66] În cetate.

[67] În limba greacă: βαΐον (cuvânt care la plural înseamnă *florii*).

plină de virtuți. De altfel, ramurile de măslin sunt mâinile care se întind spre milă şi milostivire[68].

În sfârşit, ramurile pe care le țin creştinii în mâini nu trebuie să reprezinte doar manifestări exterioare ale credinței, pentru că ele simbolizează înduhovnicirea, fapta, cunoştința şi lucrarea curată a omului interior, după cum ne învață Tit, Episcopul Vostrelor. Lucrarea duhovnicească a omului nu se referă numai la faptă, ci şi la cunoştință şi la contemplare. Ramurile de finic arată lucrarea duhovnicească completă a omului care înseteaza să Îl întâmpine pe Biruitorul morții.

15

Un tropar al slujbei Vecerniei din duminica Floriilor începe astfel: „Astăzi harul Sfântului Duh pe noi ne-a adunat şi toți, luând Crucea Ta, zicem..." Sfântul Nicodim Aghioritul explică motivul pentru care se rosteşte acest tropar, motiv care are o semnificație deosebită. El spune că în ziua pomenirii Sfântului Antonie cel Mare (17 ianuarie), părinții de odinioară care viețuiau prin mănăstiri se retrăgeau în pustie, în munți sau în peşteri şi rămâneau acolo până în ziua Floriilor, nevoindu-se în isihie sfântă şi petrecând în post şi în rugăciune. În săptămâna de dinainte de duminica Floriilor, ei se strângeau laolaltă pentru a prăznui Patimile, Răstignirea şi Învierea lui Hristos. La acest fapt se referă multe tropare. Unul dintre ele spune: „Veniți cei din pustii şi din munți şi din peşteri, adunați-vă ținând stâlpări împreună cu noi, să întâmpinăm pe Împăratul şi Stăpânul". Tocmai de aceea cântau: „Astăzi harul Sfântului Duh pe noi ne-a adunat".

De aici înțelegem că nu este suficientă prăznuirea exterioară a acestor evenimente, ci este nevoie de o abordare existențială şi interioară a lor. Rugăciunea, isihia şi cumpătarea sunt mijloacele potrivite pentru ca omul să se apropie în mod corect de aceste sărbători şi să le prăznuiască în chip sfânt, nu idolatric. De aceea, Biserica a stabilit o perioadă de pregătire de cincizeci de zile, care începe din Duminica vameşului şi a fariseului. Aceste fapte hristologice

---

[68] În limba greacă, cuvântul *măslin*, cu forma de genitiv plural, adică *eleón* (ελαιών), are aceeaşi pronunție cu *éleon* (έλεον), care înseamnă *milă*, diferența fiind numai de accentuare. Drept urmare, autorul face un joc subtil de cuvinte.

sunt legate de mântuirea omului şi presupun o pregătire corespunzătoare.

* * *

Învierea lui Lazăr şi intrarea triumfală a lui Hristos în Ierusalim închipuie nădejdea învierii de obşte precum şi intrarea lui Hristos în inima curată a omului. Aceste sărbători trebuie să depăşească stadiul de evenimente exterioare şi să devină prăznuiri lăuntrice.

Tit, Episcopul Vostrelor, spune: „Să ne facem pentru El car sfânt, nu mânz necurat, pentru ca [Hristos] să urce în el. Să punem frâu pe gândurile noastre, pentru ca El să domnească peste noi în veac".

Noiembrie 1994

IX
Patimile
şi
Răstignirea lui Hristos

Există mai multe posibilităţi de abordare a Patimilor şi a Răstignirii lui Hristos, acestea depinzând de felul de viaţă al fiecăruia. Prima este abordarea antropocentristă, în care domină cu multă putere elementul sentimental, a doua este abordarea etică, în care Patimile şi Răstignirea lui Hristos sunt adaptate evenimentelor din viaţa omului, cu referire la situaţii personale pline de durere şi, în sfârşit, a treia este abordarea teologică, în care nota dominantă o are realitatea şi prin care este trăită smerenia ce se leagă indisolubil de tristeţe şi de bucurie în acelaşi timp. În următoarele noastre analize vom prefera această ultimă modalitate de abordare, la fel cum am făcut şi în cazul altor praznice împărăteşti. Asemenea evenimente nu pot fi înţelese decât în cadrul teologiei Bisericii.

Atunci când vorbim despre abordarea teologică a Patimilor şi a Răstignirii, înţelegem punerea accentului pe semnele hristologice, dar mai ales pe scopul pentru care Hristos a pătimit şi pe modul în care lucrau cele două firi ale lui Hristos în timpul pătimirii. Între aceste coordonate se încadrează multe teme hristologice. Prin urmare, nu vom analiza toate faptele care se leagă de Patimile lui Hristos, ca de exemplu lepădarea lui Petru, trădarea lui Iuda, nerecunoştinţa iudeilor etc., ci numai pe acelea care se referă la Persoana Dumnezeului-Om Hristos.

1

Patimile lui Hristos aparţin timpului istoric, la fel ca toate evenimentele vieţii Sale. Aşa cum consemnează Evangheliile, în acest caz este vorba despre un fapt istoric care s-a petrecut în timpul guvernării lui Pilat din Pont. Fiind om desăvârşit, Hristos a avut fire omenească adevărată şi a trăit într-o anumită epocă. Din acest motiv, Sfinţii Evanghelişti dau o mare importanţă aspectului istoric al Răstignirii.

În acelaşi timp, însă, Răstignirea este o taină, pentru că se referă la biruinţa lui Hristos asupra morţii şi la replămădirea firii omeneşti. Aşadar, nu avem de-a face numai cu rememorarea unui eveniment istoric, cu tristeţea pentru nedreptatea care i s-a făcut unui om drept, ci mai ales cu un triumf asupra diavolului, a morţii şi a păcatului. Elementul tainic al acestui eveniment istoric nu izvorăşte numai din biruinţa lui Hristos, pentru că are legătură şi cu viaţa noastră personală. Puterea tainei Răstignirii şi a Învierii Mântuitorului constă tocmai în împărtăşirea fiecăruia dintre noi din Patima şi din Răstignirea lui Hristos în spaţiul tainic al Bisericii.

Prin urmare, în zilele Săptămânii Mari nu ne aflăm numai în faţa laturii istorice a evenimentului, ci mai ales în faţa celei tainice şi duhovniceşti. Aceasta înseamnă că, în măsura în care învingem moartea în viaţa noastră personală prin puterea lui Hristos, Care S-a răstignit şi a înviat, participăm şi noi la biruinţa lui Hristos asupra morţii.

2

În textele liturgice din Săptămâna Mare se spune în repetate rânduri că Patima lui Hristos a fost de bunăvoie: „Mergând Domnul spre Patima cea de bunăvoie..." La fel ca în cazul întrupării lui Dumnezeu Cuvântul, şi Patimile Domnului s-au făcut prin bunăvoinţa Tatălui şi prin participarea Duhului Sfânt, dar cu voia Fiului. Hristos nu a pătimit nimic fără voia Sa şi nu a fost supus de nimeni pentru că era liber în toate.

Întrebarea este: de ce trebuia ca Hristos să pătimească şi de ce a primit Patima şi Răstignirea? Din învăţătura Sfinţilor Părinţi cunoaştem că întruparea Cuvântului a fost voia anterioară a lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că Dumnezeu a hotărât şi a plănuit întruparea Cuvântului înainte de crearea omului, fără ca această hotărâre să aibă vreo legătură cu păcatul lui Adam, lucru care este perfect admisibil din punct de vedere teologic, deoarece omul nu ar fi putut niciodată ajunge la îndumnezeire dacă nu ar fi existat o anumită persoană în care firea dumnezeiască să fie unită cu cea omenească fără schimbare, fără amestecare, fără despărţire şi fără împărţire. Consecinţele căderii lui Adam au fost numai Patimile, Răstignirea şi moartea lui Hristos, tocmai pentru că moartea intrase în lume prin această cădere. Aşadar, Hristos a luat trup muritor şi pătimitor prin voia Sa, El nefiind supus niciunei constrângeri.

Există mai multe elemente din analiza cărora putem să înţelegem care au fost cauzele întrupării şi ale Patimilor lui Hristos.

În p r i m u l rând, Hristos S-a întrupat pentru a îndrepta greşeala lui Adam. Ştim din Vechiul Testament că Adam nu a reuşit să se statornicească în lumină şi să ajungă la îndumnezeire. Drept urmare, Hristos, Care este noul Adam, a făcut ceea ce vechiul Adam nu a izbutit. Adam a avut chip sfânt, dar nu l-a păstrat cum era pentru că, după cădere, chipul i s-a întunecat şi s-a înnegrit. Acum însă, prin întrupare, Hristos ia trup omenesc pentru a reînnoi chipul şi a înveşnici trupul. De aceea, prin întrupare, Hristos „dă oamenilor o a doua împărtăşire, cu mult mai străină decât prima". Aşadar, Dumnezeu Cuvântul a venit pentru a doua oară în comuniune cu omul, această a doua comuniune fiind cu mult mai greu de închipuit decât prima, pentru că, la început, nouă ni s-a dat ce era mai bun, şi anume chipul, iar acum, Hristos ia ce este mai rău, adică trupul omenesc (Sfântul Grigorie Teologul).

În al d o i l e a rând, Hristos S-a întrupat pentru a birui moartea prin trupul Său şi pentru a face din acest trup un adevărat medicament al veşniciei, pe care omul muritor să îl ia şi să îşi afle tămăduirea. Descoperirea unui medicament pentru o anumită boală trupească dă speranţa de vindecare fiecărui om care suferă de acea boală. Pedepsele din Vechiul Testament, Legea, proorocii, semnele, schimbările de pe pământ şi din cer etc. nu puteau să-l vindece pe om

de multele sale patimi şi de idolatrie şi de aceea, „trebuia un leac mai puternic". Acest leac mai puternic este Dumnezeu Cuvântul, Care S-a întrupat şi a murit pentru om (Sfântul Grigorie Teologul). Aşadar, omul poate să biruiască moartea numai în Hristos.

Prin urmare, primul Adam nu a putut să-l biruiască pe Diavol şi a murit. Acum însă, noul Adam, adică Hristos, îl surpă pe Diavol şi calcă pe moartea care era urmarea păcatului. De aceea, dacă omul vrea să se unească cu Hristos, poate şi el să biruiască moartea şi diavolul. În ciuda vicleniei sale, diavolul nu poate să-l învingă pe omul matur în Hristos, aşa cum a izbutit cu neîncercatul Adam. Omul care trăieşte în Biserică şi care se uneşte cu Hristos este matur şi desăvârşit.

3

Hristos a luat firea omenească supusă pătimirii şi morţii, afară desigur de păcat, pentru a putea astfel să pătimească, să fie răstignit şi să moară. Dacă nu lua în trupul Său patima şi moartea, nu ar fi fost cu putinţă ca acestea să fie supuse prin Patimile mântuitoare şi prin făcătoarea de viaţă Crucea Sa.

În canonul minunat şi plin de înţelesuri din Sâmbăta Mare există un tropar în care se spun următoarele: „Prin moarte ai prefăcut ce era muritor şi prin îngropare ce era stricăcios; dăruieşti nestricăciune ca un Dumnezeu şi veşnicie zidirii". Cu alte cuvinte, ce era muritor în firea omenească a fost transformat prin moartea lui Hristos, iar ce era stricăcios a fost transformat prin îngroparea Sa. Astfel, Hristos a dat posibilitatea ca fiecare om să îşi transforme propria fire prin unirea cu El.

Tâlcuind acest tropar, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că doctorii trupului obişnuiesc să vindece bolile trupeşti folosind medicamente opuse, adică usucă suferinţele umede şi umezesc suferinţele uscate sau încălzesc acolo unde este rece din cauza bolii şi răcesc acolo unde este fierbinte. Însă Hristos, ca un adevărat doctor al oamenilor, face tocmai invers, deoarece prin medicamente de un anume fel, vindecă boli de acelaşi fel. Prin sărăcia Lui, tămăduieşte sărăcia lui Adam, prin propria Sa ocară, şterge ocara lui Adam, prin

moartea Sa, vindecă moartea lui Adam şi prin îngropare, vindecă îngroparea protopărintelui. În plus, pentru că Adam a coborât în Iad, Hristos S-a dus până acolo să îl elibereze.

De aici înțelegem dragostea lui Dumnezeu, dar şi înțelepciunea Sa, pentru că, golindu-Se pe Sine, l-a îndumnezeit pe om.

4

Patima şi jertfa pe Cruce a lui Hristos sunt manifestarea marii iubiri a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc. Însuşi Hristos a spus: *Căci Dumnezeu într-atât a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veşnică* (Ioan 3, 16). Astfel, întruparea, dar mai ales Patimile şi Răstignirea arată dragostea lui Dumnezeu, şi în nici un caz dreptatea, aşa cum credem noi, pentru că dreptatea omenească este după faptă, pe când Dumnezeu S-a făcut om ca să-l mântuiască pe Adam chiar dacă El era fără de păcat şi chiar dacă nu era vinovat de păcatul protopărintelui nostru şi de căderea acestuia. De aceea, dreptatea lui Dumnezeu se identifică cu iubirea Sa de oameni (Sfântul Isaac Sirul şi Sfântul Nicolae Cabasila).

Dacă în învățătura ortodoxă se vorbeşte despre dragostea de oameni a lui Dumnezeu, în teologia occidentală, aşa cum este ea dezvoltată de scolastici, se vorbeşte despre ispăşirea lui Dumnezeu. Se spune aşadar că Hristos a pătimit, S-a răstignit şi a murit pe Cruce ca să ispăşească sfânta dreptate care fusese păgubită prin păcatul lui Adam.

Această teorie care, din păcate, a fost transferată de anumiți teologi şi în Biserica Ortodoxă, nu are nici un temei teologic. Ceea ce trebuie accentuat este faptul că, fiind neschimbat, Dumnezeu nu Se păgubeşte. Nu putem să Îi conferim lui Dumnezeu trăsături caracteristice omului căzut şi plin de patimi. Aşadar, nu Dumnezeu este cel care are nevoie de vindecare, ci omul. Omul trebuie să se vindece, nu Dumnezeu. De altfel, nicăieri în Sfânta Scriptură nu se spune că Hristos L-a împăcat pe Dumnezeu cu omul, ci că l-a împăcat (l-a schimbat) în El pe om cu Dumnezeu, pentru că omul fusese despărțit de Dumnezeu şi trebuia să revină în comuniune cu El. Acest

lucru a avut loc prin întrupare, prin Patimi, prin Răstignire şi prin Învierea lui Hristos.

Este interesant ceea ce spune Sfântul Grigorie Teologul referitor la această temă. În epoca sa, se vorbea despre unde şi cui anume a oferit Hristos sângele Său. Unii spuneau că, deoarece omul era închis în Iad, Hristos a dat sângele Său diavolului, pentru ca astfel să-l răscumpere pe om şi să îl slobozească din mâna celui rău. Alţii susţin că Hristos Şi-a adus jertfa Sa înaintea Tatălui, ca şi cum Dumnezeu Tatăl ar fi fost înfuriat de îndepărtarea omului. Nici unul din aceste puncte de vedere este valabil din punct de vedere ortodox.

Sfântul Grigorie Teologul spune că nu este cu putinţă ca Hristos să Îşi fi dat sângele sau să Se fi dat pe Sine Însuşi diavolului pentru slobozirea neamului omenesc. El consideră ca fiind o blasfemie a susţine acest lucru, adică a pretinde că diavolul ar fi primit o asemenea răscumpărare şi o asemenea plată pentru faptul de a fi chinuit neamul omenesc. De asemenea, nu este cu putinţă să se afirme că Tatăl avea nevoie de sângele Unuia-Născut Fiului Său pentru a-l mântui pe om. Aşa cum vedem şi din Vechiul Testament, Dumnezeu nu a primit nici ca Avraam să-l jertfească pe Isaac, ci numai i-a încercat credinţa, după care l-a oprit din ceea ce vroia să facă. Cum să fie oare posibil ca „Tatăl să verse sângele Unuia-Născut Fiului Său?"

După ce exclude amândouă aceste interpretări, Sfântul Grigorie Palama spune că Tatăl nu avea nevoie şi nici nu a cerut să se verse sângele Unuia-Născut Fiului Său. Dar în cele din urmă, El a îngăduit această jertfă, pentru ca omul să fie slobozit de sub tirania diavolului, să fie sfinţit prin firea omenească a lui Hristos şi să fie readus la comuniunea cu Dumnezeu prin Fiul Său întrupat. Astfel, prin jertfa lui Hristos, moartea şi diavolul au căzut, iar omul a fost eliberat de sub stăpânirea lor şi a dobândit comuniune cu Dumnezeu.

Împărtăşind acest punct de vedere, Sfântul Nicolae Cabasila spune că rănile şi Patimile lui Hristos au fost oferite omului spre a i se răscumpăra prin ele voirea. Având în vedere faptul că fusese robit de către Diavol, omul trebuia reînnoit pentru a fi în stare să îl biruiască pe stăpânul întunericului. Hristos a săvârşit tocmai acest lucru. Prin jertfa Sa, El a dat putere şi voinţă firii omeneşti pentru ca, în Hristos, omul să îl poată birui pe Diavol şi să calce peste moarte.

Acest punct de vedere nu se deosebeşte de teologia Sfântul Grigorie Teologul, dacă ne gândim că, după ce l-a slobozit pe Adam de sub stăpânirea diavolului şi a morţii, Hristos a dat posibilitatea ca, prin El, toţi oamenii să îl biruiască pe Diavol în propria lor viaţă. Dacă voinţa noastră şi întreaga noastră fire nu sunt întărite prin harul lui Hristos Care a înviat din morţi, nu putem să luptăm şi să biruim moartea.

5

După Cina cea de Taină, Hristos Şi-a luat ucenicii şi a mers cu ei într-un sat care se numea Ghetsimani. Lăsându-i în acel loc pe opt dintre ei, i-a luat mai încolo pe Petru, pe Iacov şi pe Ioan şi a început să Se roage Tatălui. Din acest episod, trebuie să accentuăm două fraze rostite de Hristos, care sunt legate de teologia Patimilor şi a Răstignirii. Una dintre acestea a fost spusă celor trei ucenici, iar cealaltă este o rugăciune plină de înţeles pe care Hristos a adresat-o Tatălui Său înainte de a sosi ceasul Patimilor îngrozitoare. În continuare, vom face o scurtă analiză a cuvintelor adresate de Hristos ucenicilor.

Înainte de Patima Sa, Hristos *a început a Se întrista şi a Se mâhni*. Cei trei ucenici au înţeles tristeţea şi zbuciumul lui Domnului din cuvintele Sale: *Întristat este sufletul Meu până la moarte*. Zicând acestea, Hristos le-a cerut celor trei să stea alături de El (Matei 26, 37-38). Aceste cuvinte ale lui Hristos se leagă de o altă frază rostită de El înainte de Patimi: *Acum sufletul Meu e tulburat, şi ce voi zice? Părinte, izbăveşte-Mă de ceasul acesta* (Ioan 12, 27).

După cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, toate acestea exprimă şovăirea lui Hristos înaintea Patimilor şi a morţii. Pentru a nu se ajunge la nici o interpretare greşită, Sfântul Ioan Damaschin face deosebire între şovăirea după fire şi cea împotriva firii. Şovăirea firească a sufletului înainte de moarte se datorează faptului că între suflet şi trup există o strânsă legătură şi prin urmare, moartea prin care sufletul se desprinde de trup nu este un lucru firesc. De aceea, este normal ca, atunci când sufletul se pregăteşte să plece din trup, el să se zbuciume şi să i se facă frică. Frica împotriva firii provine din

trădarea gândurilor, din necredinţă şi din necunoaşterea ceasului morţii. Deoarece, prin întruparea Sa, Hristos a luat trup supus patimii şi morţii şi, desigur, a luat şi toate patimile nepăcătoase, în mod firesc, I s-a făcut frică. Însă în cazul lui Hristos, s-a manifestat frica după fire, nu frica împotriva firii. Desigur, acest lucru trebuie privit din perspectiva faptului că patimile nepăcătoase nu se mişcau în Hristos împotriva voii Lui, ci prin libera Sa voire, adică El Se mişca deasupra lor. Tâlcuind fraza „acum sufletul Meu e tulburat", Sfântul Atanasie cel Mare spune că „acum" înseamnă că voia sfântă a îngăduit firii omeneşti să şovăie în faţa morţii.

După spusele Sfântului Chiril al Alexandriei, frica lui Hristos de dinaintea Patimilor a arătat că El era om adevărat şi că moartea nu este o stare naturală. Dar, având în vedere faptul că atunci când o fire se mişca, ea era mereu în comuniune cu cealaltă, deşi ca om, Hristos S-a tulburat la aducerea-aminte a morţii, imediat după aceea, ca Dumnezeu, a transformat frica în îndrăzneală. De aceea, după cum vom vedea mai jos, Hristos Însuşi, prin puterea Sa, a chemat moartea să vină.

6

În afară de aceste cuvinte pe care Hristos le-a spus ucenicilor Săi şi care exprimă frica firească în faţa morţii, El a mai rostit şi o rugăciune către Dumnezeu Tatăl, prin care a cerut, dacă era cu putinţă, să nu bea paharul Patimilor şi al Răstignirii: *Părintele Meu, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti* (Matei 26, 39).

Sfântul Ioan Damaschin face observaţii deosebite în legătură cu rugăciunea Domnului de pe Ghetsimani. În continuare, vom expune cele mai interesante aspecte ale analizei sale interpretative. Mai întâi, el spune că rugăciunea reprezintă, pe de o parte, înălţarea minţii la Dumnezeu, iar pe de altă parte, rugămintea omului adresată lui Dumnezeu pentru a primi ceea ce are nevoie. Aceste două aspecte nu puteau caracteriza rugăciunea lui Hristos, deoarece El era unit fără încetare cu Tatăl şi nu era nevoie să ceară ceva de la Părintele Său. Însă Hristos S-a rugat, aşa cum a făcut-o şi cu alte ocazii pe parcursul

vieții Sale, pentru că Și-a însușit propriul nostru chip și pentru voia să *ne învețe și pe noi să ne rugăm*, pentru ca prin rugăciune să ne urcăm *la El*.

Apoi, prin această rugăciune, Hristos a arătat că Îl cinstește pe Tatăl, Care este începutul și izvorul nașterii Sale, dar și faptul că nu este împotriva Sa. Rugăciunea de pe Ghetsimani a fost semn al celor două firi ale lui Hristos. „Părinte" desemnează firea dumnezeiască a lui Hristos, deoarece Cuvântul este de o ființă cu Părintele, iar „însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești" desemnează firea omenească, pentru că, în același timp, Hristos este de o ființă cu noi. Astfel, această rugăciunea arată că Hristos are două voiri firești, între care nu există contradicție pentru că întotdeauna voia omenească o urmează pe cea dumnezeiască și se supune ei.

Deoarece moartea nu este o stare firească pentru om, voia omenească a cerut izbăvirea de moarte, dar în cele din urmă, ea s-a supus voii dumnezeiești. Tocmai de aceea Patima lui Hristos a fost de bunăvoie. Chiar dacă voia omenească nu este de o ființă cu Tatăl, ea se supune celei dumnezeiești, devenind astfel voia lui Dumnezeu Tatăl.

Prin această rugăciune, Hristos ne-a învățat că și noi trebuie să ne rugăm în astfel de situații, că la vreme de ispită, trebuie să cerem ajutor numai de la Dumnezeu, nu și de la oameni, și că trebuie să preferăm întotdeauna voia dumnezeiască propriei noastre voiri. Așadar, trebuie să facem tot timpul voia lui Dumnezeu, chiar dacă aceasta este diferită de propria noastră voire.

Sunt mulți cei care, citind acest fragment evanghelic, găsesc prilej să Îl hulească pe Hristos, afirmând că nu este Dumnezeu adevărat. Răspunzând acestor insinuări, Cuviosul Vasile al Seleuciei spune că, dacă această rugăciune arată că Hristos S-a supus Patimii împotriva voii Sale, adică dacă Patima nu a fost de bunăvoie, atunci nici Învierea nu a fost voită. Dacă Răstignirea a fost împotriva voii lui Hristos, atunci și harul vine cu forța și, desigur, nici mântuirea nu mai este voia lui Hristos, pentru că ne-a mântuit fără ca El să vrea. Patima lui Hristos este de bunăvoie, iar acest lucru se vădește din multe fragmente pe care Cuviosul Vasile al Seleuciei le prezintă pentru a-și susține afirmațiile, ca de exemplu cuvintele lui Hristos: *Iar Eu, când Mă voi înălța de pe pământ, îi voi trage pe toți la Mine* (Ioan 12, 32);

Nimeni nu-l ia de la Mine (sufletul), *ci Eu de la Mine Însumi îl pun* (Ioan 10, 18); *Pentru aceasta Mă iubeşte Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăşi să-l iau* (Ioan 10, 17); *Păstorul cel bun îşi pune sufletul pentru oile sale* (Ioan 10, 11).

Toate acestea arată că firea omenească a lui Hristos şi-a arătat frica şi şovăirea înaintea Patimii, a Răstignirii şi a morţii, lucru care înseamnă că această fire şi-a păstrat toate caracteristicile ei, dar în cele din urmă, ea s-a supus voii sfinte şi de aceea, Patima a fost de bunăvoie.

7

Vorbind despre Patima lui Hristos, trebuie să subliniem faptul că, aşa cum învaţă Sfântul Ioan Damaschin, nu ne este permis să spunem că Dumnezeirea a pătimit în trup, deoarece afirmaţia corectă este că Dumnezeu a pătimit în trup. Între aceste două exprimări există o diferenţă. Prima arată că a pătimit şi s-a răstignit fiinţa dumnezeiască, lucru care este greşit, pe când cea de-a doua exprimare, care este corectă, spune că Dumnezeu a pătimit în trupul pe care l-a luat de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, adică a pătimit şi s-a răstignit trupul lui Dumnezeu Cuvântul, fără ca Dumnezeirea să pătimească ceva.

Hristos este Dumnezeu-Om, Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit. În Hristos sunt două firi, una dumnezeiască şi una omenească. Firea dumnezeiască este nepătimitoare, în vreme ce firea omenească suferă. Cu toate acestea, ipostasul lui Hristos este unul singur, adică Dumnezeul-Om Hristos. Prin urmare, în timpul Patimii, deşi pătimea firea omenească, iar cea dumnezeiască rămânea nepătimitoare, a pătimit şi S-a răstignit Dumnezeul-Om Hristos. În legătură cu aceste lucruri, într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari se spune: „deşi a pătimit firea trupului Tău celui de ţărână, Dumnezeirea a rămas fără patimă".

Pentru a explica într-o anumită măsură această taină a pătimirii Dumnezeului-Om Hristos, Sfântul Ioan Damaschin foloseşte două exemple. Desigur, el ştie foarte bine că aceste exemple nu pot avea o aplicare totală şi directă, deoarece nu se aseamănă întru totul cu ceea

ce se intenționează a se pune în evidență prin ele. Aşadar, aceste exemple exprimă numai în parte taina chenozei lui Hristos din timpul Patimilor şi a Răstignirii.

Unul din aceste exemple este al copacului tăiat de tăietorul de lemne în ceasul în care ramurile sale sunt încălzite de lumina soarelui. Copacul scăldat în lumina soarelui este tăiat, dar soarele nu este tăiat împreună cu copacul şi nici nu suferă în vreun fel. La fel se petrece şi cu Dumnezeirea nepătimitoare a Cuvântului, Care este unită în ipostas cu trupul, însă nu suferă nimic, fiindcă trupul este cel care pătimeşte.

Celălalt exemplu este al fierului înroşit în foc. Atunci când punem apă pe fierul încins, focul se stinge, dar fierul nu se transformă, pentru că firea lui nu se distruge prin apă aşa cum se întâmplă cu focul. Cu atât mai mult acest lucru s-a petrecut în Hristos. În timpul Patimilor, Dumnezeirea a rămas nedespărțită de trup, dar nu a fost atinsă de durere, chiar dacă trupul suferea.

Astfel, deşi Dumnezeirea nu a pătimit deloc şi nici nu a participat la Patimile şi la Răstignirea lui Hristos, spunem că Dumnezeu a pătimit şi S-a răstignit în trup omenesc, datorită unirii ipostatice a firii dumnezeieşti cu cea omenească în ipostasul Cuvântului.

Acest fapt poate fi înțeles dacă ne gândim că, atunci când Dumnezeu Cuvântul a primit firea omenească în ipostasul Dumnezeirii Sale, a luat în El şi trăsăturile firii omeneşti. Astfel privind lucrurile, spunem că s-a vărsat sângele lui Dumnezeu, chiar dacă Dumnezeu nu are trup sau sânge. Acelaşi lucru se înțelege şi din cuvintele Sfântului Apostol Pavel *au răstignit pe Domnul slavei* (I Cor. 2, 8). Ne-am putea întreba cum de a fost cu putință să fie răstignit Domnul slavei, Care este Dumnezeu Cuvântul, dacă Dumnezeu Cuvântul este duh fără de trup? Sensul acestor cuvinte este că, în timp ce pătimea firea omenească care era unită ipostatic cu Dumnezeu Cuvântul, suferea şi El prin firea omenească unită ipostatic (Sfântul Nicodim Aghioritul).

8

Pentru vindecarea omului, Hristos a îndurat multe patimi: interogatoriul în fața arhiereilor şi a lui Pilat, biciuirea, cununa de spini, mantia purpurie, purtarea Crucii spre Golgota, răstignirea pe locul Căpățânii etc. De aici vedem îndelunga răbdare a lui Dumnezeu, Care

le-a primit pe toate acestea pentru mântuirea omului. Ziditorul a fost osândit de zidirea Sa şi Părintele a fost necinstit de copilul Său.

Modul în care Hristos a primit suferinţa, ca şi multele feluri de patimi la care Acesta a fost supus sunt de o mare importanţă fiindcă prin acestea, Hristos a tămăduit diferitele boli ale omului şi l-a dus pe el spre sănătate duhovnicească. În calitate de filocal, Sfântul Nicodim Aghioritul a strâns laolaltă o serie de fragmente din Sfinţii Părinţi referitoare la diferitele feluri de patimi, din care vedem cauza pentru care Hristos a pătimit în acel fel.

Hristos a primit cununa de spini pe capul Său pentru a arăta că a aruncat coroana pe care diavolul şi-o pusese pe cap după biruinţa lui asupra noastră (Sfântul Grigorie Palama). De asemenea, această cunună simbolizează faptul că Hristos a răscumpărat blestemul creşterii spinilor pe pământ, care a fost lăsat după căderea lui Adam. Cununa de spini mai înseamnă că Hristos a luat asupra Sa grijile şi durerile acestei vieţi, care sunt aidoma spinilor, şi că S-a făcut stăpân şi biruitor al cărnii şi al păcatului (Sfântul Atanasie cel Mare), pentru că regii sunt cei care poartă cunună.

Veşmintele I-au fost scoase şi a fost îmbrăcat în purpură pentru ca să scoată pe care Adam le-a îmbrăcat după călcarea poruncii lui Dumnezeu şi care sunt semnul morţii (Sfântul Atanasie cel Mare). Apoi, a fost din nou îmbrăcat cu haine pentru ca să înveşmânteze omul în nestricăciunea pe care a avut-o înaintea căderii (Sfântul Atanasie cel Mare).

A luat în mână trestia ca să-l omoare pe Diavol, adică pe şarpele cel dintru început, fiindcă se obişnuieşte ca şerpii să fie omorâţi cu trestia (Sfântul Atanasie cel Mare). De asemenea, a luat trestia pentru ca să pună capăt puterii diavolului asupra oamenilor (Sfântul Grigorie Teologul), să şteargă zapisul păcatelor (Sfântul Atanasie cel Mare) şi să scrie cu sângele Său împărătesc scrisoarea iertării păcatelor noastre (Sfântul Teodor Studitul).

S-a răstignit pe lemnul Crucii pentru a da oamenilor să mănânce din pomul vieţii. Ştim din Vechiul Testament că Adam a căzut şi a pierdut comuniunea cu Dumnezeu prin gustarea din fructul lemnului. De aceea, trebuia ca omul să fie readus în Raiul din care căzuse ca urmare a plăcerii printr-un alt lemn, şi anume prin lemnul Crucii. A fost pironit pe Cruce pentru ca să pironească păcatul. Şi-a

întins mâinile pe Cruce pentru a vindeca întinderea mâinilor lui Adam şi a Evei atunci când au apucat fructul oprit, dar şi pentru a uni ce era despărţit, adică pe îngeri cu oamenii şi pe cele cereşti cu cele pământeşti.

Pe Cruce fiind, a primit gustul fierii şi a oţetului pentru vindecarea gustului dulce pe care l-au simţit Adam şi Eva atunci când au mâncat fructul oprit (Sfântul Grigorie Teologul). Astfel, prin gustul oţetului a tămăduit gustul plăcerii oprite. De asemenea, a murit pentru ca să omoare moartea.

Sângele şi apa care au curs din coasta Sa simbolizează tainele fundamentale ale Bisericii, adică Botezul (apa) şi Sfânta Împărtăşanie (sângele), dar şi botezul muceniciei. Soarele şi luna s-au întunecat pentru ca să-şi arate doliul lor pentru Cel răstignit. Hristos S-a urcat pe Cruce ca să vindece căderea lui Adam. Pietrele s-au despicat pentru că pătimea piatra vieţii. Hristos i-a înviat pe morţii care au intrat mai apoi în Ierusalim pentru a arăta că şi noi vom intra în Ierusalimul ceresc după ce vom învia. După moartea pe Cruce a fost pus în mormânt pentru ca noi să nu ne mai întoarcem în pământ, aşa cum am făcut până atunci. În fine, Mântuitorul a înviat pentru propria noastră înviere.

Cuviosul Proclu, Patriarhul Constantinopolului, spune că Patima lui Hristos este curăţitoare; moartea Sa este pricină a veşniciei, pentru l-a readus pe om la viaţă; coborârea Sa la Iad a fost pod pe care au trecut spre viaţă cei care muriseră de-a lungul veacurilor; miezul zilei, atunci când Hristos a fost osândit la moarte, este ştergerea osândirii celei de seară din Rai; Crucea este doctorul pomului din Rai; cuiele sunt cele care, prin cunoaşterea de Dumnezeu, au prins şi au ţinut lumea care fusese bântuită de moarte; spinii sunt strugurii viei iudeilor; fierea este pricina mierii credinţei şi mângâietoare în faţa vicleniei iudeilor; buretele este cel care a şters păcatul din lume; trestia este cea prin care credincioşii au fost scrişi în ceruri şi care a zdrobit tirania şarpelui celui începător al răului; Crucea este semn de împotrivire pentru necredincioşi şi semn slăvit de cei credincioşi.

Prin Patima Sa, Hristos a arătat că El este adevăratul doctor al oamenilor, pentru că a vindecat toate relele pe care le adunase neamul omenesc de la căderea lui Adam. Aşadar, Hristos este noul născător al oamenilor.

9

După hotărârea de osândire, Hristos a fost dus pe Golgota, *care înseamnă* [în evreieşte] *Locul Căpăţânii* (Matei 27, 33). Aşadar, dealul unde a fost răstignit Hristos se numea *Locul Căpăţânii*. După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul şi în acord cu învăţătura Părinţilor Bisericii, există două motivaţii pentru care locul înfricoşător al răstignirii Domnului era denumit astfel.

Potrivit unui punct de vedere, numele de *Locul Căpăţânii* venea de la faptul că, fiind loc de osândire, acolo „erau împrăştiate multe cranii ale răufăcătorilor decapitaţi". Această explicaţie este simplă.

Potrivit celui de-al doilea punct de vedere – exprimat şi de Sfântul Vasile cel Mare, de Sfântul Ioan Gură de Aur şi de Cuviosul Teofilact – dealul acela se numea Locul Căpăţânii pentru că acolo se afla îngropat trupul lui Adam. Sfântul Epifanie spune că, atunci când din coasta sfântă a curs sânge şi apă, rămăşiţele protopărintelui Adam au fost stropite. De altfel, acesta este şi motivul pentru care, în iconografia Răstignirii, la baza Crucii este înfăţişat un craniu, care este craniul lui Adam. În acest fel, se arată faptul că Hristos, ca un nou Adam, a îndreptat păcatul şi căderea vechiului Adam.

Pe Golgota se găseau trei cruci. La mijloc era Crucea lui Hristos, iar la dreapta şi la stânga erau crucile tâlharilor care au fost răstigniţi împreună cu El. Crucea lui Hristos este mântuitoare fiindcă prin ea ne mântuim, cea din dreapta este crucea pocăinţei, care mântuieşte prin legătura pe care o are cu Crucea lui Hristos, iar cea din stânga este crucea hulei, pentru că refuză relaţia cu Hristos şi se osândeşte. Aşadar, legătura cu Hristos este cea care determină mântuirea sau osânda noastră. Cu alte cuvinte, nu ne mântuim numai pentru faptele noastre bune şi nici nu ne osândim pentru relele noastre, pentru că mântuirea sau osândirea noastră vin din relaţia bună sau rea pe care o avem cu Hristos.

10

Alături de întrupare şi de vieţuirea pe pământ, răstignirea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a însemnat smerirea Acestuia. Însă chenoza a fost în acelaşi timp şi o umplere, pentru că, golindu-Se, Fiul lui Dumnezeu l-a umplut pe om de îndumnezeire. Tocmai de aceea Crucea este semn al biruinţei şi al slavei.

Prin răstignirea Sa, Hristos a arătat modul în care a slobozit neamul omenesc de sub robia diavolului şi a morţii, dar şi felul în care împărăţeşte asupra oamenilor. De aceea, hagiografia [grecească] a înlocuit iniţialele cuvintelor *Iisus Nazarineanul Regele Iudeilor* (INRI), pe care Pilat le-a pus pe Cruce, cu cele care corespund cuvintelor *Împăratul slavei*[69]. Aceste cuvinte arată că, prin Cruce, Hristos este adevăratul împărat al slavei şi al biruinţei.

Sfântul Apostol Pavel scrie către corinteni că nimeni dintre stăpânitorii lumii acesteia nu L-a cunoscut pe Hristos, căci dacă L-ar fi cunoscut, *n-ar fi răstignit pe Domnul slavei* (I Cor. 2, 8). Hristos este numit *Domn al slavei Care S-a răstignit*, însă acest lucru nu înseamnă că a pătimit firea dumnezeiască, pentru că, aşa cum am mai spus, datorită unirii firii dumnezeieşti cu cea omenească în ipostas, numirile lui Hristos sunt inversate de multe ori, în sensul că numele sfânt denumeşte partea omenească, iar numele omenesc denumeşte partea dumnezeiască. Acest lucru este firesc, deoarece Hristos este unul şi unul este ipostasul Dumnezeului-Om. Din acest motiv, Cel care a fost răstignit Se numeşte Domn al slavei (Sfântul Grigorie al Nisei).

Dacă Cel răstignit este împăratul slavei, înseamnă că sfânta Cruce este tronul împăratului slavei. În vechime, împăraţii aveau tron de pe care îşi conduceau supuşii; la rândul Său, Hristos împărăţeşte de pe Cruce. Desigur, moartea împărătească pe Cruce arată chipul străin al împărăţiei lui Hristos, aşa cum ne spune Sfântul Nicolae Cabasila.

Hristos nu a rămas în sânurile Tatălui, acolo unde era mai înainte, şi nici nu i-a trimis pe îngeri ca să-i poftească pe oameni la

---

69 În limba greacă: ο βασιλεύς της δόξης (ΒΣΤΣΔΞ).

mântuire, ci „a săvârşit mai mult decât atât", pentru că S-a făcut pe Sine rob şi slujitor. Aşadar, a coborât în locul unde era legat omul şi l-a slobozit pe el prin vărsarea cinstitului Său Sânge. Toate acestea arată marea Sa smerenie.

Hristos Şi-a arătat multa Sa dragoste pentru că nu S-a oprit la a-i învăţa pe oameni, nici nu i-a ţinut lângă El prin frică, aşa cum ar fi făcut stăpânitorii lumeşti, şi nici nu i-a cumpărat cu bani, ci, având putere dumnezeiască, i-a unit cu Sine pe cei care I s-au supus. S-a făcut El Însuşi prieten, părinte şi inimă a omului. L-a îndrumat pe om „mai credincios ca un prieten, mai înţelept decât un împărat, cu mai multă dragoste şi cu mai multă grijă decât un părinte, ca unul pentru care inima are cea mai multă dorire". Hristos stăpâneşte peste oamenii Săi prin iubire. El Însuşi are puterea şi nu o ia de nicăieri; dar în acelaşi timp, nu ţine pe nimeni lângă El prin frică sau prin plată, pentru că asemenea lucruri nu au legătură cu adevărata stăpânire.

Smerenia şi dragostea sunt în strânsă legătură cu libertatea. Chiar dacă îi iubeşte pe oameni, Hristos nu îi îndrumă împotriva voirii lor. El S-a făcut Domn şi Împărat nu numai al trupurilor, ci şi al sufletelor şi al liberei alegeri, şi îi îndrumă pe oamenii Săi aşa cum sufletul îndrumă trupul şi aşa cum capul îndrumă mădularele.

Domnul răstignit este chipul adevăratei puteri. Numai cel care are smerenie, dragoste şi respect pentru libertate poate stăpâni cu adevărat. Cu aceste atribute, Hristos „a împărăţit peste adevărata şi curata împărăţie".

11

Există un cuvânt foarte frumos care exprimă taina iubirii lui Dumnezeu, aşa cum a fost ea manifestată pe Golgota. Este vorba despre *împăcare*, iar verbul *a împăca* este des folosit de Sfântul Apostol Pavel în epistolele sale. Vorbind despre iubirea lui Hristos, Care a murit pe Cruce, el spune: *căci, pe când eram vrăjmaşi, ne-am împăcat cu Dumnezeu, prin moartea Fiului Său, cu atât mai mult, împăcaţi fiind, ne vom mântui prin viaţa Lui* (Rom. 5, 10). De aici se vede limpede că, după cădere, omul a devenit vrăjmaşul lui Dumnezeu şi că împăcarea s-a făcut prin moartea lui Hristos. Nu spunem că

Dumnezeu era vrăjmaşul omului, ci că omul era vrăjmaşul lui Dumnezeu. Într-o altă epistolă de-a sa, Apostolul Pavel se referă la slujirea împăcării: *Şi toate sunt de la Dumnezeu, Care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos şi Care ne-a dat nouă slujirea împăcării. Pentru că Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine Însuşi* (II Cor. 5, 18-19). Şi din acest fragment, vedem că Dumnezeu l-a împăcat pe om cu Sine prin Iisus Hristos.

Împăcarea, care este tot una cu dragostea de oameni a lui Dumnezeu, este strâns legată de evenimentul istoric al Răstignirii, căci prin Cruce, Hristos a biruit diavolul, moartea şi păcatul. În Epistola sa către Coloseni, Sfântul Apostol Pavel spune că Hristos a şters zapisul care era asupra noastră şi, *pironindu-l pe cruce, dezbrăcând* (de putere) *începătoriile şi stăpâniile, le-a dat de ocară în văzul tuturor, biruind asupra lor prin Cruce* (Col. 2, 14-15). Astfel privind lucrurile, Crucea lui Hristos este semnul tainei împăcării omului cu Dumnezeu.

Împăcarea şi iubirea lui Dumnezeu pentru om reprezintă energia Sa necreată, care este de dinainte de veac şi care i-a izbăvit pe oamenii de dinainte de Lege şi pe cei de sub Lege, pe cei care au fost înaintea întrupării şi după întrupare, pe cei de dinainte de jertfa de pe Crucea Golgotei şi de după aceasta. Desigur, există diferite trepte de trăire a tainei împăcării, dar cea mai înaltă treaptă a trăirii şi a simţirii ei este evenimentul istoric al Răstignirii, tocmai pentru că, prin moartea Sa, Hristos a biruit stăpânirea morţii.

Taina împăcării avea loc şi în cazul drepţilor Vechiului Testament, pentru că şi ei ajungeau la îndumnezeire, cu diferenţa că, deoarece Hristos nu Se răstignise şi moartea nu fusese încă învinsă din punct de vedere ontologic, aceştia mergeau cu toţii în Iad. Prin jertfa lui Hristos de pe Cruce, drepţii Vechiului Testament au ajuns să trăiască şi ei în cel mai mare grad taina împăcării, adică omorârea morţii, lucrul care s-a petrecut din momentul în care Hristos S-a pogorât la Iad şi i-a eliberat pe aceştia de sub stăpânirea întunericului. Aşadar, taina împăcării şi a Crucii era prezentă şi în Vechiul Testament, însă numai ca trăire a îndumnezeirii, nu şi ca trăire a biruinţei asupra morţii, care s-a petrecut o dată cu evenimentul istoric al Răstignirii şi al Învierii lui Hristos.

Aşadar, atunci când se vorbeşte despre preînchipuirea Crucii în Vechiul Testament, nu se înţelege un simplu simbolism sau o simplă

aspirație către venirea lui Hristos în lume şi către Răstignirea Sa, ci trăirea adevărată a tainei împăcării şi a iubirii lui Dumnezeu, fără ca moartea să fi fost biruită. Prin urmare, nu este vorba despre o simplă pomenire sau preînchipuire, ci despre taina împăcării, despre trăirea iubirii lui Dumnezeu şi despre împărtăşirea din harul curățitor, iluminator şi îndumnezeitor al Creatorului.

Trebuie să mai facem încă o precizare, şi anume aceea că energia necreată a tainei împăcării venită prin Cruce este diferită de împărtăşirea din harul nezidit al împăcării care se face prin sfintele Taine şi prin nevoința ce se lucrează în Biserică. Aceasta înseamnă că omul nu se mântuieşte doar prin faptul că Hristos S-a răstignit, ci numai dacă trăieşte în Biserică, prin sfintele Taine, şi dacă se nevoieşte pentru a se împărtăşi din energia curățitoare, iluminatoare şi îndumnezeitoare a lui Dumnezeu, adică dacă se răstigneşte el însuşi prin harul lui Dumnezeu.

Toate acestea arată că învățătura ortodoxă despre taina Crucii ca taină a împăcării omului cu Dumnezeu este diferită de învățătura catolică şi de cea protestantă. În teologia catolică se vorbeşte despre împăcarea lui Dumnezeu cu oamenii, nu a oamenilor cu Dumnezeu, în vreme ce în teologia protestantă se abordează numai evenimentul istoric al Răstignirii, care este înstrăinat de taina împăcării, spunându-se că mântuirea omului se face prin simpla jertfă a lui Hristos.

12

Referindu-se la Răstignire, Sfinții Evanghelişti sunt de acord în legătură cu faptul că Hristos a murit în jurul celui de-al nouălea ceas, adică ora trei (3) din după-amiaza zilei de vineri. De asemenea, ei mai sunt de acord şi asupra faptului că, de la ceasul al şaselea (ora 12 ziua) şi până la ceasul al nouălea (ora 3 după-amiază), s-a făcut întuneric pe tot pământul. Sfântul Evanghelist Marcu spune că iudeii L-au răstignit pe Hristos în ceasul al treilea (ora 9 dimineața). Nu are importanță dacă atunci s-a luat hotărârea de osândire a lui Hristos sau dacă, într-adevăr, la acea oră a fost bătut în cuie. Cert este că El a rămas atârnat de Cruce timp de multe ore.

În tot acest timp, aflându-Se în dureri şi în chinuri groaznice, Hristos a vorbit de şapte ori. Aş dori să ne referim în continuare la aceste şapte rostiri ale lui Hristos, pentru că din ele vom descoperi aspecte teologice care se leagă de Patimi şi de Răstignire.

P r i m u l cuvânt este rugăciunea către Tatăl Său, prin care cere iertarea păcatului iudeilor: *Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac* (Luca 23, 34). După cum spune Leonţiu de Bizanţ, prin această frază se arată că Hristos este mijlocitorul dintre Dumnezeu şi oameni. După toate câte l-au făcut iudeii şi romanii Fiului Său, Tatăl putea să-i pedepsească, dar Hristos L-a rugat să îi ierte, pentru că mulţi se vor pocăi – aşa cum au făcut Ştefan, Apostolul Pavel şi mulţi alţii – iar mai apoi, adică după Răstignire şi după Cincizecime, vor mărturisi că El este Fiul lui Dumnezeu.

În afară de aceasta, El nu S-a rugat către Părintele Său pentru că Tatăl nu ar fi ştiut ce voia Fiul, şi nici pentru că Fiul S-ar fi îndoit de ce voia Tatăl, deoarece voia Tatălui şi voia Fiului sunt una, ci pentru că dorea să Îl slăvească pe Tatăl până şi pe Cruce, dar şi să arate că El Însuşi este Fiul adevărat al Tatălui şi că are aceeaşi fiinţă cu Părintele Său.

În ceasul Botezului lui Hristos şi în timpul Schimbării la Faţă, s-a auzit vocea Tatălui: *Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit*[70], prin care Tatăl L-a arătat şi L-a făcut cunoscut oamenilor pe Fiul Său. Acum, Fiul de pe Cruce este Cel care strigă: *Părinte, iartă-le lor*, pentru că vrea să întoarcă mărturisirea Tatălui Său.

Aceste cuvinte au fost de o mare importanţă, deoarece au dat roade asupra acelora care s-au pocăit şi s-au făcut ucenici ai lui Hristos.

13

Cel de-al d o i l e a cuvânt al lui Hristos se referă la ucenicul Său, Ioan, şi la Maica Sa, care se aflau pe Golgota în acel ceas dureros. Hristos a spus mamei Sale: *Femeie, iată fiul tău,* iar ucenicului Ioan i-a spus: *Iată mama ta* (Ioan 19, 26-27). Aşa cum

[70] Matei 3, 17.

afirmă Cuviosul Teofilact, auzind aceste cuvinte, trebuie să ne minunăm deoarece, pe Cruce fiind, Hristos vorbeşte netulburat, adeverind astfel cuvintele proorocilor, pentru că vedem că Se îngrijeşte de Maica Sa şi că deschide Raiul pentru tâlhar, în vreme ce, înainte de a fi răstignit, sufletul Îi era chinuit şi vărsa valuri de sudoare. De aici înțelegem faptul că cele ce s-au petrecut înainte de Răstignire erau ale firii omeneşti, iar cele ce s-au petrecut pe Cruce erau ale firii dumnezeieşti.

Potrivit aceluiaşi tâlcuitor, alături de cele spuse până acum, interesul manifestat de Hristos față de Născătoarea de Dumnezeu, de care S-a îngrijit în mod deosebit, arată că ea era Maica Sa adevărată, de la care a luat trup omenesc. Acest lucru se explică prin faptul că Hristos a fost om cu adevărat, pentru că omul adevărat se interesează de mama sa. De asemenea, El ne-a lăsat exemplu de cum trebuie să ne îngrijim de mama noastră până la ultima suflare. În plus, vedem că Hristos îl cinstea mult şi pe ucenicul Său, Ioan, pentru că l-a făcut fratele Său. Acest lucru este foarte important, deoarece înseamnă că şi noi trebuie să rămânem în Hristos atunci când El pătimeşte, pentru ca să ajungem „în frăția Lui", adică să fim considerați frații Lui.

Durerea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu este împlinirea profeției Dreptului Simeon, care a spus că prin sufletul ei va trece sabie. De vreme ce Maica Domnului nu a suferit în timpul purtării în pântece şi a naşterii, trebuia ca ea să sufere în timpul ieşirii sufletului Fiului său, pentru a se arăta astfel că a fost cu adevărat Maica lui Hristos.

Dincolo de aceasta, din cuvintele lui Hristos vedem că Fecioara este încredințată ucenicului care trăia în feciorie şi cea iubită este dată celui iubit (Cuviosul Eftimie Zigabenul). Oamenii care au o comuniune puternică cu Dumnezeu au o comuniune puternică şi cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu şi invers.

14

Cel de-al t r e i l e a cuvânt al lui Hristos de pe Cruce a fost răspunsul la mărturisirea mântuitoare a tâlharului. Atunci când tâlharul din dreapta Sa a spus: „Pomeneşte-mă, Doamne, când vei veni în

Împărăția Ta", Hristos i-a răspuns: *Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în Rai* (Luca 23, 42-43).

Această adeverire a lui Hristos nu înseamnă că El nu Se afla în acea clipă şi în Rai sau că ar fi urmat să meargă acolo mai apoi. Aceste cuvinte ale lui Hristos se explică prin aceea că, deşi era Dumnezeu, El vorbea ca un om, pentru că, „fiind om pe Cruce, ca Dumnezeu era pretutindeni şi, în Rai aflându-Se, pe toate pe săvârşea şi nu era în nici un loc" (Cuviosul Teofilact). Ca om, Hristos Se găsea cu trupul pe Cruce sau în Mormânt, iar ca Dumnezeu, era cu sufletul în Iad, dar şi în Rai împreună cu tâlharul şi pe tron cu Părintele Său, aşa cum spune un tropar al Bisericii.

Unii notează faptul că există o diferență între Rai şi Împărăția lui Dumnezeu. Tâlcuind cuvintele lui Hristos către tâlhar, în corelație cu acelea ale Sfântului Apostol Pavel, care spune că nimeni dintre sfinți nu a primit încă cele făgăduite, Cuviosul Teofilact afirmă că intrarea în Rai este diferită de Împărăția lui Dumnezeu. Bunătățile Împărăției lui Dumnezeu nu au fost văzute şi nici au fost auzite de nimeni, aşa cum spune Apostolul Pavel: *Cele ce ochiul nu a văzut şi urechea nu a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El* (I Cor. 2, 9), pe când urechile lui Adam au auzit şi ochii săi au văzut grădina Raiului. Pe cruce, tâlharul a primit Raiul, care este „loc de odihnă duhovnicească", dar după cea de-a Doua Venire a lui Hristos şi după învierea trupului său, el se va desfăta în Împărăția lui Dumnezeu. De aceea, „tâlharul a dobândit Raiul, nu şi Împărăția". O va dobândi însă o dată cu cea de-a Doua Venire a lui Hristos.

Iar dacă am considera că Raiul şi Împărăția lui Dumnezeu sunt de aceeaşi natură, atunci ar trebui să înțelegem că, la fel ca şi sfinții, sufletul tâlharului a dobândit deja Împărăția lui Dumnezeu, dar se va bucura pe deplin de ea împreună cu trupul său înviat numai la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, după măsura pocăinței şi a curăției sale (Cuviosul Teofilact).

15

Cel de-al p a t r u l e a cuvânt de pe Cruce a fost: *Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?* (Matei 27, 46). Aceste cuvinte trebuie interpretate în duh ortodox, având la bază tâlcuirile Sfinților Părinți ai Bisericii, pentru că altfel se pot considera o rostire eretică. Subliniem acest lucru deoarece în încercarea de a interpreta spusele lui Hristos unii scolastici şi raționalişti susțin că, fie şi pentru câteva secunde, firea dumnezeiască a părăsit firea omenească ce se găsea pe Cruce, pentru ca Hristos să simtă suferința şi chinul părăsirii.

Aceste cuvinte au legătură cu un Psalm al lui David, care are un cert caracter hristologic, pentru că se referă la întruparea lui Hristos şi la Patima Sa mântuitoare, şi care începe astfel: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, ia aminte la mine, pentru ce m-ai părăsit?* (Ps. 21, 1). Acest Psalm este profetic pentru că arată durerea lui Hristos de pe Cruce. Hristos nu a repetat cuvintele Psalmului în mod mecanic, ci prin rostirea lor, a făcut ca proorocia să se împlinească. Desigur, toate acestea au fost văzute mai întâi în mod profetic de Prooroc, iar mai apoi, Hristos a rostit cuvintele prezentate mai sus pentru a se împlini toate proorociile care s-au spus despre El.

Tâlcuind acest strigăt al lui Hristos, Sfântul Grigorie Teologul spune că El nu a fost părăsit de Tatăl Său şi nici Dumnezeirea nu a plecat de la El, ca şi cum s-ar fi temut de Patima lui Hristos şi ar fi fugit de la Cel care pătimea. Atunci ce s-a întâmplat cu adevărat? Prin acest strigăt, Hristos vorbeşte despre noi, pentru că noi am fost cei părăsiți şi dați la o parte, iar mai apoi, Dumnezeu Şi-a întors iarăşi fața către noi şi am fost mântuiți prin Patima Celui nepătimitor. La rândul său, Sfântul Chiril al Alexandriei spune că „părăsire înseamnă primirea patimii". Golirea lui Hristos, care a început prin întruparea Sa, a ajuns astfel la cel mai înalt punct al său, iar punctul culminant al golirii se numeşte părăsire.

În analizele anterioare am subliniat faptul că în Hristos, firea dumnezeiască şi cea omenească s-au unit fără schimbare, fără amestecare, fără despărțire şi fără împărțire, după cum învață cel de-al patrulea Sinod Ecumenic. Aceasta înseamnă că cele două firi nu s-au despărțit, nu se despart şi nici nu se vor despărți niciodată. De altfel, tocmai de aceea putem să ne împărtăşim cu Trupul şi cu Sângele lui

Hristos. Aşadar, prin acest strigăt al lui Hristos către Tatăl este exprimat propriul nostru strigăt de după pierderea comuniunii cu Dumnezeu, ca urmare a păcatului, iar consecinţa a fost că Hristos a venit şi a pătimit pentru noi.

16

Cel de-al c i n c i l e a cuvânt al lui Hristos se referă la un fapt dramatic, şi anume la sete. El a spus: *Mi-e sete* (Ioan 19, 28). În legătură cu acest lucru, Sfântul Evanghelist Ioan afirmă: *După aceea, ştiind Iisus că toate s-au săvârşit acum, ca să se împlinească Scriptura, a zis: Mi-e sete* (Ioan 19, 28).

Faptul acesta a fost proorocit în Vechiul Testament, în acelaşi Psalm al lui David pe care l-am amintit mai înainte şi care se mai numeşte şi Psalmul „ajutorului dumnezeiesc". Astfel, după ce vorbeşte despre părăsirea lui Hristos şi despre multe alte momente ale Răstignirii, care se referă la iudeii însetaţi de sânge şi la purtarea lor, Psalmistul spune: *Uscatu-s-a ca un vas de lut tăria mea şi limba mea s-a lipit de cerul gurii mele şi în ţărâna morţii m-ai coborât* (Ps. 21, 16).

Sfântul Evanghelist afirmă că Hristos a rostit *mi-e sete* pentru a se împlini proorocia. Este adevărat, dar prin aceasta trebuie să înţelegem că, atunci când s-a referit la setea lui Hristos, Proorocul David a văzut ceea ce avea să se petreacă în viitor, nu că Hristos a spus acest cuvânt cu scopul de a împlini o profeţie oarecare.

Setea este provocată de multa uscăciune a trupului, adică de deshidratare, iar trupul are atunci nevoie de apă pentru a umple lipsa aceasta. Acest lucru s-a petrecut şi cu Hristos. Toate câte au precedat momentul Răstignirii, dar mai ales lunga şedere a lui Hristos pe Cruce şi pierderea unei mari cantităţi de sânge şi de apă, au provocat o sete insuportabilă. Această sete a demonstrat că Trupul lui Hristos de pe Cruce era trup adevărat, nu închipuit, dar şi faptul că Hristos a pătimit cu adevărat pentru mântuirea omului. Desigur, şi acest lucru trebuie privit din perspectiva faptului că Hristos nu a pătimit nimic împotriva voirii Sale, pentru că El pătimea atunci când voia să pătimească şi Îi era sete atunci când voia să-I fie sete, deoarece Dumnezeirea lui

Hristos îngăduia firii omeneşti să pătimească cele după fire atunci când Acesta voia.

17

Cel de-al ş a s e l e a cuvânt al lui Hristos, care a urmat momentului în care a cerut apă, a fost: *Săvâşitu-s-a* (Ioan 19, 30).

Înţelesul cuvântului *săvârşitu-s-a* este legat nu numai de împlinirea tuturor proorociilor, dar şi de sfârşitul lucrării de iertare şi de mântuire a omului. Este vorba despre punctul culminant al jertfei mântuitoare a lui Hristos. Ne aflăm aşadar în faţa măreţiei chenozei Fiului lui Dumnezeu Cuvântul sau, mai bine zis, în faţa celei mai adânci smeriri a lui Dumnezeu, Care nu S-a mulţumit să Se limiteze la a-i învăţa pe oameni, ci a ajuns *până la moarte, şi încă moarte pe Cruce* (Filip. 2, 8).

Acest cuvânt a fost rostit cu voce triumfătoare. Sfântul Evanghelist Marcu spune: *Iar Iisus, scoţând un strigăt mare, Şi-a dat duhul* (Marcu 15, 37). Aşadar, Hristos a spus cu voce puternică *săvârşitu-s-a* cu puţin înainte de ieşirea sufletul din trup. Acest lucru arată că în acel moment, El avea putere multă. Hristos a fost Cel care a chemat moartea şi a murit atunci când a voit. Aşadar, El nu S-a stins aşa cum se petrece de obicei cu muribunzii. De cele mai multe ori, înainte de moarte, nimeni nu mai are putere, pentru că viaţa se scurge din om puţin câte puţin. Însă cu Hristos nu s-a petrecut acelaşi lucru, fiindcă pe Cruce El lucra ca Dumnezeu-Om.

18

Cea de-al ş a p t e l e a şi ultimul cuvânt al lui Hristos are legătură cu cel de dinainte, aşa cum reiese din Evanghelia după Luca: *Şi Iisus, strigând cu glas tare, a zis: Părinte, în mâinile Tale încredinţez duhul Meu. Şi, zicând acestea, Şi-a dat duhul* (Luca 23, 46).

Moartea pe care Hristos a primit-o pe Cruce nu a fost moartea unui om obişnuit, ci o moarte de „împărat". Ca Dumnezeu ce era, Hristos avea putere asupra morţii şi a murit atunci când a voit El

Hristos. Aşadar, prin acest strigăt al lui Hristos către Tatăl este exprimat propriul nostru strigăt de după pierderea comuniunii cu Dumnezeu, ca urmare a păcatului, iar consecința a fost că Hristos a venit şi a pătimit pentru noi.

16

Cel de-al c i n c i l e a cuvânt al lui Hristos se referă la un fapt dramatic, şi anume la sete. El a spus: *Mi-e sete* (Ioan 19, 28). În legătură cu acest lucru, Sfântul Evanghelist Ioan afirmă: *După aceea, ştiind Iisus că toate s-au săvârşit acum, ca să se împlinească Scriptura, a zis: Mi-e sete* (Ioan 19, 28).

Faptul acesta a fost proorocit în Vechiul Testament, în acelaşi Psalm al lui David pe care l-am amintit mai înainte şi care se mai numeşte şi Psalmul „ajutorului dumnezeiesc". Astfel, după ce vorbeşte despre părăsirea lui Hristos şi despre multe alte momente ale Răstignirii, care se referă la iudeii însetați de sânge şi la purtarea lor, Psalmistul spune: *Uscatu-s-a ca un vas de lut tăria mea şi limba mea s-a lipit de cerul gurii mele şi în țărâna morții m-ai coborât* (Ps. 21, 16).

Sfântul Evanghelist afirmă că Hristos a rostit *mi-e sete* pentru a se împlini proorocia. Este adevărat, dar prin aceasta trebuie să înțelegem că, atunci când s-a referit la setea lui Hristos, Proorocul David a văzut ceea ce avea să se petreacă în viitor, nu că Hristos a spus acest cuvânt cu scopul de a împlini o profeție oarecare.

Setea este provocată de multa uscăciune a trupului, adică de deshidratare, iar trupul are atunci nevoie de apă pentru a umple lipsa aceasta. Acest lucru s-a petrecut şi cu Hristos. Toate câte au precedat momentul Răstignirii, dar mai ales lunga şedere a lui Hristos pe Cruce şi pierderea unei mari cantități de sânge şi de apă, au provocat o sete insuportabilă. Această sete a demonstrat că Trupul lui Hristos de pe Cruce era trup adevărat, nu închipuit, dar şi faptul că Hristos a pătimit cu adevărat pentru mântuirea omului. Desigur, şi acest lucru trebuie privit din perspectiva faptului că Hristos nu a pătimit nimic împotriva voirii Sale, pentru că El pătimea atunci când voia să pătimească şi Îi era sete atunci când voia să-I fie sete, deoarece Dumnezeirea lui

Hristos îngăduia firii omeneşti să pătimească cele după fire atunci când Acesta voia.

17

Cel de-al ş a s e l e a cuvânt al lui Hristos, care a urmat momentului în care a cerut apă, a fost: *Săvâşitu-s-a* (Ioan 19, 30).

Înțelesul cuvântului *săvârşitu-s-a* este legat nu numai de împlinirea tuturor proorociilor, dar şi de sfârşitul lucrării de iertare şi de mântuire a omului. Este vorba despre punctul culminant al jertfei mântuitoare a lui Hristos. Ne aflăm aşadar în fața măreției chenozei Fiului lui Dumnezeu Cuvântul sau, mai bine zis, în fața celei mai adânci smeriri a lui Dumnezeu, Care nu S-a mulțumit să Se limiteze la a-i învăța pe oameni, ci a ajuns *până la moarte, şi încă moarte pe Cruce* (Filip. 2, 8).

Acest cuvânt a fost rostit cu voce triumfătoare. Sfântul Evanghelist Marcu spune: *Iar Iisus, scoțând un strigăt mare, Şi-a dat duhul* (Marcu 15, 37). Aşadar, Hristos a spus cu voce puternică *săvârşitu-s-a* cu puțin înainte de ieşirea sufletul din trup. Acest lucru arată că în acel moment, El avea putere multă. Hristos a fost Cel care a chemat moartea şi a murit atunci când a voit. Aşadar, El nu S-a stins aşa cum se petrece de obicei cu muribunzii. De cele mai multe ori, înainte de moarte, nimeni nu mai are putere, pentru că viața se scurge din om puțin câte puțin. Însă cu Hristos nu s-a petrecut acelaşi lucru, fiindcă pe Cruce El lucra ca Dumnezeu-Om.

18

Cea de-al ş a p t e l e a şi ultimul cuvânt al lui Hristos are legătură cu cel de dinainte, aşa cum reiese din Evanghelia după Luca: *Şi Iisus, strigând cu glas tare, a zis: Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu. Şi, zicând acestea, Şi-a dat duhul* (Luca 23, 46).

Moartea pe care Hristos a primit-o pe Cruce nu a fost moartea unui om obişnuit, ci o moarte de „împărat". Ca Dumnezeu ce era, Hristos avea putere asupra morții şi a murit atunci când a voit El

Însuşi, nu atunci când a voit moartea. El Şi-a încredinţat sufletul în mâinile Părintelui Său, ceea ce înseamnă că diavolul nu avea nici o putere asupra Lui. Până atunci, sufletele morţilor erau înghiţite de Diavol, adică de Iad, însă prin vocea împărătească a lui Hristos sufletele noastre au cunoscut pentru prima dată eliberarea de sub stăpânirea diavolului. Înainte de moartea lui Hristos, diavolul avea drept asupra sufletelor oamenilor, însă, din momentul în care Hristos Şi-a încredinţat sufletul Părintelui Său, şi nu Iadului, cei care se aflau în Iad au fost eliberaţi (Cuviosul Teofilact). De aceea, Crucea este slava Bisericii, ea fiind legată, desigur, de Învierea lui Hristos. Cruce fără Înviere nu există, după cum nu există nici Înviere fără Cruce.

Vocea cu care Hristos a rostit ultimele Sale cuvinte de pe Cruce a fost urmată de un alt fapt consemnat de Sfântul Evanghelist Ioan: *Şi plecându-Şi capul, Şi-a dat duhul* (Ioan 19, 30). Această frază este foarte semnificativă. Cu Hristos s-a petrecut tocmai invers faţă de ceea ce are loc în cazul oamenilor obişnuiţi, care mai întâi mor, adică sufletul le iese din trup, şi numai după aceea capul îşi pierde stabilitatea şi cade. În cazul lui Hristos, s-a petrecut exact contrariul. El Însuşi Şi-a înclinat capul, iar mai apoi, Şi-a dat duhul. Sfântul Ioan Gură de Aur observă: „nu Şi-a înclinat capul pentru că murise, aşa cum se întâmplă cu noi, ci Şi-a înclinat capul pentru ca să-Şi dea duhul după aceea". Acest lucru subliniază ceea ce am spus anterior, şi anume că Hristos avea putere asupra morţii şi de aceea, „a murit atunci când a voit" (Cuviosul Eftimie Zigabenul).

Faptul că Hristos a înclinat capul, după care Şi-a dat duhul, adică l-a încredinţat Părintelui Său, arată că El „era Domn peste moarte şi pe toate le săvârşea potrivit puterii Sale" (Cuviosul Teofilact). Toate se desfăşurau după voia şi după dorinţa Sa. Nimic din ceea ce se petrecea cu Hristos nu era impus. Prin voia Sa, El a luat trup supus morţii şi pătimirii şi tot prin voia Sa, lăsa patimile nepăcătoase să se mişte în El, după cum El Însuşi, ca Domn al vieţii şi al morţii, a cerut morţii să vină. Hristos le-a săvârşit pe toate acestea pentru împlinirea iconomiei dumnezeieşti, adică pentru a birui moartea prin moartea Sa.

Aşa cum spune Sfântul Ioan Damaschin, moartea s-a supus poruncii lui Hristos ca o roabă şi a venit cu frică şi cu îngrozire. Tocmai acest lucru a însemnat moartea morţii. Pentru a prinde peştele, pescarii pun în cârlig momeală. După acelaşi model, Dumnezeirea a

fost undița, momeala a fost trupul muritor, iar diavolul şi moartea au fost prinşi de Dumnezeu atunci când au muşcat din firea omenească a lui Hristos (Sfântul Grigorie al Nisei). Sfântul Grigorie Palama spune că însăşi Crucea a fost undița prin care au fost prinşi diavolul şi moartea, pentru că pe ea a murit Hristos.

19

În Noul Testament şi în textele patristice, pentru oamenii ale căror suflete ies din trup este folosit de multe ori cuvântul *a adormit*, însemnând că a murit, dar trăieşte în Domnul, fiindcă moartea nu mai are putere. Pentru Hristos, însă, nu se foloseşte cuvântul *a adormit*, ci *a murit*, pentru a nu exista nici o îndoială asupra faptului că Hristos a murit cu adevărat, adică pentru a nu se crede că moartea Sa a fost „în aparență" sau închipuită. Dacă Hristos nu ar fi murit, nu ar fi existat cu adevărat nici Învierea.

Moartea reprezintă separarea sufletului de trup. Aşadar, Hristos Şi-a încredințat duhul, adică sufletul, în mâinile Părintelui Său. Dar acest lucru nu înseamnă că s-a produs o separare a unirii în ipostas a firii dumnezeieşti cu cea omenească. Dacă şi pentru oameni acceptăm faptul că, în ciuda ieşirii sufletului din trup, ipostasul lor nu se desființează, acest lucru este cu atât mai valabil în cazul lui Hristos.

Sfântul Ioan Damaschin spune că, deşi Hristos a murit ca om, iar sufletul Său s-a desprins de preacuratul Său trup, Dumnezeirea nu s-a despărțit nici de suflet, nici de trup. În ciuda separării sufletului de trup prin moartea lui Hristos, ipostasul Cuvântului nu s-a despărțit în două, ci a rămas unul. De altfel, nicicând sufletul şi trupul lui Hristos nu au format un ipostas separat de cel al Cuvântului. Aşadar, chiar dacă sufletul s-a îndepărtat spațial de trup, el a rămas unit în ipostas prin Cuvânt.

Aceasta înseamnă că sufletul s-a pogorât la Iad împreună cu Dumnezeirea pentru a-i elibera pe drepții Vechiului Testament de sub stăpânirea morții, iar trupul a rămas împreună cu Dumnezeirea în mormânt, fără să fie supus stricăciunii, tocmai pentru că era unit cu Dumnezeirea. În acest fel, sufletul şi trupul, unite prin Dumnezeire, „a[u] rupt amândouă legăturile: a morții şi a iadului", aşa cum cântă

Biserica. Sufletul unit cu Dumnezeirea a rupt legăturile Iadului, iar trupul unit cu Dumnezeirea a zdrobit stăpânirea morții.

Acest mare adevăr teologic este consemnat de Cuviosul Cosma Melodul, Episcopul Maiumei, într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari: „Omorât ai fost, dar nu Te-ai despărțit, Cuvinte, de trupul pe care l-ai luat; că de s-a și stricat Templul Tău în vremea Patimii, și așa unul era ipostasul Dumnezeirii și al trupului Tău; că în amândouă unul ești, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Dumnezeu și om".

20

Consecința adevărului teologic enunțat anterior este faptul că Trupul lui Hristos, care a rămas în mormânt separat de suflet, dar nedespărțit de Dumnezeire, nu a fost supus niciunei stricăciuni. Într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari se cântă: „Trupul Tău, Stăpâne, n-a văzut stricăciune, nici sufletul Tău n-a rămas în iad, care este lucru necuvenit". În mod paradoxal pentru înțelegerea omenească, nici trupul nu a suferit stricăciune, nici sufletul nu a fost singur în Iad, pentru că și în suflet și în trup Se afla aceeași Dumnezeire a Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, unită atât cu sufletul cât și cu trupul datorită unirii ipostatice în Hristos a celor două firi.

Tâlcuind acest fapt, Sfântul Ioan Damaschin spune că există o mare diferență între *pătimire* și *stricăciune*.

Cuvântul *pătimire* desemnează așa-numitele patimi nepăcătoase, adică foamea, setea, oboseala, semnele cuielor sau moartea, care este despărțirea sufletului de trup. Hristos le-a avut pe toate acestea, fiindcă a luat de bunăvoie trup curat și fără de pată, dar supus morții și pătimirii, cu intenția de a pătimi și de a muri pentru a pune capăt stăpânirii diavolului. Înainte de Răstignire și de Înviere, Hristos avea în El pătimirea. Este o necuviință a spune că, înainte de Înviere, trupul lui Hristos era nepătimitor, cu sensul pe care l-am expus aici, pentru că aceasta ar însemna că trupul Său nu a fost la fel ca al nostru, iar tainele sfintei iconomii, adică Patimile și Răstignirea, au fost înșelăciune și teatru și, în consecință, nu am putea să ne mântuim cu adevărat. După Învierea Sa, Hristos a depărtat de la Sine pătimirea, putând vorbi acum despre un trup nesupus patimii, căruia nu îi era

foame, nu îi era sete etc. Aşadar, înainte de Înviere, Hristos a avut trup supus patimii, iar după Înviere, a avut trup nesupus patimii.

Cuvântul *stricăciune* înseamnă descompunerea trupului, adică întoarcerea sa la cele din care a fost făcut, după ce sufletul iese din el. Cu alte cuvinte, trupul omenesc este alcătuit din mai multe elemente, adică din apă, aer, pământ şi foc, iar din momentul în care sufletul se desparte de trup, acesta din urmă se descompune în elementele sale componente, lucru desemnat prin cuvântul *stricăciune*, care se leagă de putrezire şi de mirosul greu. Atunci când sufletul lui Hristos s-a despărţit de trup, stricăciunea nu l-a atins trupul. „Trupul Domnului nu a cunoscut experienţa aceasta". Trupul lui Hristos nu a fost atins de putrezire, adică nu a cunoscut stricăciunea, tocmai pentru că era unit cu Dumnezeirea.

În mod similar se petrec lucrurile şi cu sfinţii. Atunci când sufletul lor se desparte de trup, harul lui Dumnezeu rămâne în moaşte şi de aceea, multe dintre ele sunt nestricăcioase şi răspândesc un miros plăcut (Sfântul Grigorie Palama). În cazul oamenilor, acest lucru are loc prin împărtăşire, însă în cazul lui Hristos, a fost după fire, fiindcă trupul Său împărătesc s-a făcut izvor al harului nezidit.

21

Sfântul Evanghelist Ioan, care a fost de faţă la Patimile lui Hristos de pe Golgota, consemnează episodul împungerii coastei Domnului cu suliţa. După ce iudeii au primit învoire de la Pilat să curme viaţa celor răstigniţi prin zdrobirea fluierelor picioarelor, pentru a putea fi îngropaţi, deoarece ziua de sâmbătă care urma era o zi mare, ostaşii s-au apropiat şi au văzut că Hristos deja murise. De aceea, nu l-au mai zdrobit fluierele picioarelor, *ci unul dintre ostaşi cu suliţa a împuns coasta Lui şi îndată a ieşit sânge şi apă* (Ioan 19, 31-34). Tâlcuind acest episod, Sfinţii Părinţi fac o serie de observaţii importante.

Potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur, în acel ceas, prin ieşirea sângelui şi a apei, „s-a săvârşit o taină fără seamăn". Taina a constat în două fapte deosebite. În primul rând, în vreme ce sângele altor morţi nu mai curge, pentru că se coagulează imediat, sângele lui Hristos a

ieşit şuvoi. În al doilea rând, în timp ce sângele curgea, a ieşit din acelaşi loc şi apă, sângele şi apa fiind însă separate, astfel încât să se deosebească. Acest lucru nu poate avea o altă explicaţie decât aceea că „Cel împuns era supraom" şi că a fost rânduiala lui Dumnezeu să se vădească cele două Taine fundamentale ale Bisericii, adică Botezul (apa) şi Sfânta Împărtăşanie (sângele).

Prin bunăvoire desăvârşită şi prin iconomie dumnezeiască, aceste fapte au arătat că, în acel ceas, s-a întemeiat Biserica, ce se sprijină pe cele două Taine. Sfinţii Părinţi acceptă un paralelism între crearea Evei din coasta lui Adam şi crearea Bisericii din coasta noului Adam, adică a lui Hristos. Dumnezeu a luat coasta lui Adam şi a făcut femeia, în acelaşi fel în care Hristos a zidit Biserica din coasta Sa. De asemenea, Eva a fost creată atunci când Adam dormea, după cum şi Biserica a fost zidită din coasta lui Hristos atunci când El era mort (Sfântul Ioan Gură de Aur).

Mai există şi o altă tâlcuire a Sfinţilor Părinţi legată de acest subiect. Eva, care a fost creată din coasta lui Adam, a adus moartea şi stricăciunea pentru Adam şi pentru neamul omenesc. Această înşelare a fost vindecată prin coasta noului Adam, adică a lui Hristos, care se face răscumpărătoare şi curăţitoare pentru cealaltă coastă. Răscumpărarea şi curăţirea se fac prin sânge şi prin apa curăţitoare (Sfântul Atanasie cel Mare). Astfel, dacă din coasta lui Adam a izvorât stricăciunea, din coasta noului Adam a izvorât viaţa (Sfântul Ioan Gură de Aur). Coasta împunsă arată printre altele că mântuirea nu este oferită numai bărbaţilor, ci şi femeilor, pentru că ele au fost create din coasta bărbatului (Cuviosul Teodor Studitul).

Biserica nu este o organizaţie religioasă, ci este Trupul slăvit al lui Hristos. În Biserică există două mari taine, simbolizate prin sânge şi prin apă. Acestea sunt Botezul şi Sfânta Împărtăşanie. Prin sfântul Botez firea omului se curăţă şi chipul său se spală, iar prin Sfânta Împărtăşanie omul dobândeşte viaţă. Din acest punct de vedere, Crucea este Învierea şi Viaţa.

De aceea, atunci când, cugetând lumeşte, iudeii L-au provocat pe Hristos să Se coboare de pe Cruce pentru ca ei să creadă că El este Dumnezeu adevărat, Acesta nu a răspuns, pentru că ştia că prin Cruce stăpânirea diavolului avea să fie sfărâmată şi că prin Cruce şi prin Învierea Sa va întemeia Biserica cu tainele sale dătătoare de

lumină. Gândirea şi concepția omenească se caracterizează prin micime. Rămânând pe Cruce, Hristos „a eşuat" după criteriile omeneşti, dar tocmai aceasta a fost marea Sa izbândă.

22

Sfântul Evanghelist Ioan descrie faptele referitoare la pogorârea de pe Cruce a Mântuitorului şi la îngroparea Sa. Hristos a fost îngropat de doi ucenici de-ai Săi, pe nume Iosif din Arimateea şi Nicodim. Primul era „ucenic al lui Iisus, dar într-ascuns, de frica iudeilor", iar al doilea era acela care a venit pentru prima dată la Hristos în timpul nopții. Mai întâi, Iosif din Arimateea i-a cerut lui Pilat să-i dea voie să Îl înmormânteze pe Hristos, după care, cei doi L-au îngropat împreună. Aproape de locul răstignirii era o grădină *şi în grădină un mormânt nou, în care nu mai fusese nimeni îngropat* (Ioan 19, 38-41).

Sfântul imnograf scrie: „Închipuirile îngropării Tale le-ai arătat, înmulțind vedeniile". Tâlcuind acest tropar, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că, prin multele vedenii ale proorocilor Vechiului Testament, Hristos a înfățişat o mulțime de simboluri care au fost preînchipuirea Îngropării Sale. Există multe fapte din Vechiul Testament care arată chipul slăvitei Îngropări a lui Hristos. Sfântul Nicodim le pomeneşte pe cele mai reprezentative, ca de exemplu: şederea lui Iona timp de trei zile în pântecele balenei; cuvântul Proorocului Isaia, care a spus: *din pricina răutății a pierit cel drept. El intră în pace în groapă. Cel care umblă pe calea cea dreaptă...* (Isaia 57, 1-2); învierea mortului care fusese aşezat în mormântul Profetului Elisei; Proorocul Daniel, ce a ieşit nevătămat din groapa leilor, în care fusese aruncat, dar şi profeția lui Iezechiel, care a văzut învierea oaselor moarte şi ale cărui cuvinte referitoare la această vedenie sunt citite atunci când ne întoarcem în Biserică după scoaterea Epitafului.

Aici, trebuie să accentuăm faptul că, fiind Dumnezeu şi având putere asupra morții şi asupra întregii zidiri, Hristos a primit să Se închidă în mormânt pentru că El Însuşi a voit acest lucru. Într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari se cântă: „că de bunăvoie Se pecetluieşte în mormânt Cel ce locuieşte întru înălțime", iar în alt loc, se spune: „iată este socotit între cei morți Cel ce locuieşte în înălțime, şi în

mormânt mic ca un străin este primit". Chiar şi pe cele omeneşti Hristos le săvârşeşte ca un Dumnezeu.

Deşi se afla în mormânt, Trupul lui Hristos unit cu Dumnezeirea era plin de măreţie. Sunt cunoscute cuvintele Patriarhului Iacov care se referă la Hristos: *El a îndoit genunchii şi s-a culcat ca un leu, ca o leoaică... Cine-l va deştepta?* (Facerea 49, 9). Tâlcuind această proorocie, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că leul are măreţie nu numai când este treaz, dar şi când doarme. Acelaşi lucru s-a petrecut şi cu Hristos, Care era plin de măreţie atât înainte de a fi răstignit şi în timpul Răstignirii, cât şi în moarte. Astfel se explică de ce, atunci când Hristos a murit, s-au petrecut toate acele lucruri înspăimântătoare, adică întunericul de pe pământ, cutremurul, crăparea pietrelor, despicarea catapetesmei templului şi învierea sfinţilor, care au intrat în Ierusalim. Imaginea leului simbolizează Dumnezeirea lui Hristos.

Mormântul lui Hristos s-a arătat „comoară sfântă a vieţii", pentru că în el Se afla Însăşi Viaţa. Într-o omilie legată de Îngropare, Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, îşi exprimă mirarea faţă de felul cum a fost cu putinţă ca viaţa să guste moartea, ca Cel neîncăput să încapă în mormânt, ca Cel care nu a părăsit sânul Tatălui să locuiască sub pământ şi să intre în peşteră Cel care a deschis porţile Raiului şi a zdrobit porţile Iadului, lăsând neatinse porţile Fecioarei etc.

Sfântul Atanasie cel Mare numeşte mormântul „loc de înviere", „zămislitor al învierii", „desfiinţarea mormintelor" şi „loc în care viaţa se naşte pentru cei ce nu au avut-o". Acest mormânt trebuia să fie nou din mai multe motive. Principalul motiv a fost acela că trebuia să nu apară nici o confuzie, în sensul de a nu se considera că Învierea lui Hristos s-a datorat prezenţei unei alte persoane care ar fi fost înmormântată mai înainte acolo, dar nici că a înviat altcineva în locul lui Hristos.

Cugetând la mormânt, sfântul imnograf scrie: „Bogat este mormântul, că primind în sine pe Făcătorul ca pe un adormit, s-a arătat dumnezeiască visterie de viaţă, spre mântuirea noastră, a celor ce cântăm: Izbăvitorule, Dumnezeule, bine eşti cuvântat".

23

Prin întruparea şi prin jertfa Sa pe Cruce, Hristos a arătat marea iubire a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc. De aceea El este numit „Mire al Bisericii". Slujbele din primele zile ale Săptămânii Mari se numesc slujbe ale Mirelui. Chiar şi în ceasul în care Hristos este răstignit, preotul intonează: „Cu piroane a fost pironit Mirele Bisericii". Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că Dumnezeu este şi iubire şi iubit, Care atrage către Sine pe cei care îşi deschid inima spre dragoste. Sfântul Ignatie Teoforul Îl numeşte pe Hristos *dragoste*: „dragostea noastră S-a răstignit".

Este interesant să adăugăm în continuare gândul Sfântului Nicolae Cabasila despre marea iubire a lui Hristos pentru om. Aşa cum dragostea îi aduce la extaz pe oamenii care se iubesc, la fel şi dragostea lui Dumnezeu pentru oameni L-a făcut pe Acesta să Se deşerteze pe Sine şi să devină om. Dumnezeu nu S-a limitat la a-i chema la El pe cei care Îl iubesc, ci S-a coborât pe Sine şi a pătimit, cerând în schimb să I se răspundă la sentimente. Cum se explică această golire a lui Hristos în faţa omului?

Cel care iubeşte cu adevărat are două atitudini principale faţă de cel pe care îl iubeşte. În primul rând, el vrea să facă bine celui iubit şi, în doilea rând, vrea să sufere pentru acesta. Cea de-a doua atitudine este cu siguranţă superioară celei dintâi. Dar pentru că era nepătimitor, Dumnezeu nu putea să sufere pentru om. De aceea, El „a lucrat deşertarea" şi a pătimit în trupul Său, arătându-Şi astfel multa Sa iubire de oameni. Însă Hristos face şi ceva mai mult decât aceasta. În vreme ce după Învierea Sa trupul Său este duhovnicesc, cu toate acestea păstrează asupra Sa rănile Crucii şi le socoteşte ca pe o podoabă, le arată şi îngerilor, Se bucură arătând ce a pătimit pentru om. Astfel, nu a lepădat rănile Crucii, ci păstrează semnele junghierii trupului. Nimeni nu a mai dovedit o iubire atât de nebună ca aceea pe care a avut-o Hristos, Care, pe lângă faptul că a primit să fie lovit şi că îi mântuieşte pe cei nemulţumitori, Îşi consideră rănile preţioase. Cu aceste răni, El şade pe tronul împărătesc şi îi cheamă pe toţi pentru a le oferi cununa rănilor Sale. Şi nu numai că Îşi consideră rănile

prețioase, dar Se oferă pe Sine Însuşi, căci prin sfintele Taine, mâinile şi picioarele Sale străpunse devin mâinile şi picioarele noastre.

Această dragoste a lui Dumnezeu – care este esența adevăratei iubiri – este simțită de cei care Îl iubesc pe Hristos din toată inima şi care se curăță pe dinăuntru. Nu este vorba însă despre o stare sentimentală, nici despre o dragoste înfocată, care în fond, este legată de patimă, ci despre o iubire care izvorăşte din nepătimire. Astfel, cuvintele Cuviosului Ignatie Teoforul pe care le-am amintit anterior sunt legate de nepătimire. De aceea, într-o epistolă de-a sa către romani, el a scris: „dragostea noastră se răstigneşte, iar în noi nu este foc de iubire". Prin aceste cuvinte, el vrea să-L mărturisească pe Hristos, pe Care îl iubeşte şi îl numeşte *dragoste*, iar această aplecare spre mărturisire izvorăşte din faptul că în el nu se află iubire pentru cele materiale şi nici pentru lume. Cuviosul Ignatie continuă: „apa vie vorbeşte în mine şi îmi spune dinlăuntrul meu: vino la Tatăl. Din hrana stricăciunii n-am gustat şi nici din plăcerile lumii acesteia". Astfel, cei care se răstignesc sufleteşte şi păşesc spre jertfă şi spre cruce, adică au dorință de a se jertfi, pot simți sau simt dragostea lui Dumnezeu pentru om.

De altfel, aşa cum spune Sfântul Nicolae Cabasila, dragostea este strâns legată de cunoştință. Cu cât un om îl cunoaşte mai bine pe celălalt, cu atât îl iubeşte mai mult. Fiindcă există multe trepte ale cunoştinței, există şi multe trepte ale iubirii. Aşa cum din auz izvorăşte un nivel al cunoştinței, iar din văz un altul, în mod corespunzător vor exista diferite grade şi feluri de iubire. Sfinții simt dragostea lui Dumnezeu şi Îl iubesc pe El cu adevărat.

24

Taina Răstignirii, ca taină a veşnicei iubiri a lui Dumnezeu față de neamul omenesc, a fost pusă în lucrare pe Golgota prin moartea lui Hristos. Însă noi nu trebuie să ne oprim la aspectul exterior şi istoric al acestei teme, deoarece este nevoie să purcedem spre împărtăşirea din taina Răstignirii printr-o viață ascetică trăită în Tainele Bisericii. Aşa cum spune Sfântul Apostol Pavel, prin Botez ne botezăm cu moartea lui Hristos, pentru ca, ieşind din cristelniță, să înviem şi să ne facem

părtaşi ai Învierii Sale. Tocmai de aceea vechile cristelniţe aveau formă de cruce. Trebuie însă ca Tainele să fie săvârşite într-o atmosferă de viaţă ascetică.

Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că toate câte există trebuie să fie răstignite. Aceasta înseamnă că este nevoie să fugim de păcatul cu fapta, la fel cum evreii au fugit din Egipt şi au trecut de cealaltă parte a Mării Roşii; de asemenea, şi gândurile trebuie să fie înmormântate. Cu alte cuvinte, trebuie să ne îngrijim şi de mişcările irascibile ale gândurilor şi ale patimilor. Acest lucru se reuşeşte printr-o viaţă de trezvie şi liniştire. Numai astfel Cuvântul lui Dumnezeu înviază în noi.

Luându-i drept exemplu pe Iosif din Arimateea şi pe Nicodim, care au îngropat Trupul lui Hristos, Sfântul Maxim spune că mormântul împărătesc este fie lumea, fie inima fiecărui credincios[71]. Cei care Îl îngroapă pe Domnul cu cinste trebuie să Îl înfăşoare în pânze, care sunt pricinile şi chipurile virtuţilor, dar şi să-I pună pe faţă mahramă, care este cunoaşterea teologiei, ce trebuie să fie simplă şi fără înflorituri lumeşti. Numai cei care trăiesc prin practică şi prin teorie, ceea ce înseamnă vieţuirea în virtuţi şi în cunoaşterea teologiei, pot să-L vadă pe Hristos înviat, în vreme ce, pentru toţi ceilalţi, care nu trăiesc în modul arătat, Hristos rămâne nevăzut.

Tocmai de aceea am spus mai înainte că împăcarea omului cu Dumnezeu, care s-a săvârşit prin evenimentul istoric al Răstignirii, este diferită de împărtăşirea din taina împăcării, care are loc prin vieţuirea ascetică şi în Tainele Bisericii.

* * *

Patimile şi Răstignirea lui Hristos nu ne sunt oferite pentru a alimenta gândurile şi emoţiile noastre antropocentriste, ci pentru ca să purcedem pe calea renaşterii, a reînnoirii, a slăvirii lui Dumnezeu şi a îndumnezeirii. Însă pentru aceasta, este nevoie de o abordare personală şi existenţială a acestor mari evenimente împărăteşti. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că avem două posibilităţi: una este

71 Prin *lume* şi prin *inimă*, autorul redă cele două modalităţi de manifestare a iubirii, adică iubirea pentru semeni şi iubirea pentru Hristos.

de a-L răstigni din nou pe Hristos, păcătuind cu mădularele noastre, care prin Botez s-au făcut mădularele lui Hristos, iar cealaltă este să ne răstignim noi înşine împreună cu Hristos. În fond, este vorba despre cele două posibilităţi pe care le-au avut tâlharii ce au fost răstigniţi alături de Hristos pe Golgota. Unul dintre ei s-a arătat un adevărat teolog, iar celălalt, un hulitor. Nu este de ajuns ca omul să-L aibă lângă sine pe Hristos răstignit, ci trebuie să se răstignească el însuşi împreună cu Acesta, să alunge *omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui* şi să se îmbrace cu *cel nou care se înnoieşte spre deplină cunoştinţă, după chipul Celui ce l-a zidit* (Col. 3, 9-10).

Octombrie 1994

X
Învierea lui Hristos

Învierea lui Hristos este cel mai mare eveniment din istorie. Este ceea ce diferenţiază creştinismul de orice altă religie. Celelalte religii au capi muritori, în vreme ce Capul Bisericii este Hristos, Care a înviat din morţi. Învierea lui Hristos a însemnat înnoirea firii omeneşti, replămădirea neamului omenesc şi trăirea realităţii eshatologice. Nu putem vorbi despre Înviere în afara Răstignirii, deoarece Răstignirea şi Învierea sunt cei doi poli ai vieţii mântuitoare, aşa cum se cântă în Biserică: „a venit, prin Cruce, bucurie la toată lumea. Totdeauna binecuvântând pe Domnul, lăudăm Învierea Lui", sau: „Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, şi sfântă Învierea Ta o slăvim".

Deoarece Învierea lui Hristos are o mare însemnătate pentru viaţa credinciosului, în Biserică se vorbeşte în permanenţă despre ea. Nu credem în revoluţii sociale, pentru că cel mai mare bine de pe lume a venit prin Înviere, nu prin vreo răzvrătire a maselor. Dacă înţelegem că Învierea este adevărata revoluţie, atunci am aflat adevărul, deoarece prin Învierea lui Hristos omul şi-a recăpătat locul pe care îl avea cândva, urcând chiar şi mai sus. Cuvântul *epanastasi*[72] (*revoluţie*) provine din verbul *epanistimi*[73], însemnând *revenire la starea anterioară*[74]. Îndreptarea şi reaşezarea omului pe locul avut mai înainte s-au făcut prin Învierea lui Hristos.

Sfântul Apostol Pavel spune în mod clar: *Iar dacă Hristos nu a înviat, zadarnică este credinţa voastră* (I Cor. 15, 17). Adevărul şi puterea credinţei se datorează marelui eveniment al Învierii lui Hristos. Fără acest adevăr, creştinii sunt *mai de plâns decât toţi oamenii* (I Cor. 15, 19).

---

[72] În limba greacă: επανάσταση.

[73] În limba greacă: επανίστημι.

[74] În limba română, cuvântul *revoluţie* provine din latinescul *revolutio*, având tot sensul de *revenire la starea anterioară*.

de a-L răstigni din nou pe Hristos, păcătuind cu mădularele noastre, care prin Botez s-au făcut mădularele lui Hristos, iar cealaltă este să ne răstignim noi înşine împreună cu Hristos. În fond, este vorba despre cele două posibilităţi pe care le-au avut tâlharii ce au fost răstigniţi alături de Hristos pe Golgota. Unul dintre ei s-a arătat un adevărat teolog, iar celălalt, un hulitor. Nu este de ajuns ca omul să-L aibă lângă sine pe Hristos răstignit, ci trebuie să se răstignească el însuşi împreună cu Acesta, să alunge *omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui* şi să se îmbrace cu *cel nou care se înnoieşte spre deplină cunoştinţă, după chipul Celui ce l-a zidit* (Col. 3, 9-10).

Octombrie 1994

X
Învierea lui Hristos

Învierea lui Hristos este cel mai mare eveniment din istorie. Este ceea ce diferenţiază creştinismul de orice altă religie. Celelalte religii au capi muritori, în vreme ce Capul Bisericii este Hristos, Care a înviat din morţi. Învierea lui Hristos a însemnat înnoirea firii omeneşti, replămădirea neamului omenesc şi trăirea realităţii eshatologice. Nu putem vorbi despre Înviere în afara Răstignirii, deoarece Răstignirea şi Învierea sunt cei doi poli ai vieţii mântuitoare, aşa cum se cântă în Biserică: „a venit, prin Cruce, bucurie la toată lumea. Totdeauna binecuvântând pe Domnul, lăudăm Învierea Lui", sau: „Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, şi sfântă Învierea Ta o slăvim".

Deoarece Învierea lui Hristos are o mare însemnătate pentru viaţa credinciosului, în Biserică se vorbeşte în permanenţă despre ea. Nu credem în revoluţii sociale, pentru că cel mai mare bine de pe lume a venit prin Înviere, nu prin vreo răzvrătire a maselor. Dacă înţelegem că Învierea este adevărata revoluţie, atunci am aflat adevărul, deoarece prin Învierea lui Hristos omul şi-a recăpătat locul pe care îl avea cândva, urcând chiar şi mai sus. Cuvântul *epanastasi*[72] (*revoluţie*) provine din verbul *epanistimi*[73], însemnând *revenire la starea anterioară*[74]. Îndreptarea şi reaşezarea omului pe locul avut mai înainte s-au făcut prin Învierea lui Hristos.

Sfântul Apostol Pavel spune în mod clar: *Iar dacă Hristos nu a înviat, zadarnică este credinţa voastră* (I Cor. 15, 17). Adevărul şi puterea credinţei se datorează marelui eveniment al Învierii lui Hristos. Fără acest adevăr, creştinii sunt *mai de plâns decât toţi oamenii* (I Cor. 15, 19).

---

72 În limba greacă: επανάσταση.

73 În limba greacă: επανίστημι.

74 În limba română, cuvântul *revoluţie* provine din latinescul *revolutio*, având tot sensul de *revenire la starea anterioară*.

1

Biserica prăznuieşte Învierea lui Hristos începând din momentul pogorârii Sale la Iad, unde a slobozit sufletele drepților Vechiului Testament de sub stăpânirea morții şi a diavolului. Aceasta este rânduiala prăznuirii Învierii în Biserica noastră. Aşa cum observăm din textele liturgice, prăznuirea Învierii începe din Vinerea Mare, o dată cu slujba Utreniei Sâmbetei Mari, atunci când are loc purtarea Epitafului. Omiliile Părinților Bisericii din Vinerea Mare sunt, în realitate, cuvinte purtătoare de lumina biruinței Învierii.

Acest lucru se vede şi din hagiografia Învierii. Biserica a stabilit ca imaginea pogorârii lui Hristos la Iad să fie considerată o adevărată icoană a Învierii Mântuitorului. Desigur, există şi icoane ale Învierii care descriu arătarea lui Hristos către mironosițe şi către ucenici, dar icoana Învierii prin excelență este cea a triumfului asupra morții, care s-a făcut prin pogorârea lui Hristos la Iad, atunci când sufletul Său unit cu Dumnezeirea a purces în lumea întunericului, de unde a eliberat sufletele drepților Vechiului Testament care Îl aşteptau pe Izbăvitor.

Înfățişarea Învierii sub forma pogorârii lui Hristos la Iad are mai multe motivații teologice importante. Prima motivație este legată de faptul că nimeni nu L-a văzut pe Hristos în ceasul în care a înviat, fiindcă El a ieşit din „mormântul închis". Venirea îngerului care a dat piatra la o parte de pe mormânt şi cutremurul s-au făcut doar pentru ca mironosițele să se încredințeze de faptul că Hristos a înviat. A doua motivație se leagă de faptul că Hristos a zdrobit stăpânirea morții şi a diavolului în ceasul în care sufletul Său unit cu Dumnezeirea S-a pogorât la Iad. Cu alte cuvinte, El a biruit moartea prin propria Sa moarte. Astfel, Tradiția ortodoxă vădeşte faptul că, prin moartea lui Hristos, stăpânirea morții a fost zdrobită cu totul. De aceea, în Biserică se intonează: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcând..." Biruința lui Hristos asupra morții a avut loc exact în momentul în care sufletul Său unit cu Dumnezeirea a zdrobit moartea. A treia motivație a unei astfel de reprezentări a Învierii provine din faptul că prin pogorârea Sa la Iad Hristos i-a eliberat pe Adam şi pe Eva de sub stăpânirea morții. Dacă prin căderea lui Adam a căzut

întregul neam omenesc, pentru că Adam a fost părintele din care ne-am tras cu toţii, o dată cu învierea sa am gustat şi noi din fructele învierii şi ale mântuirii. Datorită legăturilor fireşti care există între descendenţi şi ascendenţi, ceea ce s-a petrecut cu protopărintele nostru s-a petrecut cu întreaga fire omenească.

Din aceste motive, cea mai reprezentativă icoană a Învierii este considerată pogorârea lui Hristos la Iad. Aşadar, după cum vom vedea şi în continuare, punctul central al Învierii este omorârea morţii şi izbăvirea de diavol. În Biserică se cântă: „Prăznuim omorârea morţii, sfărâmarea iadului". Izbăvirea de Iad şi desfiinţarea morţii constituie înţelesul adânc al sărbătorii Învierii.

2

Întrebarea care se pune este următoarea: ce înţelegem cu adevărat atunci când vorbim despre Iad şi despre pogorârea lui Hristos acolo? Atât în Vechiul, cât şi în Noul Testament există multe fragmente care se referă la Iad. Nu le voi expune aici pe toate, deoarece scopul meu este înfăţişarea învăţăturii legate de omorârea şi de nimicirea Iadului.

Unul dintre aceste fragmente Îl înfăţişează pe Hristos spunând: *Şi tu, Capernaume: N-ai fost înălţat până la cer? Până la Iad te vei coborî* (Matei 11, 23). În mod vădit, Hristos foloseşte imaginea Iadului în opoziţie cu cerul, care se identifică cu slava Capernaumului, pentru că această cetate s-a învrednicit să Îl vadă pe Dumnezeul-Om Hristos; prin urmare, Iadul înseamnă umilinţa totală a cetăţii şi căderea ei pentru că nu s-a arătat vrednică de această mare cinste.

Cuvântul *Iad* din Noul Testament corespunde cuvântului ebraic *Şeol*, care înseamnă *peşteră*, *prăpastie*, *abis* şi desemnează împărăţia întunecoasă şi nevăzută a morţilor, adică locul unde se află sufletele celor plecaţi din această lume.

Cuvântul *Hades* (*Iad*) provine din mitologia grecească. Hades este „fiul lui Cronos şi al Rheei, frate al lui Zeus, al lui Poseidon, al Herei, al Hestiei şi al lui Demeter". Hades a participat la lupta Titanilor, purtând un coif din piele de câine, care l-a făcut nevăzut pentru ceilalţi zei, iar acest lucru a contribuit la victoria zeilor. La împărţirea lumii prin

tragere la sorți, Hades a primit stăpânirea asupra lumii subpământene a morților, unde era întuneric gros. Hades a rămas acolo și nu a mai ieșit decât o singură dată, atunci când a răpit-o pe Persefona, fiica lui Demeter, și îi primește la el pe morți, luându-i sub stăpânirea sa.

Firește, atât în Vechiul, cât și în Noul Testament, aceste teorii despre Iad nu sunt acceptate. Iadul nu este un anume zeu care are stăpânire asupra sufletelor morților și care, așa cum se credea în vechea Eladă, putea fi uneori și bun, ci este împărăția și puterea morții și a diavolului. În Vechiul Testament, Iadul este considerat un loc anume, aflat în cele mai de jos ale pământului, în acord cu concepțiile acelei epoci, potrivit cărora Pământul este la mijloc, Cerul este deasupra pământului, iar Iadul se găsește în tenebrele de sub pământ. Desigur, aceste lucruri trebuie înțelese în mod simbolic. Datorită faptului că sufletele nu sunt materiale, ci sunt fără materie, nu putem considera că Iadul este un loc anume.

Astfel, în Sfânta Scriptură, imaginea Iadului este folosită simbolic pentru a desemna stăpânirea morții și a diavolului. Sfântul Apostol Pavel spune: *Deci, de vreme ce pruncii s-au făcut părtași sângelui și trupului, în același fel și El S-a împărtășit de acestea, ca să surpe prin moartea Sa pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul, și să izbăvească pe acei pe care frica morții îi ținea în robie toată viața* (Evrei 2, 14-15). Cu alte cuvinte, stăpânirea morții se identifică cu puterea diavolului.

Așadar, în Tradiția ortodoxă, Iadul nu este considerat un loc anume, ci este reprezentat de stăpânirea morții și a diavolului. De aceea spunem că sufletele oamenilor care se află sub puterea diavolului și a morții se află în Iad. Între aceste coordonate trebuie analizată învățătura Bisericii despre pogorârea lui Hristos la Iad. Hristos a primit moartea și a intrat în împărăția morții, făcând-o pe aceasta cu totul fără vlagă și fără putere și dând fiecărui om posibilitatea ca, prin puterea lui Dumnezeu, să poată fugi de împărăția și de stăpânirea morții și a diavolului.

3

Epistola Sobornicească a Sfântului Apostol Petru ne dă mărturie despre pogorârea lui Hristos la Iad: *Pentru că şi Hristos a suferit odată moartea pentru păcatele noastre, El, Cel drept, pentru cei nedrepţi, ca să ne aducă pe noi la Dumnezeu, omorât fiind cu trupul, dar viu făcut în duh, întru care S-a pogorât şi a propovăduit şi duhurilor ţinute în închisoare...* (I Petru 3, 18-19). Aşadar, prin Dumnezeirea Sa, Hristos a coborât în închisoarea duhurilor, adică a sufletelor, unde a propovăduit pocăinţa. Acelaşi lucru se spune şi într-un alt loc din Epistolă: *Că spre aceasta s-a binevestit morţilor, ca să fie judecaţi ca oamenii, după trup, dar să vieze, după Dumnezeu, cu duhul* (I Petru 4, 6).

În Tradiţia Bisericii, se vorbeşte mult despre pogorârea lui Hristos la Iad, în sensul pătrunderii Sale în împărăţia morţii. Troparele care se cântă la Vecernia Paştelui sunt cutremurătoare. Ele încep astfel: „astăzi Iadul strigă suspinând". Aşadar, Iadul se tânguieşte. În aceste tropare se mai spune printre altele că puterea Iadului a fost nimicită pentru că Hristos i-a eliberat pe toţi cei care fuseseră de veacuri sub stăpânirea sa. Grăitoare sunt în acest sens cuvintele: „Zdrobitu-s-a stăpânirea mea, Păstorul S-a răstignit şi pe Adam l-a înviat. De cei peste care eram împărat sunt lipsit, şi pe care i-am înghiţit, puternic fiind, pe toţi i-am vărsat. Deşertat-a mormintele Cel ce a fost răstignit; slăbit-a puterea morţii".

Deosebit de important pentru înţelegerea acestor fapte este cuvântul de învăţătură al Sfântului Ioan Gură de Aur care se rosteşte în timpul sfintei Liturghii din Duminica Paştelui. Printre altele, în acest cuvânt se spune că, atunci când l-a întâlnit pe Hristos, Iadul „s-a amărât... s-a stricat... a fost batjocorit... a fost omorât... s-a surpat... a fost legat". În continuare, se adaugă că, prin moartea lui Hristos pe Cruce, Iadul a răpit un trup muritor, dar s-a aflat dintr-o dată în faţa lui Dumnezeu; a înghiţit pământ-ţărână, dar a primit cerul în pântece; a luat ceea ce a văzut, adică trupul omenesc şi firea omenească, dar a fost biruit de ceea ce nu vedea, adică de Dumnezeire.

Sfântul Ioan Damaschin expune învăţătura Bisericii despre pogorârea lui Hristos la Iad într-un tropar din canonul Paştelui. Vom prezenta în întregime acest tropar, deoarece este foarte cunoscut: „Pogorâtu-Te-ai în cele mai de jos ale pământului şi ai sfărâmat încuietorile cele veşnice, care ţineau pe cei legaţi, Hristoase; iar a treia zi, ca şi Iona din chit, ai înviat din mormânt".

În cadrul unei omilii prin care tâlcuieşte un psalm al lui David ce se referă la acest subiect (Ps. 23, 7-10), Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, face o descriere minunată a pogorârii lui Hristos la Iad şi a tuturor lucrurilor care s-au petrecut în acest răstimp. În cuvinte expresive, el spune că Hristos S-a pogorât la Iad „ca un Dumnezeu, ca un războinic... ca un împărat", însoţit nu de douăsprezece cete de îngeri, ci de mii de mii şi de milioane de milioane de îngeri. Înainte ca Hristos să ajungă în locaşurile necercetate de lumina soarelui ale Iadului, a coborât acolo Arhanghelul Gavriil ca să vestească tuturor sosirea lui Hristos, aşa cum tot el vestise odinioară şi Fecioarei Maria zămislirea Mântuitorului în pântecele ei. Arhanghelul Gavriil a spus: *Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre.* După aceea a grăit Arhanghelul Mihail: *...şi vă ridicaţi porţile cele veşnice.* Puterile îngereşti au strigat: *daţi-vă la o parte străjeri ai răului,* iar stăpâniile: *sfărâmaţi-vă lanţuri care nu aţi fost nicicând dezlegate... Înfricoşaţi-vă tirani şi călcători de lege.* Apoi a venit Hristos şi a semănat frică, tulburare şi groază. Atunci, stăpânitorii Iadului au întrebat cu glas mare: *cine este acesta Împăratul slavei?* Iar puterile cerului au răspuns: *Domnul cel tare şi puternic, Domnul cel tare în război... Domnul puterilor, Acesta este Împăratul slavei* (Ps. 23, 7-10).

În continuare, Sfântul Epifanie face o descriere minunată a convorbirii lui Hristos cu Adam. Adam a auzit paşii lui Hristos, Care Se apropia, aşa cum i-a auzit cândva şi în Rai, după căderea în păcat. Odinioară, a simţit frică, însă acum, simte bucurie şi desfătare. Cuprins de pocăinţă, Adam a strigat tuturor sufletelor: „Domnul meu să fie cu voi cu toţi", iar Hristos a răspuns: „Şi cu duhul tău". După aceea, Hristos l-a prins de mână, l-a înviat şi i-a spus tot ce făcuse pentru mântuirea lui şi a întregului neam omenesc.

4

Din tot ceea ce am spus până, putem să înțelegem scopul pogorârii lui Hristos la Iad. Adevărul este că Hristos a intrat în împărăția diavolului pentru a o duce la pieire. În continuare, vom analiza mai amănunțit motivele pentru care Mântuitorul a mers în Iad.

În primul rând, așa cum am mai spus, pogorârea la Iad a fost făcută cu scopul de a zdrobi porțile împărăției întunericului, adică de a pune capăt morții și stăpânirii diavolului. Acest lucru fusese proorocit încă din Vechiul Testament. Profetul David a spus: *a sfărâmat porți de aramă și zăvoare de fier a frânt* (Ps. 106, 16). De asemenea, Profetul Isaia s-a făcut și el purtător al cuvântului lui Dumnezeu: *Eu voi merge înaintea ta și drumurile cele muntoase le voi netezi, voi zdrobi porțile cele de aramă și zăvoarele cele de fier le voi sfărâma* (Isaia 45, 2). Tâlcuind aceste fragmente, Sfântul Ioan Gură de Aur notează că Dumnezeu nu a spus că va deschide porțile de aramă, ci a făgăduit că le va zdrobi, pentru a se pierde cu totul închisoarea sufletelor; în egală măsură, El nu a spus că va deschide zăvoarele, ci le va sfărâma, pentru ca închisoarea să rămână neputincioasă, deoarece nimeni nu poate fi ținut acolo unde nu este ușă sau zăvor. Atunci când Hristos nimicește ceva, nimeni nu poate să facă acel lucru la loc.

În al doilea rând, Hristos S-a pogorât la Iad pentru a-l prinde și a-l supune pe Diavol, care până atunci era stăpânul morții și al Iadului. De altfel, Însuși Hristos a propovăduit în timpul vieții Sale că nimeni nu poate să intre în casa celui tare ca să-i jefuiască lucrurile și să-i prade avuția dacă mai întâi nu l-a legat pe cel tare (Matei 12, 29). Așadar, prin pogorârea Sa la Iad, Hristos l-a legat pe Diavol, ceea ce înseamnă că acesta nu mai are nici o putere asupra oamenilor.

În al treilea rând, Hristos S-a pogorât la Iad pentru a umple totul cu lumina Sa. Sfântul Apostol Pavel învață același lucru atunci când spune: *Iar aceea că „S-a suit" ce înseamnă decât că S-a pogorât în cele mai de jos ale pământului? Cel ce S-a pogorât, Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple* (Efes. 4, 9). Astfel, pogorârea în cele mai de jos ale pământului s-a făcut pentru ca

toate să se umple de lumina lui Hristos şi, în esenţă, pentru ca împărăţia morţii să se piardă. Desigur, trebuie făcută distincţie între harul lui Dumnezeu care le plineşte (*le umple*) pe toate şi harul îndumnezeitor al lui Dumnezeu, din care se împărtăşesc numai cei îndumnezeiţi. Sfântul Grigorie Teologul afirmă că, dacă toate s-au umplut de slava lui Dumnezeu, înseamnă în mod sigur că existau închinători ai lui Dumnezeu atât pe pământ, cât şi în împărăţia morţilor. Acesta este sensul troparului Bisericii, care spune: „Ca să umpli toate de slava Ta, Te-ai pogorât în cele de dedesubtul pământului". Sfântul Ioan Damaschin cântă cu glas de biruinţă: „Acum toate s-au umplut de lumină: şi cerul şi pământul şi cele de dedesubt. Deci să prăznuiască toată făptura Învierea lui Hristos, întru Care s-a întărit".

În al patrulea rând, Hristos S-a pogorât la Iad pentru ca şi acolo să aibă loc cele ce se petrecuseră pe pământ. Pe pământ, Hristos a binevestit pacea, i-a iertat pe cei păcătoşi, a dat orbilor lumina ochilor şi S-a făcut pricină de mântuire pentru cei care au crezut, dar şi mustrare a necredinţei pentru cei necredincioşi. Aceleaşi lucruri trebuiau să se petreacă şi în Iad, unde se aflau sufletele celor care muriseră, astfel încât întreaga fire omenească, adică întreaga omenire, să audă vestea de mântuire adusă de Hristos. După ce a răsărit soarele dreptăţii pentru cei care trăiau pe pământ, trebuia să strălucească lumina lui Dumnezeu şi pentru cei ce locuiau în întuneric şi în umbra morţii (Sfântul Ioan Damaschin).

5

Analizând pogorârea lui Hristos la Iad, trebuie să răspundem la două întrebări interesante. Prima întrebare este: de vreme ce Hristos a mers la Iad numai cu sufletul, cum de Iadul a recunoscut rănile de pe Trupul Său? Iar a doua întrebare este: s-au mântuit toţi cei care erau prizonieri ai morţii în Iad?

Răspunsul la prima întrebare nu trebuie să aibă caracter scolastic, ci teologic, dar mai ales antropologic. El are legătură cu faptul că Hristos a luat atât trup, cât şi suflet, fiind om întreg şi desăvârşit.

Această întrebare a fost pusă deoarece, într-un tropar din canonul Sâmbetei Mari, se spune că Iadul s-a amărât văzând om muritor care s-a îndumnezeit şi care era plin de rănile Crucii. „Iadul întâmpinându-Te, Cuvinte, s-a amărât văzându-Te om îndumnezeit rănit de bătăi şi Atotputernic; şi de înfricoşătorul Tău chip a rămas fără glas". De aici înțelegem că, deşi era plin de răni, Hristos era atotputernic.

Se ştie faptul că la Iad s-a pogorât sufletul lui Hristos unit cu Dumnezeirea, în vreme ce trupul unit cu Dumnezeirea a rămas în mormânt. Prin urmare, rănile pe care Hristos le avea în Iad erau fie răni ale sufletului, fie ale Dumnezeirii. Cea de-a doua variantă se exclude, drept care trebuie spus că rănile erau ale sufletului. Dar cum se putea ca rănile trupului care s-au făcut pe Cruce să fie considerate şi răni ale sufletului?

Într-o analiză anterioară, am spus că, în timpul Patimilor, atunci când trupul pătimea, Dumnezeirea nu pătimea împreună cu trupul, rămânând nepătimitoare. Dar împreună cu trupul, pătimea şi sufletul lui Hristos. Sfântul Nicodim Aghioritul explică faptul că unele energii ale sufletului lucrează fără participarea trupului, ca de exemplu, mintea, rațiunea, judecata, care acționează atunci când trupul se linişteşte, în vreme ce alte energii ale sufletului, aşa cum sunt imaginația şi simțirea, nu lucrează fără participarea trupului. Astfel, atunci când trupul lui Hristos era biciuit, semnele şi imaginile transfigurate[75] ale biciuirilor şi ale patimilor se imprimau şi în sufletul lui Hristos. Prin urmare, semnele de pe trup s-au imprimat şi pe suflet, şi aceasta este ceea ce a văzut Iadul.

De altfel, acelaşi lucru se petrece şi cu sufletele oamenilor. Sfântul Vasile cel Mare spune că oamenii care au săvârşit lucruri rele şi viclene vor învia spre osândire şi spre ruşine căci „vor purta în ei ruşinea şi semnele păcatelor".

Cu adevărat, această ruşine este mai îngrozitoare decât întunericul şi decât focul cel veşnic căci, aşa cum afirmă Sfântul Vasile cel Mare, aceşti oameni vor păstra pentru vecie în memoria sufletului semnele păcatului pe care l-au săvârşit cu trupul, ca o vopsea care nu se mai ia niciodată. Poate că în acest fel putem să înțelegem cum de

75 Transformate din imagini (amprente) materiale în imagini (amprente) spirituale.

bogatul din parabola lui Hristos a văzut şi a recunoscut sufletul lui Lazăr.

În legătură cu cea de-a d o u a întrebare, trebuie să spunem că, prin pogorârea lui Hristos la Iad, nu s-au mântuit toţi cei ce se găseau acolo, ci numai drepţii, adică numai cei care ajunseseră la diferite trepte ale îndumnezeirii. Sfântul Epifanie spune că nu s-au mântuit toţi oamenii care se aflau în Iad, ci numai cei care au crezut. Aceste cuvinte trebuie interpretate în sensul că L-au recunoscut pe Hristos numai cei care, atâta vreme cât au fost în viaţă, au avut comuniune cu Dumnezeu Cuvântul neîntrupat.

Din alte învăţături ale Sfintei Scripturi şi din Tradiţia patristică, ştim că şi oamenii Vechiului Testament au avut parte de iluminare şi de îndumnezeire, pentru că s-au învrednicit să-L vadă pe Cuvântul neîntrupat, cu diferenţa că moartea nu fusese încă biruită şi de aceea, ei mergeau în Iad. Însă, prin pogorârea Sa la Iad, Hristos a sfărâmat stăpânirea morţii, iar cei care aveau comuniune cu El au crezut că El este puternic şi stăpânitor şi mântuitorul oamenilor şi, astfel, au fost eliberaţi.

6

În Sâmbăta Mare, sufletul lui Hristos unit cu Dumnezeirea era în Iad, iar trupul unit cu Dumnezeirea se afla în mormânt. Pentru că în acest fel s-a biruit stăpânirea diavolului şi a morţii, Sâmbăta de dinaintea Învierii este considerată de Biserica Ortodoxă o zi mare, ea fiind în strânsă legătură cu Duminica ce a urmat.

În textele liturgice, Sâmbăta Mare, în care Hristos S-a odihnit după toate câte săvârşise pentru mântuirea omului, este corelată cu cea de-a şaptea zi a creaţiei, în care, după zidirea lumii şi a omului, Dumnezeu „S-a odihnit de toate lucrurile Sale". De aceea, se cântă: „acesta este Sâmbăta cea prea binecuvântată".

În cartea Facerii vedem că după ce a creat lumea întreagă şi l-a zidit pe om în şase zile, în cea de-a şaptea zi, Dumnezeu S-a odihnit de tot ce făcuse. Moise scrie: *Şi a binecuvântat Dumnezeu ziua a şaptea şi a sfinţit-o, pentru că într-însa S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut şi le-a pus în rânduială* (Facerea 2, 3).

Din acest motiv, Moise a stabilit ca cea de-a şaptea zi – adică sâmbăta, care se tâlcuieşte *odihnă* – să fie pentru iudei zi de odihnă, închinată slăvirii lui Dumnezeu şi închinăciunii. Porunca a fost limpede: *În ziua întâi să aveți adunare sfântă, în ziua a şaptea iar adunare sfântă; şi în acele zile să nu faceți nici un fel de lucru, decât numai cele ce trebuie fiecăruia de mâncat, numai acelea să vi le faceți* (Ieşirea 12, 16).

Există o tâlcuire care spune că porunca odihnei din ziua de sâmbătă a fost dată de Dumnezeu mai ales cu referire la rezidirea şi reînnoirea omului care urma să aibă loc prin jertfa şi prin moartea lui Hristos pe Cruce, prin pogorârea Sa la Iad şi prin omorârea păcatului şi a morții (Iosif Kalothetis). Cu toate acestea, trebuie subliniat faptul că, deşi începutul rezidirii şi al reînnoirii a fost în ziua Sâmbetei Mari, în mod cert, renaşterea a început cu adevărat în ziua de Duminică, atunci când Hristos a ieşit cu trupul din mormânt (Sfântul Nicodim Aghioritul). De aceea, chiar dacă cinstim ziua de sâmbătă, cinstim mai mult duminica, pe care, mai întâi de toate, o considerăm ziua rezidirii şi a reînnoirii. Cu toate acestea, prețuim şi ziua de sâmbătă, după cuvântul Sfântului Gherman, Patriarhul Constantinopolului: „Cinstită este această sâmbătă, ca zi a rezidirii noastre".

În Tradiția ortodoxă, cinstirea sâmbetei mai are şi o altă însemnătate. În esență, sâmbăta este legată de odihna omului, de isihasm, adică de aşa-numita linişte sfântă, cu tot ceea ce înseamnă ea. După ce spune că cinstirea sâmbetei este necesară pentru poporul lui Dumnezeu, Sfântul Apostol Pavel recomandă: *să ne silim, deci, să intrăm în acea odihnă* (Evrei 4, 11). Sfântul Grigorie Palama afirmă că, atunci când omul îndepărtează din mintea sa orice gând şi când, cu răbdare şi cu rugăciune neîntreruptă, gândul său se întoarce în inimă, el intră în sfânta odihnă, adică în vederea de Dumnezeu şi în contemplarea Lui.

Această odihnă, acest isihasm, nu este o inerție, ci o adevărată mişcare. Chiar dacă S-a odihnit în cea de-a şaptea zi, Dumnezeu nu S-a oprit din a conduce lumea cu energia Sa necreată. Acest lucru este valabil şi pentru om, care, atunci când se află în stare de vedere duhovnicească, săvârşeşte cea mai înaltă lucrare, pentru că se uneşte cu Dumnezeu şi ajunge să iubească ceea ce iubeşte şi Dumnezeu. De aceea, spunem că omul poate să trăiască Învierea lui Hristos prin propria sa odihnă, adică printr-un mod de viață isihast. Cu cât omul

gustă mai mult din sfânta Sâmbătă, adică din sfânta odihnă, cu atât mai intens trăieşte momentul Învierii. Urarea „Învierea cu bucurie”[76] ar trebui să fie însoţită şi urmată de urarea „odihnă cu bucurie”.

7

Într-un anumit moment, vorbind în parabole, Hristos S-a referit la Învierea Sa din morţi de după trei zile, spunând: *Dărâmaţi templul acesta şi în trei zile îl voi ridica.* Iudeii au crezut că vorbea despre templul lui Solomon, pentru înălţarea căruia a fost nevoie de patruzeci şi şase de ani, dar *El vorbea despre templul trupului Său.* Chiar şi ucenicii au înţeles acest lucru abia după Învierea Sa (Ioan 2, 19-22).

Cu alte prilejuri, Hristos a vorbit fără ascunzişuri despre Învierea Sa cea de-a treia zi: *Şi a început să-i înveţe că Fiul Omului trebuie să pătimească multe şi să fie defăimat de bătrâni, de arhierei şi de cărturari şi să fie omorât, iar după trei zile să învieze* (Marcu 8, 31). Atât de mult se răspândise această învăţătură, încât cei care se aflau pe Golgota în ceasul jertfei de pe Cruce, Îl huleau spunând: *Tu, Cel ce dărâmi templul şi în trei zile îl zideşti, mântuieşte-Te pe Tine Însuţi* (Matei 27, 40). De asemenea, arhiereii şi fariseii i-au cerut lui Pilat să păzească mormântul, pentru că şi-au adus aminte că, atunci când trăia, Hristos spusese: *După trei zile Mă voi scula* (Matei 27, 63).

Cu toţii spunem că Hristos a înviat din morţi după trei zile. Desigur, atunci când vorbim despre Înviere, nu înţelegem că a înviat Dumnezeirea, ci că sufletul, care se despărţise de trup fără a fi separat de Dumnezeire, a revenit în trup, şi astfel Hristos a ieşit din mormânt. Apare însă o problemă în legătură cu cele trei zile. De când începe numărătoarea lor şi cum sunt ele socotite, având în vedere faptul că Hristos a murit la ora trei după-amiază în Vinerea Mare şi a înviat în primele ore ale Duminicii?

Sfântul Ioan Damaschin a formulat o tâlcuire potrivit căreia, cu adevărat, Hristos a stat în mormânt timp de trei zile şi trei nopţi. Analizând faptele legate de Răstignire, el spune că, în Vechiul

---

[76] Urare care se rosteşte în Grecia în preajma şi în timpul sărbătorii Paştelui. În limba română, corespunde urării „Paşte fericit”.

Testament, Dumnezeu a numit întunericul noapte şi lumina zi. Aşadar, întunericul care s-a aşternut peste toate în timpul Răstignirii, de la ora douăsprezece şi până la ora trei după-amiază, este considerat noapte, fiindcă soarele nu s-a întunecat din cauza vreunui nor care ar fi acoperit raza solară. Întunericul a căzut pe tot pământul pentru că a lipsit energia generatoare de lumină ce izvorăşte din corpul solar. De la ora trei şi până la apusul firesc al soarelui, a fost zi. În continuare, a fost noaptea de vineri spre sâmbătă, care se socoteşte ca fiind cea de-a doua noapte, iar sâmbătă este cea de-a doua zi. În fine, noaptea de sâmbătă este a treia noapte, iar începutul zilei de duminică, în care a înviat Hristos, este socotit ziua a treia.

Sfântul Mucenic Anastasie Sinaitul alcătuieşte o altă tâlcuire, care se încadrează aproximativ între aceleaşi coordonate. El spune că, în Vechiul Testament, ziua este socotită împreună cu seara. În cartea Facerii, este scris: *Şi a fost seară şi a fost dimineaţă: ziua întâi* (Facerea 1, 5). De asemenea, o parte este considerată ca întreg.

Prin urmare, după spusele Sfântului Anastasie, ora la care Hristos a murit este parte a zilei de vineri, care a început joi după-amiază şi se încadrează în prima zi. Seara de vineri şi ziua de sâmbătă sunt considerate ca fiind cea de-a doua zi, iar seara de sâmbătă până în zorii zilei de duminică, atunci când Hristos a înviat, sunt socotite a treia zi, pentru că includ o parte din ziua de duminică.

Personal, consider că interpretarea Sfântului Ioan Damaschin este mai veridică, fără însă a exclude interpretarea Sfântului Anastasie. Cert este că Hristos a stat în mormânt trei zile şi trei nopţi.

Este important şi motivul pentru care Hristos a înviat după trei zile, nu la un interval mai scurt sau mai lung de timp. Hristos ar fi putut să învieze imediat după moartea Sa pe Cruce, dar a înviat după trei zile pentru a se adeveri taina morţii, care în alte condiţii ar fi putut fi pusă la îndoială. De asemenea, nu a rămas în mormânt o vreme mai îndelungată pentru că, dacă ar fi trecut mai mult timp, taina Învierii ar fi putut provoca neorânduială, deoarece, cu cât întârzia mai mult, cu atât ar fi pricinuit mai multe probleme şi întrebări iudeilor şi ucenicilor (Macarie Hrisochefalul). De aceea, intervalul de trei zile a fost cel mai potrivit pentru ca nici taina morţii să nu fie pusă a îndoială, şi nici taina Învierii lui Hristos să nu stârnească împotriviri.

gustă mai mult din sfânta Sâmbătă, adică din sfânta odihnă, cu atât mai intens trăieşte momentul Învierii. Urarea „Învierea cu bucurie"[76] ar trebui să fie însoţită şi urmată de urarea „odihnă cu bucurie".

7

Într-un anumit moment, vorbind în parabole, Hristos S-a referit la Învierea Sa din morţi de după trei zile, spunând: *Dărâmaţi templul acesta şi în trei zile îl voi ridica.* Iudeii au crezut că vorbea despre templul lui Solomon, pentru înălţarea căruia a fost nevoie de patruzeci şi şase de ani, dar *El vorbea despre templul trupului Său.* Chiar şi ucenicii au înţeles acest lucru abia după Învierea Sa (Ioan 2, 19-22).

Cu alte prilejuri, Hristos a vorbit fără ascunzişuri despre Învierea Sa cea de-a treia zi: *Şi a început să-i înveţe că Fiul Omului trebuie să pătimească multe şi să fie defăimat de bătrâni, de arhierei şi de cărturari şi să fie omorât, iar după trei zile să învieze* (Marcu 8, 31). Atât de mult se răspândise această învăţătură, încât cei care se aflau pe Golgota în ceasul jertfei de pe Cruce, Îl huleau spunând: *Tu, Cel ce dărâmi templul şi în trei zile îl zideşti, mântuieşte-Te pe Tine Însuţi* (Matei 27, 40). De asemenea, arhiereii şi fariseii i-au cerut lui Pilat să păzească mormântul, pentru că şi-au adus aminte că, atunci când trăia, Hristos spusese: *După trei zile Mă voi scula* (Matei 27, 63).

Cu toţii spunem că Hristos a înviat din morţi după trei zile. Desigur, atunci când vorbim despre Înviere, nu înţelegem că a înviat Dumnezeirea, ci că sufletul, care se despărţise de trup fără a fi separat de Dumnezeire, a revenit în trup, şi astfel Hristos a ieşit din mormânt. Apare însă o problemă în legătură cu cele trei zile. De când începe numărătoarea lor şi cum sunt ele socotite, având în vedere faptul că Hristos a murit la ora trei după-amiază în Vinerea Mare şi a înviat în primele ore ale Duminicii?

Sfântul Ioan Damaschin a formulat o tâlcuire potrivit căreia, cu adevărat, Hristos a stat în mormânt timp de trei zile şi trei nopţi. Analizând faptele legate de Răstignire, el spune că, în Vechiul

---

[76] Urare care se rosteşte în Grecia în preajma şi în timpul sărbătorii Paştelui. În limba română, corespunde urării „Paşte fericit".

Testament, Dumnezeu a numit întunericul noapte şi lumina zi. Aşadar, întunericul care s-a aşternut peste toate în timpul Răstignirii, de la ora douăsprezece şi până la ora trei după-amiază, este considerat noapte, fiindcă soarele nu s-a întunecat din cauza vreunui nor care ar fi acoperit raza solară. Întunericul a căzut pe tot pământul pentru că a lipsit energia generatoare de lumină ce izvorăşte din corpul solar. De la ora trei şi până la apusul firesc al soarelui, a fost zi. În continuare, a fost noaptea de vineri spre sâmbătă, care se socoteşte ca fiind cea de-a doua noapte, iar sâmbătă este cea de-a doua zi. În fine, noaptea de sâmbătă este a treia noapte, iar începutul zilei de duminică, în care a înviat Hristos, este socotit ziua a treia.

Sfântul Mucenic Anastasie Sinaitul alcătuieşte o altă tâlcuire, care se încadrează aproximativ între aceleaşi coordonate. El spune că, în Vechiul Testament, ziua este socotită împreună cu seara. În cartea Facerii, este scris: *Şi a fost seară şi a fost dimineaţă: ziua întâi* (Facerea 1, 5). De asemenea, o parte este considerată ca întreg.

Prin urmare, după spusele Sfântului Anastasie, ora la care Hristos a murit este parte a zilei de vineri, care a început joi după-amiază şi se încadrează în prima zi. Seara de vineri şi ziua de sâmbătă sunt considerate ca fiind cea de-a doua zi, iar seara de sâmbătă până în zorii zilei de duminică, atunci când Hristos a înviat, sunt socotite a treia zi, pentru că includ o parte din ziua de duminică.

Personal, consider că interpretarea Sfântului Ioan Damaschin este mai veridică, fără însă a exclude interpretarea Sfântului Anastasie. Cert este că Hristos a stat în mormânt trei zile şi trei nopţi.

Este important şi motivul pentru care Hristos a înviat după trei zile, nu la un interval mai scurt sau mai lung de timp. Hristos ar fi putut să învieze imediat după moartea Sa pe Cruce, dar a înviat după trei zile pentru a se adeveri taina morţii, care în alte condiţii ar fi putut fi pusă la îndoială. De asemenea, nu a rămas în mormânt o vreme mai îndelungată pentru că, dacă ar fi trecut mai mult timp, taina Învierii ar fi putut provoca neorânduială, deoarece, cu cât întârzia mai mult, cu atât ar fi pricinuit mai multe probleme şi întrebări iudeilor şi ucenicilor (Macarie Hrisochefalul). De aceea, intervalul de trei zile a fost cel mai potrivit pentru ca nici taina morţii să nu fie pusă a îndoială, şi nici taina Învierii lui Hristos să nu stârnească împotriviri.

Hristos a înviat în primele ore ale duminicii. Nu cunoaştem timpul exact când a avut loc Învierea Sa, pentru că nimeni nu L-a văzut în acel ceas. Faptul a fost constatat dis-de-dimineaţă, pe când era încă întuneric, de femeile mironosiţe care mergeau la mormânt ca să ungă trupul lui Hristos cu miresme. Aşadar, duminica, adică prima zi din săptămână, este ziua Învierii lui Hristos. Dacă sâmbăta Hristos a biruit stăpânirea morţii, duminica a făcut cunoscută tuturor Învierea Sa şi faptul că El este biruitorul morţii şi al diavolului.

Duminica este prima zi din săptămână[77], începând de la care se numără toate celelalte zile, dar şi a opta zi, pentru că se găseşte la sfârşitul perioadei unei săptămâni, adică după sâmbătă. În Vechiul Testament este considerată o zi importantă, pe de o parte pentru că este prima zi a zidirii lumii, în care s-a făcut lumina, iar pe de altă parte pentru că este considerată sfântă, după porunca: *Şapte zile să aduceţi jertfă Domnului şi în ziua a opta va fi adunare sfântă; să aduceţi arderi de tot Domnului* (Leviticul 23, 36).

Cea dintâi zi nu este numită de Moise *prima zi*, ci *ziua una*[78]. Tâlcuind acest fapt, Sfântul Vasile cel Mare spune că sfânta Duminică în care a înviat Hristos este numită *ziua una*[79] pentru a ne îndrepta nouă atenţia înspre veacul ce va să fie. Acum, duminica este preînchipuirea veacului ce va să fie, însă atunci, va fi cu adevărat cel de-al optulea veac. Dacă ne gândim că ciclul săptămânii simbolizează

---

[77] În Vechiul Testament, ziua cinstită îndeosebi de iudei ca fiind cea de-a şaptea zi a săptămânii – ziua în care Dumnezeu S-a odihnit după facerea lumii – era sâmbăta şi, drept urmare, duminica era considerată prima zi a săptămânii. Creştinii au înlocuit cinstirea zilei de sâmbătă cu cinstirea duminicii mai ales pentru că Hristos a înviat în zi de duminică. Acest lucru nu a schimbat însă numerotarea zilelor săptămânii, pentru că, în continuare, sâmbăta a fost considerată ultima zi a săptămânii, iar duminica prima zi. Acest lucru rezultă şi din denumirea grecească a zilei de luni: *Deutera* – Δευτέρα (*a doua zi*). La români, duminica este considerată ultima zi a săptămânii.

[78] În textul biblic românesc, apare varianta *ziua întâi* (Facerea 1, 5), însă traducerea exactă din Septuaginta este *ziua una*, pentru că nu are numai sensul de *prima zi*, ci şi acela de *o singură zi*, adică *singura zi care există.*

[79] Ibidem.

întreaga durată a vieţii omului, iar duminica este preînchipuirea celui de-al optulea veac ce va să fie, atunci duminica este *ziua una*[80], adică o singură zi. Sfântul Vasile cel Mare spune că duminica este „începutul zilelor" şi „de o vârstă cu lumina".

După cum afirmă Sfântul Grigorie Palama, duminica este considerată cea de-a opta zi şi pentru că în această zi a avut loc Învierea lui Hristos, care este cea de-a opta înviere din istorie. În Vechiul Testament, au avut loc trei învieri (una săvârşită de Profetul Ilie şi două de Elisei), iar în Noul Testament, patru (a fiicei lui Iair, a fiului văduvei din Nain, a lui Lazăr şi a morţilor din Vinerea Mare). Dar cea mai mare înviere este cea de-a opta, adică Învierea lui Hristos. În esenţă, aceasta din urmă nu este numai cea de-a opta înviere, ci şi prima, care este în strânsă legătură cu învierea tuturor morţilor, pe care o aşteptăm.

În zi de duminică, adică în prima zi a creaţiei, s-a făcut lumina. Tot în zi de duminică, adică în prima zi a rezidirii, ni s-a arătat Lumina Învierii, care este una cu Lumina Schimbării la Faţă şi a Cincizecimii. Tot în zi de duminică, firea omenească a lui Hristos a lepădat ce era muritor şi supus pătimirii, aşa cum vom vedea în continuare.

Duminica mai este numită zi sfântă şi aleasă pentru că toate marile evenimente împărăteşti au avut loc în această zi. Sfinţii Părinţi spun că Bunavestire a Maicii Domnului, Naşterea lui Hristos şi Învierea, adică cele mai însemnate evenimente împărăteşti, au avut loc în zi de duminică. Dar şi cea de-a Doua Venire a lui Hristos – ca şi învierea morţilor, desigur – se va petrece tot în această zi (Cuviosul Petru Damaschin). De aceea, creştinii acordă o mare importanţă acestei zile şi se străduiesc să o sfinţească, pentru că venirea neaşteptată a lui Hristos se va face într-o asemenea zi.

Din aceste motive, Sfântul Ioan Damaschin cinsteşte cu osebire sărbătoarea Paştelui: „Această aleasă şi sfântă zi, cea dintâi a săptămânii, împărătească şi doamnă, praznic al praznicelor este şi sărbătoare a sărbătorilor, în care binecuvântăm pe Hristos în veci".

Este emoţionant să ne gândim la faptul că, prin minunatele sale tropare, Biserica prăznuieşte Învierea lui Hristos în fiecare duminică. Astfel, alături de Paştele sărbătorit în fiecare an, există şi Paştele din

80 Ibidem.

fiecare săptămână, adică aşa-zisul Paşte mic, care este ziua luminată a duminicii.

9

Învierea lui Hristos diferă în mod evident de alte învieri din Vechiul sau din Noul Testament prin aceea că, fiind Dumnezeu adevărat, Hristos S-a înviat pe Sine Însuşi, adică firea omenească a fost înviată de firea dumnezeiască datorită unirii ipostatice, în vreme ce toate celelalte învieri s-au făcut prin puterea şi prin harul lui Dumnezeu. S-ar putea spune că, aşa cum Hristos îndumnezeieşte, în vreme ce sfinţii primesc îndumnezeirea, la fel Hristos a înfăptuit Învierea, adică ridicarea Sa din morţi, în vreme ce sfinţii au primit învierea. Verbul *a primi* arată că sfinţii suferă o acţiune exterioară, în vreme ce Hristos este izvor al harului nezidit.

Desigur, în Sfânta Scriptură există unele fragmente în care se vorbeşte despre faptul că Hristos a fost înviat de Dumnezeu Tatăl. Referindu-se la Hristos, într-un cuvânt rostit în ziua Cincizecimii, Sfântul Apostol Petru a spus: *...pe Care Dumnezeu L-a înviat, dezlegând durerile morţii, întrucât nu era cu putinţă ca El să fie ţinut de ea* (Fapte 2, 24). De asemenea, Apostolul Pavel scrie într-una din epistolele sale: *precum Hristos a înviat din morţi, prin slava Tatălui, aşa să umblăm şi noi întru înnoirea vieţii* (Rom. 6, 4). Într-o altă epistolă, el afirmă: *...după lucrarea puterii tăriei Lui (...) Dumnezeu a lucrat-o în Hristos, sculându-L din morţi...* (Efes. 1, 19-20).

Aceste fapte trebuie interpretate în lumina triadologiei, potrivit căreia Persoanele Sfintei Treimi au aceeaşi fiinţă şi aceeaşi energie, diferind numai în ceea ce priveşte ipostasul. Aşadar, nu există o energie[81] a Tatălui, una a Fiului şi una a Duhului Sfânt, pentru că energia Dumnezeului Treimic este unică. Ceea ce vrea Tatăl este voit şi de Fiul şi de Duhul Sfânt, ceea ce vrea Fiul este voit şi de Tatăl şi de Duhul Sfânt şi ceea ce face Duhul Sfânt este voit de Tatăl şi de Fiul. Aşadar, atunci când se spune că Tatăl L-a înviat pe Hristos înseamnă

[81] Cuvântul *energie* trebuie înţeles şi cu sensul de *lucrare*.

că Însuşi Hristos S-a înviat pe Sine, deoarece Tatăl nu face nimic care să nu fie făcut şi de Fiul.

Toate câte sunt ale Tatălui sunt şi ale Fiului, în afară de faptul că Tatăl este nenăscut. Prin urmare, este o lipsă de cucernicie a pune numai pe seama Tatălui ceea ce s-a petrecut cu Fiul. Dar a le pune pe toate pe seama Fiului nu este în afara adevărului, deoarece Fiul este Dumnezeu cu aceeaşi putere ca şi Tatăl şi poate să facă tot ce poate face Tatăl (Zonaras). Aşadar, a spune că Tatăl L-a înviat pe Hristos echivalează cu a spune că Dumnezeul Treimic, adică Dumnezeirea – Care este tot una cu firea dumnezeiască – a înviat firea omenească.

10

După Înviere, Hristos S-a arătat femeilor mironosiţe şi ucenicilor Săi. Unii îşi pun întrebarea de ce anume Hristos nu S-a arătat tuturor oamenilor, dar mai ales celor care L-au răstignit sau celor care I-au negat Învierea, pentru a-i face şi pe aceştia să creadă în El.

Dacă s-ar cunoaşte substanţa teologiei ortodoxe, asemenea întrebări nu ar mai apărea. Arătarea lui Hristos nu se face pentru spectacol sau pentru ca omul să fie forţat să creadă. De fiecare dată, o asemenea apariţie are un anumit scop şi o motivaţie precisă.

Mai întâi, trebuie să notăm faptul că Hristos nu vrea să oblige pe nimeni să creadă. Apoi, arătarea lui Dumnezeu este un moment crucial în viaţa omului. În cealaltă viaţă, la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, cu toţii Îl vor vedea pe Dumnezeu, dar pentru cei care vor fi curăţiţi şi pregătiţi pentru aceasta, El va fi lumină, în vreme ce pentru oamenii necuraţi El va fi iad. Acelaşi lucru s-ar fi putut petrece şi în situaţia de faţă. Aşadar, Dumnezeu S-a ascuns din dragoste de oameni faţă de cei care L-au răstignit sau care n-au crezut în El.

Arătarea lui Hristos în slavă se face numai şi numai pentru a-i îndruma pe oamenii care sunt pregătiţi pentru îndumnezeire şi pentru slăvire. Ucenicii erau pregătiţi şi tocmai de aceea, cu puţin înaintea Patimilor Sale, Hristos le-a spus: *Acum voi sunteţi curaţi pentru cuvântul pe care vi L-am spus* (Ioan 15, 3). Auzind cuvântul lui Dumnezeu vreme de trei ani, iniţiindu-se în tainele Împărăţiei cerurilor şi alungând demonii, ucenicii au parcurs etapa curăţirii lor interioare.

De aceea, ei au fost pregătiți pentru primirea îndumnezeirii și pentru împărtășirea din harul Învierii. Dar, mai mult decât atât, așa cum vom vedea în continuare, și după Înviere Hristos i-a pregătit pentru împărtășirea într-o măsură mult mai mare din îndumnezeire și din vederea de Dumnezeu, care avea să se petreacă în ziua Cincizecimii.

Arătarea lui Hristos către ucenicii Săi nu a fost un fapt care s-a petrecut numai pentru aceștia, deoarece știm că toți cei care trec un anumit prag al vindecării și al curățirii lor personale se învrednicesc să se împărtășească din Înviere și să-L vadă pe Hristos înviat din morți. În această lumină trebuie să înțelegem spusele Sfântului Apostol Pavel, care are certitudinea faptului că și lui i S-a arătat Hristos înviat din morți. *Iar la urma tuturor, ca unui născut înainte de vreme, mi S-a arătat și mie* (I Cor. 15, 8). Se știe că pe vremea Învierii lui Hristos, Sfântul Apostol Pavel era zelot iudeu, el venind la credința în Hristos abia după Cincizecime. Așadar, prin aceste cuvinte, el se referă la o arătare a lui Hristos înviat din morți care s-a petrecut după Înălțarea Sa și după Cincizecime.

Acest fapt ne arată că vederea lui Hristos înviat din morți depinde de starea duhovnicească a omului, exemplele în acest sens continuând de-a lungul întregii istorii a omenirii. Pe parcursul veacurilor, au existat tot timpul martori ai Învierii lui Hristos.

11

În textele Sfintei Scripturi sunt prezentate unsprezece apariții ale lui Hristos înviat din morți, dintre care zece au avut loc în intervalul dintre Înviere și Înălțare, iar una, după Cincizecime. Unele dintre aceste apariții sunt descrise în amănunt, iar altele sunt numai pomenite. Mai trebuie subliniat că nu sunt descrise toate de aceiași Evangheliști, adică nu sunt amintite toate cele unsprezece apariții într-o anumită Evanghelie, ci o parte sunt amintite de către unii Evangheliști, iar cealaltă parte, de alții.

Cu siguranță, au mai existat și alte apariții ale lui Hristos. Acest fapt rezultă din cuvântul Sfântului Evanghelist Luca, ce este cuprins în Faptele Apostolilor: *...cărora S-a și înfățișat pe Sine viu după patima Sa prin multe semne doveditoare, arătându-li-Se timp de patruzeci de*

zile şi vorbind cele despre Împărăţia lui Dumnezeu (Fapte 1, 3). Lucrul acesta era firesc să se întâmple pentru că, pe de o parte, Hristos a vrut să-i mângâie pe ucenici, iar pe de altă parte, a dorit să îi pregătească pentru Înălţarea Sa, dar şi pentru venirea Preasfântului Duh.

Cele unsprezece apariţii ale lui Hristos sunt următoarele:

1. Lui Simon Petru (I Cor. 15, 5; Luca 24, 35).
2. Mariei Magdalena (Marcu 16, 9-11; Ioan 20, 11-18).
3. Femeilor mironosiţe (Matei 28, 9-10).
4. Celor doi ucenici care mergeau spre Emaus (Marcu 16, 12-13; Luca 24, 13-15).
5. Celor zece Apostoli, atunci când Toma nu era de faţă (Marcu 16, 14; Luca 24, 36-43; Ioan 20, 19-25).
6. Celor unsprezece ucenici, atunci când Toma era de faţă (Ioan 20, 26-29).
7. Celor şapte Apostoli, pe Marea Tiberiadei (Ioan 21, 1-23).
8. Celor unsprezece din Galileea (Matei 28, 16).
9. Apostolilor în Betania, atunci când S-a înălţat la cer (Marcu 16, 19-20; Luca 24, 50; Fapte 1, 6-11, I Cor. 15, 7).
10. Lui Iacov, ruda Domnului (I Cor. 15, 7).
11. Sfântului Apostol Pavel (I Cor. 15, 8-9).

Aceste apariţii ale lui Hristos de după Învierea Sa din morţi sunt consemnate în Noul Testament. Există totuşi multe alte exemple de sfinţi care s-au învrednicit să-L vadă ei înşişi pe Hristos. De altfel, Biserica Ortodoxă, care este Trupul înviat al lui Hristos, ne oferă experienţa Învierii. Referindu-se la rugăciunea „Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domnului Iisus, Unuia Celui fără de păcat", Sfântul Simeon Noul Teolog învaţă că, prin această rugăciune, nu ne referim numai la Învierea pe care au văzut-o ucenicii. Cu alte cuvinte, nu este vorba despre o simplă menţiune istorică, ci mai ales despre Învierea, sau mai bine zis, despre Hristos înviat din morţi, pe Care Îl vedem în Biserică. Nu spunem „crezând în Învierea lui Hristos", ci „Învierea lui Hristos văzând". Desigur, sunt mulţi cei care cred în Înviere, dar mai sunt şi alţii, chiar dacă puţini, care Îl văd în tot ceasul pe Hristos înviat, îmbrăcat în lumină „şi strălucind cu strălucirea nestricăciunii şi a Dumnezeirii", căci cu adevărat, Învierea lui Hristos „este învierea celor de pe pământ". Aşadar, unii sunt martori „auditivi"

ai Învierii lui Hristos, iar alții sunt martori „vizuali". Cei din a doua categorie sunt, prin excelență, martorii Învierii lui Hristos.

În continuare, vom analiza unele aspecte referitoare la aparițiile lui Hristos de după Învierea Sa, mai ales la cele care au o mai mare legătură cu temele hristologice pe care le dezvoltăm aici.

12

Faptul că femeile mironosițe au fost primele care L-au văzut pe Hristos înviat din morți are o semnificație deosebită. Înspăimântați de ceea ce se petrecuse, Apostolii s-au ascuns într-o casă, în vreme ce femeile, pline de dragoste, de căldură sufletească şi de bărbăție, s-au dus la mormânt încă dinainte de a se ivi zorile pentru ca să ungă Trupul lui Hristos cu miresme. Nu le-a fost frică nici de întuneric, nici de singurătate şi nici de soldați. Aceasta înseamnă că, pentru a se învrednici să-L vadă pe Hristos înviat, omul are nevoie de dragoste şi de bărbăție.

După cum spune Sfântul Grigorie Palama, faptul că Hristos S-a arătat mai întâi femeilor mironosițe are un profund înțeles teologic. Sfântul Grigorie învață că Învierea lui Hristos este înnoirea şi învierea firii omeneşti, rezidirea şi reîntoarcerea la viața fără de moarte pe care a avut-o primul Adam. După facerea sa, primul Adam a fost văzut mai întâi de femeie, care a fost zidită imediat după Adam, pentru că în acel ceas nu mai era nimeni altcineva care să îl vadă. În egală măsură, pe noul Adam nu L-a văzut nimeni atunci când a ieşit din mormânt, dar mai târziu, prima dată a fost văzut de femei.

Aşadar, mironosițele au devenit evangheliste ale Evangheliştilor şi apostoli ai Apostolilor. Acest fapt are o deosebită însemnătate. Eva a fost aceea care a adus lui Adam vestea căderii, iar acum, tot femeia este cea care aduce Apostolilor vestea Învierii. În acest fel s-a făcut reaşezarea firii femeieşti pe locul avut înainte de păcat. Nimeni nu o mai poate învinui acum pe femeie de încălcarea poruncii şi de cădere.

Nichita Tâlcuitorul face şi alte observații în legătură cu numele femeilor mironosițe. Aceste nume înfățişează trăsăturile personale ale acestora şi ne arată felul în care trebuie să trăim şi drumul pe care trebuie să-l urmăm pentru a-L vedea pe Hristos înviat din morți.

Maria Magdalena, din care Hristos a scos şapte duhuri necurate, simbolizează acel suflet care se curăţă de aluatul diavolului prin supunerea faţă de poruncile evanghelice. Salomeea, al cărei nume înseamnă *pace*, reprezintă omul care a dobândit pacea interioară prin biruirea patimilor, care a supus trupul sufletului şi a primit lumina cunoştinţei prin vederea de Dumnezeu şi prin înţelegerea adâncimilor duhovniceşti. Ioana, al cărei nume înseamnă *porumbiţă*, simbolizează sufletul fără răutate şi plin de virtuţi, care a scăpat prin blândeţe de orice patimă şi care izvorăşte înţelesuri pline de discernământ duhovnicesc. Atunci când omul se distinge prin aceste stări duhovniceşti şi se apropie de mormântul inimii sale, el vede dându-se la o parte piatra indiferenţei şi a tulburării cugetului, iar îngerii, care reprezintă conştiinţa sa, îi vestesc că a înviat în el gândul virtuţii şi al cunoştinţei care fusese mort şi, mai mult decât atât, omul se va învrednici să vadă arătarea în inima sa a lui Dumnezeu Cuvântul Însuşi, fără ca această apariţie să mai fie o preînchipuire sau un simbol.

În concluzie, pentru a se învrednici de închinarea în faţa lui Hristos înviat din morţi şi de auzirea „cuvântului învierii", omul are nevoie de curăţire interioară.

13

În troparele Bisericii, se spune că vestea Învierii lui Hristos a fost dusă la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu de îngerul Domnului. „Îngerul a strigat celei pline de har: Curată Fecioară, bucură-te; iarăşi zic: Bucură-te, că Fiul tău a înviat a treia zi din mormânt".

Desigur, din textele evanghelice nu rezultă clar că Maica Domnului L-a văzut pe Hristos înviat. Există însă fraze care se referă la „cealaltă Marie". Sfântul Evanghelist Matei scrie: *După ce a trecut sâmbăta, când se lumina de ziua întâi a săptămânii (duminică), au venit Maria Magdalena şi cealaltă Marie, ca să vadă mormântul* (Matei 28, 1). De asemenea, în altă parte, se vorbeşte despre *Maria lui Iacov* (Luca 24, 10). Tâlcuind aceste situaţii, Sfântul Grigorie Palama spune că este vorba despre Maica Domnului, care a venit prima la mormânt.

Ea a aflat de la început din gura Arhanghelului Gavriil că Fiul ei a înviat, după care L-a văzut pe Acesta, şi numai ea s-a învrednicit să-l cuprindă picioarele cu mâinile sale.

Aşa cum afirmă Sfântul Grigorie Palama, era drept şi corect ca Preasfânta Născătoare de Dumnezeu să fie prima care să afle vestea Învierii şi prima care să-L vadă pe Hristos înviat. Desigur, acest lucru are legătură şi cu faptul că Maica Domnului ajunsese la o mare curăţie, pentru că de mic copil trăise îndumnezeirea.

Faptul că Sfinţii Evanghelişti au evitat să spună direct că prima care L-a văzut pe Hristos a fost Preasfânta Născătoare de Dumnezeu are o motivaţie importantă, după cum afirmă Sfântul Grigorie Palama, pentru că ei nu au vrut să dea necredincioşilor prilej de a pune la îndoială Învierea, de vreme ce aceasta a fost constatată de Maica lui Hristos.

Maica Domnului a fost ultima care a plecat de lângă Cruce. Tot ea a fost şi prima care s-a dus la mormânt ca să ungă cu miresme Trupul lui Hristos. Acest fapt s-a petrecut nu numai pentru ea era Maica Lui, dar şi datorită stării ei duhovniceşti înalte, pentru că cei care au vedere de Dumnezeu într-un grad ridicat au o cunoştinţă mai mare şi o dragoste mai desăvârşită.

14

Începând din ziua Învierii au avut loc mai multe apariţii ale lui Hristos. Între acestea au fost arătarea în faţa ucenicilor care se aflau închişi într-o casă, atunci când Toma nu era printre ei, şi cea din în duminica următoare, *după opt zile*, când era de faţă şi Toma (Ioan 20, 19-29). Arătându-Se ucenicilor, Hristos le-a împărţit daruri. Primul dar a fost pacea, iar al doilea a fost Duhul Sfânt spre iertarea păcatelor. Nimeni nu poate da ceva din ceea ce nu are. Aceasta înseamnă că, fiind Dumnezeu, Hristos este izvorâtorul păcii, pentru că pacea este energia (harul) Dumnezeului Treimic. Prin întruparea şi prin jertfa Sa, El a făcut pace între cele cereşti şi cele pământeşti, între îngeri şi oameni, între oameni şi Dumnezeu, între oameni şi întreaga zidire şi, desigur, a revărsat pacea peste toate energiile sufleteşti. De

asemenea, El a dat Duh Sfânt, deoarece Duhul Sfânt Se odihneşte în Fiul. Persoanele Sfintei Treimi au comuniune şi unire în fiinţă şi în energie, pentru că sunt de o gândire, de o fire şi de o putere. Duhul Sfânt purcede din Tatăl, dar este împărtăşit prin Fiul.

Ne putem pune întrebarea: care este diferenţa dintre darul Duhului Sfânt de după Înviere şi pogorârea Duhului Sfânt asupra ucenicilor din ziua Cincizecimii? Cunoaştem faptul că ucenicii au primit Duh Sfânt în ziua Cincizecimii. În aceste condiţii, cum putem oare spune că Hristos le-a dat Duh Sfânt imediat după Învierea Sa?

Sfântul Grigorie Teologul învaţă că, fără nici o îndoială, aici este vorba despre o intensitate diferită a lucrării Duhului Sfânt. Duhul Sfânt era în permanenţă unit cu Fiul. Însăşi întruparea Fiului, ca şi întreaga Sa lucrare, s-a făcut prin împreună-lucrarea celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi. Prin urmare, Duhul Sfânt lucra în ucenici atât cât puteau ei să Îl încapă, adică fie „slab", fie „cu mai multă putere", fie „desăvârşit".

Înainte de Patima lui Hristos, Duhul Sfânt lucra în ucenici „slab", după puterea pe care aceştia o primiseră, de a alunga duhurile şi de a vindeca bolile. În timpul în care ucenicii Îl urmau pe Hristos, ei se curăţeau prin lucrarea Duhului Sfânt. Mai apoi, însă, adică după Înviere, Duhul Sfânt a lucrat cu mai multă intensitate, ca „o împărtăşire mai sfântă". Motivele pentru care Hristos le-a dat ucenicilor Duh Sfânt imediat după Înviere au fost două. Mai întâi, El a vrut să-i pregătească pe aceştia pentru marea împărtăşire cu Duhul Sfânt din ziua Cincizecimii, deoarece nimeni nu se poate împărtăşi într-o măsură mai mare din Duhul Sfânt dacă nu este pregătit corespunzător. În al doilea rând, acest dar al Duhului Sfânt avea legătură cu iertarea păcatelor, nu cu împărtăşirea din Duhul Sfânt. Potrivit învăţăturii Sfântului Grigorie Palama, împărtăşirea din Duhul Sfânt nu este acelaşi lucru cu iertarea păcatelor prin harul Duhului Sfânt. Abia în ziua Cincizecimii, pregătiţi fiind duhovniceşte, ucenicii au primit marele dar şi s-au făcut mădulare ale Trupului înviat al lui Hristos. În ziua Învierii, Hristos nu Se afla încă în ucenicii Săi, dar în ziua Cincizecimii, aceştia s-au făcut mădulare ale Trupului lui Hristos.

15

Atunci când a avut loc prima arătare a lui Hristos către ucenicii Săi, Sfântul Apostol Toma nu era de față. Cu toate acestea, şi el s-a învrednicit de vederea lui Hristos după opt zile, adică în duminica următoare (Ioan 20, 24-30).

După cum spune Sfântul Grigorie Palama, de obicei Hristos Se arăta ucenicilor atunci când aceştia erau strânşi laolaltă. De aceea, nefiind de față, Apostolul Toma nu a putut să-L vadă şi el. În duminica următoare însă, atunci când se afla printre ceilalți, s-a învrednicit şi el să aibă parte de această mare experiență. Prin urmare, suntem sfătuiți să nu lipsim de la întâlnirile de duminică, pentru ca să nu pățim şi noi ceea ce a pățit Toma.

Există o motivație profundă pentru care Toma nu s-a învrednicit să-L vadă pe Hristos din prima zi. Aşa cum tâlcuieşte Cuviosul Teofilact, Toma era şovăitor şi considera imposibilă Învierea lui Hristos. Aşadar, el nu ajunsese încă la o asemenea stare duhovnicească încât să-L vadă pe Hristos înviat. Anterior, am subliniat faptul că Hristos Se arăta celor care se găseau într-o stare duhovnicească corespunzătoare, pentru ca arătarea Sa să reprezinte pentru ei mântuire, nu iad. Se pare însă că Toma nu ajunsese încă la maturitatea duhovnicească cerută de o asemenea împărtăşire.

De altfel, faptul că Hristos a întârziat o săptămână până să i Se arate lui Toma a însemnat că i-a lăsat acestuia timp pentru a se pregăti. Hristos a amânat apariția în fața lui Toma „pentru ca să fie învățat de ceilalți ucenici, iar cele auzite să-l facă mai râvnitor şi, în viitor, să-l facă mai credincios" (Cuviosul Teofilact). Aşadar, a fost nevoie de o săptămână întreagă pentru ca Toma să primească de la ceilalți ucenici învățătura trebuincioasă şi pentru ca să afle cele petrecute în legătură cu arătarea lui Hristos, astfel încât să se aprindă în el o mare râvnă, dar şi să se pocăiască pentru necredința sa, iar arătarea lui Hristos să îi fie spre mântuire.

După ce Toma s-a pregătit în mod corespunzător, în momentul apariției lui Hristos, el s-a făcut teolog[82] și a mărturisit: *Domnul meu și Dumnezeul meu* (Ioan 20, 28). Aceste cuvinte arată certitudinea sa privind cele două firi ale lui Hristos unite într-un singur ipostas, pentru că *Domn* desemnează firea omenească, iar *Dumnezeu*, pe cea dumnezeiască, și amândouă aceste firi sunt unite în Hristos înviat din morți (Cuviosul Teofilact).

Așadar, Toma nu a fost necredincios în sensul ateismului, ci în sensul că nu era în stare să primească credința prin vederea de Dumnezeu. Pentru multă vreme, el s-a aflat la treapta credinței „din auzite", dar după aceea a ajuns la credința ce se naște din vederea de Dumnezeu. Există așadar o mare diferență între ateu, care este un om împotriva lui Dumnezeu, și cel necredincios sau cel neîncrezător, care își are credința din auzite, nu din vederea de Dumnezeu.

16

Una dintre aparițiile lui Hristos în fața ucenicilor s-a făcut pe Marea Tiberiadei, în ceasul în care aceștia pescuiau în larg (Ioan 21, 1-14). Nu vom expune aici faptele legate de această apariție și nici felul în care Hristos S-a arătat, ci vom sublinia numai câteva aspecte interesante.

P r i m u l aspect este că ucenicii nu L-au recunoscut pe Hristos: „dar ucenicii n-au știut că este Iisus". Acest lucru se explică prin faptul că, în realitate, aparițiile lui Hristos nu sunt numai prezența Acestuia, ci reprezintă adevărate revelații dumnezeiești. Sfântul Evanghelist Ioan spune limpede: „După acestea, Iisus S-a arătat iarăși". Hristos Se arăta pe Sine Însuși atunci când voia. Asemenea apariții sau transformări ale lui Hristos au fost multe, atât înainte, cât și după Înviere.

Al d o i l e a aspect este că apariția lui Hristos se face în funcție de starea duhovnicească a oamenilor. Astfel, după pescuitul minunat, primul care L-a recunoscut pe Hristos a fost Ioan, iar acesta

---

82 Teologul prin har este cel care „vorbește despre Dumnezeu" ca urmare a inspirației dumnezeiești ce provine din împărtășirea cu harul dumnezeiesc.

i-a spus şi lui Petru: „Şi a zis lui Petru ucenicul acela pe care-l iubea Iisus: «Domnul este!»" Iar atunci, Petru şi-a încins haina şi s-a aruncat în apă pentru ca să ajungă mai repede la Hristos. De aici, vedem că ucenicul pe care îl iubea Hristos şi care este expresia vederii de Dumnezeu Îl recunoaşte pe Hristos, în vreme ce Petru, care se găsea încă la treapta făptuirii, tocmai din cauza lepădării şi a stării de pocăință în care se afla, aleargă către Hristos. Sfântul Grigorie Palama spune că Ioan era „mult mai pregătit decât toți ceilalți pentru a primi cunoştința dumnezeiască", în vreme ce Petru era „mai grabnic în faptă decât toți". Aşadar, Ioan era la treapta teoriei, în vreme ce Petru era sârguincios spre practică. Acest lucru arată că teoria Îl recunoaşte pe Dumnezeu, iar practica urmează teoriei. Câteodată, se manifestă mai întâi practica, după care urmează teoria, iar alteori, teoria – care naşte cunoştință – este urmată de practică.

Al treilea aspect are legătură cu faptul că, atunci când au venit pe țărm, ucenicii au văzut „*jar* pus jos şi peşte pus deasupra şi pâine". După cum spune Sfântul Grigorie Palama, cuvântul *anthrakian*[83] desemnează în realitate un fel de piele pe care drumeții o aşezau jos, în loc de masă. Aşadar, ucenicii au văzut un peşte care nu a fost pescuit din lac, ci a fost creat din nimic, alături de o pâine. Faptul că i-a chemat să prânzească şi că le-a dat El Însuşi să mănânce arată că El este Cel care va dărui desfătarea ce va să fie după ce Apostolii vor prinde peşti în mrejele lor, prin propovăduire şi prin strângerea tuturor laolaltă întru credința cea adevărată.

17

Din expunerea Sfântului Evanghelist Luca în legătură cu una din aparițiile lui Hristos în fața ucenicilor, reiese că Hristos a mâncat în fața acestora o bucată de peşte fript şi miere dintr-un fagure. Desigur, după Înviere, Trupul lui Hristos nu mai avea nevoie de hrană, însă El a procedat în acest fel pentru ca ucenicii să se încredințeze că nu aveau în fața lor o nălucă, ci un trup transformat şi înduhovnicit. Fireşte,

[83] În limba greacă: ανθρακιάν. Acest cuvânt înseamnă *jar* şi este tradus ca atare în textul biblic românesc.

deoarece în Trupul lui Hristos de după Înviere nu mai exista sistem digestiv, hrana înghițită a fost dizolvată prin putere dumnezeiască. Aşadar, ea nu a fost transformată în modul în care se petrece acest lucru în organismul omului. Dumnezeirea a consumat hrana pe care o mâncase Hristos aşa cum focul consumă ceara. Acest exemplu se foloseşte în mod convențional, pentru că nu există o corespondență perfectă, deoarece focul care topeşte ceara este întreținut de un material combustibil, în vreme ce trupurile duhovniceşti nu au nevoie de hrană pentru a se întreține (Sfântul Grigorie Palama).

Faptul că Hristos a gustat din peştele fript şi din fagurele de miere are o semnificație simbolică. Firea omenească seamănă cu peştele care înota în apele vieții pline de iuțeală şi de desfătări trupeşti. Hristos a luat asupra Sa această fire şi a unit-o în ipostasul Său cu firea dumnezeiască, a curățit-o prin focul Dumnezeirii (peştele fript) de toată aplecarea spre înverşunare şi a umplut-o de foc sfânt, făcând-o asemenea lui Dumnezeu. Fagurele cu miere seamănă cu firea omenească, pentru că, la fel cum mierea stă în fagure, aşa stă şi comoara minții în trupul nostru, iar mai ales la cei care cred, harul Duhului Sfânt sălăşluieşte în suflet şi în trup. Hristos gustă din acestea, deoarece consideră că hrana Sa este mântuirea fiecăruia dintre noi (Sfântul Grigorie Palama).

În plus, folosirea de către Hristos, după Învierea Sa, a simbolurilor pâinii şi a peştelui înfăţişează chipul lucrării Sale pentru mântuirea omului, mai ales sub forma tainei sfintei Împărtăşanii, pentru că omul se împărtăşeşte din pâinea vie şi din peştele viu, care este Însuşi Dumnezeul-Om Hristos, Cel care a luat asupra Sa firea noastră omenească şi a îndumnezeit-o, după care S-a oferit pe Sine nouă, pentru ca şi noi să ne îndumnezeim. Desigur, îndumnezeirea prin sfintele Taine şi, mai ales, prin Sfânta Împărtăşanie nu se face în mod mecanic sau magic, ci în funcție de starea duhovnicească în care ne aflăm. Aşadar, taina sfintei Împărtăşanii lucrează după starea noastră duhovnicească.

18

Într-una din aparițiile Sale în fața ucenicilor, văzând că în inima acestora se aflau îndoieli în ceea ce Îl privea, Hristos a spus: *Vedeți mâinile Mele şi picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiți-Mă şi vedeți, că duhul nu are carne şi oase, precum Mă vedeți pe Mine că am* (Luca 24, 39). De aici ne dăm seama că Hristos avea trup, deci nu era doar în imaginația ucenicilor, dar Trupul Său nu era ca mai înainte.

Se cunoaşte faptul că, prin întruparea Sa, Hristos a luat fire omenească şi S-a făcut om desăvârşit, luând, desigur, asupra Sa şi aşa-numitele patimi nepăcătoase , între care, posibilitatea ca trupul să sufere vătămări, moarte[84], foame, sete, oboseală, somn etc. După Înviere, însă, Hristos a lepădat toate aceste patimi fireşti, adică „vătămarea trupului, foamea, setea, somnul, oboseala şi toate cele asemenea lor". Deşi a lepădat aşa-zisele patimi nepăcătoase, El a rămas cu trup şi cu suflet. Atunci când S-a înălțat la cer, Hristos a luat cu Sine trupul şi sufletul, rațiunea şi gândul, voirea şi fapta. Aşadar, El şade de-a dreapta Tatălui cu întreaga fire omenească îndumnezeită. În acest fel, Hristos lucrează şi ca Dumnezeu, prin pronie, dar şi ca om, amintindu-Şi de lucrarea Sa de pe pământ şi cunoscând că I se închină întreaga făptură rațională (Sfântul Ioan Damaschin).

Trupul înviat al lui Hristos nu mai era supus patimii şi morții, ci era împodobit în slavă sfântă, dar „la înfățişare era ca mai înainte" (Macarie Hrisochefalul). Astfel, chiar dacă a lepădat toate patimile nepăcătoase, a păstrat trăsăturile naturale, „adică înfățişarea exterioară, cum era, cât era, aşezarea părului şi liniile trupului". Dacă S-ar fi lepădat şi de acestea, nu ar mai fi avut trup adevărat, ci numai o extindere a acestuia sau o ieşire din canoanele firii omeneşti (Cuviosul Nicodim Aghioritul).

Prin întrupare, Hristos nu a ieşit din canoanele firii omeneşti. În acelaşi fel, după Învierea Sa, trupul omenesc îndumnezeit nu a trecut peste cele ce sunt fireşti naturii umane, adică nu a eliminat trăsăturile

---

[84] Nu însă şi stricăciunea, adică descompunerea trupului după moarte, deoarece Trupul lui Hristos era unit cu Dumnezeirea.

omeneşti. Acest lucru a avut loc deoarece, după „unirea celor două firi total diferite, trăsăturile acestora au rămas neschimbate" (Sfântul Ioan Damaschin). De altfel, acesta este şi motivul pentru care, deşi Se află în ceruri, Hristos este înfăţişat de Biserică cu trup. În ceruri, Hristos nu are nici carne, aşa cum o ştim noi, dar nici nu este fără trup sau fără materie, ci este undeva pe la mijloc (Sfântul Grigorie Teologul). El are trup duhovnicesc, nesupus stricăciunii, care totuşi, este trup. Hristos va rămâne în veac Dumnezeu-Om, pentru că, de când s-au unit, cele două firi ale Sale sunt nedespărţite.

În plus, şi sufletul lui Hristos ştie fără vreo îndoială că este unit în ipostas cu Dumnezeu Cuvântul şi că este închinat şi slăvit alături de Dumnezeu, ca suflet al lui Dumnezeu, nicidecum ca un simplu suflet (Sfântul Ioan Damaschin).

Aşadar, lepădându-se de moarte şi de patimile nepăcătoase, trupul înviat al lui Hristos a rămas trup duhovnicesc, asemenea lui Dumnezeu, însă descriptibil şi având toate trăsăturile caracteristice pe care le avusese şi înainte. El străbătea distanţe uriaşe în interval de secunde, intra şi ieşea prin uşile închise şi a ieşit prin „mormântul închis", fiind însă trup adevărat, nu o fantomă. De multe ori, Hristos nu era înţeles de ucenicii Săi, care Îl considerau un om obişnuit, deoarece El nu voia să Se descopere. Hristos Se descoperea numai atunci când voia, iar ucenicii recunoşteau că El este Domnul.

19

Până în acest moment, am văzut că Învierea lui Hristos a adus oamenilor bucurie şi desfătare, deoarece prin ea, a fost biruită stăpânirea morţii, a diavolului şi a păcatului. Trebuie însă subliniat că Învierea lui Hristos a folosit şi îngerilor şi tuturor făpturilor raţionale.

Într-o omilie rostită în ziua de Paşte, Sfântul Grigorie Teologul spune: „astăzi se face mântuire în lume, a celor văzute şi nevăzute". Aici se vorbeşte despre mântuirea îngerilor. Cum ar trebui să înţelegem aceste cuvinte?

Ştim că, după căderea lui Lucifer, îngerii se îndreptau cu greutate spre rău, adică, deşi nu puteau să se gândească la rău, încă nu dobândiseră caracter neschimbat. Cuviosul Nichita Stithatul spune

că, prin Învierea lui Hristos, îngerii s-au lepădat de orice posibilitate de a cădea. Acum ei nu se mai tem de modificare sau de transformare spre rău şi de căderea care ar rezulta dintr-o asemenea transformare. Aşadar, îngerii au dobândit neschimbarea. Însă această neschimbare nu este dobândită prin firea lor, ci prin harul lui Dumnezeu.

În plus, Învierea lui Hristos le-a adus puterilor îngereşti şi o altă desfătare, pentru că tagma îngerească, văduvită după căderea diavolilor, s-a reîntregit cu sufletele oamenilor care s-au mântuit, drept care, s-au adeverit cuvintele: „cele de sus s-au împlinit". De asemenea, îngerii s-au desfătat pentru mântuirea oamenilor. Dacă, aşa cum a spus Hristos, în cer se face multă bucurie pentru fiecare om care se pocăieşte, cu atât mai mare a fost bucuria atunci când s-a mântuit întreg neamul omenesc (Zonaras).

Sfântul Grigorie Teologul afirmă că este convins de faptul că, în ziua Învierii, puterile îngereşti s-au bucurat şi au prăznuit alături de noi, pentru că îngerii sunt iubitori de Dumnezeu şi de oameni. Gândindu-se la aceste cuvinte, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că este un lucru de neînţeles ca îngerii să se bucure pentru mântuirea noastră, iar noi, care ne-am mântuit, să nu ne bucurăm şi să nu prăznuim alături de îngeri această sărbătoare a mântuirii lumii.

20

Ziua Învierii se mai numeşte şi Paşte. Acest cuvânt este repetat în multe tropare ale Bisericii şi aduce creştinilor bucurie duhovnicească.

Aşa cum spune Sfântul Grigorie Teologul, cuvântul *Pasha*[85] (*Paşte*) provine din evreiescul *Fasca*, litera *f* devenind *p*, iar litera *c* devenind *h*[86]. În limba ebraică, cuvântul *Paşte* înseamnă *trecere*, fiind cunoscută sărbătoarea Paştilor, în timpul căreia evreii îşi aminteau de trecerea minunată prin Marea Roşie. Desigur, după cum afirmă şi Sfântul Grigorie Teologul, există unii care cred că *Pasha* provine din

---

[85] În limba greacă: Πάσχα.

[86] În limba română, cuvântul *Paşte* a pătruns pe filiera limbii latine, care cunoaşte forma *pascha*.

cuvântul *pashin*[87] (*a pătimi*) şi înseamnă Patima lui Hristos pentru noi, însă cea mai bună interpretare este prima.

Aşa cum poporul israelit sărbătorea trecerea Mării Roşii şi dobândirea libertăţii, la fel şi Ierusalimul cel după har sărbătoreşte noua trecere de la moarte la viaţă. Aceasta este interpretarea pe care Sfântul Grigorie Teologul o dă într-o predică rostită în ziua de Paşte. Preluând aproape fără modificare anumite texte ale Sfântului Grigorie Teologul, Sfântul Ioan Damaschin scrie: „Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm! Paştile Domnului, Paştile! Că din moarte la viaţă şi de la pământ la cer, Hristos-Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruinţă".

Sărbătorind Paştele, Cuviosul Iosif Vrienios, care a fost ucenic al Sfântului Grigorie Palama şi îndrumător al Sfântului Marcu Evghenicul, analizează înţelesul teologic al acestui praznic împărătesc. Paştele înseamnă trecerea de la întuneric la lumină, ieşirea din Iad pe pământ, ridicarea de la pământ la ceruri, mutarea de la moarte la viaţă, învierea muritorilor căzuţi, rechemarea exilaţilor alungaţi din Rai, scoaterea din stricăciune a celor robiţi, viaţa adevărată a celor credincioşi, bucuria întregii lumi şi cinstea Sfintei Treimi. Semnificaţiile Paştelui sunt fără număr, pentru că la fel de multe sunt şi feţele harului care însoţeşte această sărbătoare. Paştele este alinarea sufletelor, desfătarea gândurilor, odihna trupurilor, luminarea ochilor, dulceaţa rostirii, veselie, căldură, pace şi bucurie.

Sărbătoarea Învierii lui Hristos are loc o dată pe an, dar mai există şi Paştile din fiecare săptămână. Sfânta Liturghie şi împărtăşirea cu Trupul şi cu Sângele lui Hristos fac posibil ca fiecare om să se împărtăşească din lumina Paştelui. Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă în acest sens: „Paştele nu înseamnă post, ci jertfă şi dar, înseamnă fiecare strângere laolaltă a credincioşilor", pentru că, de fiecare dată când ne adunăm la sfânta Liturghie, plinind ceea ce ne cere Biserica, puterile lui Satana sunt nimicite (Sfântul Ignatie Teoforul), iar noi dobândim simţirea că moartea a fost biruită.

Paştele nu este numai sărbătoarea în sine, ca mutare de la moarte la viaţă, ci este Însuşi Hristos. De altfel, mântuirea omului nu poate fi concepută fără Dumnezeul-Om, pentru că El este calea,

---

[87] În limba greacă: πάσχειν.

adevărul şi viaţa. El este învierea oamenilor. De aceea, în canonul sărbătorii Paştelui, Sfântul Ioan Damaschin Îl numeşte pe Hristos *Paşte*. El scrie: „O, Paştile cele mari şi preasfinte, Hristoase! O, Înţelepciunea şi Cuvântul şi Puterea lui Dumnezeu". Această caracterizare are legătură cu ceea ce a spus şi Sfântul Apostol Pavel: *Paştile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi* (I Cor. 5, 7).

Aşadar, prin Hristos, Care este Paştele cel viu, putem şi noi să trăim Paştile, care înseamnă trecerea noastră de la moarte la viaţă.

21

Sfântul Grigorie Teologul spune că există trei feluri de paşte: Paştele după lege, Paştele după har şi Paştele veacului ce va să fie.

Paştele după lege, în timpul căruia iudeii sărbătoreau trecerea prin Marea Roşie, era o rememorare a amărăciunii robiei din Egipt, dar şi a eliberării lor cu ajutorul lui Dumnezeu. Era un Paşte „al recunoştinţei şi al rugăciunii". În realitate, acest Paşte reprezenta preînchipuirea propriului nostru Paşte.

Paştele sfântului har este Învierea lui Hristos prin care se face trecerea „de la moarte la viaţă şi de la pământ la cer". Sfântul Grigorie Teologul spune: „O, Paşte mare şi sfânt şi curăţirea întregii lumi". Fără împărtăşirea din Hristos şi fără comuniunea cu El există numai moarte şi robie. Aşa cum afirmă Sfântul Grigorie Sinaitul, „cel care nu vede, nu aude şi nu simte duhovniceşte este mort". Prin urmare, Paştele este venirea lui Hristos în inimă. Sfântul Maxim Mărturisitorul se exprimă foarte sugestiv: „Paştele este venirea Cuvântului în gândul oamenilor". Atunci când Îl primeşte pe Hristos, omul trăieşte cu adevărat, iar Hristos Se face în el viaţă şi suflet al sufletului său, „suflet al celei de-a doua învieri a oamenilor" (Cuviosul Nil).

Paştele veacului ce va să fie este „mai desăvârşit şi mai curat". Cu puţin timp înainte de moartea Sa, atunci când săvârşea Paştele, la Cina cea de Taină, Hristos a spus: *nu voi mai bea de acum din acest rod al viţei până în ziua aceea când îl voi bea cu voi, nou, întru împărăţia Tatălui Meu* (Matei 26, 29). Fără îndoială, prin aceste cuvinte, El vorbeşte despre Paştele Împărăţiei Cerurilor. Paştele vieţii de acum este o ceremonie în comparaţie cu Paştele veacului ce va să

fie. Atunci, îngerii vor avea mai multă comuniune cu Hristos, deoarece Cuvântul va descoperi şi va învăţa „ceea ce acum este învăţat numai în parte" (Sfântul Grigorie Teologul).

Creştinii se nevoiesc pentru a trece de la Paştile ca ceremonie la Paştile sfântului har, iar de acolo, la Paştile veacului ce va să fie. Aşadar, această sărbătoare are un înţeles şi un scop profund. Nici o altă sărbătoare nu ţinteşte atât de sus şi nu potoleşte setea şi foamea duhului omenesc.

În timpul sărbătoririi Paştelui evreilor, se junghia un miel de un an neprihănit şi fără meteahnă. Acesta era preînchipuirea mielului creştin, adică a lui Hristos, Care este neprihănit şi desăvârşit. El S-a jertfit şi Se dă pe Sine creştinilor pentru ca aceştia să se unească cu El.

22

Învierea lui Hristos nu trebuie sărbătorită ca un eveniment istoric şi social, ci ca unul existenţial, ceea ce echivalează cu împărtăşirea din harul Învierii. Postul de dinaintea sărbătorii, care durează şapte săptămâni, şi nevoinţa ascetică ţintesc spre desăvârşita împărtăşire din taina Învierii.

Însă, aşa cum ne învaţă toţi Sfinţii Părinţi, pentru acest lucru, este nevoie atât de curăţirea simţurilor trupeşti, cât şi de cea a celor sufleteşti. Omul are trup şi suflet, şi de aceea are simţuri trupeşti şi simţuri sufleteşti. Într-un tropar, Sfântul Ioan Damaschin scrie: „Să ne curăţim simţurile şi să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a Învierii. Şi, cântându-I cântare de biruinţă, luminat să-L auzim zicând: bucuraţi-vă". Aşadar, curăţirea este o condiţie necesară pentru vederea de Dumnezeu şi pentru comuniunea cu Acesta. Sfântul Grigorie Teologul spune: „De aceea, să te curăţeşti mai întâi pe tine pentru ca să se curăţească şi cei din jurul tău".

Scopul vieţii duhovniceşti este ca omul să se unească cu Hristos înviat din morţi şi să Îl vadă pe Acesta în inima sa. Hristos înviază în inimă, omorând gândurile de răzvrătire care sunt sădite acolo de diavoli şi zdrobind patimile şi atacurile păcatului, la fel cum a zdrobit peceţile mormântului (Sfântul Maxim Mărturisitorul). Prin urmare, nu suntem în faţa unei sărbători exterioare şi ceremoniale, ci a

unui praznic lăuntric şi existenţial. Astfel privind lucrurile, Sfântul Grigorie Teologul ne îndeamnă să nu facem din Înviere o petrecere lumească, ci să o sărbătorim cu sfinţenie şi să ne îndepărtăm de duhul lumesc.

Împărtăşirea din taina Învierii înseamnă trăirea îndumnezeirii. Cel care a început să înţeleagă puterea tainică a Învierii a cunoscut din experienţă scopul pentru care Hristos a zidit lumea (Sfântul Maxim Mărturisitorul). Cu adevărat, omul a fost creat pentru a ajunge la îndumnezeire, iar lumea - pentru a se sfinţi prin om. Prin urmare, cei care încep să înţeleagă puterea tainică a Învierii ajung la îndumnezeire şi împlinesc scopul existenţei lor pe pământ. În acest fel, aceştia dobândesc o mare cunoştinţă.

Sfântul Apostol Pavel ne recomandă tuturor să dăm vieţii noastre un asemenea curs, scriind că, prin Botez, ne-am îngropat cu Hristos în moarte, „pentru ca, precum Hristos a înviat din morţi, prin slava Tatălui, aşa să umblăm şi noi întru înnoirea vieţii" (Rom. 6, 4). Această renaştere este absolut necesară, pentru că altfel, omul moare duhovniceşte, după cuvântul Apostolului Pavel: *căci dacă vieţuiţi după trup, veţi muri, iar dacă ucideţi cu Duhul faptele trupului, veţi fi vii. Căci câţi sunt mânaţi de Duhul lui Dumnezeu, sunt fii ai lui Dumnezeu* (Rom. 8, 13-14).

* * *

Învierea lui Hristos este cel mai mare eveniment din istorie. Ea înseamnă învierea şi îndumnezeirea firii omeneşti şi nădejdea de îndumnezeire şi de înviere a propriului nostru ipostas. Pentru că s-a găsit tratamentul, acum există speranţă de viaţă. Prin Învierea lui Hristos, viaţa şi moartea capătă un alt înţeles. Deja nu mai considerăm că viaţa este reprezentată de totalitatea evenimentelor istorice, ci de comuniunea cu Dumnezeu. De asemenea, nu mai considerăm că sfârşitul acestei vieţi înseamnă moarte, pentru că moartea este îndepărtarea omului de Hristos, în vreme ce despărţirea sufletului de trup nu este decât un somn temporar. Tocmai pentru că se simte în comuniune cu Hristos înviat din morţi, Sfântul Apostol Pavel poate să mărturisească: *Căci sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici*

puterile, nici înălțimea, nici adâncul şi nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru (Rom. 8, 38-39).

Într-un cuvânt de învățătură – un adevărat imn de biruință – al Sfântului Ioan Gură de Aur, se spune că, prin Învierea lui Hristos, au fost depăşite toate problemele omeneşti:

Nimeni nu trebuie să plângă pentru sărăcie şi, în general, pentru lipsa celor necesare, pentru că „s-a arătat Împărăția cea de obşte".

Nimeni nu trebuie să jelească pentru păcatul pe care l-a făcut, pentru că „din mormânt iertare a răsărit".

Nimeni nu trebuie să se teamă de moarte, pentru că „ne-a izbăvit pe noi moartea Mântuitorului".

Acest „nimeni" este absolut, pentru că izvorăşte din Învierea lui Hristos. Cu cât ne închidem mai mult în relativ şi ne îndepărtăm de absolutul lui „nimeni", cu atât mai mult vom plânge, vom jeli şi ne vom teme.

Octombrie 1994

XI
Înălțarea Domnului

La patruzeci de zile după Învierea Sa, Hristos S-a înălțat la ceruri, de unde venise, aşa cum El Însuşi le-a spus cândva ucenicilor Săi: *Vă sminteşte aceasta? Dacă veți vedea pe Fiul Omului suindu-Se acolo unde era mai înainte?* (Ioan 6, 61-62). Desigur, acest lucru nu înseamnă că, începând din ceasul întrupării, Hristos nu a mai existat ca Dumnezeu în ceruri, ci înseamnă că avea să urce acolo mai târziu, cu trup omenesc. De altfel, coborârea Sa din ceruri se înțelege ca bunăvoire dumnezeiască, nu ca mutare din loc.

În intervalul dintre Înviere şi Înălțare, Hristos S-a arătat ucenicilor Săi de mai multe ori. El le-a dezvăluit acestora tainele Împărăției lui Dumnezeu, după cuvântul Sfântului Evanghelist Luca: *...cărora S-a şi înfățişat pe Sine viu după patima Sa prin multe semne doveditoare, arătându-li-Se timp de patruzeci de zile şi vorbind cele despre Împărăția lui Dumnezeu* (Fapte 1, 3).

Sărbătoarea împărătească a Înălțării are o mare importanță pentru viața creştină şi duhovnicească, pentru că este legată de îndumnezeirea omului. În continuare, prin prezentarea celor mai importante aspectele hristologice ale acestui praznic împărătesc, vom încerca să-i înțelegem însemnătatea.

1

Pentru început, este necesar să vedem ce anume spune Sfânta Scriptură despre Înălțarea Domnului. Acest mare eveniment împărătesc este proorocit în Vechiul Testament şi este înfăţişat în Noul Testament. Nu vom expune aici toate fragmentele care conțin referiri la această sărbătoare, ci numai pe cele mai grăitoare, cu atât mai mult cu cât, în analiza care urmează, vom prezenta şi alte texte care se referă la Înălțarea lui Hristos.

În Vechiul Testament, există profeții despre sfânta Înălțare, aşa cum există pentru toate celelalte evenimente împărăteşti. Profetul Iezechiel a avut o vedenie care se referă cu certitudine la Înălțarea lui Hristos: *Atunci slava Domnului s-a dus de la prag şi s-a aşezat pe heruvimi. Iar heruvimii, întinzând aripile, s-au ridicat de la pământ înaintea ochilor mei şi s-au dus însoțiți de roți şi s-au oprit la poarta cea dinspre răsărit a templului Domnului, şi slava Dumnezeului lui Israel era asupra lor* (Iezechiel 10, 18-19).

O profeție şi mai reprezentativă care se referă la Înălțarea lui Hristos este cuprinsă în Psalmii lui David. Într-unul din aceşti psalmi este scris: *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță* (Ps. 46, 5); iar într-un alt psalm, se spune: *Şi a plecat cerurile şi S-a coborât şi negură era sub picioarele Lui. Şi S-a suit pe heruvimi şi a zburat; zburat-a pe aripile vântului* (Ps. 17, 11-12).

Din analize anterioare cunoaştem faptul că revelațiile lui Dumnezeu din Vechiul Testament au fost revelații ale Cuvântului neîntrupat. Ceea ce s-a proorocit în Vechiul Testament s-a înfăptuit prin întruparea lui Dumnezeu Cuvântul. Aşadar, în Noul Testament se vorbeşte de multe ori despre Înălțarea lui Hristos. În continuare, vom analiza trei categorii de referiri la Înălțarea Domnului.

Mai întâi de toate, despre Înălțare vorbeşte Însuşi Hristos în învățătura Sa. Adresându-Se ucenicilor Săi, înainte de a pătimi, El a spus: *Ieşit-am de la Tatăl şi am venit în lume; iarăşi las lumea şi mă duc la Tatăl* (Ioan 16, 28). De asemenea, cu o altă ocazie, Hristos a afirmat: *nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer* (Ioan 3, 13).

În al d o i l e a rând, subiectul Înălțării se regăsește în relatările unora dintre Evangheliști. Mai concret, este vorba despre Sfântul Evanghelist Marcu (Marcu 16, 19) și despre Sfântul Evanghelist Luca, la acesta din urmă, atât în Evanghelia sa (Luca 24, 50-53), cât și în Faptele Apostolilor, la scrierea cărora a participat nemijlocit (Fapte 1, 3 și 9-10). Amănunte despre Înălțare, ca și despre felul în care aceasta a avut loc, sunt cuprinse în Cartea Faptelor Apostolilor, asupra căreia vom arunca o privire mai jos.

În al t r e i l e a rând, există multe fragmente apostolice din care putem vedea lipsa oricărei îndoieli a Apostolilor în legătură cu acest eveniment. În vechea Biserică, Înălțarea era unul dintre simbolurile fundamentale din ceremonia Botezului; cu alte cuvinte, ea era inclusă în mărturisirea de credință de dinainte de Botez. Atunci când se referă la cele mai importante aspecte ale lucrării mântuitoare a lui Hristos, adică a lucrării sfintei iconomii, Sfântul Apostol Pavel include și Înălțarea: *Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă* (I Tim. 3, 16). Referindu-se la puterea Tatălui, el spune că pe aceasta Dumnezeu *a lucrat-o în Hristos, sculându-L din morți și așezându-L de-a dreapta Sa, în ceruri* (Efes. 1, 20). Desigur, așa cum am mai spus, puterea Tatălui este și puterea Fiului. După ce ne-a curățit de păcat, Hristos *a șezut de-a dreapta slavei, întru cele prea înalte* (Evrei 1, 3) și a făgăduit tuturor celor care se vor uni cu El că vor ședea și ei pe tronul Tatălui Său: *Celui ce biruiește îi voi da să șadă cu Mine pe scaunul Meu, precum și Eu am biruit și am șezut cu Tatăl Meu pe scaunul Lui* (Apoc. 3, 21).

Din fragmentele pe care le-am expus reiese foarte clar faptul că Biserica dă o mare importanță evenimentului sfintei Înălțări, deoarece, așa cum vom vedea în continuare, Înălțarea lui Hristos exprimă cel mai adânc înțeles al vieții duhovnicești.

2

Înainte de a intra în teologia Înălțării trebuie să vedem de ce anume Hristos S-a înălțat la patruzeci de zile de la Învierea Sa, având în vedere faptul că El nu a făcut niciodată ceva fără un motiv determinat. Toate au avut un anumit scop.

Invocând mărturiile Sfântului Grigorie al Acragandelor şi ale lui Macarie Hrisochefalul, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că, prin întrupare, Hristos a primit trei naşteri: prima din Fecioara Maria, a doua prin Botez şi a treia prin Înviere. În toate cele trei naşteri, El a fost numit *întâi născut*, pentru că a fost întâi născut „între mulţi fraţi", în sensul existenţei Sale în trup, apoi a fost întâi născut al noii zidiri şi, în al treilea rând, a fost întâi născut din morţi. Dacă privim cu atenţie, vom observa că, la patruzeci de zile după fiecare din aceste trei naşteri, a avut loc un eveniment important: la patruzeci de zile după Naştere, Hristos a fost adus la templu, fapt ce corespunde sărbătorii Întâmpinării Domnului; la patruzeci de zile după Botezul Său în râul Iordan, l-a biruit pe diavolul care Îl ispitise de trei ori; la patruzeci de zile de la Înviere, S-a înălţat la ceruri, unde a adus Tatălui Său jertfa firii noastre.

Desigur, Hristos ar fi putut să urce la ceruri cu firea omenească imediat după Învierea Sa, dar nu a făcut acest lucru pentru ca Învierea să nu pară o închipuire. După Înviere, Hristos S-a arătat ucenicilor Săi şi a făcut minuni, întărind astfel credinţa acestora şi făcându-i martori ai învierii Sale. După ce le-a spulberat îndoielile legate de adevărul Învierii şi le-a spus ce avea să se întâmple în legătură cu venirea Duhului Sfânt şi cu Înălţarea, Hristos i-a făcut pe ucenici martori ai Înălţării (Sfântul Atanasie cel Mare). Astfel, s-a constituit o mărturie de netăgăduit a acestui eveniment hotărât de Dumnezeu.

În fine, din multa Sa iubire de oameni, Hristos S-a smerit prin înţelegerea şi prin acceptarea neputinţei omeneşti. Aşa cum a luat asupra Sa toate acele patimi nepăcătoase, la fel a înţeles şi neputinţa firii omeneşti şi S-a golit pe Sine, săvârşindu-le pe toate astfel încât să-l mântuiască pe om.

3

Nu se poate face o ierarhie a praznicelor împărăteşti. Fiecare dintre acestea este un eveniment mântuitor rânduit de sfânta iconomie, prin care Hristos a lucrat mântuirea neamului omenesc. Hristos S-a întrupat, a propovăduit, a pătimit, a înviat şi S-a înălţat la ceruri. Între toate acestea există o unitate minunată. Înălţarea este

ultimul praznic împărătesc, în sensul că este punctul final al lucrării de mântuire a neamului omenesc.

Totuşi, Sfinţii Părinţi stabilesc o anumită comparaţie prin determinare a acestor sărbători. Spunem prin determinare, deoarece, dacă Hristos nu S-ar fi întrupat, nu ar mai fi existat Învierea şi Înălţarea, iar dacă nu ar fi înviat, zadarnică ar fi fost întruparea.

Analizând dimensiunea şi valoarea Înălţării, Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, spune că mulţi oameni o consideră mai prejos decât celelalte sărbători, deoarece nu îi cunosc însemnătatea. Însă, la fel cum capul este podoaba trupului, sărbătoarea Înălţării este podoaba tuturor sărbătorilor şi plinirea tuturor praznicelor împărăteşti[88]: prima sărbătoare este înfricoşătoarea şi minunata Naştere a lui Hristos după trup; a doua este sărbătoarea Bobotezei, la care Dumnezeu S-a arătat într-o măsură mai mare decât la prima; a treia este sărbătoarea Învierii, care a fost mai slăvită decât celelalte, deoarece, prin ea, moartea a fost biruită, dar nici aceasta nu a avut plinătatea desfătării, deoarece Hristos Se afla încă pe pământ. Însă praznicul Înălţării le-a umplut pe toate de bucurie, pentru că, după ce a deschis cerurile, Hristos ne-a dat să vedem privelişte străină, adică „propriul nostru trup aşezat pe tronul împărătesc". Prin urmare, însemnătatea Înălţării constă în aceea că, după ce a fost îndumnezeită prin unirea cu firea dumnezeiască în ipostasul Cuvântului, firea omenească a fost aşezată pe tronul împărătesc, de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl.

Prin întruparea Sa, Hristos a îndumnezeit firea omenească. Însă oamenii nu cunoşteau prea mult din măreţia slavei Sale şi tocmai de aceea nu L-au putut cunoaşte întru adevăr, L-au clevetit şi, în cele din urmă, L-au răstignit. Însă, atunci când Hristos S-a înălţat la ceruri, oamenii au cunoscut cine este El cu adevărat. Astfel, prin Înălţare, lucrarea lui Hristos a umplut lumea de cunoaşterea lui Dumnezeu (Sfântul Diadoh al Foticeei).

Referindu-se la cele două mari sărbători, adică la Înviere şi la Înălţare, Sfântul Atanasie cel Mare spune că sărbătoarea Învierii ne dăruieşte armele biruinţei asupra morţii, în vreme ce Înălţarea lui Hristos ne urcă la cer. Cu alte cuvinte, după ce este schimbată

---

88 În continuare, nu se face enumerarea tuturor praznicelor împărăteşti, ci numai a celor considerate mai importante.

comportarea omului pe pământ, el este urcat la ceruri. Prin urmare, biruinţa asupra morţii este o lucrare diferită faţă de urcarea firii omeneşti la tronul lui Dumnezeu. Tocmai de aici înţelegem superioritatea Înălţării sau, ca să ne exprimăm mai bine, prin acest eveniment putem constata desăvârşirea şi plinirea sfintei iconomii.

O altă diferenţă dintre Înviere şi Înălţare este că ucenicii nu au văzut începutul Învierii, ci numai sfârşitul ei – pentru că nimeni nu L-a văzut pe Hristos în ceasul în care a ieşit din mormânt, El fiind văzut abia după aceea, când El Însuşi a voit să fie văzut – în vreme ce, în cazul Înălţării, ucenicii i-au văzut începutul, adică L-au văzut pe Hristos cum Se ridica la ceruri, şi căutau cu privirea în sus pentru a-i vedea sfârşitul (Macarie al Filadelfiei).

Din nou trebuie să spunem că evenimentele împărăteşti sunt unite între ele şi nu se poate să acordăm o importanţă mai mare unuia sau altuia dintre ele. Totuşi, în funcţie de receptarea lor de către om, putem să observăm anumite diferenţe, având în vedere faptul că, de-a lungul vieţii duhovniceşti şi pe parcursul urmării lui Hristos, există un traseu ascendent. Mai întâi, ne naştem în Hristos, după aceea, biruim stăpânirea diavolului şi înviem, iar în cele din urmă, putem să trăim îndumnezeirea. Sfinţii Părinţi leagă sărbătoarea Înălţării de îndumnezeirea omului.

În acest context, Sfântul Grigorie Palama spune că Învierea este specifică tuturor oamenilor, în vreme ce Înălţarea are loc numai în cazul sfinţilor. Acest lucru înseamnă că, prin Învierea Sa, Hristos a biruit moartea şi a oferit tuturor darul Învierii, pentru că toţi vor învia la cea de-a Doua Venire a lui Hristos, şi cei drepţi şi cei păcătoşi, dar nu se vor înălţa cu toţii. Numai cei drepţi, adică cei îndumnezeiţi, se vor învrednici de această mare trăire. Sfântul Apostol Pavel mărturiseşte: *cei morţi întru Hristos vor învia întâi, după aceea, noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiţi împreună cu ei, în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh* (I Tesal. 4, 16-17).

Aşadar, cu toţii vor învia, dar numai drepţii se vor înălţa şi vor fi răpiţi în nori pentru a-L întâmpina pe Hristos venind din cer. Aceasta presupune o mai mare unire şi comuniune cu El. Cei care participă la Înălţare participă practic la îndumnezeire şi tocmai de aceea, din punct de vedere soteriologic, Înălţarea este o sărbătoare mai însemnată.

4

Din învăţătura Sfinţilor Părinţi pe care am înfăţişat-o anterior se vădeşte limpede faptul că înţelesul sărbătorii nu este numai hristologic, ci şi antropologic. Prin Înălţarea Sa la ceruri, Hristos a înălţat şi firea noastră omenească.

De altfel, scopul lucrării sfintei iconomii a fost „ca Hristos să nu ne lase pe pământ, ci să ne înalţe la ceruri. Pentru că acolo este adevărata mântuire şi acolo ne vom desfăta din dulceaţa vederii preabunului nostru Împărat" (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Coborârea Cuvântului de la cer la pământ nu a însemnat o deplasare spaţială a Acestuia, ci o bunăvoire dumnezeiască, pentru că El nu Şi-a lăsat nici un moment tronul, ci a şezut pe acesta fără încetare, alături de Dumnezeu Tatăl. Iar acum, prin Înălţarea Sa, Hristos nu ridică la ceruri Dumnezeirea, pentru că El nu a fost niciodată despărţit de Părintele Său, ci aşează pe tronul ceresc firea noastră pe care a luat-o asupra Sa.

Aşadar, prin praznicul Înălţării, sărbătorim întronarea în ceruri a firii noastre. O dată cu Învierea şi cu Înălţarea firii omeneşti, sărbătorim şi începutul învierii şi înălţării fiecărui credincios în parte. De aceea, atunci când omul participă la Înălţarea lui Hristos, el nu mai este un om de pe pământ, aşa cum era primul om, ci este om al cerului, aşa cum a fost cel de-al doilea om, adică Hristos (Sfântul Grigorie Palama).

Exprimarea care spune că, după ce S-a înălţat la cer, Hristos *a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu* (Marcu 16, 19) provine din teologia simbolică. Ea arată Dumnezeirea Cuvântului – adică faptul că Hristos a fost mereu de o fiinţă cu Părintele Său, pentru că El Însuşi era Dumnezeu – dar şi că, fiind Dumnezeu-Om, Hristos a înălţat firea omenească la ceruri şi a făcut-o asemenea lui Dumnezeu. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, *de-a dreapta lui Dumnezeu* înseamnă slava şi cinstea Dumnezeirii, adică faptul că Fiul are slava Dumnezeirii pe care o are Părintele Său, iar după întruparea Fiului şi după înălţarea firii omeneşti, şi aceasta (firea omenească) participă la slava Dumnezeirii, iar Hristos este slăvit de întreaga zidire ca Dumnezeu-

Om. Astfel, dreapta Tatălui înseamnă unimea în ființă a Fiului și a Tatălui, deoarece Fiul are aceeași ființă sau fire cu Tatăl.

Verbul *a şedea* are o mare importanță. Sensul lui este de *oprire*, de *instaurare*, desemnând, aşa cum afirmă Sfântul Vasile cel Mare, stabilitatea şi statornicia firii. Cu alte cuvinte, Hristos are aceeaşi fire cu Tatăl, fără să sufere nici o schimbare. El rămâne Dumnezeu în veci. Astfel, „a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu" înseamnă că „este de aceeaşi cinste [cu Dumnezeu]".

Înțelesul praznicului este foarte înalt și foarte important. Dacă prin Înviere a fost biruită stăpânirea morții și a diavolului, prin Înălțare firea noastră s-a suit la tronul lui Dumnezeu. În acest fel, şi nouă ni s-a dat posibilitatea să ajungem și la trăirea Înălțării, adică a îndumnezeirii.

5

Cuvântul *analipsi*[89] (*înălțare*) provine din verbul *analamvano*[90], care printre altele, înseamnă şi *a înălța ceva/pe cineva*. Prin acest cuvânt, se desemnează urcarea Dumnezeului-Om la cer şi aşezarea Sa pe tron împreună cu Părintele Său. Hristos S-a aflat tot timpul pe tron împreună cu Tatăl, însă acum, El a adus pe tron şi trupul omenesc. Observând Înălțarea lui Hristos la cer, vedem „o priveliște străină", deoarece Făcătorul zidirii Se înalță purtând armură omenească (Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului).

În afară de cuvântul *analipsi* (*înălțare*), în Sfânta Scriptură mai este folosit și cuvântul *anodos*[91] (*urcare, suire*): *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare...* Între *înălțare* și *suire* (*urcare*) există o diferență ce exprimă taina acestui eveniment. *A se sui* (*a se urca*) se folosește mai ales pentru a desemna Dumnezeirea, iar *a se înălța,* pentru a desemna firea omenească, trupul omenesc[92]. Cele două cuvinte se folosesc alternativ pentru ca noi să credem că Hristos este Dumnezeu

---

89 În limba greacă: ανάληψη.
90 În limba greacă: αναλαμβάνω.
91 În limba greacă: άνοδος.
92 A se nota aici că firea omenească nu înseamnă numai trupul omenesc, ci şi sufletul omenesc.

şi om într-un ipostas. Aşadar, prin aceste cuvinte se exprimă taina Dumnezeului-Om (Sfântul Diadoh al Foticeei).

Hristos este primul şi singurul Care S-a suit la cer cu trupul pe care l-a luat de la Preacurata Fecioară Născătoare de Dumnezeu. Despre acest lucru avem încredinţare de la Însuşi Hristos, Care a spus: *Şi nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer* (Ioan 3, 13). Cuvântul *nimeni* nu lasă loc de nici o îndoială, deoarece a fost rostit de gura nemincinoasă a Domnului. Desigur, aşa cum tâlcuiesc Sfinţii Părinţi, şi Maica Domnului a urcat la cer cu trupul, însă acest lucru s-a făcut după Înălţarea lui Hristos şi numai datorită faptului că trupul lui Hristos a fost zămislit din trupul ei. Dar şi în aceste condiţii, trupul Născătoarei de Dumnezeu primeşte îndumnezeirea, în vreme ce Trupul lui Hristos este izvor al harului necreat.

Încredinţarea dată de Hristos că nimeni altul în afară de El nu a mai urcat la cer pare a fi în contradicţie cu mărturia Sfintei Scripturi care spune că Profetul Ilie s-a înălţat la ceruri. Însă, dacă analizăm cu atenţie atât textul Sfintei Scripturi, cât şi tâlcuirile Sfinţilor Părinţi, vom constata că, în realitate, nu există o asemenea contradicţie.

Despre înălţarea Profetului Ilie este scris: *deodată s-a ivit un car şi cai de foc şi, despărţindu-i pe unul de altul, a ridicat pe Ilie în vârtej de vânt [ca]*[93] *la cer* (IV Regi 2, 11), în vreme ce, despre Înălţarea lui Hristos se spune: *Deci Domnul Iisus, după ce a vorbit cu ei, S-a înălţat la cer şi a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu* (Marcu 16, 19). Observăm aşadar că, în cazul Profetului Ilie, se foloseşte sintagma *ca la cer*, în vreme ce, pentru Hristos, exprimarea este *la cer*.

Notând această diferenţă, Sfinţii Părinţi ai Bisericii spun că nu este vorba despre o deosebire de exprimare, ci despre o diferenţă teologică. Sintagma *ca la cer* are sens îndoielnic, în vreme ce *la cer* desemnează un fapt concret (Sfântul Epifanie). Aşadar, nu este vorba despre acelaşi lucru. Urcarea lui Hristos la cer nu poate fi pusă în nici un caz sub semnul îndoielii, deoarece exprimarea este clară.

---

[93] Deşi apare în Septuaginta, cuvântul *ca* nu este redat în varianta sinodală a Bibliei româneşti, editată în 1988. În textul de faţă, cuvântul *ca* a fost introdus, deoarece argumentaţia autorului se bazează tocmai pe acesta. De menţionat este faptul că el este prezent atât în ediţii mai vechi ale Bibliei, cât şi în cea diortosită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, şi editată în anul 2001.

Dincolo de această diferență, se pare că mai există încă una, care este mult mai importantă. După cum afirmă Părinții Bisericii, chiar dacă s-a înălțat cu trupul, Profetul Ilie nu a urcat la cer, acolo unde este Dumnezeu, ci a mers într-un alt „spațiu". După spusele Sfântului Ioan Gură de Aur, Profetul Ilie se găseşte acum în Raiul pământesc, de unde a căzut Adam prin neascultare şi prin călcarea poruncii lui Dumnezeu. Cuviosul Nil susține că Ilie se află în văzduh, care este mai presus de aer, dar mai prejos decât cerul.

Mai precis este Sfântul Grigorie Palama, care, cu simțul său teologic pătrunzător, dă acestui eveniment noi dimensiuni. El spune că, aşa cum, înainte de Învierea lui Hristos, au existat mai multe învieri, şi înainte de Înălțarea Sa, au existat mai multe înălțări. În Vechiul Testament, se spune că Profetul Ieremia a fost luat de un duh, Avacum, de un înger, iar Profetul Ilie a fost ridicat de un car de foc. Însă înălțarea tuturor acestora a fost „ca o mutare din loc", adică, într-o anumită măsură, a fost o deplasare în spațiu, prin care au fost luați de pe pământ, dar nu au fost scoşi în afara lui. Cu alte cuvinte, nimeni dintre aceştia nu a trecut de atmosfera care înconjoară pământul. În mod similar, cei care înviau, mureau după o vreme din nou şi se întorceau în pământ. Însă Hristos a înviat, iar moartea nu a avut putere asupra Sa, după cum toate înălțările la ceruri au fost mai mici decât a Lui.

Din aceste cuvinte patristice, putem să tragem concluzia că Înălțarea Profetului Ilie în car de foc a fost ca o schimbare de loc, ca un fel de moarte, care arată cam cum ar fi plecat oamenii de pe pământ dacă Adam nu ar fi păcătuit şi dacă moartea nu ar fi pătruns în zidire. Din toate acestea, putem să tragem concluzia că nimeni nu s-a suit la ceruri în afară de Hristos.

6

Din Sfânta Scriptură, rezultă fără putință de tăgadă că Hristos a urcat la ceruri cu Trupul. De asemenea, din învățătura Bisericii noastre, ştim că firea dumnezeiască şi firea omenească nu s-au despărțit niciodată.

Grăitorul de Dumnezeu David scrie într-un Psalm de-al său: *În soare şi-a pus locaşul său; şi el este ca un mire ce iese din cămara sa. Bucura-se-va ca un uriaş, care aleargă drumul lui* (Ps. 18, 5-6).

Tâlcuirea fragmentului de mai sus este că Dumnezeu Şi-a făcut din soare sălaş ales şi îi porunceşte acestuia să iasă ca un mire din odaia miresei şi să străbată în fiecare zi, ca un uriaş, calea de la răsărit la apus. Sfântul Grigorie Teologul spune că soarele este pentru lumea fizică ceea ce este Dumnezeu pentru lumea duhovnicească. Soarele zidit luminează lumea văzută, în vreme ce soarele nezidit luminează lumea nevăzută.

Tâlcuind greşit acest fragment din Psalmi, maniheiştii, care erau nişte eretici din primele veacuri ale creştinismului, susţineau, la fel ca Origen, că odată urcat la ceruri pentru a se odihni la sânul Tatălui Ceresc, Hristos S-a lepădat ca de o greutate de firea omenească, pe care a pus-o în discul soarelui, şi astfel, Dumnezeirea dezgolită S-a suit şi a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl. Dimpotrivă, monofiziţii credeau că firea omenească a fost absorbită de cea dumnezeiască, iar firea omului s-a transformat în Dumnezeire.

Din punct de vedere ortodox, aceste două opinii nu au nici un temei. Sfântul Grigorie Teologul spune că cine crede că Trupul lui Hristos a fost lepădat şi aşezat în soare şi că Domnul a urcat la cer numai cu Dumnezeirea practic nu crede că Dumnezeu există în Trup şi nici că va fi în Trup la cea de-a Doua Venire. Adevărul este că cei care cred un asemenea lucru nu vor vedea slava celei de-a Doua Veniri, căci cum ar putea să o vadă, atâta vreme cât Trupul lui Hristos s-a pierdut şi a fost dezintegrat de elementele naturii?

Asemenea concepţii au pentru om consecinţe grave. Se ştie faptul că maniheiştii dispreţuiau trupul omenesc, acelaşi lucru fiind observat şi la monofiziţi, însă, desigur, într-un alt sens.

Aşadar, învăţătura Bisericii potrivit căreia Hristos S-a înălţat cu întreaga fire omenească şi cu trupul omenesc este strâns legată de îndumnezeirea propriei noastre firi şi de valoarea trupului omenesc. Nu ne lepădăm de trup şi nu îl considerăm ceva rău, pentru că trupul nu este o închisoare care trebuie lepădată şi distrusă pentru a ne elibera sufletul.

7

Profetul David spune: *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță* (Ps. 46, 5). Fără îndoială, aici este vorba despre o proorocie care s-a împlinit o dată cu Înălțarea lui Hristos la ceruri. Tocmai din acest motiv, versetul de mai sus este rostit la începutul sfintei Liturghii din ziua Înălțării Domnului. Tâlcuind acest fragment din Psalmi, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că nu se folosește forma *a fost suit*, ci *suitu-S-a*, deoarece Hristos nu S-a suit cu ajutorul cuiva, ci prin propria Sa putere, ca un Dumnezeu. Hristos a urcat prin propria Sa putere, în vreme ce Profetul Ilie a fost înălțat de o altă putere. *Întru strigare* și *în glas de trâmbiță* arată biruința strălucită asupra morții. Referindu-se la acest fragment, Cuviosul Nichita spune că *întru strigare* și *în glas de trâmbiță* exprimă imnul triumfal al oștirilor îngerești, pentru că acestea vedeau prin puterea Duhului Sfânt că Cel care avea chip de om era de fapt Dumnezeu.

Potrivit tâlcuirilor Sfinților Părinți, *întru strigare* se referă la îngeri, iar *în glas de trâmbiță*, la Apostolii care cântau cu glas de trâmbiță imnele biruinței și ale triumfului.

Înălțarea lui Hristos s-a petrecut în liniște, pentru că numai ucenicii erau de față. Cu toate acestea, ea s-a făcut cunoscută până la marginile pământului. Nu mai este nimeni care să nu fi aflat de ea (Macarie Hrisochefalul). Acest lucru arată că toate marile evenimente au loc în liniște și în tăcere. Chiar dacă renașterea omului este nevăzută pentru ochii oamenilor lumești, ea produce o mare rezonanță în toată lumea. Nu există o dovadă mai clară a existenței lui Dumnezeu decât viața sfinților. Cei mai mulți dintre aceștia au fost necunoscuți pentru lume, dar harul lui Dumnezeu i-a făcut cunoscuți în toată lumea și în toate veacurile.

8

Sfântul Evanghelist Luca ne oferă amănunte reprezentative ale Înălțării lui Hristos la ceruri. După ce i-a dus pe ucenici până spre Betania, *ridicându-Și mâinile, i-a binecuvântat. Și pe când îi binecuvânta, S-a despărțit de ei și S-a înălțat la cer* (Luca 24, 50-51).

În Sfânta Scriptură, binecuvântarea este opusul blestemului. Binecuvântarea este legată pe de o parte de persoana care oferă ceva prin cuvânt sau prin faptă, iar pe de altă parte, de oferirea harului şi a energiei. Se ştie faptul că, în Sfânta Scriptură, transmiterea binecuvântării lui Dumnezeu către om se face prin diferite practici. După facerea primilor doi oameni, Dumnezeu i-a binecuvântat (Facerea 1, 28). Este reprezentativ felul în care Patriarhul Iacov i-a binecuvântat pe copiii lui Iosif. El şi-a aşezat mâna dreaptă pe capul lui Efraim şi pe cea stângă pe capul lui Manase şi *i-a binecuvântat* (Facerea 48, 13-15). De asemenea, înainte de moartea sa, Isaac l-a binecuvântat pe Iacov (Facerea 27, 23-29). Aceasta înseamnă nu că se dădea binecuvântare doar în timpul vieţii, ci şi atunci când oamenii plecau din această lume. Este interesant faptul că Elisei a luat binecuvântarea lui Ilie pe când acesta din urmă se urca la cer, pentru ca toţi să înţeleagă că duhul lui Ilie s-a odihnit peste el. De aceea, după ce l-au găsit pe Elisei, oamenii i s-au închinat până la pământ (IV Regi 2, 15). În Vechiul Testament, exista credinţa că, prin binecuvântare, Profetul sau Patriarhul transmite viaţa, adică harul lui Dumnezeu.

În Evanghelii, vedem că Hristos i-a binecuvântat pe oameni de multe ori. Un caz aparte este acela al binecuvântării date copiilor. Sfântul Evanghelist scrie: *Şi, luându-i în braţe, i-a binecuvântat punându-Şi mâinile peste ei* (Marcu 10, 16). Elementul binecuvântării se regăseşte şi în minunile pe care Hristos le-a făcut, mai ales în acelea care se săvârşeau prin punerea mâinii Sale pe diferitele părţi ale trupului celor bolnavi, aşa cum a fost în cazul vindecării soacrei lui Petru, când *S-a atins de mâna ei şi au lăsat-o frigurile* (Matei 8, 15).

În vreme ce Hristos Se înălţa la cer, El îi binecuvânta pe ucenici, trimiţându-le harul Său. Este important de subliniat faptul că Hristos nu S-a oprit să-i binecuvânteze, pentru a începe abia după aceea să Se înalţe la cer, ci îi binecuvânta în timp ce urca. *Şi pe când îi binecuvânta, S-a despărţit de ei şi S-a înălţat la cer.* Cu alte cuvinte, a început să-i binecuvânteze pe ucenici, dându-le acestora puterea de a împlini lucrarea poruncilor şi, în timp ce îi binecuvânta, Se ridica la cer. Astfel, Hristos a arătat că mereu îi va binecuvânta pe cei care ascultă de El şi le va da acestora bogăţie nesfârşită de har (Macarie Hrisochefalul).

Această imagine este prezentă în hagiografie sub chipul lui Hristos Care şade pe tron şi îi binecuvântează pe oameni, fapt ce arată că Hristos este Împăratul şi Domnul cerului şi al pământului, Cel ce trimite harul şi binecuvântarea Sa către oameni; El este singurul binecuvântat, Care, prin binecuvântarea Sa, întăreşte şi binecuvântează pe cei vrednici de binecuvântare. Proorocul David spune: *deschizând Tu mâna Ta, toate se vor umple de bunătăţi* (Ps. 103, 29).

Dincolo de aceste tâlcuiri, faptul că Hristos îi binecuvânta pe ucenici în timp ce Se ridica la ceruri a însemnat că El va fi mereu alături de aceştia. El Însuşi a dat încredinţarea: *Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârşitul veacului* (Matei 28, 20).

9

Imaginea Înălţării lui Hristos este maiestuoasă. Ucenicii rămăseseră înmărmuriţi de uimire şi urmăreau cu bucurie şi cu nedumerire Înălţarea Domnului la ceruri. Sfântul Evanghelist Luca scrie în acest sens: *Şi acestea zicând, pe când ei priveau, S-a înălţat... şi privind ei, pe când El mergea la cer...* (Fapte 1, 9-10).

După spusele Sfântului Atanasie cel Mare, ucenicii nu Îl vedeau pe Hristos urcând la cer, ci priveau tot timpul cu atenţie, ceea ce înseamnă că „încontinuu îşi aţinteau privirea în sus, spre Hristos". Aşadar, a fost vorba despre o concentrare continuă a privirii. Am putea spune că stăteau ţintuiţi locului şi-L priveau pe Hristos, Care Se înălţa la cer.

Dincolo de simţământul măreţiei imaginii lui Hristos Care Se înălţa la ceruri, această aţintire a privirii are şi înţelesul că cei care sunt creştini cu adevărat, au în permanenţă ochiul sufletului – care este gândul – întors spre cer. În acest context trebuie să analizăm îndemnul „sus să avem inimile", pe care îl rosteşte preotul, sau „sus să avem gândul şi inimile", din sfânta Liturghie a lui Iacov, ruda Domnului. Cuvintele acestea sunt importante deoarece, după cum spune Sfântul Apostol Pavel, patria noastră nu se află pe pământ, ci în cer. *Cetatea noastră este în ceruri, de unde şi aşteptăm Mântuitor, pe Domnul Iisus Hristos* (Filip. 3, 20). Cu o altă ocazie, Apostolul Pavel recomandă:

Cugetați cele de sus, nu cele de pe pământ (Col. 3, 2). Această ațintire a privirii înspre Hristos și înălțarea minții la El se află în legătură cu isihia minții, adică de viața isihastă, care înseamnă desprinderea minții de orice dorință lumească și raportarea lui numai la Hristos. Desigur, în acord cu teologia isihastă și neptică, aceasta înseamnă întoarcerea minții în inimă, prin Hristos; în acest fel, gândul urcă la Dumnezeu. Așadar nu este vorba despre o deviere a drumului firesc al minții, ci despre curățirea și iluminarea acestuia.

În timp ce ucenicii priveau la cer, îngerii, despre a căror participare la Înălțare vom vorbi mai jos, au spus că, așa cum Hristos S-a urcat la ceruri, la fel Se va și coborî: *Acest Iisus Care S-a înălțat de la voi la cer, așa va și veni, precum L-ați văzut mergând la cer* (Fapte 1, 11). Aceasta înseamnă că, deși nu-L mai vedeau pe Hristos, ucenicii au rămas cu privirea spre cer, în extaz și în uimire.

Analizând mai atent aceste cuvinte îngerești, Sfântul Atanasie cel Mare spune că, în realitate, îngerii le făceau cunoscut ucenicilor că Hristos rămâne Dumnezeu-Om în veac și că va veni iarăși cu Trupul Său, deoarece nu a luat trup de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu doar pentru a se folosi de el, ci pentru a rămâne în creație de-a pururi. Nu S-a întrupat numai pentru o vreme, ci pentru totdeauna. Hristos rămâne Dumnezeu-Om în veac.

Cuvântul Arhanghelului se referă la cea de-a Doua Venire întru slavă a lui Hristos, pentru ca să judece viii și morții. Referindu-Se la cea de-a Doua Sa Venire, Însuși Hristos a spus: *Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, și toți sfinții îngeri cu El...* (Matei 25, 31). De altfel, învățătura Sfântului Apostol Pavel referitoare la faptul că sfinții vor fi răpiți și înălțați pentru a-L întâmpina pe Hristos, Care va veni cu slavă multă, se referă tocmai la această venire. De aceea, în Simbolul Credinței, mărturisim: „Și iarăși va să vină cu slavă".

Cuvintele prin care îngerii vorbesc despre cea de-a Doua Venire a lui Hristos sunt prezente și în Vechiul Testament sub formă de proorocie. Profetul Daniel spune: *Am privit în vedenia de noapte, și iată pe norii cerului venea cineva ca Fiul Omului și El a înaintat până la Cel vechi de zile și a fost dus în fața Lui* (Daniel 7, 13). La această venire se referă și cuvintele lui Hristos: *și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă* (Matei 24, 30).

Din ceasul Înălțării lui Hristos și până în cel al venirii Sale din nou nu este un loc gol, pentru că, între aceste două momente, se află Biserica, prin care ne facem mădulare ale Trupului lui Hristos și prin care suntem în comuniune cu El. De altfel, cei care sunt parte organică a Bisericii și mădulare adevărate ale Trupului lui Hristos, vor putea trăi, după măsura la care au ajuns, atât Înălțarea lui Hristos, cât și slava venirii Sale.

10

Hristos este Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, adică Dumnezeu-Om adevărat. Fiindcă, prin întruparea Sa, Hristos nu a pierdut nici Dumnezeirea și nici șederea pe tron alături de Părintele Său, El era însoțit în permanență de îngeri. Îngerii și-au făcut apariția la toate evenimentele împărătești: ei au fost cei care au slăvit întruparea lui Dumnezeu, cei care l-au slujit după biruința Lui asupra diavolului din pustie, L-au întărit în timpul rugăciunii din grădina Ghetsimani și le-au vestit femeilor mironosițe Învierea Sa. De asemenea, îngerii au fost de față și la urcarea lui Hristos la ceruri.

În legătură cu evenimentul Înălțării, se spune că, în vreme ce ucenicii Îl vedeau pe Hristos înălțându-Se la cer, *un nor L-a luat de la ochii lor*. După aceea, au venit lângă ei doi bărbați *îmbrăcați în haine albe*, care le-au spus că Hristos va veni iarăși în același chip (Fapte 1, 9-11). Așadar, la Înălțarea lui Hristos, au fost prezenți mulți îngeri, atât în chipul norului, cât și în chipul bărbaților care purtau veșminte albe. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că acest lucru nu este de mirare, căci dacă în permanență întreg văzduhul este plin de îngeri, cu atât mai firesc era ca, atunci când Hristos S-a înălțat la ceruri, să fie de față multe puteri îngerești.

Îngerii sunt duhuri create de Dumnezeu, care au un rol dublu. Primul este de a-L slăvi fără încetare pe Dumnezeu, așa cum vedem din multe texte ale Vechiului și Noului Testament, iar al doilea este de a sluji spre mântuirea omului. Cuvântul *anghelos*[94] (*înger*) provine din

---

[94] În limba greacă: ἄγγελος.

anghelo[95] (*a anunța*) şi îi desemnează pe cei care anunță ceva, care duc oamenilor veştile legate de mântuirea lor[96]. Prezența îngerilor la Înălțarea lui Hristos a fost proorocită în Vechiul Testament. Profetul Iezechiel a avut o vedenie uimitoare: *Iar heruvimii, întinzând aripile, s-au ridicat de la pământ înaintea ochilor mei şi s-au dus însoțiți de roți* (Iezechiel 10, 19). La rândul său, grăitorul de Dumnezeu David spune: *Şi S-a suit pe heruvimi şi a zburat; zburat-a pe aripile vântului* (Ps. 17, 12).

Aceste profeții nu sunt diferite. Ele se referă la acelaşi eveniment, chiar dacă într-una se vorbeşte despre heruvimi, iar în cealaltă, despre heruvimi şi despre aripile vântului. Este vorba de acelaşi eveniment, deoarece aripile vântului sunt heruvimii, a căror lucrare este să poarte tronul lui Dumnezeu, aşa cum se spune în Vechiul Testament. Norul care a apărut în timpul Înălțării şi care L-a ascuns pe Hristos de ochii ucenicilor era în realitate prezența heruvimilor, care s-au arătat în chip de nor, adică aşa cum ştim noi că arată un nor. Cu adevărat, „heruvimii iau chip de nor pentru cei îndumnezeiți" (Macarie Hrisochefalul). De altfel, norii fizici sunt simbolul cerului, iar Hristos urcă pe nori pentru ca să arate puterea sfântă pe care o are (Sfântul Ioan Gură de Aur). Dincolo de aceste tâlcuiri mai există şi una alegorică, care spune că *heruvim* înseamnă „mulțimea cunoştinței şi revărsarea înțelepciunii". Cu alte cuvinte, Hristos şade şi se odihneşte asupra celui care are cunoştință şi înțelepciune (Sfântul Nicodim Aghioritul).

În afară de heruvimii care L-au însoțit pe Hristos în chip de nor, s-au mai arătat şi doi bărbați îmbrăcați în veşminte albe. Dar de ce au apărut îngerii cu înfățişare de om? Desigur, îngerii nu au trup omenesc, pentru că sunt ființe imateriale, dar s-au arătat în chip de om pentru ca ucenicii să nu se înfricoşeze (Macarie Hrisochefalul). Faptul că purtau haine strălucitoare („îmbrăcați în haine albe") era semnul „firii curate... şi înfăşurate în neprihănire". De asemenea, era şi semnul bucuriei acestora, pentru că veşmintele albe simbolizează desfătarea îngerească (Macarie Hrisochefalul). Cu adevărat, îngerii sunt ființe luminate, care îşi iau lumina de la Dumnezeu, iar veşmintele albe sunt chipul harului lui Dumnezeu cu care sunt înconjurați.

---

[95] În limba greacă: αγγέλω.

[96] În limba română, cuvântul *înger* a pătruns pe filiera limbii latine, care cunoaşte forma *angelus*.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că cei doi îngeri s-au arătat şi le-au vorbit ucenicilor din două motive. În primul rând, pentru a-i mângâia pe aceştia în ceasul despărţirii. De altfel, spusele îngerilor despre faptul că Hristos va veni din nou se încadrează în acest context. În al doilea rând, îngerii s-au arătat pentru a le spune ucenicilor că Hristos S-a înălţat la ceruri, fiindcă cerul era preaînalt, iar ochii ucenicilor nu puteau să străbată văzduhul şi să vadă unde S-a aşezat Hristos. În plus, un alt motiv ar fi acela de a-i încredinţa pe ucenici că Hristos nu a urcat *ca la cer*, ci *la cer*.

11

Într-o analiză anterioară am amintit Psalmul lui David în care se cere căpeteniilor să deschidă porţile, iar această cerere este repetată de două ori. Porunca este următoarea: *Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre şi vă ridicaţi porţile cele veşnice şi va intra Împăratul slavei.* Căpeteniile întreabă: *cine este acesta Împăratul slavei?* Răspunsul este: *Domnul cel tare şi puternic, Domnul cel tare în război*; iar a doua oară: *Domnul puterilor, Acesta este Împăratul slavei* (Ps. 23, 7-10).

Atunci când am dezvoltat subiectul legat de pogorârea lui Hristos la Iad, am analizat tâlcuirile Sfinţilor Părinţi care spun că Arhanghelul Gavriil şi toţi îngerii care Îl însoţeau pe Hristos porunceau stăpânitorilor întunericului să deschidă porţile pentru ca să intre cu slavă biruitorul morţii. În paralel, însă, Sfinţii Părinţi leagă acest Psalm şi de Înălţare, spunând că el este şi o proorocie care se referă marele praznic împărătesc al Înălţării lui Hristos.

Pentru ca această tâlcuire să fie înţeleasă mai bine trebuie să spunem că, aşa cum rezultă din Tradiţia bisericească împământenită în primele secole, îngerii, care sunt duhuri raţionale, sunt împărţiţi în trei cete de câte trei, dintre care prima ceată[97] se află lângă tronul lui Dumnezeu, a treia ceată[98] se află pe pământ şi slujeşte oamenilor, iar ceata de mijloc[99] se află între cer şi pământ. Potrivit acestei tâlcuiri, cei mai de jos îngeri se află pe pământ, cei care sunt superiori acestora se

[97] Serafimii, Heruvimii şi Tronurile.
[98] Începătoriile, Arhanghelii şi Îngerii.
[99] Domniile, Puterile, Stăpâniile.

află în cel de-al doilea cer, în aşa-zisele tării, iar ceilalţi îngeri, care sunt cei mai înalţi, se află în primul cer, acolo unde este Dumnezeu.

În timp ce Hristos Se ridica spre cer, cetele îngereşti care Îi slujeau Domnului pe pământ au poruncit căpeteniilor din tării, adică din cel de-al doilea cer, să deschidă porţile pentru ca să intre Împăratul slavei. Porţile sunt străjile îngereşti, care nu fuseseră niciodată deschise. Ele erau închise chiar şi atunci când Hristos S-a pogorât . De aceea, taina iconomiei întrupării lui Hristos nu era cunoscută nici de îngeri (Sfântul Ioan Gură de Aur). Îngerii din tării au întrebat ca să afle cine era acel împărat al slavei. Întrebarea se referea la trupul şi la simbolurile Patimii, adică la rănile de pe Cruce (Sfântul Grigorie Teologul). Aşadar, ei se mirau de prezenţa Împăratului slavei în trup şi de rănile Sale. Mai apoi, îngerii din tării (din cel de-al doilea cer) au poruncit căpeteniilor din primul cer ca şi ei să deschidă porţile pentru ca să treacă Împăratul slavei. La întrebarea corespunzătoare a acestor îngeri, răspunsul a fost că Hristos este Domnul puterilor şi Împăratul slavei.

Nu trebuie să ne mire întrebarea îngerilor: *Cine este acesta Împăratul slavei?* De asemenea, nu trebuie să considerăm că este o întrebare neîntemeiată. Ea este reală din două motive. În primul rând, deoarece îngerii sunt fiinţe create şi prin urmare ei nu ştiu de dinainte ce se va întâmpla şi nici nu sunt atotcunoscători. Numai Dumnezeu are această cunoştinţă, pe care o descoperă doar celor cărora voieşte. La fel ca şi sfinţii, îngerii cunosc numai ceea ce li se spune (Teodoret). În al doilea rând, aşa cum am subliniat şi anterior, mirarea îngerilor se datora unirii firii dumnezeieşti cu cea omenească, Patimii lui Hristos şi felului în care Hristos purta rănile Crucii pe Trupul Său înviat. Teama se naşte în suflet din lucruri peste fire. Aşa cum omul se teme atunci când vede un înger şi drept urmare, îngenunchează etc, şi cetele cele fără de trup, văzând trup purtat pe nor, au simţit teamă şi nedumerire (Sfântul Atanasie cel Mare). De asemenea, mirarea îngerilor a venit din vederea felului în care Hristos a *îndumnezeit firea omenească*, a urcat la cer trupul pământesc şi a aşezat pe tron de-a dreapta Tatălui firea care căzuse, a făcut Biserica din îngeri şi din oameni şi, în general, l-a îndumnezeit pe om şi l-a readus la slava de mai înainte (Macarie Hrisochefalul).

12

Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul a produs în rândul îngerilor o puternică mirare. De aceea, în ziua Naşterii, ei au cântat imnuri de slavă măreţiei lui Dumnezeu. *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!* (Luca 2, 14). Toate acestea au izvorât din faptul că unirea firii dumnezeieşti cu cea omenească în Persoana Cuvântului a fost o mare taină, pe care nici mintea omenească şi nici cea îngerească nu putea să o încapă.

Înălţarea cu trupul care purta pe el semnele rănilor de pe Cruce a produs mai multă uimire şi nedumerire decât însăşi Patima lui Hristos. Îngerii s-au minunat văzând toate aceste lucruri mari, dar mai ales atunci când au văzut cum trupul omenesc luat de Hristos a fost aşezat de-a dreapta Tatălui.

Profetul Isaia înfăţişează această mirare a îngerilor în cuvinte impresionante. Îngerii au întrebat nedumeriţi: *Cine este Cel ce vine împurpurat, cu veşmintele Sale mai roşii decât ale celui ce culege la vie*[100]*, cu podoabă în îmbrăcămintea Lui şi mândru de belşugul puterii Lui?... Pentru ce ai îmbrăcămintea roşie şi veşmântul Tău este roşu ca al celui care calcă în teasc?* (Isaia 63, 1-2).

Îngerii Îl vedeau pe Hristos cum urcă la ceruri şi îşi exprimau nedumerirea. *Edomul*[101] este pământul, *Vosorul*[102] este trupul, iar veşmintele înroşite înseamnă sângele vărsat prin jertfa pe Cruce. Îmbrăcămintea este firea omenească şi culoarea roşie înseamnă sângele care a curs din coasta lui Hristos. Prin Patimă, Trupul lui Hristos s-a înfrumuseţat. Astfel, acest Trup este roşu ca hainele celui care striveşte strugurii în teasc (Cuviosul Nichita). Aşadar, nu încape îndoială că în acest fragment se vorbeşte despre Patima lui Hristos.

Tâlcuind aceste cuvinte ale Profetului Isaia, într-o referire la Învierea lui Hristos, Sfântul Grigorie Teologul spune: „Trupul pe care

---

100 Traducerea literală a acestui fragment este: „Cine este Cel care vine din *Edom* şi Care Şi-a înroşit veşmintele în *Vosor*..." Am redat acest fragment aşa cum apare el în Septuaginta, deoarece argumentaţia autorului se bazează tocmai pe această variantă.

101 Vezi nota anterioară.

102 Ibidem.

l-a luat Hristos s-a înfrumusețat, s-a luminat și s-a împodobit prin Patimă și prin Înviere".

În timpul Înălțării Sale, Hristos a păstrat pe trup rănile de pe Cruce, după care S-a așezat cu acestea pe tronul Tatălui. Sfântul Nicodim Aghioritul a strâns laolaltă mai multe fragmente din Sfinții Părinți, din care reiese motivul pentru care, după Învierea Sa, Hristos a păstrat pe Trup semnele suliței și ale cuielor, având în vedere faptul că putea să le vindece. Sunt prezentate cinci motive. În primul rând, s-a avut în vedere împodobirea și înfrumusețarea trupului. Așa cum ferestrele caselor sunt împodobite, deoarece aduc lumina soarelui, la fel s-a petrecut și cu Trupul lui Hristos. În al doilea rând, El a lăsat rănile deschise spre putea fi atinse de Toma, pentru ca și acesta să teologhisească despre Înviere și să mărturisească faptul că Hristos este Dumnezeu și om. În al treilea rând, Hristos a vrut să-Și arate marea Sa iubire pentru om, fiindcă a pătimit, iar acum Se laudă cu semnele primite pe Cruce. În al patrulea rând, El a lăsat semnele cuielor deschise pentru ca noi să alergăm spre ele la vreme de ispită și să ne acoperim cu ele, așa cum aleargă porumbelul la cuibul său atunci când este urmărit de șoim. În fine, în al cincilea rând, El a procedat astfel pentru a fi văzut și recunoscut de iudei în ziua judecății. În Apocalipsă este scris: *Iată, El vine cu norii, și orice ochi Îl va vedea și-L vor vedea și cei ce L-au împuns* (Apoc. 1, 7).

La întrebarea îngerilor, Hristos răspunde: *Eu sunt Acela al Cărui cuvânt este dreptatea și puternic este să răscumpere*[103]*... singur am călcat în teasc și dintre popoare nimeni nu era cu Mine; și i-am călcat în mânia Mea, i-am strivit în urgia Mea, încât sângele lor a țâșnit pe veșmântul Meu și Mi-am pătat toate hainele mele* (Isaia 63, 1-3).

Dreptatea[104] este propovăduirea Evangheliei, iar *judecata Mântuitorului*[105] este modalitatea de mântuire. În plus, Hristos îi încredințează pe îngeri că a biruit stăpânirea morții și a diavolului de unul singur, fără ajutorul nimănui. De aici se vede limpede că Hristos este Dumnezeu, deoarece El a zdrobit moartea și a dat viață oamenilor prin sângele Său.

---

[103] În Septuaginta: „Eu vă aduc *dreptatea* și *judecata* Mântuitorului".
[104] Vezi nota de mai sus.
[105] Ibidem.

13

Pe vremea când trăia pe pământ, răspunzându-le cărturarilor şi fariseilor care cârteau pentru că îi primea pe păcătoşi şi mânca împreună cu ei, Hristos a spus că acelaşi lucru îl face şi păstorul cel bun atunci când pierde o oaie dintr-o sută: le lasă pe celelalte nouăzeci şi nouă în pustie şi urcă în munţi pentru ca să găsească oaia rătăcită. Iar atunci când o găseşte, o pune pe umerii săi şi se bucură. După aceea, ajunge acasă şi, chemându-şi toţi prietenii, le spune să se bucure cu el, pentru că oaia pierdută a fost găsită (cf. Luca 15, 4-6).

În cuvântul său din ziua Înălţării lui Hristos, Sfântul Epifanie al Ciprului foloseşte această frumoasă imagine soteriologică pentru a arăta lucrarea pe care Mântuitorul a săvârşit-o pe pământ. Mai apoi Îl înfăţişează pe Hristos după Înălţare, când Îi vorbeşte Tatălui Său: „Am găsit, Părinte, oaia rătăcită, pe care şarpele viclean a înşelat-o şi a făcut-o să meargă pe drumuri rele şi să se înconjoare de zei şi să murdărească curăţia cunoştinţei".

După aceea, Hristos spune Tatălui Său că a găsit oaia înecându-se în mocirla vieţii şi, după ce a răpit-o cu dreapta Dumnezeirii Sale, a spălat-o în apele Iordanului, a umplut-o de mireasma Duhului Sfânt şi, înviind, a venit să-I aducă oaia cea cugetătoare ca dar scump făcut Dumnezeirii Sale.

După ce prezintă oferirea de către Hristos a oii cugetătoare care fusese rătăcită, Sfântul Epifanie vorbeşte despre jalea diavolului pentru că a fost biruit de Hristos, Care, ca un „şoim cu zbor iute" i-a răpit pe toţi cei ce erau ţinuţi în robie. Diavolul mai jeleşte văzând cum, prin Înălţarea lui Hristos, trupul omenesc se urcă la ceruri şi păcatul se face nevăzut precum fumul. Jeleşte şi se tânguieşte mărturisind că Fiul Mariei l-a înşelat. Prin vorbe mincinoase, prin prigoană şi chiar prin Cruce, diavolul a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru ca Hristos să dispară, dar în cele din urmă toate acestea s-au întors împotriva lui. Acum, diavolul Îl vede pe Hristos urcând la cer întru slavă, în vreme ce el se umple de ruşine.

Durerea celui rău este mare, după cum spune Sfântul Epifanie. Însuşi diavolul mărturiseşte că, pe vremea când era Luceafăr în cer, a

păcătuit şi a fost aruncat pe pământ ca piatra din praştie. S-a ascuns în ape, dar Hristos a venit pe pământ şi, după ce l-a găsit în matca Iordanului, l-a prins şi l-a lovit ca pe un demon. A vrut să pună stăpânire pe pământ, dar a auzit vocea: *al Domnului este pământul şi plinirea lui; lumea şi toţi cei ce locuiesc în ea*[106].

Din aceste cuvinte vedem că, prin Înălţarea lui Hristos, stăpânirea celui rău a fost năruită cu totul, pentru că diavolul a fost pus în faţa biruinţei finale a lui Hristos. Orice nădejde i-a fost zădărnicită atunci când a văzut cum firea omenească luată asupra Sa de Hristos a fost ridicată la ceruri şi aşezată de-a dreapta Tatălui. De aceea, sărbătoarea Înălţării este încoronarea tuturor celorlalte praznice împărăteşti.

14

Orice om, atunci când pleacă de pe lumea aceasta, obişnuieşte să dea sfaturi celor dragi şi să îi binecuvânteze. În acelaşi fel a procedat şi Hristos. El a făcut ucenicilor Săi o făgăduinţă clară, le-a dat o poruncă şi i-a binecuvântat. Despre binecuvântare am spus cele necesare într-un capitol anterior. În continuare vom analiza porunca pe care ucenicii au păzit-o şi în urma căreia au primit ceea ce li s-a făgăduit.

Printre altele, Hristos le-a spus: *Şi iată, Eu trimit peste voi făgăduinţa Tatălui Meu; voi însă şedeţi în cetate, până ce vă veţi îmbrăca cu putere de sus* (Luca 24, 49). Din Faptele Apostolilor, aflăm aceeaşi informaţie: *ci veţi lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi, şi Îmi veţi fi Mie martori în Ierusalim şi în toată Iudeea şi în Samaria şi până la marginea pământului* (Fapte 1, 8). De asemenea, le-a dat porunca *să nu se depărteze de Ierusalim, ci să aştepte făgăduinţa Tatălui* (Fapte 1, 4). Din toate acestea se vede limpede faptul că Hristos le-a cerut ucenicilor ca, după Înălţarea Sa, să se întoarcă la Ierusalim şi să nu plece de acolo până ce nu vor primi Duhul Sfânt în ziua Cincizecimii. După ce se vor fi umplut de puterea Duhului Sfânt, vor propovădui întregii zidiri şi se vor face mucenici ai lui Hristos.

---

[106] Ps. 23, 1.

Ucenicii s-au supus poruncii lui Hristos şi, după ce s-au închinat, *s-au întors în Ierusalim cu bucurie mare şi erau în toată vremea în templu, lăudând şi binecuvântând pe Dumnezeu* (Luca 24, 52-53). Desigur, aşa cum este scris în Faptele Apostolilor, ei s-au urcat în încăperea de sus [a casei „unde se adunau de obicei"[107]] şi *într-un cuget, stăruiau în rugăciune împreună cu femeile şi cu Maria, Mama lui Iisus, şi cu fraţii Lui* (Fapte 1, 12-14).

Tâlcuind aceste fragmente, care înfăţişează atât porunca lui Hristos, cât şi ascultarea ucenicilor, putem să observăm câteva aspecte interesante.

P r i m u l aspect. Ucenicii au plecat de la muntele Măslinilor[108] plini de bucurie. Chiar dacă le era dor de Învăţătorul lor, ei se bucurau cu bucurie multă tocmai pentru că se încredinţaseră că vor primi Duh Sfânt, prin Care se vor face mădulare ale Trupului lui Hristos. Cu adevărat, lipsirea de Hristos - după trup - s-a transformat într-o mare binecuvântare, pentru că au dobândit o nouă comuniune cu Mântuitorul. De altfel, Hristos i-a încredinţat: *Iar Eu, când Mă voi înălţa de pe pământ, îi voi trage pe toţi la Mine* (Ioan 12, 32). Astfel, bucuria ucenicilor avea două izvoare. Primul era nădejdea de împărtăşire din Sfântul Duh, iar al doilea era faptul că s-au învrednicit să se facă martori care au văzut şi au auzit toate aceste mari taine.

Al d o i l e a aspect. Între Înălţare şi Cincizecime a fost o perioadă de rugăciune şi de linişte, atât sufletească, cât şi trupească. Nimeni nu se poate împărtăşi din Duhul Sfânt dacă nu se află în stare de rugăciune şi de linişte interioară. De altfel, viaţa practică, adică ţinerea poruncilor lui Hristos, pregăteşte terenul pentru venirea aşa-numitei rugăciuni curate, iar rugăciunea este principala cerinţă pentru dobândirea împărtăşirii din darul Preasfântului Duh.

Al t r e i l e a aspect. Ucenicii erau în permanenţă strânşi laolaltă, în aşteptare, având tot timpul în mijlocul lor pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu – pe Maica lui Hristos. Acest lucru arată valoarea cultului în Biserică, pentru că în punctul central al acestui cult se află cea mai iubită persoană a lui Hristos şi a creştinilor, adică Preasfânta Născătoare de Dumnezeu. Maica Domnului nu a avut nici

---

107 Fapte 1, 13.
108 Înălţarea Domnului a avut loc în regiunea unde se află Muntele Măslinilor.

o demnitate în Biserică şi nici vreo altă slujire. Cu toate acestea, ea era în centrul venerării ca cea mai de preţ comoară pe care Biserica a avut-o şi o are în continuare.

Al p a t r u l e a aspect. Trebuie să ne supunem în permanenţă poruncilor lui Hristos, pentru că acestea au rezultat bun şi sfânt. Dacă ucenicii nu s-ar fi întors la Ierusalim, ci s-ar fi retras mâhniţi pe la casele lor, atunci nu s-ar mai fi învrednicit de marele dar de a primi Duh Sfânt şi de a se face mădulare ale Trupului lui Hristos. Aşadar, ei ţinut o poruncă şi au fost apăraţi prin ţinerea ei.

15

Ceea ce s-a petrecut în viaţa lui Hristos trebuie să aibă loc şi în vieţile creştinilor. De altfel, urmarea lui Hristos nu înseamnă o conformare exterioară faţă de câteva recomandări sau porunci formale, ci reprezintă împărtăşirea din Hristos. Noi trebuie să trăim Patima, Răstignirea şi Învierea lui Hristos în vieţile noastre personale.

Acelaşi lucru este valabil şi în legătură cu Înălţarea Mântuitorului. Sfântul Apostol Pavel vorbeşte limpede despre împărtăşirea din harul Înălţării lui Hristos: *Pentru că Însuşi Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului şi întru trâmbiţa lui Dumnezeu, Se va pogorî din cer, şi cei morţi întru Hristos vor învia întâi, după aceea, noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiţi împreună cu ei în nori ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh, şi aşa pururea vom fi cu Domnul* (I Tesal. 4, 16-17).

Desigur, în acest fragment, Sfântul Apostol Pavel vorbeşte despre oamenii care vor fi în viaţă în acea vreme când Hristos va veni cu slavă multă, dar aşa cum am văzut şi din alte analize, tâlcuirea Părinţilor Bisericii se referă la sfinţii care se vor înălţa pentru a-L întâmpina pe Hristos, deoarece aceştia se găsesc într-o stare duhovnicească înaltă.

Sfântul Diadoh al Foticeei spune că ceea ce s-a petrecut cu Hristos în timpul Înălţării, se va petrece şi cu sfinţii. Hristos a luat trup omenesc pe care l-a îndumnezeit, astfel încât oamenii să poată să se îndumnezeiască şi ei prin mulţimea harului lui Dumnezeu. „Ceea ce s-a făcut cu Dumnezeul întrupat se va face şi cu cei îndumnezeiţi prin

bogăția harului Preaslăvitului Dumnezeu, pentru că și pe oameni îi poate face dumnezei".

Pentru a ne desfăta din Înălțare, trebuie ca, prin practică (*faptă*) și prin teorie (*vederea de Dumnezeu*), să ne ridicăm acolo unde Se află Hristos. Practica este curățirea inimii prin ținerea poruncilor evanghelice, iar teoria este iluminarea minții și înălțarea sa la vederi duhovnicești.

Sfântul Nicodim Aghioritul spune că, așa cum Profetul Ilie și-a lepădat mantia, după care a fost răpit „ca la cer", la fel și noi trebuie să ne dezbrăcăm, prin practică, de plăceri, de ambiții, de iubire de arginți și, în general, de orice străduință a acestei vieți, adică de atașamentul față de lucrurile din viața aceasta.

Trăirea teoriei înseamnă iluminarea minții și a inimii și vederea de Dumnezeu. Analizând cuvintele Apostolului Pavel, Sfântul Grigorie Palama spune că trebuie să privim spre Părintele din înălțime, pentru că acum nu ne mai tragem numai din primul om, adică din omul pământesc, ci și din cel de-al doilea om, adică din Domnul cerului. Așa cum Dumnezeu este ceresc, și noi trebuie să ne facem cerești și, așa cum ne-am îmbrăcat în chipul pământesc, trebuie să ne îmbrăcăm și în chipul ceresc. Iar după ce vom reteza legăturile cu hainele de piele, va trebui să ne așezăm în pământ sfânt, unde, prin virtuți și prin îndreptarea nezdruncinată a vieții înspre Dumnezeu, fiecare dintre noi va putea să prindă rădăcini. Inima noastră trebuie să se înalțe spre cer, unde va vedea priveliște minunată, adică firea noastră înveșnicită de focul Dumnezeirii.

Așadar, prin practică și prin teorie, omul poate trăi Înălțarea lui Hristos în viața sa personală. El se poate înălța cu Hristos, după cuvântul Sfântului Grigorie Teologul: „Urcând la ceruri, [Hristos] ne-a înălțat și pe noi".

16

Teologia Înălțării nu trebuie să rămână la nivel teoretic sau intelectual. Ea trebuie să fie aplicată în practică. De altfel, teologia desprinsă de practică este demonică (Sfântul Maxim Mărturisitorul). Dinspre iconomie trebuie să înaintăm spre teologie. Aceasta înseamnă

că, atunci când trăim în viața noastră personală Răstignirea, Patima lui Hristos şi tot ceea ce a făcut şi a pătimit Domnul prin taina sfintei iconomii, putem trăi şi taina teologiei, adică a îndumnezeirii.

Între aceste coordonate se încadrează învățătura Părinților care spun că, pentru a trăi Înălțarea lui Hristos şi a înțelege atât cât este cu putință taina ei, trebuie să păzim poruncile dătătoare de viață ale lui Dumnezeu şi să dobândim virtuțile dumnezeieşti, dar mai ales smerenia şi dragostea, astfel încât să putem îndura orice tristețe sau ispită care vine din faptul că suntem creştini, având în acelaşi timp şi dorința de jertfire pentru slava numelui lui Hristos (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Pentru că suntem mădulare ale Bisericii, în care trăieşte întreaga lucrare a sfintei iconomii, avem şi obligații. Ca împreună-locuitori cu cei fără de trup, trebuie să ne depărtăm de orice dorință trupească, iar ca membri ai sfintei comunități şi ca temple ale lui Dumnezeu trebuie să trăim în sfințenie. Este nevoie să ne împăcăm cu Dumnezeu, fiindcă în locul iadului, Dumnezeu ne-a făcut daruri împărăteşti (Sfântul Proclu, Patriarhul Constantinopolului).

Pentru aceasta, este nevoie de curățirea trupului şi a sufletului. Omul trebuie să țină în permanență ochiul sufletului treaz, ca un paznic, pentru ca atunci când diavolul jefuitor vine ca să îl murdărească cu păcate trupeşti să fie gata să îi spună: „Nu mă fac prădător al pământurilor împărăteşti, diavole" (Sfântul Epifanie). Adică: nu trădez încrederea Împăratului Hristos, Care m-a pus să veghez peste lucrurile Sale.

După ce au trecut prin toate încercările, prin curățire şi prin trăirea Răstignirii, ucenicii lui Hristos s-au strâns laolaltă într-o casă şi, astfel, au primit Duhul Sfânt. Pentru că ne închinăm şi noi lui Hristos, trebuie să ne întoarcem la Ierusalim, care simbolizează pacea. Trebuie să facem pace cu noi înşine şi cu ceilalți. Şi nu numai că trebuie să ne întoarcem la Ierusalim, dar şi să aşteptăm în casă, care este gândul nostru, unde să ne rugăm neîncetat şi să ne îngrijim pentru a ne curăți de mânie şi de gândurile josnice. În acest fel, Mângâietorul va veni la noi şi ne vom închina în adevăr Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh (Sfântul Grigorie Palama).

* * *

Înălțarea lui Hristos este prăznuită cu imnuri şi cu cântece duhovniceşti, dar şi prin practică şi teorie, adică prin curăție şi prin iluminarea minții. Lupta duhovnicească şi iluminarea fac ca omul să ajungă să guste din semnificația şi din conținutul profund al acestei sărbători. Numai astfel omul poate să se bucure de acest praznic împărătesc cu bucurie fără margini.

Această bucurie, care nu este un sentiment [superficial], ci provine din trăirea iconomiei şi a teologiei, are două cauze fundamentale. Prima este aceea că, prin Înălțarea Sa „unde era mai înainte", Hristos a arătat că nu era un om mărunt (simplu), şi nici fiul tâmplarului Iosif, ci era Fiul lui Dumnezeu (Sfântul Nicodim Aghioritul). A doua cauză este că firea omenească s-a înălțat, adică a fost ridicată la ceruri (Sfântul Grigorie Palama). Desigur, acest fapt are strânsă legătură cu ridicarea la ceruri a fiecărui om care crede şi se uneşte cu Hristos. Astfel, Capul trupului nostru se află pe tronul lui Dumnezeu şi, prin urmare, mădularele noastre se pot ridica şi ele din somnul păcatului pentru a se îndumnezei.

Înălțarea lui Hristos este încununarea tuturor praznicelor împărăteşti şi desăvârşirea a tot ceea ce a făcut Hristos pentru noi, prin lucrarea sfintei iconomii. Această sărbătoare desăvârşitoare ne cheamă şi pe noi la desăvârşire duhovnicească şi la împlinire, la împărtăşirea din Înălțarea lui Hristos şi la trăirea propriei noastre înălțări.

Octombrie 1994

XII
Cincizecimea

Înainte de a Se urca la cer, Hristos le-a poruncit ucenicilor ca, după Înălțarea Sa, aceştia să se întoarcă la Ierusalim şi să aştepte acolo până ce vor fi înveşmântați cu putere din cer. Aşadar, El le-a făgăduit ucenicilor că vor lua Duh Sfânt, despre Care a vorbit în timpul vieții Sale.

Făgăduința lui Hristos s-a împlinit la cincizeci de zile după Paşte şi la zece zile după Înălțarea Sa la ceruri. Atunci, Biserica prăznuieşte Cincizecimea, prin care este cinstită Sfânta Treime, după care, în ziua următoare, este sărbătorit şi slăvit Duhul Sfânt. Prin urmare, praznicul Cincizecimii este o sărbătoare a Sfintei Treimi.

Analizând sărbătoarea Cincizecimii, nu ne vom referi în amănunt la cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, adică la Duhul Sfânt, ci vom sublinia doar acele fapte şi acele învățături ale Sfintei Scripturi şi ale Sfinților Părinți care se referă la Hristos. Prin urmare, vom pune mai mult accentul pe faptele hristologice care au legătură cu Duhul Sfânt. Dar pentru că nu există hristologie în afara triadologiei, trebuie să ne referim şi la dogma legată de taina Sfintei Treimi.

Sărbătoarea Cincizecimii a fost inclusă între cele douăsprezece mari praznice împărăteşti ale Bisericii pentru că este ultima sărbătoare a sfintei iconomii. Întruparea lui Hristos a avut drept scop biruința asupra morții şi venirea Preasfântului Duh în inimile oamenilor. De altfel, se cunoaşte faptul că scopul vieții bisericeşti şi duhovniceşti este de a ne face *mădulare ale Trupului lui Hristos* şi de a lua Duh Sfânt. Acestea două sunt indisolubil legate între ele.

Cuviosul imnograf spune că Cincizecimea este ultima sărbătoare din cele care se referă la reînnoirea omului: „Praznicul cel după praznice şi cel mai din urmă să-l *prăznuim noi*, credincioşii, în chip luminat; aceasta este Cincizecimea, plinirea făgăduinței şi a

sorocului". Astfel, dacă Bunavestire a Maicii Domnului este începutul sfintei iconomii şi al întrupării Cuvântului, ziua Cincizecimii este punctul final, pentru că atunci omul s-a făcut prin Duhul Sfânt mădular al Trupului înviat al lui Hristos.

Acestea sunt coordonatele între care se încadrează Cincizecimea, alături de toate celelalte fapte legate de Duhul Sfânt şi de Hristos, pentru că nu putem concepe hristologia în afara pnevmatologiei (*învăţături despre Duhul Sfânt*), şi nici pnevmatologia în afara hristologiei.

1

Pogorârea Sfântului Duh s-a făcut în zi de duminică. Din acest fapt înţelegem importanţa duminicii, pentru că cele mai mari evenimente împărăteşti au avut loc în această zi. După cum spune Sfântul Nicodim Aghioritul, în prima zi, adică duminica, a început zidirea lumii, pentru că atunci a fost creată lumina. De asemenea, în zi de duminică a început reînnoirea creaţiei, prin Învierea lui Hristos, şi tot în zi de duminică s-a desăvârşit reînnoirea creaţiei prin pogorârea Duhului Sfânt. Crearea lumii s-a făcut de către Tatăl împreună cu Fiul şi cu Duhul Sfânt, reînnoirea s-a făcut de către Fiul, prin bunăvoirea Tatălui şi prin participarea Sfântului Duh, iar desăvârşirea zidirii s-a făcut de către Duhul Sfânt, Care purcede din Tatăl şi este trimis prin Fiul.

Desigur, spunând aceste lucruri, scoatem mai întâi în prim plan Persoana care a zidit lumea, apoi pe cea care a fost în centrul reînnoirii creaţiei şi, în fine, pe cea care a desăvârşit-o. Dar, aşa cum am învăţat şi cum credem, lucrarea Dumnezeului Treimic este comună şi în nici într-un caz nu putem să despărţim sau să izolăm vreuna dintre Persoanele Sfintei Treimi.

Cincizecimea creştină, prin care sărbătorim pogorârea Sfântului Duh, coincide cu Cincizecimea iudaică. Cu alte cuvinte, Duhul Sfânt S-a pogorât asupra Apostolilor şi i-a făcut pe aceştia mădulare ale Trupului înviat al lui Hristos în ziua în care iudeii sărbătoreau Cincizecimea.

Pentru iudei, Cincizecimea era a doua sărbătoare ca importanță după Paşte. Potrivit tradiției, prin ea se rememora primirea Legii lui Dumnezeu de către Moise pe muntele Sinai. La patruzeci de zile de la prima sărbătorire a Paştelui, Moise a urcat pe muntele Sinai unde a primit Legea de la Dumnezeu. În paralel însă, Cincizecimea iudaică era şi expresia recunoştinței iudeilor pentru roadele pământului. Deoarece coincidea cu perioada strângerii recoltei, ea se numea şi *sărbătoarea secerişului*, iar iudeii aduceau la templu prinosul lor de roade. În plus, Cincizecimea, care era sărbătorită de israeliteni cu multă strălucire, mai purta numele de sărbătoarea săptămânilor (vezi Ieşirea 34, 22; Leviticul 23, 15-17; Numerii 28, 26-31; Deuteronomul 16, 9-10).

Această scurtă referire la Cincizecimea iudaică arată că ea era preînchipuirea Cincizecimii din Noul Testament. Dacă în ziua Cincizecimii iudaice, Moise a primit Legea Vechiului Testament, în ziua Cincizecimii creştine, ucenicii au luat Duh Sfânt, prin Care au trăit Legea Noului Testament, adică Legea sfântului har. Dacă în Vechiul Testament, Cuvântul neîntrupat a dat Legea pe Sinai, în Noul Testament, Cuvântul întrupat şi înviat L-a trimis pe Duhul Sfânt la ucenicii care se găseau în încăperea de sus [a casei „unde se adunau de obicei"] ca să îi facă pe ei mădulare ale Trupului lui Hristos. Dacă la Cincizecimea Vechiului Testament se aducea prinos din roadele pământului, la Cincizecimea Noului Testament s-a adus prinos de roade duhovniceşti, din recolta pe care a făcut-o Hristos. Cu alte cuvinte, Apostolii s-au oferit pe ei înşişi lui Dumnezeu.

Există, desigur, o mare diferență între revelarea lui Dumnezeu de pe Muntele Sinai şi revelarea din „încăperea de sus" din Ierusalim. Muntele Sinai *fumega tot, că Se pogorâse Dumnezeu pe el în foc; şi se ridica de pe el fum, ca fumul dintr-un cuptor, şi tot muntele se cutremura puternic* (Ieşirea 19, 18). Dumnezeu poruncise ca nimeni să nu se apropie de munte pentru ca să nu moară: *tot cel ce se va atinge de munte va muri* (Ieşirea 19, 12). Însă, în ziua pogorârii Sfântului Duh asupra ucenicilor, lucrurile au fost diferite. Ucenicii s-au umplut de bucurie şi s-au transformat. Din şovăielnici cum erau, ei s-au făcut oameni de neclintit, iar din muritori, au devenit dumnezei după har.

Diferența dintre Sinai şi casa din Ierusalim se vede şi din comparația între Legea Vechiului Testament şi cea a Noului

Testament. Prima lege a fost scrisă pe table de piatră, însă acum, legea este scrisă în inimile Apostolilor. Sfântul Apostol Pavel spune: *sunteți scrisoare a lui Hristos, slujită de noi, scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeului celui viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii* (II Cor. 3, 3). Aşa cum consemnează Apostolul Pavel, prin pogorârea Duhului Sfânt s-a împlinit proorocia Profetului Ieremia: *Pune-voi legile Mele în cugetul lor şi în inima lor le voi scrie, şi voi fi lor Dumnezeu şi ei vor fi poporul Meu* (Evrei 8, 10).

2

Sărbătoarea Cincizecimii este sărbătoarea Sfintei Treimi, deoarece, prin pogorârea Duhului Sfânt, ne încredințăm de faptul că Dumnezeu este Treimic. Şi anterior, atât din Vechiul Testament, deşi mai vag, cât şi din învățătura lui Hristos, oamenii au aflat că Dumnezeu este Treimic, dar încredințarea în legătură cu cele trei ipostasuri ale lui Dumnezeu s-a făcut în ziua Cincizecimii. Astfel, Cincizecimea este sărbătoarea teologiei ortodoxe.

Vorbind în termeni ortodocşi, spunem că învățătura despre Dumnezeu (*teologia*[109]) este diferită de învățătura despre întrupare (iconomia). În ziua Cincizecimii însă, teologhisim despre iconomie şi aflăm că Dumnezeu este Treimic: Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh. În acord cu învățătura ortodoxă revelată, Tatăl este fără de început, necauzat şi nenăscut, adică existența Sa nu este cauzată de ceva anume, Fiul S-a născut din Tatăl, iar Duhul Sfânt purcede din Tatăl. Cuvintele *nenăscut*, *naştere*, *purcedere* ne-au fost dezvăluite de Hristos şi nu putem să le înțelegem prin rațiune, ele rămânând o taină. Cert este că Fiul şi Duhul Sfânt provin din Tatăl în chip diferit, adică au trăsături ipostatice şi moduri de existență diferite, dar au aceeaşi ființă cu Tatăl.

În ciuda faptului că Tatăl este născător şi purcezător, iar Fiul este născut şi Duhul Sfânt este purces, Ei au aceeaşi ființă (substanță) şi aceeaşi slavă (energie). Toate cele trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt de o ființă, de o slavă, de o putere şi nimeni nu este mai mare

---

109 În limba greacă: *theologia* (θεολογία). Cuvântul *teologie* provine din *Theos* (*Dumnezeu*) şi logos (*cuvânt, învățătură*).

decât celălalt, adică Fiul şi Duhul Sfânt nu sunt de o mai mică importanţă decât Tatăl. Atunci când vorbim despre prima, a doua sau a treia Persoană a Sfintei Treimi, nu facem o ierarhie după însemnătate, după superioritate sau după putere, ci ne referim la modul lor de existenţă (Sfântul Vasile cel Mare). În fine, trebuie să spunem că logica omului, dar şi cuvintele şi înţelesurile omeneşti sunt neputincioase să redea taina Dumnezeului Treimic.

Sfinţii Părinţi au trăit această taină prin experienţă revelatoare, atât cât le-a fost lor cu putinţă. Sfântul Grigorie Teologul vorbeşte despre trei lumini care l-au înconjurat în timpul revelaţiei pe care a avut-o. El scrie: „Nu am apucat să înţeleg ce se întâmpla, şi trei lumini m-au înconjurat. Nu am ajuns să înţeleg cele trei lumini, şi am fost readus în fire".

Taina Sfintei Treimi ne-a fost dezvăluită de Însuşi Hristos, Care, vorbind ucenicilor Săi, le-a spus că Duhul Sfânt purcede din Tatăl şi este transmis prin El Însuşi (cf. Ioan 15, 26). Aceasta înseamnă că Fiul lui Dumnezeu nu ia parte la purcederea Duhului Sfânt, ci participă numai la trimiterea Sa înspre lume, iar această trimitere este tocmai arătarea Duhului în lucrare. Astfel, după cum explică Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Duh purcede din Tatăl, putând spune că vine de la Fiul numai din punctul de vedere al lucrării şi al arătării Sale în lume, nu din punctul de vedere al existenţei fiinţei Sale. Existenţa Duhului Sfânt este altceva faţă de arătarea Sa prin lucrare.

Tatăl este suficient Lui Însuşi şi naşte înainte de veacuri şi pentru vecie Dumnezeu egal cu Sine, adică pe Fiul, şi purcede Dumnezeu egal, adică pe Duhul Sfânt, fără ca Dumnezeirea să Se despartă prin separarea Persoanelor, Ea rămânând unită neamestecat în cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. Faptul că Fiul S-a născut din Tatăl nu înseamnă că este ulterior ca existenţă Părintelui Său, pentru că nu a trecut un anumit interval de timp între nenaşterea Tatălui şi naşterea Fiului sau purcederea Sfântului Duh. Cele trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt veşnice, fără de început, de acelaşi rang şi de aceeaşi cinste (Leon Înţeleptul).

3

Zidirea şi rezidirea lumii au fost făcute prin lucrarea comună a Dumnezeului Treimic. Tocmai acest adevăr teologic ne îndemnă să spunem că lucrarea lui Hristos nu este diferită de cea a Duhului Sfânt. Subliniem acest lucru deoarece există marele pericol de a vorbi despre iconomia lui Hristos ca şi cum ea ar fi fără legătură cu cea a Duhului Sfânt, şi despre iconomia Duhului Sfânt ca fiind o iconomie fără legătură şi separată de cea a lui Hristos.

Dumnezeu Cuvântul S-a făcut om prin bunăvoirea Tatălui şi prin participarea Duhului Sfânt. Hristos a fost zămislit în pântecele Născătoarei de Dumnezeu *de la Duhul Sfânt*. Mai apoi, după Învierea Sa şi, desigur, în ziua Cincizecimii, Hristos a trimis Duhul Sfânt, pentru că Duhul Sfânt Se transmite prin Hristos. Iar când Duhul a venit la Apostoli, Hristos a luat chip în inima lor, adică aceştia au fost făcuţi mădulare ale Trupului înviat al lui Hristos. Din aceste motive nu putem vorbi despre existenţa vreunei diferenţe între lucrarea Fiului şi cea a Duhului Sfânt.

Acest lucru reiese limpede din Sfânta Scriptură. În timpul vieţii Sale, Hristos a tămăduit şi a curăţit inimile Apostolilor prin învăţătura Sa, prin descoperirea tainelor Sale şi prin minunile pe care le-a săvârşit, iar la sfârşit, a spus: *Acum voi sunteţi curaţi, pentru cuvântul pe care vi l-am spus* (Ioan 15, 3). Cu un alt prilej, a spus că cine Îl iubeşte şi păzeşte cuvântul Său, pe acela îl va iubi şi Tatăl Său şi, drept urmare: *Noi vom veni la el şi ne vom face locaş la el* (Ioan 14, 23).

Faptul că Tatăl şi Fiul vor locui în inima curăţită şi sfinţită a omului nu înseamnă că Duhul Sfânt va lipsi sau că El este străin de lucrarea de sfinţire, deoarece, într-un alt loc, Hristos a făgăduit ucenicilor că le va trimite Duhul Sfânt Care purcede de la Tatăl şi Care *rămâne la voi şi în voi va fi* (Ioan 14, 17). Drept aceea, omul care primeşte harul Dumnezeului Treimic se face mădular al Trupului înviat al lui Hristos, sălaş al lui Dumnezeu Tatăl şi templu al Duhului Sfânt, adică vas al Dumnezeului Treimic.

Într-un tropar din canonul iambic al sărbătorii Cincizecimii, Sfântul Ioan Damaschin foloseşte exprimarea „Sfântul Duh este

semnul lui Dumnezeu Cuvântul Care S-a născut din Tatăl". Duhul Sfânt este numit semn al Cuvântului deoarece El Îl vădeşte pe Dumnezeu Cuvântul, căci „fără Duhul Sfânt, Fiul Unul-Născut nu poate fi cugetat" (Sfântul Grigorie al Nisei). De altfel, Sfântul Apostol Pavel spune că *nimeni nu poate să zică „Domn este Iisus" decât în Duhul Sfânt* (I Cor. 12, 3). De asemenea, Duhul Sfânt este numit semnul Cuvântului pentru că El i-a învăţat pe ucenici în acelaşi fel în care i-a învăţat şi Hristos şi le-a adus aminte ceea ce Însuşi Hristos le-a spus. De aceea, Duhul Sfânt S-a făcut semn, adică prin El s-a arătat că Hristos este cu adevărat Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu şi că Fiul este de o fiinţă şi de o cinste cu Duhul Sfânt (Sfântul Nicodim Aghioritul).

Prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu L-a slăvit pe Tatăl. În ziua Cincizecimii, Duhul Sfânt S-a pogorât asupra Apostolilor, slăvindu-L astfel pe Fiul (Leon Înţeleptul). Aşadar, putem spune că Tatăl L-a slăvit pe Fiul, numindu-L *Fiu iubit*; Fiul S-a slăvit prin câte a săvârşit cu lucrarea Duhului Sfânt; Fiul L-a slăvit pe Tatăl prin întreaga lucrare de mântuire a neamului omenesc; în acelaşi timp, Fiul L-a slăvit pe Duhul Sfânt pentru că L-a descoperit ucenicilor; Duhul Sfânt, Care are în Biserică o lucrare bogată, Îl slăveşte pe Tatăl din Care purcede, dar şi pe Fiul, pentru că cei care iau Duh Sfânt se fac copii ai lui Dumnezeu şi mădulare ale Trupului lui Hristos.

Din toate acestea, vedem că lucrarea Fiului nu este diferită de cea a Duhului Sfânt. Mântuirea omului este lucrarea comună a Dumnezeului Treimic. Această temă deosebit de importantă, care dezvoltă un mare adevăr teologic, va fi mai bine analizată în cele ce urmează.

4

Duhului Sfânt I-au fost date multe nume. Unul dintre acestea, care înfăţişează lucrarea săvârşită în Biserică, dar şi în viaţa oamenilor, este *Mângâietor*. Însuşi Hristos L-a numit astfel pe Duhul Sfânt atunci când le-a vorbit ucenicilor, cu puţină vreme înainte de Patima Sa: *Eu voi ruga pe Tatăl şi alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac, Duhul Adevărului* (Ioan 14, 16-17). Ceva mai târziu, Duhul Sfânt este caracterizat de Hristos ca fiind Mângâietorul Care îi

va învăța pe ucenici şi Care le va reaminti cele spuse de El Însuşi în timpul vieții Sale. *Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care Tatăl Îl va trimite întru numele Meu, Acela vă va învăța toate şi vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu* (Ioan 14, 26). Având încredințarea că Duhul Sfânt este Mângâietorul, ne rugăm acestuia: „Împărate ceresc, Mângâietorule, Duhul adevărului..."

Duhul Sfânt Se numeşte Mângâietor deoarece îl mângâie pe omul care se luptă împotriva păcatului şi care se străduieşte să păzească toate poruncile lui Hristos. Lupta este dură pentru că este dusă împotriva duhurilor viclene. În această luptă, Duhul Sfânt este mângâietor. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Duhul Sfânt Se numeşte *paraklitos*[110] (*mângâietor*) de la *parakalin*[111] (*a încuraja, a sfătui, a mângâia, a apăra*). Şi, pentru că „a-i încuraja" şi „a-i sfătui" pe oameni sunt trăsături definitorii ale lui Dumnezeu, numindu-L astfel pe Duhul Sfânt, Hristos Îl caracterizează pe Acesta ca fiind Dumnezeu.

Important pentru studiul hristologic pe care îl facem aici este că Însuşi Hristos Îl numeşte pe Duhul Sfânt *Mângâietor*, dar şi faptul că, în acelaşi timp, El spune că Duhul Sfânt este *alt Mângâietor*. Dacă Duhul Sfânt este alt Mângâietor, înseamnă că şi Hristos este un Mângâietor Care îi ajută pe oameni. Într-una din epistolele sale soborniceşti, Sfântul Evanghelist Ioan recomandă creştinilor să nu păcătuiască. În continuare, el spune că, şi dacă vor păcătui, să nu deznădăjduiască, pentru că „avem *mijlocitor*[112] către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept"[113]. Aşadar, Hristos şi Duhul Sfânt sunt cei doi Mângâietori ai lumii. Desigur, şi Dumnezeu Tatăl este Mângâietor al oamenilor, pentru că mângâierea şi ajutorul reprezintă lucrarea comună a Dumnezeului Treimic.

Exprimarea *alt Mângâietor* arată că Hristos şi Duhul Sfânt sunt ipostasuri diferite. Tâlcuind cuvintele *alt Mângâietor*, Sfântul Grigorie

---

[110] În limba greacă: παράκλητος.

[111] În limba greacă: παρακαλεῖν.

[112] În Biblia grecească, în acest loc se foloseşte cuvântul *paraklitos*, care în mod obişnuit este tradus în limba română prin *Mângâietor*. Aşadar, traducerea literală a textului grecesc ar fi „avem *Mângâietor* către Tatăl". Varianta „avem *mijlocitor* către Tatăl", aşa cum apare ea în Biblia românească, este cea corectă din punct de vedere semantic, dar acolo unde se foloseşte cuvântul *mijlocitor* trebuie să înțelegem că este vorba de fapt despre *Mângâietor*.

[113] I Ioan 2, 1.

Teologul spune că acestea arată „împreună-împărăţia" şi fiinţa comună a celor două ipostasuri. Faptul că Hristos spune că va trimite *alt Mângâietor* arată că şi El este Mângâietor. *Acesta este altul şi este la fel ca Mine.* De aici putem să înţelegem că Hristos şi Duhul Sfânt sunt de aceeaşi cinste.

5

Duhul Sfânt este de o fiinţă cu Fiul şi cu Tatăl, pentru că cele trei Persoane ale Sfintei Treimi au aceeaşi fiinţă sau fire şi aceeaşi energie sau slavă. De aceea, acolo unde Se află Hristos Se află şi Duhul Sfânt.

Anterior, am subliniat faptul că Persoanele Sfintei Treimi nu Se despart, iar lucrarea lor nu diferă. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că Sfântul Duh lucrează asupra tuturor oamenilor, însă în mod diferit. Pentru că toţi oamenii sunt zidirea lui Dumnezeu, Duhul Sfânt acţionează asupra tuturor, fără nici o excepţie, cu energie proniatoare, care este energia ce ţine şi mişcă funcţiile lor fireşti. Alături de aceasta, asupra celor care se află sub Lege, Duhul Sfânt lucrează cu har care îi îndeamnă spre necălcarea poruncilor şi îi luminează spre cunoaşterea lui Hristos. De asemenea, pentru cei care trăiesc în Hristos, harul este înfietor, căci aceştia se fac fii ai lui Dumnezeu prin lucrarea Duhului Sfânt. În fine, asupra celor îndumnezeiţi, adică asupra celor care s-au arătat vrednici de a trăi în cetatea lui Dumnezeu şi de a se face sălaş al puterii Sale îndumnezeitoare, Duhul Sfânt acţionează cu har înţelepţitor. Aşadar, Duhul Sfânt lucrează în toţi, dar în chip diferit, în funcţie de starea duhovnicească în care se găseşte fiecare.

Astfel privind lucrurile, înţelegem că Duhul Sfânt lucra şi asupra profeţilor din Vechiul Testament, pentru că aceştia prooroceau despre Cuvântul întrupat, adică despre Hristos, prin puterea şi prin energia Duhului Sfânt. Din teologia ortodoxă cunoaştem foarte bine faptul că toate revelaţiile lui Dumnezeu din Vechiul Testament au fost revelaţii ale celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi, adică ale Cuvântului neîntrupat. Însă prezenţa Cuvântului era se afla în legătură cu cea a Duhului Sfânt. Astfel, Duhul Sfânt a fost Acela Care L-a arătat

profeților pe Cuvântul neîntrupat și prin Duhul Sfânt se descopereau cele ce aveau să fie.

Sfântul Vasile cel Mare spune că Duhul Sfânt venea în gândul profeților pentru ca aceștia să prooroocească binele ce avea să fie. Un caz aparte este cel al Sfântului Ioan Înaintemergătorul, care s-a umplut de Duh Sfânt de pe vremea când era un făt de șase luni în pântecele mamei sale. După cum spune Sfântul Grigorie Palama, el a primit prin Duhul Sfânt desăvârșirea veacului ce va să fie încă din pântecele mamei sale și a teologhisit despre Hristos. În plus, după cum am văzut atunci când am vorbit despre praznicul Întâmpinării Domnului, Dreptul Simeon L-a recunoscut pe Hristos tot prin Duhul Sfânt.

Prin urmare, Duhul Sfânt a lucrat și în Vechiul Testament, însă în chip diferit de cel în care lucrează în Noul Testament și în Biserică. Așa cum am spus și mai înainte, în Vechiul Testament Duhul Sfânt atrăgea atenția proorocilor despre călcarea poruncilor și le dezvăluia venirea lui Hristos, în vreme ce în Noul Testament El îi face pe oameni fii ai lui Dumnezeu și mădulare ale Trupului lui Hristos și îi îndreaptă spre îndumnezeire.

6

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, ca de altfel, întreaga lucrare a sfintei iconomii, nu s-a făcut fără Duhul Sfânt. Sfântul Vasile cel Mare este foarte expresiv în acest sens. El spune că Duhul Sfânt a anunțat și a dezvăluit sosirea lui Hristos în lume. Duhul Sfânt nu a fost despărțit de Hristos nici atunci când Acesta din urmă Se afla în lume cu trupul. De asemenea, lucrările puterii și vindecările se fac tot prin lucrarea Duhului Sfânt, demonii sunt alungați de oameni prin Duhul lui Dumnezeu, diavolul este stârpit de acolo unde Se află Duhul Sfânt, iar iertarea păcatelor și învierea morților se fac tot prin lucrarea celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi.

Dacă Duhul Sfânt lucra în profeții și în drepții Vechiului Testament, vorbindu-le și dezvăluindu-le pe Hristos, cu atât mai mult a lucrat asupra Apostolilor și a ucenicilor Mântuitorului. Pentru că Duhul Sfânt acționează după starea duhovnicească a omului și la timpul potrivit, asupra ucenicilor a lucrat în trei chipuri, corespunzător cu trei

intervale de timp diferite. Astfel, înainte ca Hristos să Se slăvească prin Patimă, adică înainte de Patimi şi de Răstignirea pe Cruce, Duhul Sfânt lucra „slab", după Învierea lui Hristos lucra „cu mai multă putere", iar după Înălţarea lui Hristos la ceruri lucra „desăvârşit" (Sfântul Grigorie Teologul). Trebuie să mai adăugăm faptul că Sfântul Duh nu Se desăvârşeşte pe Sine, pentru că este desăvârşit, ci îi desăvârşeşte şi îi sfinţeşte pe oameni. Duhul Sfânt este „Cel care desăvârşeşte, nu Cel care Se desăvârşeşte" (Sfântul Grigorie Teologul). Aşadar, El i-a desăvârşit şi i-a împlinit pe Apostolii care erau nedesăvârşiţi.

Fiul lui Dumnezeu neîntrupat a spus prin Profetul Ioil: *Dar după aceea, vărsa-voi Duhul Meu peste tot trupul, şi fiii şi fiicele voastre vor profeţi, bătrânii voştri visuri vor visa* (Ioil 3, 1). Fără îndoială, aici se vorbeşte despre venirea Duhului Sfânt din ziua Cincizecimii şi despre dăruirea harului proorocirii. După spusele Sfântului Chiril al Alexandriei, profeţia aceasta se referă la cele ce s-au petrecut în ziua Cincizecimii, pentru că atunci, ucenicii vorbeau proorocind, adică propovăduiau tainele lui Hristos care au fost profeţite în Vechiul Testament. Prin puterea Sfântului Duh, ucenicii au înţeles în acel ceas toate proorociile din Vechiul Testament despre Persoana lui Hristos. Aşadar, ei s-au desăvârşit în cunoştinţă prin revelaţie.

Astfel, prin puterea şi prin energia Duhului Sfânt, firea omenească a revenit la starea de la începuturile ei, pentru că a dobândit harul proorocirii, aşa cum avea Adam în Rai (Sfântul Nicodim Aghioritul). Cu adevărat, văzând viaţa lui Adam din Rai de dinainte de cădere, ne dăm seama că el avea gând curat şi că profeţea. Dumnezeu a făcut-o pe Eva din coasta lui Adam pe când el dormea, însă atunci când s-a trezit din somn şi a văzut-o pe Eva, Adam s-a luminat prin puterea Duhului Sfânt şi a cunoscut că ea s-a născut din trupul său: *Iată, aceasta-i os din oasele mele şi carne din carnea mea* (Facerea 2, 23).

Aceasta înseamnă că toţi cei care primesc Duh Sfânt şi sunt membri ai Bisericii nu numai că sunt readuşi la starea anterioară, în care se găsea Adam, dar urcă şi mai sus, pentru că se unesc cu Hristos. Aşa cum vedem din vieţile sfinţilor, cel care are Duh Sfânt se face prooroc, adică dobândeşte har de profet, văzând şi trăind împărăţia lui Dumnezeu şi cunoscând tainele lui Hristos. Prin puterea şi prin harul Duhului Sfânt, darul de a prooroci devine starea firească a

omului. Rugăciunea minții este o dovadă a acestui har şi a lucrării Sfântului Duh.

7

Din eclesiologie se vădeşte modul în care Duhul Sfânt lucra atât în Vechiul, cât şi în Noul Testament. Studiind această temă, putem observa anumite aspecte importante care arată legătura strânsă dintre hristologie şi pnevmatologie.

După spusele Sfinților Părinți, Biserica a existat şi înainte de întruparea lui Hristos, fiindcă începuturile sale au fost legate de crearea îngerilor şi a omului. Căderea lui Adam a însemnat şi căderea Bisericii; totuşi ea a dăinuit în persoana profeților şi, în general, a bărbaților drepți din Vechiul Testament. În ciuda faptului că Biserica nu încetase să existe, stăpânirea morții era puternică şi de aceea, chiar dacă drepții din Vechiul Testament ajungeau la îndumnezeire şi Îl cunoşteau pe Cuvântul neîntrupat (Sfântul Ioan Gură de Aur), întunericul rămânea deasupra lor şi ei coborau în Iad.

Prin întruparea Sa, care a fost lucrată prin Duhul Sfânt, Hristos a luat „trupul Bisericii" (Sfântul Ioan Gură de Aur), adică a luat firea omenească curată şi neîntinată, pe care a unit-o cu Dumnezeirea în ipostasul Său. În acest fel, Biserica a dobândit Cap şi s-a făcut ea însăşi Trup al lui Hristos. Clement Romanul spune că la început Biserica era duhovnicească, ea fiind creată o dată cu apariția îngerilor, iar mai târziu, prin întruparea Cuvântului, „ea s-a arătat în Trupul lui Hristos", adică a devenit Trupul lui Hristos. De asemenea, fiindcă întruparea lui Dumnezeu Cuvântul a fost lucrarea Duhului Sfânt, tot ceea ce are loc în Biserică se face şi prin lucrarea Duhului Sfânt, fapt pentru care Cincizecimea este strâns legată de eclesiologie.

Hristos a spus cândva Apostolului Petru: *tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea şi porțile iadului nu o vor birui* (Matei 16, 18). Această zidire a Bisericii s-a împlinit prin moartea lui Hristos pe Cruce şi prin pogorârea Sa la Iad. Sufletul lui Hristos a coborât la Iad împreună cu Dumnezeirea, iar trupul Său, împreună cu Dumnezeirea, a rămas în mormânt. În acest fel, puterea Iadului şi a

morții a fost biruită și, din acel moment, moartea a încetat să mai stăpânească asupra Bisericii, care este acum Trupul lui Hristos.

Putem spune că Biserica a fost zidită în ziua Cincizecimii în sensul că, în acea zi, Apostolii s-au făcut mădulare ale Trupului lui Hristos. Dacă până atunci Sfinții Apostoli erau în comuniune cu Hristos, după aceea, prin puterea și prin harul Duhului Sfânt, ei s-au făcut mădulare ale Trupului lui Hristos. Mai înainte Biserica avea numai duh, acum însă ea are și trup. Sfinții, adică cei îndumnezeiți, nu au legătură și comuniune numai cu Dumnezeu Cuvântul neîntrupat, ci și cu Dumnezeu Cuvântul întrupat, adică cu Dumnezeul-Om Hristos. Învățătura care spune că Biserica este Trupul lui Hristos, iar sfinții sunt mădularele Trupului lui Hristos, este dezvoltată și de Sfântul Apostol Pavel (I Cor. 12, 1-31). Biserica nu este o organizație religioasă, ci este însuși Trupul lui Hristos. În plus, diferența dintre darurile pe care le avem[114] vine din lucrarea Duhului Sfânt. În concluzie, Apostolul Pavel spune: *voi sunteți trupul lui Hristos și mădulare fiecare în parte* (I Cor. 12, 27).

Trebuie să mai adăugăm faptul că în învățătura Sfinților Părinți putem distinge două adevăruri care arată că lucrarea Persoanelor Sfintei Treimi este comună, și anume: creștinii sunt mădulare ale Trupului lui Hristos (cf. I Cor. 12, 27), dar în același timp, ei sunt și temple ale Duhului Sfânt (cf. I Cor. 6, 19). Cele două adevăruri nu se contrazic.

8

Duhul Sfânt a pogorât în ziua Cincizecimii. Acest lucru nu înseamnă că mai înainte El nu era prezent pe pământ și la oameni, ci arată că Duhul Sfânt lucrează în chip diferit, așa cum am văzut și anterior. Putem înfățișa aici două aspecte care rezultă din tâlcuirea pogorârii Duhului Sfânt și a lucrării Sale diferite asupra oamenilor.

P r i m u l aspect este că, în ziua Cincizecimii, Apostolii au înțeles că Duhul Sfânt nu este o energie a lui Dumnezeu, ci un ipostas

[114] Aici se face o paralelă între diferența dintre darurile pe care le au oamenii și diferența firească dintre mădularele aceluiași trup, având în vedere faptul că oamenii sunt mădulare ale Trupului lui Hristos. Vezi I Cor. 12.

aparte. Sfântul Duh, Care în Vechiul Testament Se arăta discret, în chipul unei suflări de vânt, ca un sunet, ca o boare sau ca inspirație pentru profeți, în ziua Cincizecimii Se arată „ca având ipostas propriu". Aşadar, atunci când s-a încheiat lucrarea de revelare a ipostasului lui Hristos, a început lucrarea de revelare a ipostasului Duhului Sfânt (Sfântul Grigorie Palama).

Cel de-al d o i l e a aspect care rezultă din interpretarea pogorârii Duhului Sfânt în ziua Cincizecimii este că Duhul Sfânt i-a făcut pe ucenici mădulare ale Trupului lui Hristos şi le-a dat puterea de a lua parte la biruința lui Hristos asupra morții.

Pentru a tâlcui aspectele legate de pogorârea Duhului Sfânt, Sfântul Nicodim Aghioritul foloseşte fragmente din scrierile Cuviosului Nichita Stithatul şi ale Sfântului Vasile cel Mare, potrivit cărora Duhul Sfânt nu S-a pogorât ca un rob, ci în chip împărătesc şi de sine stătător. Hristos S-a întrupat prin voia Sa, pentru că nu a fost silit de nimeni; în acelaşi fel, Duhul Sfânt i-a făcut pe ucenici mădulare ale Trupului lui Hristos prin voia Sa liberă. De altfel, voia Tatălui este şi voia Fiului şi a Duhului Sfânt şi invers. Energia şi voirea Dumnezeului Treimic sunt comune.

De la sine puterea (libertatea) are însemnătate diferită, după cum se referă la Dumnezeu, la îngeri sau la oameni. Spunem că Dumnezeu este liber, „atotstăpânitor, atoatevăzător, mai presus de ființă, dar, mai presus de toate, este Dumnezeu de sine stătător". Dumnezeu nu poate fi însă cuprins în înțelesuri omeneşti. Îngerii sunt liberi, fireşte, şi îşi folosesc libertatea neîmpiedicat, adică împlinesc imediat ceea ce vor, pentru că nu au obstacole în această împlinire, neoprindu-i nici trupul şi nici vreo altă forță contrară. Şi oamenii sunt de sine stătători, adică liberi, dar libertatea lor este trunchiată de faptul că nu pot împlini cu uşurință ceea ce doresc. Acest lucru este cauzat de atacul diavolului, de îngreuierea trupului şi de patimile în fața cărora omul s-a supus prin propria sa voire. Tocmai de aceea voirea şi libertatea trebuie să Îi fie întărite de Dumnezeu. În Vechiul Testament este scris: *dobândeşte har de la Domnul*[115] (Pilde 8, 35). Iar Apostolul Pavel spune: *Căci Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi şi ca să voiți şi ca să săvârşiți, după a Lui bunăvoință* (Filip. 2, 13) .

---

[115] În Septuaginta: „dobândeşte *voie* de la Domnul".

Aceasta înseamnă că pogorârea Duhului Sfânt în inimile Apostolilor – ca şi lucrarea pe care El o săvârşeşte în inimile oamenilor – îşi are izvorul în propria voire a celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi. În nici un caz Duhul Sfânt nu săvârşeşte această lucrare ca un slujitor. Trebuie însă ca oamenii să răspundă la lucrarea Duhului Sfânt prin propria lor voire, pentru că Dumnezeu nu le încalcă libertatea. Dar voia şi libertatea trebuie să le fie întărite de Dumnezeu, pentru că, în stare de cădere, omul este o fiinţă subjugată care are libertatea limitată.

De menţionat este faptul că, atunci când vorbim despre pogorârea Duhului Sfânt din ziua Cincizecimii, prin aceasta nu înţelegem că pogorârea ar fi o întrupare a Duhului Sfânt, pentru că numai Dumnezeu Cuvântul S-a întrupat. Pogorârea a însemnat arătarea în lume a Duhului Sfânt în ipostas. Prin această arătare i-a transformat pe ucenici şi i-a făcut din oameni muritori mădulare vii ale Trupului lui Hristos.

9

Prin sfântul Botez omul devine membru al Bisericii şi mădular al Trupului lui Hristos. Apostolii au primit botezul în ziua Cincizecimii, deoarece, practic, atunci a fost ziua în care ei s-au făcut mădulare ale Trupului lui Hristos. Aşadar, Hristos nu a fost un simplu învăţător, ci adevăratul Cap al ucenicilor Săi.

Hristos le-a spus ucenicilor imediat după Înviere: *Ioan a botezat cu apă, iar voi veţi fi botezaţi cu Duhul Sfânt nu mult după aceste zile* (Fapte 1, 5). Duhul Sfânt i-a botezat pe ucenici în ceasul în care S-a pogorât asupra lor, iar întreaga casă unde se aflau aceştia în aşteptarea făgăduinţei Tatălui s-a umplut de Duh Sfânt şi s-a făcut cristelniţă duhovnicească (Sfântul Grigorie Palama). Prezenţa Duhului Sfânt în acea casă a fost însoţită de un vuiet. Sfântul Evanghelist Luca scrie: *Şi din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, şi a umplut toată casa unde şedeau ei* (Fapte 2, 2). Acest vânt care a venit repede a fost preînchipuit şi propovăduit de multe ori în Vechiul Testament. Este vuietul despre care mama

Profetului Samuel a spus: „Domnul din înălțimea cerului va tuna"[116]. Acest vuiet a fost închipuit și de vedenia Profetului Ilie, căruia Dumnezeu i s-a arătat sub forma unei adieri de vânt lin[117]. O asemenea preînchipuire a fost și glasul cu care Hristos a strigat: *Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea*[118], pentru că vocea Sa puternică propovăduia Duhul Sfânt, pe Care urmau să Îl primească toți cei ce aveau să creadă în El. De asemenea, același înțeles l-a avut și faptul că, după Înviere, Hristos a suflat asupra ucenicilor Săi, dându-le Duh Sfânt pentru ca să ierte păcatele.

Apariția Duhului Sfânt ca o suflare de vânt ce vine repede simbolizează faptul că Duhul Sfânt le biruiește pe toate, calcă peste zidurile celui viclean și zdrobește orice așezare și orice întăritură a vrăjmașului. În același timp, El îi smerește pe cei mândri, îi înalță pe cei smeriți cu inima, le leagă pe cele dezlegate prin viclenie, rupe legăturile păcatelor și le slobozește pe cele robite (Sfântul Grigorie Palama). Prin puterea Duhului Sfânt, omul poate să se facă mădular viu al Bisericii, să biruiască toate puterile vrăjmașului și să se izbăvească de moarte.

10

Felul în care Duhul Sfânt S-a descoperit pe Sine în ziua Cincizecimii arată faptul că lucrarea lui Hristos nu este diferită de cea a Duhului Sfânt și invers. Sfântul Evanghelist Luca, cel care a scris Faptele Apostolilor, spune: *Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei și s-au umplut toți de Duhul Sfânt* (Fapte 2, 3-4).

Tâlcuind acest fragment, Sfântul Grigorie Palama face observații de o înaltă valoare teologică, pe care trebuie să le expunem aici, deoarece demonstrează faptul că Fiul și Sfântul Duh sunt de o cinste și de o slavă.

În primul rând, Duhul Sfânt Și-a făcut apariția sub forma limbilor pentru a arăta că are aceeași ființă cu Dumnezeu Cuvântul, fiindcă nimic nu este mai legat de cuvânt decât limba. Astfel, s-a vădit că

---

[116] I Regi 2, 10.
[117] III Regi 19, 11-12.
[118] Ioan 7, 37.

Duhul Sfânt nu are o lucrare diferită de cea a lui Dumnezeu Cuvântul. În acelaşi timp, Duhul Sfânt a apărut în chip simţit, sub forma limbilor, pentru ca să arate că învăţătorul adevărului are nevoie de limbă cu har.

Limbile sub forma cărora S-a arătat Duhul Sfânt erau de foc, lucru care are o mare însemnătate. Focul vădeşte faptul că Duhul Sfânt este de aceeaşi fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul, deoarece Dumnezeu este *foc mistuitor*. Aşadar, Duhul Sfânt are aceeaşi fire şi aceeaşi lucrare cu Tatăl şi cu Fiul. În plus, limbile de foc arată chipul îndoit al felului în care lucrează propovăduirea Apostolilor, pentru că focul luminează, dar şi arde, în acelaşi fel în care învăţătura transmisă prin Hristos îi luminează pe cei care se supun şi îi blesteamă pe cei care nu cred. Desigur, focul în chipul căruia Şi-a făcut apariţia Duhul Sfânt nu era un foc zidit, ci unul nezidit. De aceea, Sfântul Evanghelist nu a spus *limbi de foc*, ci *limbi ca de foc*.

Limbile de foc s-au împărţit şi au şezut pe capetele Apostolilor. Acest lucru este important, pentru că vrea să arate că numai Hristos are întreaga putere şi întreaga energie sfântă, pentru că El este de aceeaşi fiinţă cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt. Harul pe care îl primesc sfinţii nu este fiinţa, ci energia lui Dumnezeu, Care oferă fiecărui om diferite daruri. Nimeni altcineva nu are întregul har sfânt, decât numai Hristos, Care, după trup, are plinătatea harului sfânt.

Faptul că aceste limbi de foc au şezut pe capetele Apostolilor arată vrednicia lor împărătească, dar şi unimea harului. Limbile de foc nu erau o energie zidită, ci energia necreată a lui Dumnezeu, şi tocmai de aceea ele au şezut pe capetele Apostolilor ca semn al slavei împărăteşti. În acelaşi timp, chiar dacă harul – adică energia Duhului Sfânt – se desparte, el rămâne unit. Cu adevărat, harul Sfântul Duh este prezent şi lucrează „împărţindu-se nedespărţit şi rămânând întreg în împărţire, după chipul razelor soarelui". Cu alte cuvinte, cu toţii primim raza soarelui, adică energia soarelui, dar ea nu este despărţită[119]. Atunci când omul se împărtăşeşte cu Preacuratele Taine, cu Trupul şi cu Sângele lui Hristos, nu se împărtăşeşte numai cu o

[119] Unimea harului rezultă din faptul că, prin despărţirea lui sub forma limbilor de foc şi prin şederea deasupra capetelor Apostolilor, Dumnezeu le-a dat fiecăruia dintre ei harisme diferite, prin care aceştia au ajuns să se completeze reciproc, precum piesele într-un mecanism, formând împreună o unitate, adică Trupul lui Hristos, care este Biserica.

bucată din Trupul împărătesc, ci cu întreg Trupul lui Hristos. În timpul sfintei Liturghii, preotul spune: „...se împarte Mielul lui Dumnezeu, Cel ce nu se desparte...”.

Prin urmare, energia Duhului Sfânt este aceeaşi cu energia Cuvântului şi cu energia Tatălui, adică cu energia Dumnezeului Treimic. Mântuirea omului înseamnă împărtăşirea din energiile necreate ale Sfintei Treimi.

11

Atunci când a făgăduit ucenicilor că va trimite Duhul Sfânt, Hristos le-a dat acestora o poruncă limpede: *voi însă şedeţi în cetate, până ce vă veţi îmbrăca cu putere de sus* (Luca 24, 49). Ucenicii au păzit această poruncă şi au stat cu toţii într-o casă din Ierusalim, în liniştea cugetului şi în rugăciune, aşteptând revărsarea darului Duhului Sfânt. De aceea, Sfântul Evanghelist Luca ne încredinţează: *Şi erau în toată ziua în templu, lăudând şi binecuvântând pe Dumnezeu* (Luca 24, 53).

În continuare, ar trebui să comentăm puţin propoziţia „până ce vă veţi îmbrăca cu putere de sus”, deoarece are o însemnătate destul de mare. Hristos nu a spus pur şi simplu că ucenicii vor primi Duh Sfânt, ci că vor fi îmbrăcaţi ca într-o armură duhovnicească, pentru a putea lupta împotriva vrăjmaşului. Aşadar, nu este vorba numai despre o iluminare a minţii, ci despre transformarea întregii fiinţe. Nu va mai exista nici o părticică din trup şi nici o energie a sufletului care să nu fie acoperită de energia Duhului Sfânt.

Se ştie faptul că, prin sfântul Botez – care este considerat o taină începătoare, deoarece prin el, ne facem mădulare ale Trupului lui Hristos şi intrăm în Biserică – ne îmbrăcăm în Hristos: *câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat* (Gal. 3, 27). În acelaşi timp, însă, după făgăduinţa lui Hristos, ne îmbrăcăm şi în Duhul Sfânt. De altfel, acesta este şi scopul tainelor Botezului şi a Mirungerii, care sunt legate între ele.

Îmbrăcarea creştinului în Sfântul Duh nu este exterioară sau de suprafaţă, ci este una interioară, după exemplul unirii fierului cu focul. Atunci când este pus în foc, fierul se încinge în întregime, nu numai într-o mică parte din el. Astfel, cei care primesc Duhul Sfânt simt cum

Acesta le umple inima, le luminează ochiul, le sfinţeşte auzul, le linişteşte gândurile şi izvorăşte cunoştinţă, umplând de înţelepciune şi de har întreaga lor fiinţă. Acelaşi lucru s-a petrecut şi cu întâiul Mucenic şi Arhidiacon Ştefan, care, aflându-se în faţa Sinedriului, a arătat mai întâi binecuvântarea pe care sufletul său a primit-o de la Duhul Sfânt, şi abia mai apoi a dezvăluit slava chipului său[120] (Macarie Hrisochefalul). Aşadar, energia Sfântului Duh sfinţeşte, iluminează şi dă strălucire întregii fiinţe a omului.

Biserica intonează un tropar uimitor: „Pe toate le dă Duhul Sfânt: izvorăşte proorocii, sfinţeşte pe preoţi, pe cei necărturari i-a învăţat înţelepciune". Toate harismele oferite membrilor Bisericii, ca de exemplu, vederea profetică, viaţa apostolică şi sfârşitul mucenicesc, sunt dăruite de Duhul Sfânt. Aceasta înseamnă că vederea proorocilor nu este o scornire a gândirii sau a imaginaţiei acestora, viaţa Apostolilor nu este o misiune creştină antropocentrică, iar mucenicia sfinţilor nu este o lucrare a unei voinţe puternice. Toate acestea sunt daruri ale Duhului Sfânt.

Printre aceste harisme, în care se îmbracă cei care primesc darul Duhului Sfânt, se află şi viaţa sfinţitoare a acelor oameni care se luptă pentru a păzi poruncile lui Dumnezeu, atât cât le este cu putinţă, şi pentru a trăi în curăţia sufletului şi a trupului, prin căsătoria după legile creştineşti şi prin traiul în societate sau prin slujirea păstorească a lui Hristos, cu greutăţile ei, etc., toate acestea fiind aşadar daruri ale Duhului Sfânt. Astfel, Duhul Sfânt „lucrează întreaga alcătuire a Bisericii", care este Trupul lui Hristos.

12

Imediat după revărsarea Duhului Sfânt asupra lor, Apostolii s-au umplut de bucurie multă. Pentru ei, aceasta era o experienţă nouă. Dacă până atunci ucenicii erau doar nişte oameni buni, din acel moment ei s-au făcut mădulare ale Trupului înviat al lui Hristos.

---

[120] În sensul că, primind iluminarea de la Duhul Sfânt, Arhidiaconul Ştefan L-a slăvit mai întâi pe Dumnezeu, ca expresie a recunoştinţei, a smereniei şi a recunoaşterii, iar acest lucru a fost semn de necontestat al faptului că şi el primise cu adevărat darul Duhului Sfânt.

Aşadar, după pogorârea Duhului Sfânt, ei nu au mai fost simpli închinători la Hristos, ci au ajuns să fie în strânsă unire cu El. Cei care îi vedeau pe Apostoli, se mirau, iar unii spuneau cu ironie *că sunt plini de must*, adică s-au îmbătat cu vin nou (Fapte 2, 13).

Venirea Duhului Sfânt în inima omului este numită de Sfinţii Părinţi „beţie trează" (Sfântul Dionisie Areopagitul). Sfântul Isaac Sirul spune că, în asemenea cazuri, toate simţurile omului se afundă într-o „beţie adâncă". Această stare este numită beţie, pentru că înseamnă o mare desfătare şi o bucurie fără margini, iar beţia aceasta este trează, pentru că, aflându-se în ea, omul nu îşi pierde nici simţurile, şi nici raţiunea. Atunci când omul este cuprins de Duh Sfânt, el rămâne liber sau, pentru a ne exprima mai bine, abia atunci dobândeşte adevărata libertate, care nu înseamnă posibilitatea de alegere, aşa cum spune filosofia etică, ci este reprezentată de voirea naturală şi de biruirea morţii. Sfântul Apostol Pavel scrie în acest sens: *şi duhurile proorocilor se supun proorocilor* (I Cor. 14, 32). Aceasta înseamnă că nu profetul se supune harismei, ci harisma se supune profetului, adică libertatea omului nu este desfiinţată, iar energiile intelectuale sau sufleteşti ale acestuia nu se suspendă.

Sfântul Nicodim Aghioritul spune că există trei feluri de beţie. Prima este beţia produsă de vinul material, care este o stare ce duce la multe rele. A doua este beţia produsă de patimi. Despre aceasta din urmă vorbea Profetul Isaia atunci când spunea: *Vai de mândria cununii beţivilor*[121] (Isaia 28, 1). În altă parte, referindu-se la Ierusalim, Isaia zicea: *ia aminte, sărmană cetate, ameţită, dar nu de vin* (Isaia 51, 21). A treia este beţia care vine de la Duhul Sfânt. De o asemenea beţie era cuprinsă mama lui Samuel atunci când se ruga cu multă râvnă în templu, iar mintea ei era atât de lipită de rugăciune, încât preotul Eli o credea beată şi a voit să o alunge. Dar ea a răspuns că nu este beată, ci îşi dezvăluie inima în faţa Domnului (cf. I Regi 1, 14-15).

Această din urmă beţie a fost trăită de Apostoli în timpul Cincizecimii. În acea zi, ei au luat Duh Sfânt, şi-au deschis inimile, L-au cunoscut mai bine pe Hristos şi s-au făcut mădulare ale Trupului Său. În ei au prins rădăcini un mare dor şi o dragoste nesfârşită pentru

---

121 În Septuaginta: „Vai de beţivii fără vin".

Hristos, iar aşa cum spun Sfinţii Părinţi, acestea au fost exprimate prin rugăciune.

13

Aşa cum am mai spus, Cincizecimea este ultima sărbătoare a sfintei iconomii. Pentru ca neamul omenesc să se mântuiască, să reajungă în starea anterioară şi să urce chiar mai sus, acolo unde nu a reuşit să ajungă Adam, Dumnezeu L-a trimis în lume pe iubitul Său Fiu, Cel Unul-Născut. Hristos L-a slăvit pe Tatăl şi I-a dezvăluit existenţa, iar mai apoi, L-a trimis pe Duhul Sfânt, Care purcede din Tatăl şi este transmis prin Fiul. Duhul Sfânt îi face pe oameni mădulare ale Trupului lui Hristos şi îi iluminează pentru ca astfel să Îi poată cunoaşte pe Tatăl şi pe Fiul.

Prin urmare, deoarece Tatăl este Cel care Îi trimite pe Fiul şi pe Duhul Sfânt, ordinea sfintei iconomii şi a mântuirii neamului omenesc este: Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt. În ceea ce priveşte îndumnezeirea omului, ordinea urmată este exact inversă, adică de la Duhul Sfânt, omul urcă la Fiul şi, prin Fiul, Îl cunoaşte pe Tatăl.

Descriind drumul omului către teognosie (*cunoaşterea de Dumnezeu*), Sfântul Vasile cel Mare spune că, atunci când primim darurile Duhului Sfânt, Îl întâlnim mai întâi pe Cel care este trimis, adică pe Duhul Sfânt, mai apoi Îl cunoaştem pe Cel care trimite, adică pe Fiul şi, în continuare, ne înălţăm dorirea la Cel care este izvorul şi cauza tuturor bunătăţilor, adică la Tatăl.

Această învăţătură este întâlnită la mulţi Părinţi ai Bisericii. Amintim în acest sens teologia Sfântului Simeon Noul Teolog, care spune că, dacă Hristos este poarta, Duhul Sfânt este cheia porţii prin care intrăm în casa Tatălui.

Din această perspectivă, deosebit de grăitoare este următoarea rugăciune adresată Duhului Sfânt: „Împărate ceresc, Mângâietorule, Duhul adevărului, Care pretutindenea eşti şi toate le împlineşti, Vistierul bunătăţilor şi Dătătorule de viaţă, vino şi Te sălăşluieşte întru noi şi ne curăţeşte pe noi de toată întinăciunea şi mântuieşte, Bunule, sufletele noastre".

Această rugăciune exprimă ordinea cunoaşterii lui Dumnezeu pe care am amintit-o mai sus. Prin Duhul Sfânt, inima omului se curăță pentru ca, astfel, să-L cunoască pe Hristos şi să urce la Tatăl.

Fără îndoială, aşa cum am mai spus şi cu alte ocazii, lucrarea Dumnezeului Treimic este unică, dar aceasta nu înseamnă că Persoanele sunt desființate, deoarece harul sfânt lucrează prin Persoane, iar în teologia ortodoxă vorbim despre Har enipostaziat şi Lucrare enipostaziată . Acest lucru se observă şi în timpul sfintei Liturghii. Întreaga rugăciune a jertfei este adresată Tatălui pentru ca Acesta să Îl trimită pe Duhul Sfânt, Care va transforma pâinea şi vinul în Trupul şi în Sângele lui Hristos. Cu adevărat, Duhul Sfânt transformă darurile în Trupul şi Sângele lui Hristos, iar noi ne împărtăşim cu cinstitele taine şi devenim sălaş al Dumnezeului Treimic.

14

Sfinții Părinți învață că, deşi Duhul Sfânt lucrează asupra tuturor oamenilor şi în întreaga zidire, oamenii sunt părtaşi ai energiilor dumnezeieşti în funcție de receptibilitatea fiecăruia în parte. Pentru ca omul să primească multele daruri ale Sfântului Duh, trebuie ca el să aibă un organ receptor corespunzător.

Referindu-se la această temă, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că sfinții nu au dobândit diferitele harisme pe care le au prin puterea lor firească, ci prin puterea sfântă. Cu alte cuvinte, toate harismele sunt de la Duhul Sfânt şi sunt dăruite în funcție de capacitatea omului de a le primi. Sfinții nu primesc darul înțelepciunii fără să existe în ei gândul care să poată primi această înțelepciune, nici cunoştință fără ca, în mintea lor, să se afle puterea rațiunii, nici credință fără aplecarea minții şi a rațiunii către ceea ce va fi, şi nici harul vindecării fără iubirea firească de oameni. Aceasta înseamnă că sfinții primesc darul teologiei, al cunoştinței şi al vindecării numai dacă, în interiorul lor, există un organ care să fie capabil să le recepteze.

Lucru acesta nu este valabil numai în cazul harismelor teologiei, ci şi în cazul tuturor celorlalte daruri. Darurile se numesc

harismata[122] (*harisme*) pentru că sunt dăruite[123] de Dumnezeu, însă numai în funcție de starea duhovnicească a omului. Sfântul Maxim mai notează încă o dată că energia Duhului Sfânt este primită de credincioşi după credința şi după starea sufletului fiecăruia dintre ei.

După ce tâlcuieşte canoanele tuturor praznicelor împărăteşti, Sfântul Nicodim Aghioritul face unele extensii existențialiste, punând accentul asupra felului în care creştinul se poate învrednici să trăiască în viața sa personală fiecare dintre aceste sărbători. În mod obişnuit, el foloseşte exprimarea: „cum şi în ce fel". Consider că aceste cuvinte sunt foarte importante, deoarece, prin ele, propovăduirea Bisericii coboară de la nivel abstract la nivel concret. Era nevoie de o asemenea abordare, pentru că, de multe ori, chestiunile teologice sunt desprinse de realitate şi nu ne mai ating sufletele. Abordarea abstractă a teologiei nu este ortodoxă. Atunci când citim predicile Sfinților Părinți, constatăm că şi aceştia analizează faptele tot din perspectiva lui „cum şi în ce fel".

La sfârşitul tâlcuirii canoanelor Cincizecimii, Sfântul Nicodim Aghioritul spune că şi noi trebuie să dobândim Duh Sfânt în inima noastră, în chip simțit. Folosind exemplul Apostolilor care, supunându-se poruncii lui Hristos, s-au întors la Ierusalim şi au stat acolo fără încetare, până când au primit Duh Sfânt, el spune că aceasta este modalitatea prin care putem să ne facem părtaşi ai lucrării Duhului Sfânt. Va trebui, aşadar, să ne îndepărtăm de toate lucrurile lumeşti, iar atunci când gândul nostru se va întoarce în inimă, ca într-un templu, să ne rugăm încontinuu, după cuvântul *rugați-vă neîncetat* al Sfântului Apostol Pavel (I Tesal. 5, 17). Va trebui ca, prin şederea permanentă în templu, adică prin păstrarea gândul curat, să ne ridicăm deasupra celor pământeşti, adică a plăcerilor, a iubirii de arginți, a ambiției şi a oricărei alte patimi. Numai astfel inima va fi izbăvită de patimi, iar sufletul va dobândi pacea, pentru că se va lepăda de gândurile viclene, de hulă şi de desfrânare. Sfântul Vasile cel Mare spune că *nu este cu putință să ne facem vase ale harului sfânt* dacă nu scoatem din sufletul nostru toate patimile răutății. „Să nu mai curgă aşadar cele vechi pentru ca să încapă cele noi".

---

[122] În limba greacă: χαρίσματα.

[123] Corespondentul grecesc al verbului *a dărui* este *harizo* (χαρίζω), de aici provenind şi cuvântul *harismă*, care, prin urmare, înseamnă *dar*.

Sfântul Diadoh al Foticeei învață că, prin sfântul Botez, am luat în inima noastră Duh Sfânt şi ne-am făcut mădulare ale Trupului lui Hristos. Însă din pricina patimilor, chiar dacă nu s-a pierdut în întregime, acest har a fost înăbuşit. De aceea, este nevoie să scoatem afară cenuşa patimilor şi să punem înăuntru, ca lemne de foc, lucrarea poruncilor. Dar pentru ca lemnele să se aprindă de la scânteia harului sfânt, trebuie să suflăm cu putere prin întoarcerea minții în inimă şi prin rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu, miluieşte-mă". Această rugăciune se numeşte „sfânta rugăciune a minții".

Sfântul Diadoh al Foticeei mai spune că, atunci când, o dată cu trecerea timpului, această rugăciune prinde rădăcini în inima omului, o curăță pe aceasta de patimi şi, aflând scânteia harului sfânt, face să crească în ea foc străin şi minunat, care arde atacurile gândurilor viclene, îndulceşte inima şi tot interiorul omului şi luminează gândul. Sfântul Grigorie Palama spune la rândul său că cel care îşi coboară gândul în inimă şi, prin aceasta, îl înalță la Dumnezeu, este supus schimbării celei bune.

Cu adevărat, atunci când omul se face vas primitor, în inima sa se aprinde focul harului, prin lucrarea Duhului Sfânt. Sfântul Vasile cel Mare afirmă că „în inima reînviată" are loc o adevărată „aprindere a Duhului". El mai spune că focul care luminează inimile şi distruge spinii şi buruienile este acelaşi foc care a lucrat şi asupra Apostolilor şi i-a făcut să vorbească cu limbi de foc, sau care l-a umplut de strălucire pe Apostolul Pavel şi a încălzit inimile lui Cleopa şi ale celor asemenea cu el. Acest foc este izgonitor al demonilor, dar şi putere de înviere, energie a nemuririi, iluminarea sufletelor sfinte şi unirea puterilor raționale.

Prin urmare, Cincizecimea a avut loc în istorie o singură dată, dar în viața sfinților, ea are loc în mod repetat. Atunci când oamenii îndumnezeiți ajung la un anumit stadiu al vieții duhovniceşti, ei participă la Cincizecime şi se fac apostoli ai lui Iisus Hristos. Cincizecimea este punctul culminant al slăvirii lui Dumnezeu şi al îndumnezeirii. Fiecare om poate merge pe drumul urmat de Apostoli, pentru că fiecare dintre noi se poate învrednici de aceeaşi vedere de Dumnezeu şi de împărtăşirea din harul Cincizecimii.

* * *

Nu ne-am propus să analizăm toate aspectele referitoare la Persoana Duhului Sfânt şi la energiile Sale. Desigur, multe dintre aceste aspecte sunt foarte interesante, dar ceea ce s-a încercat aici a fost arătarea faptului că hristologia nu poate fi separată de pnevmatologie, după cum nici pnevmatologia nu poate fi separată de hristologie. În paginile anterioare am subliniat mai ales faptele hristologice ale praznicului Cincizecimii care sunt în strânsă legătură cu Duhul Sfânt.

Sfântul Apostol Pavel spune limpede: *câţi sunt mânaţi de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu* (Rom. 8, 14). Nu toţi oamenii care au fost creaţi de Dumnezeu sunt copiii Lui, ci numai aceia care sunt îndrumaţi de Duhul Sfânt. Înfierea este legată de rugăciunea interioară a minţii, *prin care strigăm: Avva! Părinte!* (Rom. 8, 15). Duhul lui Dumnezeu care se află în inima omului *mărturiseşte împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu* (Rom. 8, 16). Cu alte cuvinte, este fiu al lui Dumnezeu numai cel ce Îl are în el pe Duhul Sfânt, Care mărturiseşte şi adevereşte că acela este copil al lui Dumnezeu. Existenţa Duhului Sfânt în suflet este confirmată de rugăciunea interioară a inimii, care se rosteşte cu umilinţă.

Omul care nu Îl are în el pe Duhul Sfânt nu aparţine lui Hristos, ceea ce înseamnă că nu este mădular viu al Trupului lui Hristos. Chiar dacă omul s-a botezat cândva, harul de la Botez este nelucrător, iar el este un membru mort al Bisericii. Acest lucru este spus de Sfântul Apostol Pavel în cuvinte revelatoare: *dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui* (Rom. 8, 9). Nimeni nu aparţine lui Hristos dacă nu Îl are pe Duhul Sfânt, aşa cum am arătat mai înainte. Din contră, dacă omul are înlăuntrul său Duh Sfânt, el este mădular adevărat al Trupului lui Hristos, pentru că *nu sunteţi în carne, ci în Duh* (Rom. 8, 8-9). De aici, putem să se dăm seama cât de strânsă este legătura dintre hristologie şi pnevmatologie.

Scopul întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a fost ca oamenii să ia Duh Sfânt şi să se facă mădulare ale Trupului lui Hristos şi sălaş al Dumnezeului Treimic. Tocmai de aceea finalitatea vieţii duhovniceşti este împărtăşirea din Duhul Sfânt, prin Care ne facem

mădulare vii ale Bisericii, adică ale Trupului lui Hristos, şi suntem în comuniune cu Dumnezeul Treimic.

Hristologia care nu are ca rezultat împărtăşirea din Sfântul Duh, prin Trupul adevărat al lui Hristos, este pur teoretică şi fără vreun folos. Analiza hristologiei este necesară pentru a nu fi denaturat modul de tămăduire a sufletului omului şi pentru ca noi să înţelegem clar care este drumul curăţirii, al iluminării şi al îndumnezeirii. Atunci când hristologia nu duce la împărtăşirea personală din sfinţenie, ea este inutilă.

Între aceste coordonate s-au încadrat şi analizele anterioare. Trebuie să înţelegem că este o binecuvântare şi o mare cinste faptul că aparţinem Bisericii Ortodoxe, pentru că astfel, avem posibilitatea de a ne împărtăşi din Duhul Sfânt şi de a ne face închinători pământeni ai Sfintei Treimi. Este însă nevoie să ne ridicăm la înălţimea acestei mari binecuvântări.

Octombrie 1994

B. Teme hristologice

I
Praznicul cu totul străin

La începutul unei omilii rostite de sărbătoarea Buneivestiri a Maicii Domnului, Sfântul Ioan Damaschin spune: „Astăzi străluceşte mai mult decât razele soarelui prăznuirea împărătească şi cu totul străină a Împărătesei". În continuarea predicii, el rosteşte în repetate rânduri „bucură-te", făcând din acest discurs al său mai degrabă un imn înălţat Maicii Domnului decât o descriere a evenimentului Buneivestiri.

Preasfânta Născătoare de Dumnezeu este caracterizată ca fiind Împărăteasa îngerilor, pentru L-a născut pe Împăratul Hristos. Praznicul Buneivestiri, care este începutul mântuirii noastre şi „vădirea tainei celei din veac", este praznicul întregii lumi şi „o sărbătoare cu totul străină", care străluceşte mai mult decât razele de aur ale soarelui. Dacă soarele fizic are o mare însemnătate pentru viaţa omului şi este numit stăpân şi împărat al zilei, cu atât mai mare este valoarea praznicului Buneivestiri a Maicii Domnului, prin Hristos, soarele dreptăţii, şi prin Maica Sa. Cu toţii suntem părtaşi la prăznuirea acestei mari sărbători, dar în acelaşi timp, recunoaştem că toate elementele care o alcătuiesc sunt tainice, adică de neînţeles pentru logica omenească. Cu adevărat, taina unirii firii dumnezeieşti cu cea omenească în ipostasul Cuvântului, taină care a început în pântecele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, este „nespusă", însă dogma referitoare la această taină este „spusă" şi atunci când omul o

primeşte, el este tămăduit şi îndrumat spre îndumnezeire şi spre sfinţire.

a) Taina chenozei

Sărbătoarea Buneivestiri a Maicii Domnului ne vădeşte taina deşertării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Despre această smerire a lui Hristos vorbim în mod obişnuit atunci când analizăm evenimentele legate de întrupare sau pe cele care au avut loc pe Golgota, adică Patimile şi Răstignirea. Trebuie să spunem, însă, că întreaga viaţă a lui Hristos a fost o smerire. Referindu-se la smerenia lui Hristos, Sfântul Apostol Pavel scrie: *...S-a deşertat pe Sine, chip de rob luând* (Filip. 2, 7). Smerirea nu trebuie înţeleasă în sensul că Hristos S-ar fi golit de Dumnezeirea Sa, adică ar fi încetat să mai fie Dumnezeu, ci prin aceea că, rămânând „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat" şi fiind în continuare Unul-Născut Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu, El S-a făcut şi fiu al omului. Printre altele, tot smerire a fost şi în faptul luării de către Fiul lui Dumnezeu a firii omeneşti zidite, afară de păcat.

Nu există exemple omeneşti, materiale, care prin analogie să facă înţeleasă această realitate şi de aceea, faptele întrupării rămân „piatră de poticneală" pentru raţiunea omenească. Dar dacă presupunem că ar exista posibilitatea ca, pentru a-l izbăvi şi a-l ajuta pe vierme, omul să se facă la rândul său vierme, adică să ia trupul viermelui şi să trăiască aşa cum trăieşte el, rămânând în acelaşi timp şi om, aceasta nu ar fi nimic pe lângă ceea ce a făcut Hristos, Care a luat firea omenească şi a unit-o cu cea dumnezeiască în ipostasul Său. Între aceste două situaţii nu există aproape nici o asemănare, tocmai pentru că între zidit şi nezidit este o diferenţă uriaşă. Dacă ar exista posibilitatea, lucru absolut improbabil, ca omul să ia trupul viermelui, acest lucru ar fi oarecum firesc, pentru că şi omul şi viermele sunt zidiţi, pe când unirea firii omeneşti zidite cu firea nezidită în Persoana Cuvântului are alte proporţii şi tocmai în aceasta constă taina şi imposibilitatea raţiunii omeneşti de a o înţelege.

Desigur, consideraţiile pe care le-am făcut până în acest moment nu reprezintă o cădere în agnosticism, pentru că şi în acest

caz, este valabil ceea ce spuneam despre dogma referitoare la taina Sfintei Treimi. Noi primim dogma întrupării în mod raţional, pentru ca să ne tămăduim, să ne curăţim cu adevărat, să ne îndreptăm viaţa spre o direcţie corectă şi în continuare, să înaintăm spre îndumnezeire, adică spre lucrurile şi spre înţelesurile nespuse, treaptă la care această taină devine numai oarecum înţeleasă de către gând, pentru că şi la măsura îndumnezeirii şi a vederii de Dumnezeu, ea rămâne ascunsă. Totuşi, atunci când dogma devine experienţă, nu mai există îndoială în legătură cu adevărul ei, chiar dacă nu este cu putinţă ca taina să fie trăită pe deplin.

După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, Dumnezeu Cuvântul nu a transformat firea Dumnezeirii Sale în substanţa trupului, nici nu a schimbat substanţa trupului în firea Dumnezeirii, dar nici nu a alcătuit o fire compusă, prin punerea laolaltă a firii dumnezeieşti şi a celei omeneşti. Cele două firi s-au unit fără schimbare, fără amestecare, fără despărţire şi fără împărţire în ipostasul Cuvântului.

Deşi cunoaştem aceste lucruri, deşertarea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul rămâne o taină, după cum tot o taină este şi smerenia lui Hristos, care este strâns legată de sfânta chenoză. Tocmai de aceea, atunci când prezintă taina chenozei, Sfinţii Părinţi folosesc exprimări negative (apofatice), care însă nu presupun agnosticismul, ci arată numai neputinţa raţionamentelor omeneşti de a ajunge la înţelegerea tainei. În realitate, formulările negative exprimă cel mai fidel cu putinţă trăirea tainei în inimă. Astfel, vorbind despre întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, Sfântul Ioan Damaschin spune că El „a smerit fără să smerească slava Sa nesmerită". La rândul său, omul nu poate să guste din taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul şi să trăiască mântuirea, decât atunci când îşi smereşte înălţimea mândriei sale.

b) Zămislirea lui Hristos în pântecele Născătoarei de Dumnezeu

Intrarea Arhanghelului Gavriil la Preasfânta Fecioară şi vestea că ea a fost aleasă de Dumnezeu să fie Maica Sa sunt fapte cunoscute. Mica reţinere a Preacuratei Fecioare se explică prin aceea că, în istorie, aşa ceva nu mai avusese loc niciodată. Dacă ar fi fost

vorba despre vindecarea de neputința de a naște, iar Preasfânta Fecioară ar fi pus la îndoială acest lucru, ea ar fi fost pedepsită, la fel cum s-a petrecut și cu Zaharia, tatăl Cinstitului Înaintemergător. Dar aici este vorba despre ceva care depășește puterea de înțelegere a omului, și anume despre zămislirea de la Duhul Sfânt, „fără sămânță de bărbat", fapt care explică mirarea și mica ei ezitare. Dar în cele din urmă, Născătoarea de Dumnezeu s-a supus cuvântului îngerului și, prin această ascultare a ei, a îndreptat neascultarea lui Adam și a Evei și s-a făcut pricină de mântuire pentru întreg neamul omenesc.

Sfântul Andrei al Cretei rămâne uluit în fața acestei mari bunăvoiri a lui Dumnezeu Cuvântul, Care a ajuns până „la a fi purtat în pântece de femeie". El exclamă cu multă mirare și cu bucurie: „O, ce lucruri nemaivăzute! Dumnezeu, Care are cerul drept tron, iar pământul I se așterne la picioare, stă în organul de înmulțire al femeii. Dumnezeu, Care este deasupra cerurilor și șade pe tron de-a pururi alături de Tatăl, este acum în pântece".

Cuvintele „organe de înmulțire", pe care le folosește Sfântul Andrei al Cretei, ar putea să ne șocheze oarecum, dar aceasta este o realitate care are o deosebită însemnătate pentru mântuirea omului. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu nu a născut un om simplu, ci pe Dumnezeul adevărat. Mai mult decât atât, ea nu L-a născut pe Dumnezeu așa cum era El mai înainte, ci L-a născut cu trup, iar trupul acesta nu a coborât din cer, spre a trece „prin ea ca printr-un tub", pentru că Hristos a luat de la Născătoarea de Dumnezeu carne ca a noastră „și în ea a pătimit".

Cuvântul lui Dumnezeu S-a făcut om deplin, adică a luat asupra Sa întreaga fire omenească spre a o îndumnezei, dar acest lucru s-a făcut peste legile firii. De aceea, într-un tropar al Bisericii se spune: „Primind în pântecele tău pe Unul în Treime, Preacurată Născătoare de Dumnezeu, L-ai născut în chip de netâlcuit".

În continuare, aș dori să analizăm două dintre faptele care s-au petrecut dincolo de legile firii și care dezvăluie ceva din taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

P r i m u l este că zămislirea în pântecele Născătoarei de Dumnezeu nu s-a făcut prin sămânță, ci prin creație, adică prin puterea creatoare a Duhului Sfânt. Sfântul Ioan Damaschin spune că, după „Fie" al Preasfintei Fecioare, Duhul Sfânt a venit la ea, „a curățit-

o şi i-a dat puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului şi puterea de a naşte". Cu alte cuvinte, Duhul Sfânt pe Care L-a primit Născătoarea de Dumnezeu a făcut-o pe ea să poată primi venirea lui Dumnezeu Cuvântul şi să Îl poată naşte. Iar atunci, Cuvântul a umbrit-o pe Fecioara Preacurată, „ca o sământă dumnezeiască, şi Şi-a alcătuit Sieşi, din sângiuirile ei sfinte şi preacurate, trup însufleţit cu suflet raţional şi cugetător, pârga frământăturii noastre. Aşadar, Hristos nu Şi-a alcătuit trupul prin sământă, ci prin creaţie, de la Duhul Sfânt".

Aşadar, întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul s-a făcut prin energia creatoare a Duhului Sfânt. Hristos a fost în afara oricărui păcat, tocmai pentru că trupul pe care l-a luat nu a provenit din modul obişnuit de naştere a oamenilor, care a fost urmarea păcatului, ci din harul ziditor al Duhului Sfânt.

Aici mai putem analiza şi corespondenţa dintre crearea primului Adam şi naşterea noului Adam. Dumnezeu l-a plămădit pe primul Adam din pământ curat şi tot Dumnezeu – Dumnezeul Treimic – a creat trup pentru noul Adam din pământ preacurat, adică din pântecele Născătoarei de Dumnezeu, care, ajungând în sfânta sfintelor la îndumnezeire, s-a făcut pământ sfânt încă dinainte de Bunavestire.

Cel de-al d o i l e a fapt care depăşeşte rânduielile şi legile firii este că, imediat după zămislire, s-a conturat un prunc cu alcătuire desăvârşită. În cazul oamenilor, între zămislirea embrionului şi conturarea membrelor trupului trebuie să treacă un interval de timp. Sfântul Vasile cel Mare spune în acest sens: „Cel purtat în pântece a fost imediat desăvârşit cu trupul, şi nu a luat formă după un timp scurt". Acest lucru este întărit şi de Sfântul Ioan Damaschin, atunci când afirmă: „nu Şi-a alcătuit forma trupului treptat, prin adăugiri, *ci a fost* desăvârşit dintr-odată". Firea omenească pe care a luat-o Hristos *din* sângiuirile nevinovate ale Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, *prin* puterea şi prin energia creatoare a Sfântului Duh, a fost un trup omenesc deplin, însufleţit cu suflet raţional şi cugetător. Aşadar, trupul a luat formă o dată cu zămislirea.

Desigur, trebuie să spunem că firea omenească s-a îndumnezeit în momentul unirii ei în ipostasul Cuvântului cu firea dumnezeiască. Sfântul Ioan Damaschin rosteşte în acest sens cuvinte pline de duh: „Aşadar trup, trup al lui Dumnezeu Cuvântul, trup însufleţit cuvântător şi cugetător, trup însufleţit cuvântător şi cugetător

al lui Dumnezeu Cuvântul". Acest lucru s-a petrecut la întruparea lui Hristos. Aşadar, îndumnezeirea firii omeneşti nu s-a făcut puţin câte puţin, ci în momentul în care firea omenească a fost luată de Dumnezeu asupra Sa: „Pentru aceea, nu vorbim de om îndumnezeit, ci de Dumnezeu întrupat".

Atunci când vorbesc despre această taină, imnografii şi Părinţii Bisericii rămân în uimire. Unul dintre sfinţii scriitori de cântări exclamă: „Rânduielile firii sunt biruite în tine, Fecioară Curată". Tâlcuind faptele întrupării, Sfântul Grigorie Teologul spune că „legile naturii se desfiinţează", iar Sfântul Maxim Mărturisitorul se întreabă cu multă mirare: „Cum de ai născut tu fără de sământă? Cum de ai dat naştere fără stricăciune? Cum de ai rămas Fecioară şi după naştere?"

Faptele prezentate aici sunt de natură hristologică, pentru că fără de ele, nu se poate teologhisi cu adevărat despre Hristos, dar şi fapte cu implicaţie antropologică, pentru că ne produc o puternică recunoştinţă faţă de Dumnezeu, datorată întrupării lui Hristos. Ne minunăm, suntem recunoscători şi Îl slăvim pe Dumnezeu Cuvântul, nu numai pentru felul în care S-a întrupat, dar şi pentru însuşi faptul de a Se fi întrupat. Întruparea lui Hristos este singura noastră speranţă de viaţă, care în realitate, înseamnă speranţa îndumnezeirii noastre, pentru că Hristos S-a făcut leac cu putere multă pentru mântuirea neamului omenesc.

În plus, aceste fapte mai înseamnă că legile firii şi greutăţile pe care le întâmpinăm pot fi înlăturate, după cum, în mod corespunzător, pot fi ridicate şi desfiinţate şi legile stricăciunii. Toate acestea se pot petrece prin harul necreat al lui Dumnezeu. Întruparea însăşi, dar şi felul în care s-a petrecut aceasta au făcut ca Hristos să fie „singurul lucru nou sub soare", după exprimarea plină de conţinut a Sfântului Ioan Damaschin, pentru că toate celelalte se repetă, ca energie a cuvintelor creatoare „să fie"[124] şi „a făcut" [125]. Prin harul şi prin puterea lui Dumnezeu, şi omul care a renăscut, adică omul îndumnezeit, poate deveni un om nou, adică „zidire nouă".

---

[124] Facerea 1, 3.
[125] Idem 1, 1.

c) Mântuire – Rezidire

Mântuirea, renaşterea şi rezidirea omului nu pot fi independente de întruparea lui Hristos. Din cele spuse până acum, înţelegem însemnătatea renaşterii şi a mântuirii omului, dar şi faptul că acestea sunt posibile numai prin unirea noastră cu Hristos.

Mântuirea neamului omenesc a început prin întruparea lui Dumnezeu Cuvântul. Ea este o rezidire, fără asemănare mai presus decât prima zidire. Crearea omului, adică a lui Adam şi a Evei, are o mare importanţă, dar scăpăm din vedere faptul că noua creare este superioară celei dintâi. Referindu-se la acest aspect, Sfântul Nicolae Cabasila spune că, la zidirea primului om, pământul „a participat, dar nu a lucrat". Dumnezeu a luat din ţărână şi a plămădit trup, dar pământul, pentru că era neînsufleţit şi fără raţiune, nu a fost părtaş la zidire cu voia sa şi prin libera sa alegere. Însă la cea de-a doua zidire, atunci când locul pământului a fost luat de Născătoarea de Dumnezeu, lucrurile au stat diferit. Preacurata Fecioară „L-a atras pe Artist către pământ şi l-a mişcat mâna creatoare", căci cu adevărat, înainte de întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, ea a dus „o viaţă preacurată şi un trai nevinovat... cu sufletul mai curat decât lumina, cu trupul mai înduhovnicit decât tot ce există, mai strălucitor decât soarele, mai curat decât cerul..."

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a fost voia anterioară a lui Dumnezeu pentru om şi pentru lume, dar şi scopul final al creaţiei. Aici, trebuie să ne oprim puţin asupra problemei relaţiei dintre hotărârea întrupării lui Hristos şi căderea omului. Din învăţătura patristică, înţelegem că întruparea lui Dumnezeu Cuvântul nu are o mare legătură cu păcatul lui Adam, deoarece întruparea a fost scopul ultim al facerii lumii.

Referindu-se la acest aspect, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: „Acesta este sfârşitul fericit al tuturor lucrurilor. Este planul sfânt pentru care s-au făcut toate, care de la început a fost gândit şi nu a survenit ca urmare a ceva. Substanţa tuturor lucrurilor a fost creată de Dumnezeu pentru acest scop". Cu alte cuvinte, Dumnezeu le-a creat pe toate pentru întrupare.

Desigur, aceste considerații trebuie să-și găsească locul în cadrul teologic adecvat, în sensul că nu avem de-a face cu un progres teologic, cu o dezvoltare în interiorul Dumnezeirii sau cu ceva necesar, ca o completare, pentru Dumnezeul Treimic, ci cu îndumnezeirea omului și cu mântuirea întregii creații. Crearea omului și a lumii este lucrarea energiei creatoare a lui Dumnezeu, iar îndumnezeirea este scopul zidirii omului și al existenței sale.

Această învățătură poate fi înțeleasă numai dacă acceptăm că îndumnezeirea omului nu are un conținut etic, adică nu reprezintă o adaptare morală la legea lui Dumnezeu, ci înseamnă vederea slavei nezidite a Sfintei Treimi în ipostasul Cuvântului. Pentru ca omul să ajungă la împărtășirea din îndumnezeire, era nevoie ca firea dumnezeiască să fie unită în ipostas cu cea omenească, lucru care s-a petrecut prin întruparea lui Hristos. Cele trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt unite în fire, adică unirea lor se datorează firii comune și Persoanei Tatălui, în vreme ce în Hristos, unirea este în ipostas, iar oamenii se pot uni cu Dumnezeu și se pot împărtăși din îndumnezeire numai prin har și numai dacă există unirea în ipostas a firii dumnezeiești cu cea omenească. Această unire a avut loc în ipostasul Cuvântului. Tocmai de aceea întruparea Cuvântului nu este legată de cădere.

După ce analizează amănunțit această temă, Sfântul Nicodim Aghioritul scrie în chip de concluzie: „După cele spuse aici, putem trage două concluzii generale: prima este că, deoarece taina iconomiei întrupării se numește bunăvoire, adică este voia anterioară a lui Dumnezeu, așa cum au spus Sfântul Grigorie al Tesalonicului și Sfântul Ioan Damaschin (Cartea 1, Despre credință, cap. 45), ea nu vine de la noi, ci de la Dumnezeu, adică din bunătatea Lui. Deci, taina întrupării a fost hotărâtă înainte de crearea tuturor lucrurilor. Ea s-a petrecut în timp numai din nemărginita bunătate firească a lui Dumnezeu. A doua concluzie este că și Doamna Născătoare de Dumnezeu, ca mijloc imediat și condiție trebuincioasă a acestei taine (carnea lui Hristos este carnea Mariei, potrivit fericitului Augustin), a fost în planurile lui Dumnezeu înainte de celelalte făpturi și toate ființele au fost create pentru ea, fiindcă acesta a fost scopul lui Dumnezeu pentru care s-au făcut toate celelalte, așa cum spune Cuviosul Andrei".

Aşadar, întruparea lui Dumnezeu Cuvântul nu a fost cauzată, ceea ce înseamnă că a fost voirea anterioară a lui Dumnezeu, fără legătură cu păcatul şi cu căderea lui Adam. Consecinţele căderii au fost numai Răstignirea şi moartea lui Hristos. De aici înţelegem marea însemnătate a tainei întrupării lui Hristos, dar şi nesfârşita iubire de oameni a lui Dumnezeu. Acest adevăr teologic trebuie analizat din punct de vedere pozitiv, nu scolastic sau ipotetic, adică trebuie să spunem doar că întruparea lui Dumnezeu a fost scopul creaţiei şi să nu ne întrebăm ce ar fi fost dacă omul nu ar fi păcătuit. Omul a fost plămădit pentru îndumnezeire, adică pentru a se face dumnezeu după har, iar acest lucru este cu putinţă în urma unirii în ipostasul Cuvântului a firii dumnezeieşti cu cea omenească. Astfel, întruparea lui Dumnezeu Cuvântul este cea mai grăitoare expresie a milei lui Dumnezeu şi arată scopul existenţei omului şi „finalul" creaţiei sale.

d) Taina Născătoarei de Dumnezeu

Dacă întruparea lui Hristos este o mare taină care aparţine iconomiei lui Dumnezeu, adică felului în care Dumnezeu a hotărât să facă mântuirea şi îndumnezeirea omului, înseamnă că şi Născătoarea de Dumnezeu, care participă la această taină a sfintei iconomii, este tot o taină. După cum spune Sfântul Ioan Damaschin, este „adevărat şi pe bună dreptate" să o numim Născătoare de Dumnezeu pe Fecioara Maria, pentru că numele *Născătoare de Dumnezeu* „oglindeşte întreaga taină a iconomiei", prin faptul că Dumnezeu Cuvântul a luat de la ea fire omenească.

Aşadar, Preacurata Fecioară este numită „cu adevărat şi pe bună dreptate" *Născătoare de Dumnezeu*, deoarece Dumnezeu Cuvântul Care S-a născut din ea este Dumnezeu adevărat. Desigur, faptul că Fecioara Maria a născut Dumnezeu nu înseamnă că Dumnezeu Cuvântul Şi-a luat fiinţa din ea – pentru că El este Dumnezeu de dinainte de veac, născut din Tatăl, în afara timpului şi mai înainte de toţi vecii – ci înseamnă că, „la plinirea vremii", Dumnezeul veşnic şi din afara timpului a sălăşluit în pântecele Născătoarei de Dumnezeu şi S-a întrupat neschimbat, adică fără să-Şi piardă Dumnezeirea.

Este o erezie să o numim *Născătoare de Hristos*[126] pe Preasfânta Fecioară Maria, aşa cum a făcut-o Nestorie, pentru că aceasta ar însemna tăgăduirea întrupării lui Dumnezeu Cuvântul şi, ca urmare, tăgăduirea mântuirii şi a îndumnezeirii omului. În acest sens, este grăitor cuvântul Sfântului Ioan Damaschin, care spune că Fecioara Maria este numită *Născătoare de Dumnezeu* „nu numai din pricina firii Cuvântului, ci şi din pricina îndumnezeirii firii omeneşti [a Cuvântului][127], zămislirea trupului şi existenţa Cuvântului în trup făcându-se în acelaşi timp, în chip minunat".

Tocmai de aceea, Sfinţii Părinţi insistă mult asupra teologiei legate de persoana Născătoarei de Dumnezeu, pe care o preaînaltă şi o preacinstesc. Ea este „cheia" întrupării lui Dumnezeu Cuvântul, dar şi a îndumnezeirii omului. În afara Născătoarei de Dumnezeu, adică a persoanei Sfintei Fecioare, toate sunt pentru noi necunoscute şi de neînţeles.

Ceea ce am spus până aici ar trebui să ne ajute în propria noastră bunăvestire, care este aceea că, după întruparea lui Hristos, ne putem şi noi îndumnezei, adică putem să ne facem mădulare ale Trupului lui Hristos, Trup care este asemenea lui Dumnezeu şi care a fost luat de la Preasfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu.

Fiului lui Dumnezeu Cuvântul I se cuvine slavă: „Dătătorule de viaţă, Hristoase Dumnezeul nostru, slavă Ţie", iar Născătoarei de Dumnezeu, preacinstire: „Bucură-te, mieluşeaua care ai născut credincioşilor pe Mielul cel fără prihană; bucură-te, mieluşeaua care ai născut pe Mieluşelul lui Dumnezeu, Cel ce a ridicat păcatele a toată lumea".

Februarie 1994

---

126 În această viziune eretică, numele *Hristos* ar însemna *om sfinţit*.
127 Fiindcă, prin îndumnezeire, omul se face dumnezeu.

II
Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul în învățătura Sfântului Atanasie cel Mare

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul este fără îndoială taina iubirii de oameni a lui Dumnezeu – taină de neconceput pentru înțelegerea omenească. Numai omul care crede şi care, prin sfântul Botez şi prin Sfânta Împărtăşanie, este membru al Bisericii şi mădular al Trupului lui Hristos, poate să trăiască această taină. Cu adevărat, omul ajunge să înțeleagă iubirea lui Dumnezeu care se revarsă asupra oamenilor numai dacă este mădular adevărat al Trupului omenesc pe care Fiul lui Dumnezeu l-a luat şi l-a îndumnezeit.

Prin urmare, taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul este, în acelaşi timp, şi taina îndumnezeirii omului şi a îmbrăcării acestuia în Trupul adevărat al lui Hristos. Noi, ortodocşii, credem că Biserica este Trupul binecuvântat al lui Hristos. Prin urmare, Biserica este mai întâi trupul pe care Hristos l-a luat de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu şi l-a îndumnezeit, apoi este pâinea de mulțumire, care se află pe sfânta Masă şi cu care ne împărtăşim, iar în al treilea rând, ea reprezintă sfinții, care sunt mădulare adevărate ale Trupului lui Hristos. Tocmai de aceea, numai în Biserică şi numai ca adevărați membri ai ei putem să înțelegem, atât cât ne este cu putință, marea taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Taina întrupării a fost slăvită şi cântată de Părinții Bisericii. Unul dintre primii Părinți care s-au ocupat de această temă a fost stâlpul Ortodoxiei, Sfântul Atanasie cel Mare, care a scris un comentariu „despre întruparea Cuvântului", în care expune pozițiile sale teologice în legătură cu marea taină a întrupării. În continuare, vom analiza câteva dintre considerațiile Sfântului, din care se vede iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi care prezintă cauzele pentru care cea de-a

doua Persoană a Sfintei Treimi, adică Dumnezeu Cuvântul, a luat fire omenească.

De la început, trebuie să spunem că Sfântul Atanasie cel Mare a scris acest celebru cuvânt al său pe când avea 25 de ani şi înainte de a apărea erezia lui Arie. De aici, putem să înțelegem maturitatea Sfântului Atanasie cel Mare, care la această vârstă a ajuns să formuleze mari adevăruri teologice, dar şi faptul că Pronia lui Dumnezeu l-a pregătit în mod corespunzător, înainte de apariția lui Arie, pentru ca să fie un adevărat mărturisitor al credinței şi al adevărului.

Să vedem dar pe scurt câteva dintre pozițiile sale teologice, mai concret, motivele pentru care Fiul lui Dumnezeu, adică cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, a luat fire omenească.

a) Întruparea – expresie a iubirii de oameni a lui Dumnezeu

Învățătura principală a Sfântului Atanasie cel Mare este că Dumnezeu Cuvântul S-a făcut om pentru ca să ne îndumnezeiască pe noi. În legătură cu acest lucru, el scrie: „S-a întrupat pentru ca noi să ne îndumnezeim şi S-a arătat pe Sine în trup pentru ca să primim înțelegere despre Părintele cel nevăzut".

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul arată marea dragoste a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc. În cuvântul său, Sfântul Atanasie cel Mare aminteşte mereu de iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi de marea Sa milă. La un moment dat, el spune: „Chiar dacă, după fire, Cuvântul era fără de trup, pentru marea iubire de oameni şi pentru bunătatea Părintelui Său, S-a arătat în trup omenesc spre mântuirea noastră". Iar în altă parte, el spune că, „milostivindu-Se asupra neamului omenesc şi părându-I rău de neputințele noastre", Fiul lui Dumnezeu a luat trup omenesc şi „S-a plecat asupra stricăciunii noastre".

În continuare, este necesar să analizăm mai pe larg şi mai amănunțit felul în care s-a manifestat sfânta iubire de oameni a lui Dumnezeu prin întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul. Sfântul Atanasie cel Mare vorbeşte foarte sugestiv despre cele două motive

principale pentru care Cuvântul a luat trupul omenesc şi întreaga fire a omului: primul motiv a fost că numai El putea să transforme stricăciunea în nestricăciune, deoarece El Însuşi le-a creat pe toate şi le-a adus din nefiinţă la fiinţă, iar al doilea motiv a fost că numai Dumnezeu Cuvântul putea „să refacă chipul oamenilor", pentru că El este arhetipul omului, de vreme ce omul a fost creat după chipul Cuvântului. Aşadar, Cuvântul, Care este viaţa însăşi, putea să-l facă nemuritor pe cel care murise. Acestea sunt motivele principale ale întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, aşa cum sunt ele înfăţişate de Sfântul Atanasie cel Mare. Desigur, Sfântul Atanasie nu rămâne la o prezentare generală a acestora, ci le analizează amănunţit.

b) Transformarea trupului stricăcios şi muritor

Analizând primul motiv al întrupării, Sfântul Atanasie cel Mare spune că, după firea lui, omul este muritor, pentru că a fost creat din nimic. Crearea omului din nimic arată că starea sa firească este stricăciunea. Însă, prin comuniunea cu Dumnezeu şi prin asemănarea cu El, pe care ar fi putut să le păstreze prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, omul ar fi depăşit starea firească de stricăciune şi ar fi ajuns nestricăcios. Aşadar, de vreme ce stricăciunea şi moartea erau starea naturală a omului, nestricăciunea ar fi urmat să i se dea în dar, în condiţiile în care acesta ar fi rămas în comuniune cu Dumnezeu, însă călcarea poruncii „l-a readus în starea sa naturală". Atunci când Dumnezeu l-a creat pe om, nu numai că l-a adus din nefiinţă la fiinţă, dar, prin Cuvânt, i-a dăruit şi „viaţa după Dumnezeu". Prin urmare, l-a creat pentru nestricăciune, însă din invidia diavolului, în lume a intrat moartea.

Din cauza păcatului şi a îndepărtării de Dumnezeu, oamenii au murit şi au fost luaţi în stăpânire de stricăciune. Ca urmare, aceştia săvârşesc multe păcate şi, mai mult decât atât, „nu se mai satură să păcătuiască". Pentru că moartea se făcuse stăpână, iar în neamul omenesc intrase stricăciunea, oamenii care ajunseseră la cunoştinţa binelui şi a răului mureau şi astfel lucrarea lui Dumnezeu se distrugea. După cădere, era cu neputinţă să nu domnească legea morţii, pentru

că altfel, ar fi fost greşit, fiindcă Dumnezeu ar fi părut mincinos, deoarece le spusese lui Adam şi Evei că, dacă vor mânca din fructul oprit, vor muri şi prin urmare, dacă moartea nu intra în lume, ar fi însemnat că Dumnezeu i-a minţit. Cu toate acestea, ar fi fost necuvenit şi ca fiinţele raţionale care au fost create de Cuvânt să fie distruse şi, prin moarte, să se întoarcă în nefiinţă. Dumnezeu nu putea să Îşi vadă copii sub stăpânirea morţii. Atunci de ce au mai fost creaţi oamenii, dacă sunt chinuiţi de moarte şi de stricăciune şi dacă există pericolul de a fi distruşi?[128]

Reaşezarea omului în starea de dinainte nu putea să se facă printr-o simplă căinţă, deoarece căinţa opreşte păcatul, dar nu poate să îl ridice pe om de la starea sa naturală, care este stricăciunea, la nestricăciune şi la nemurire. Dacă păcatul nu ar fi fost urmat de stricăciune, atunci această întoarcere ar fi fost posibilă numai prin căinţă.

Întoarcerea de la stricăciune la nestricăciune şi de la moarte la viaţă putea să fie făcută numai prin Cuvânt, Care, la începutul creaţiei, l-a adus pe om din neexistenţă la existenţă şi din nefiinţă la fiinţă. Tocmai din acest motiv, cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, adică Dumnezeu Cuvântul, Cel care era nestricăcios, nevăzut şi fără de trup, S-a făcut om prin luarea trupului omenesc şi a venit într-ale noastre, fără a lipsi, desigur, din nici un punct al creaţiei. Astfel, El S-a aplecat asupra stricăciunii noastre şi a luat trupul nostru muritor şi pătimitor: „Îşi ia Sieşi trup, şi aceasta fără ca să schimbe trupul nostru".

Pentru a putea muri, Dumnezeu Cuvântul a luat trup ca al nostru, muritor şi supus pătimirii, însă curat şi nepătat de împreunarea femeii cu bărbatul. El voia ca, prin moartea Sa, să aducă Trupul Său ca dar înaintea Tatălui, pentru ca legea stricăciunii şi a morţii să fie desfiinţată. Cuvântul ştia că putea să îndepărteze stricăciunea de la om numai dacă murea. Dar pentru că El, ca Fiu al Tatălui, nu putea să moară, a luat trup „care putea să fie omorât" şi care, fiind dat morţii,

[128] Deşi în cele ce urmează nu se dă un răspuns clar la această întrebare, el se poate subînţelege din context. Dumnezeu a prevăzut căderea omului; cu toate acestea, l-a creat, pentru că posibilitatea reală de a ajunge la îndumnezeire oferită prin întruparea Mântuitorului este o fericire atât de profundă, încât, pentru a ajunge de această fericire, nici o durere nu este prea mare.

avea să rămână nestricăcios, „prin Cuvântul Care Se afla în el". Astfel, prin oferirea Trupului Său ca jertfă, El a sfărâmat moartea, iar prin învăţătura Sa, a îndepărtat de la oameni neştiinţa. Aşadar, prima cauză pentru care Cuvântul S-a întrupat a fost desfiinţarea morţii şi îndreptarea omului spre nemurire şi nestricăciune. Dacă nu ar fi luat trup omenesc, aceste lucruri nu s-ar fi putut petrece şi prin urmare, mântuirea omului ar fi fost cu totul imposibilă.

c) Reînnoirea omului de către Hristos, Care este prototipul zidirii sale

Al doilea motiv al întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a fost legat de faptul că reînnoirea omului trebuia să se facă prin Cuvânt, tocmai pentru că El este arhetipul zidirii omului, iar omul este creaţia lui Dumnezeu după chipul Cuvântului, adică al celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi.

Atunci când l-a creat pe om prin Cuvântul Său, Dumnezeu Tatăl a cunoscut neputinţa firii creaţiei Sale, adică imposibilitatea firii omeneşti ca, prin ea însăşi, să Îl cunoască pe Dumnezeu. Această neputinţă se datorează diferenţei uriaşe care există între necreat şi creat. Dumnezeu este nenăscut, în vreme ce oamenii s-au născut „din nefiinţă", Dumnezeu este netrupesc, în vreme ce oamenii au trup şi de aceea, în ei există multe lipsuri în înţelegerea lui Dumnezeu. Dacă oamenii nu ar fi ajuns la cunoaşterea de Dumnezeu, nu ar fi diferit de animalele lipsite de raţiune. Cum ar fi putut oamenii să fie raţionali, dacă nu Îl cunoşteau pe Cuvântul prin Care au fost creaţi?

Din acest motiv, atunci când Dumnezeu l-a creat pe om, i-a dat acestuia înfăţişarea Domnului Iisus Hristos, adică l-a făcut după chipul şi după asemănarea Lui. Însă prin păcatele săvârşite, oamenii L-au scârbit pe Dumnezeu şi au pierdut noţiunea despre Creator, ajungând până la a se închina la zidire şi chiar la demoni. Faptul că oamenii au fost creaţi după chipul Cuvântului ar fi fost de ajuns ca ei să Îl cunoască pe Dumnezeu Cuvântul şi, prin Cuvânt, să ajungă şi la cunoaşterea Tatălui. Dar pentru că omul s-a arătat neputincios şi nepăsător, Dumnezeu a trebuit să Se îngrijească de zidirea Sa, astfel încât, prin lege şi prin profeţi, omul să ajungă din nou să Îl

recunoască. Cu toate acestea, ca urmare a păcatului, oamenii îşi pierduseră raţiunea şi pretutindeni se răspândise înşelarea demonică ce acoperea cunoaşterea de Dumnezeu. Dumnezeu nu mai putea îndura să-i vadă pe oameni înşelaţi de diavoli şi îndepărtaţi de cunoaşterea de Dumnezeu.

Aşadar, pentru ca oamenii să vină la cunoştinţa de Dumnezeu, chipul omului trebuia reînnoit, lucru care nu putea fi făcut de oameni, deoarece aceştia fuseseră creaţi „după chip"[129], dar nici de îngeri, fiindcă aceştia nu sunt făcuţi după chipul lui Dumnezeu. Numai Dumnezeu Cuvântul, Care este chipul Tatălui, putea să reînnoiască chipul omului. Şi, fireşte, această reînnoire nu era posibilă dacă moartea şi stricăciunea nu erau sfărâmate. Prin urmare, Dumnezeu Cuvântul S-a întrupat, luând trup supus morţii, dar curat, „pentru a fi cu putinţă ca, prin El, moartea să dispară şi chipul oamenilor să se reînnoiască".

Atunci când o anumită formă zugrăvită pe o bucată de lemn dispare, acoperită de mizerie, trebuie să vină din nou acela care a creat forma şi să o zugrăvească iarăşi pe lemn. Aşadar, Dumnezeu Cuvântul, Care este chipul Tatălui şi arhetipul zidirii omului, trebuia să Se întrupeze pentru a reînnoi chipul „care căzuse" şi a readuce omul la slava sa de dinainte.

În plus, deoarece idolatria şi necredinţa puseseră stăpânire pe oameni, trebuia ca Fiul Tatălui să vină în trup ca să îi înveţe pe oameni despre Tatăl. Astfel, El ia trup omenesc, pentru ca cei care nu vroiau să Îl recunoască pe Tatăl din purtarea de grijă şi din puterea Sa asupra întregii zidiri, să Îl cunoască prin Cuvântul Său. Deoarece oamenii se îndepărtaseră de Dumnezeu şi Îl căutau acum în creaţie şi în cele pe care le puteau percepe cu simţurile şi îşi făceau zei din oamenii muritori sau din demoni, Cuvântul lui Dumnezeu a luat trup şi, astfel, S-a întors în mijlocul oamenilor ca om şi a luat toate simţurile oamenilor, pentru ca, prin toate lucrurile pe care avea să le săvârşească, oamenii să vadă adevărul şi, prin Fiul, să creadă în Tatăl.

---

[129] Accentuarea se face pe cuvântul *după*. Prin urmare, înţelesul este acela că omul este „produsul" creaţiei, nu creatorul. Aşadar, el nu putea să se înnoiască pe sine însuşi.

Astfel, cei care se închinau zidirii au putut să vadă că zidirea Îl recunoaşte pe Domnul întrupat, cei care se închinau la oameni au văzut măreţia Mântuitorului Hristos şi, prin comparaţie, au putut recunoaşte faptul că El este singurul Dumnezeu, iar cei care erau stăpâniţi de demoni, văzând că aceştia erau alungaţi de Domnul, puteau să înţeleagă că demonii nu sunt dumnezei şi să cunoască faptul că numai Hristos este Cuvântul lui Dumnezeu.

d) Taina întrupării

Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul este o taină şi, de aceea, ea nu poate fi înţeleasă prin raţiune. Sfântul Atanasie cel Mare spune că Fiul lui Dumnezeu nu era legat de trup, ci mai degrabă, El era Cel care ţinea trupul. Hristos Se afla în trup, dar şi pretutindeni, dând viaţă, iar ca Fiu, nu a fost despărţit niciodată de Tatăl Său. Aşadar, „El era şi în trup şi în toate, dar şi în afara fiinţelor, şi numai în Tatăl Se odihnea". Tocmai de aceea, atunci când Fecioara a născut, chiar dacă era în trup, Hristos nu a suferit nici o vătămare, pentru că El Însuşi era Cel care sfinţea trupul. Cu El s-a petrecut ceea ce se petrece şi cu soarele, care nu suferă nici o schimbare din pricina faptului că vine în contact cu corpurile de pe pământ şi nici nu dispare din cauza întunericului, ci le luminează şi le curăţă pe toate. Astfel, fiind nestricăcios, Dumnezeu Cuvântul a dat viaţă şi a curăţit trupul muritor pe care l-a luat.

De asemenea, în timp ce Se afla în trupul omenesc, ca Dumnezeu ce era, Cuvântul dădea viaţă trupului, dar şi întregii zidiri. Nici un om nu poate să facă un asemenea lucru, adică nimeni nu poate să stea în sălaşul său şi să se gândească în acelaşi timp la toate câte există şi să le mişte. Omul poate să vadă toate câte se întâmplă şi se mişcă, fără ca să poată el însuşi să le mişte. Însă Dumnezeu Cuvântul făcea lucruri care pentru om sunt de neînţeles, pentru că era în trupul pe care l-a luat de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, dar în acelaşi timp, ca Dumnezeu, dădea viaţă şi mişca toată zidirea şi Se afla şi alături de Părintele Său.

Mă voi opri aici cu analiza tainei întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, după învăţătura Sfântului Atanasie cel Mare. Din păcate, nu

ne este uşor să urmărim asemenea analize, deoarece am fost obişnuiţi să ne placă a ne mărgini la cuvinte sentimentale şi la amintiri romantice şi am părăsit teologia Bisericii noastre, care este cea adevărată, deoarece exprimă scopul zidirii omului şi a întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul.

Drept concluzie, voi prezenta un fragment dintr-un imn bisericesc, care se referă la Fiul lui Dumnezeu şi care spune: „Taina nu suferă cercetare, numai cu credinţă toţi o slăvim, grăind cu Tine şi zicând: Netâlcuitule Doamne, slavă Ţie".

Decembrie 1991

III
Lipsa de dependenţă a sfintei întrupări de căderea în păcat

Taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul a slujit lucrării de îndumnezeire a omului. Sfinţii Părinţi subliniază acest adevăr, spunând că Dumnezeu S-a făcut om pentru ca să îl facă pe om dumnezeu. Omul poate să ajungă la îndumnezeire numai prin Fiul lui Dumnezeu întrupat.

Teologii din ziua de astăzi discută despre legătura sau, dimpotrivă, despre inexistenţa vreunei legături între căderea lui Adam şi întruparea Cuvântului, întrebându-se dacă întruparea ar fi avut loc chiar şi în cazul în care omul nu ar fi căzut. Această discuţie s-a iscat pe marginea unor texte care aparţin Sfinţilor Părinţi.

a) Poziţia generală a Părinţilor Bisericii

Încă de la început, trebuie să observăm faptul că Sfinţii Părinţi nu abordează această chestiune în mod scolastic, adică nu fac presupuneri. Ei nu şi-au pus niciodată problema dacă Hristos S-ar fi întrupat şi în cazul în care Adam nu ar fi căzut. Asemenea întrebări presupun o funcţionare exagerată a raţiunii, în încercarea de a înţelege taina lui Dumnezeu prin vorbe, lucru care caracterizează teologia scolastică, nu însă şi pe cea ortodoxă. Teologia Bisericii Ortodoxe se ocupă, în special, de faptele trecute, aşa cum au fost ele, şi de problema vindecării firi omeneşti şi a fiecărui om în parte. Ea are în vedere firea căzută a omului, pe care încearcă să o vindece şi să o ducă la îndumnezeire, lucru care a devenit posibil prin întruparea lui Dumnezeu.

În învăţătura patristică se spune că, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, firea dumnezeiască s-a unit ipostatic cu cea omenească în Persoana Cuvântului şi prin urmare, firea omenească s-a îndumnezeit şi s-a făcut medicament adevărat şi unic pentru mântuirea şi pentru îndumnezeirea omului. Prin sfântul Botez, omul se face mădular al Trupului lui Hristos iar, prin Sfânta Împărtăşanie, el gustă din Trupul pe care Hristos l-a luat de la Maica Sa Preasfântă şi care este asemenea lui Dumnezeu. Unirea cu Creatorul nu era posibilă dacă nu avea loc îndumnezeirea firii omeneşti de către firea dumnezeiască şi, tocmai de aceea, întruparea a fost scopul final al zidirii omului. Numai Patimile şi Răstignirea lui Hristos au intervenit ca urmare a căderii lui Adam. Sfântul Maxim exprimă foarte bine acest adevăr: „întruparea a fost spre mântuirea firii noastre, iar patimile, pentru izbăvirea de moartea care intrase prin păcat".

Dintr-o altă analiză, cunoaştem faptul că, vorbind despre întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, Sfântul Atanasie cel Mare spune că ea trebuia să aibă loc din două motive principale. Primul a fost schimbarea stricăciunii în nestricăciune şi a ceea ce era muritor în nemuritor, lucru care nu s-ar fi putut face prin simpla căinţă a omului, ci numai prin luarea de către Dumnezeu a trupului omenesc, supus morţii şi pătimirii. Al doilea motiv a fost reînnoirea omului de către Hristos, pentru că Fiul lui Dumnezeu este prototipul zidirii omului.

Această poziţie teologică a Sfântului Atanasie cel Mare nu vine în contradicţie ireconciliabilă cu poziţiile altor Părinţi ai Bisericii, pe care le vom vedea mai jos şi care vorbesc despre faptul că sfânta întrupare nu a depins de căderea omului. Lipsa contradicţiei are două motivaţii principale.

Prima este aceea că, în analizele sale, Sfântul Atanasie cel Mare îl are în centrul atenţiei pe omul căzut, vorbind despre îndepărtarea omului de Dumnezeu şi despre reînnoirea sa. El teologhiseşte având drept punct de pornire realitatea existentă, preocupându-l mai ales reînnoirea şi rezidirea omului care s-a îmbrăcat în moarte şi în patimi.

A doua motivaţie este că el vorbeşte despre taina sfintei întrupări şi a iconomiei lui Dumnezeu în sensul cu care aceste noţiuni sunt consacrate în ziua de astăzi. Atunci când abordează tema întrupării şi a îndumnezeirii, el se referă de fapt la Întrupare, la Patimi,

la Răstignire şi la Înviere. Acestea reprezintă centrul de interes al Sfântului Atanasie, care nu înaintează spre analize mai profunde.

Aşadar, Sfântul Atanasie cel Mare şi ceilalţi Sfinţi Părinţi pornesc de la premize diferite, adică nu vorbesc despre aceleaşi lucruri, drept care, pentru a nu face confuzii, este necesar să putem intra în „cugetul" învăţăturilor Sfinţilor Părinţi.

b) Poziţia Sfântului Nicodim Aghioritul faţă de legătura dintre întrupare şi căderea în păcat

Analizând învăţătura patristică legată de acest subiect, Sfântul Nicodim Aghioritul ajunge la concluzia că întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul nu a fost o consecinţă a căderii omului, ci a reprezentat scopul primar al zidirii (independent de orice altceva), pentru că numai în acest fel omul trebuia şi putea să ajungă la îndumnezeire. Acest lucru ni se pare corect mai ales atunci când ne gândim că nu era posibil ca păcatul lui Adam să Îl fi „obligat" pe Dumnezeu să Se întrupeze, adică nu era cu putinţă ca Hristos să ia de-a pururi asupra Sa firea omenească numai din cauza căderii omului. Dacă ar fi fost aşa, atunci ar trebui să ajungem la concluzia că era nevoie de căderea omului pentru ca Dumnezeu să fie nevoit să Se întrupeze şi că, în cele din urmă, căderea nu a fost rea, ci a fost o binecuvântare!

Această temă teologică a fost dezvoltată de Sfântul Nicodim într-un studiu de excepţie, intitulat „Apologie la pomenirea Doamnei noastre Născătoare de Dumnezeu în cartea Războiul Nevăzut", studiu care poate servi ca model de exprimare teologică. Sfântul Nicodim a fost un mare teolog al Bisericii, pentru că a asimilat într-o mare măsură învăţătura patristică şi a exprimat-o într-un mod care aduce roade.

Prilejul scrierii „apologiei" a fost oferit de următoarea propoziţie din cartea „Războiul Nevăzut", carte care circula pe atunci: „Toată lumea văzută şi nevăzută a fost făcută pentru acest scop, adică pentru Doamna Născătoare de Dumnezeu, iar Doamna Născătoare de Dumnezeu a fost făcută pentru Domnul nostru Iisus Hristos".

Aceste cuvinte i-au surprins pe anumiţi teologi ai epocii, care şi-au exprimat nedumerirea în acest sens. De aceea, la începutul „apologiei"

sale, Sfântul Nicodim scrie: „Pentru că anumiți învățați, care sunt tâlcuitori ai sfintei teologii, au citit cuvintele pe care le-am scris despre Doamna Născătoare de Dumnezeu... și s-au nedumerit, dau lămuriri pe scurt, spre dezlegarea nedumeririi lor". Impresionant este faptul că Sfântul își începe „apologia" cu multă smerenie, fără să vorbească de rău sau să discrediteze pe acei teologi ai epocii sale care îl contestau. El nu începe lămuririle cu înverșunare, ci cu seriozitate și cu stăpânire de sine. De altfel, temele teologice presupun un dialog serios, pentru că altfel Duhul Sfânt nu poate să lucreze.

După ce își expune toate argumentele teologice, pe care le vom prezenta mai jos, în chip de concluzie, Sfântul Nicodim Aghioritul scrie cele ce urmează: „Cred că aceste puține cuvinte sunt îndeajuns pentru cinstiții comentatori și cititori ai acestei însemnări a mea despre Doamna Născătoare de Dumnezeu, pe care îi rog să nu mă vorbească de rău fără rost. Acestea nu au fost scrise din părere personală sau spre slava mea, ci din urmarea părerii teologilor pe care i-am amintit. Poate că dumneavoastră gândiți cu patimă (lucru pe care nu îl cred) atunci când mă judecați pe mine, dar mai degrabă judecați pe purtătorul de Dumnezeu Maxim, pe Grigorie al Tesalonicului și pe marele Andrei și pe ceilalți, pentru că de la ei am luat eu această învățătură".

Textul de mai sus este uimitor, pentru că arată modul în care trebuie abordate asemenea probleme. În principiu, Sfântul Nicodim Aghioritul le vorbește criticilor săi cu multă politețe, îi caracterizează ca fiind „cinstiți cititori" și îi roagă să nu îl calomnieze fără rost. Respinge ideea că acuzatorii săi sunt pătimași. Chiar dacă știe că, în realitate, aceștia îi vorbesc cu patimă, nu o spune în mod deschis și categoric. Mai apoi, subliniază faptul că el nu a exprimat propriile sale păreri, ci a prezentat învățătura Sfinților Părinți de la care a luat acea idee.

În continuare, vom analiza în amănunt punctul de vedere teologic al Sfântului Nicodim, potrivit căruia „Toată lumea văzută și nevăzută a fost făcută pentru acest scop, adică pentru Doamna Născătoare de Dumnezeu, iar Doamna Născătoare de Dumnezeu a fost făcută pentru Domnul nostru Iisus Hristos"; cu alte cuvinte, întruparea lui Hristos a fost scopul primordial al zidirii pentru că urmărea unirea omului cu Dumnezeu. Așadar, întruparea a fost independentă de căderea lui Adam.

c) Sfânta iconomie ca voie anterioară a lui Dumnezeu

Pentru a susţine acest punct de vedere, Sfântul Nicodim foloseşte citate din Sfânta Scriptură şi din Părinţii Bisericii. El apelează cu precădere la trei fragmente biblice. Primul este din Pilde, unde se spune: *Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui; înainte de lucrările Lui cele mai de demult. Eu am fost din veac întemeiată de la început, înainte de a se fi făcut pământul* (Pilde 8, 22-23). Al doilea fragment este din Epistola către Coloseni a Sfântului Apostol Pavel, în care Hristos este numit *mai întâi născut decât toată făptura*: *Acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura* (Col. 1, 15). De asemenea, Sfântul Nicodim mai citează un fragment din Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel, în care este scris: *Căci pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a şi hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său, ca El să fie întâi născut între mulţi fraţi* (Rom. 8, 29).

Tâlcuind aceste fragmente pe baza învăţăturii Părinţilor Bisericii, Sfântul Nicodim spune că ele nu se referă la Dumnezeire, deoarece Cuvântul nu a fost zidit de Dumnezeu şi nici nu este primul din zidire, după cum zicea Arie, ci se referă la firea omenească a lui Hristos, pe care, „înaintea tuturor lucrurilor, Dumnezeu a văzut-o ca început al planurilor Sale veşnice, ca prima din toată zidirea". Prin urmare, taina iconomiei întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul reprezintă începutul tuturor căilor Domnului, este primul lucru dintre toate cele create, „care a fost hotărât înainte de a se zidi cei care urmau să fie mântuiţi prin El".

Acest punct de vedere este susţinut de un fragment reprezentativ din scrierile Sfântului Maxim Mărturisitorul, pe care îl vom înfăţişa în mare parte, pentru că are o importanţă deosebită şi o mare profunzime. „Aceasta este marea taină[130], aceasta este fericirea prin care se împlinesc toate". Cu alte cuvinte, întruparea lui Hristos este marea taină pentru care Sfânta Treime a creat întreaga lume. În

[130] Este vorba despre taina sfintei întrupări.

continuare, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: „acesta este planul sfânt pentru care s-au făcut toate, care de la început a fost gândit şi nu a survenit ca urmare a ceva". Fraza aceasta este uimitoare, pentru că arată faptul că taina întrupării este scopul sfânt care a fost gândit încă de la începutul zidirii fiinţelor, toate fiind făcute tocmai pentru împlinirea acestui scop, nu din altă pricină. Aşadar, hotărârea a fost înaintea întrupării. Desigur, acest lucru trebuie înţeles din perspectiva faptului că pentru Dumnezeu nu există timp. Înaintând în analiza sa, Sfântul Maxim vorbeşte cu multă expresivitate: „Pentru acest scop a creat Dumnezeu substanţa tuturor lucrurilor; acesta a fost mai ales scopul proniei şi al planurilor lui Dumnezeu şi oglindirea întregii zidiri". Cu alte cuvinte, atunci când a creat lumea, Dumnezeu avea deja în minte acest plan, iar întruparea a fost încununarea purtării de grijă a lui Dumnezeu şi oglindirea întregii creaţii.

Acest fragment din scrierile Sfântului Maxim este minunat şi grăitor, el neputând fi pus la îndoială de nimeni sau interpretat în chip diferit. Dacă integrăm fragmentul prezentat mai sus în întreaga învăţătură teologică a Sfântului Maxim, vom ajunge la concluzia că îndumnezeirea omului s-a făcut prin unirea în ipostas a firii dumnezeieşti cu cea omenească în Persoana lui Dumnezeu Cuvântul. Omul a fost rezumatul întregii creaţii – un microcosmos în macrocosmos – iar Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a fost încununarea zidirii întregii lumii, atât a celei văzute, cât şi a celei nevăzute, adică fructul sănătos şi desăvârşit al omului, care a dat trup lui Hristos. Tocmai de aceea[131], singur Hristos este oglindirea întregii creaţii.

Referindu-se la adeverirea *Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit*[132], rostită de Dumnezeu Tatăl în ceasul Botezului din râul Iordan, Sfântul Grigorie Palama spune că această voce a dezvăluit faptul că toate câte s-au petrecut în Vechiul Testament, adică îndreptările Legii, făgăduinţele, sfinţirile etc., au fost nedesăvârşite „şi nu au fost rostite sau făcute dintr-o voie anterioară a lui Dumnezeu, ci toate ţinteau spre ceea ce s-a petrecut acum; şi, prin Cel care

---

131 Adică pentru faptul că, după trup, a fost cununa fructului celui mai de preţ al omenirii, fiind om desăvârşit, dar mai ales pentru că a adus mântuirea omului, împlinind astfel scopul pentru care acesta a fost creat.
132 Matei 3, 17.

desăvârşeşte, s-au desăvârşit şi acestea". În continuare, el spune că nu numai cele ce s-au petrecut în Vechiul Testament aveau ca scop întruparea, ci şi însăşi zidirea lumii; cu alte cuvinte, Hristos a fost scopul plămădirii omului. Omul a fost zidit după chipul lui Dumnezeu „pentru a putea să Îl încapă pe Cel care îi este arhetip". Aici, Sfântul Grigorie Palama face o distincţie clară între voia anterioară a lui Dumnezeu – adică bunăvoirea Sa, voirea bună şi desăvârşită – care este întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, şi voia ulterioară – adică după îngăduinţă – care este Legea Vechiului Testament. Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cuvântul este voia anterioară şi prin urmare, ea este independentă de căderea lui Adam.

Vorbind despre aceste fragmente, Sfântul Nicodim Aghioritul concluzionează: „Ai auzit că pentru aceasta l-a creat Dumnezeu pe om după chipul Său, adică pentru ca, în întrupare, omul să-L poată încăpea pe arhetip? Pentru aceea l-a zidit Dumnezeu pe om ca legătură dintre lumea nevăzută şi cea văzută, ca oglindire şi încununare a tuturor celor zidite, pentru acest scop: pentru ca tu să te uneşti cu El, pentru ca El să Se unească cu toate cele zidite şi pentru ca toate cele cereşti şi cele pământeşti să se oglindească în Hristos, aşa cum spune Pavel. Ziditorul şi zidirea se unesc în ipostas, după cum zice purtătorul de Dumnezeu Maxim".

Faptul că sfânta iconomie, adică taina întrupării Fiului lui Dumnezeu Cuvântul, este voia anterioară a lui Dumnezeu, reiese şi din aceea că ea a folosit şi cetelor îngereşti. Ştim foarte bine că omul a păcătuit, nu însă şi îngerii care Îl slăvesc neîncetat pe Dumnezeu. Prin urmare, dacă de întrupare s-au folosit şi îngerii, înseamnă că într-adevăr, întruparea a fost voia plină de bunătate şi desăvârşită a lui Dumnezeu şi nicidecum îngăduinţa Sa. După cum spune Cuviosul Nichita Stithatul, îngerii se mişcau cu greutate înspre rău, iar după întrupare şi mai ales după Învierea lui Hristos, ei s-au făcut cu totul neplecaţi spre rău, „nu prin fire, ci prin har", adică au dobândit „neînclinarea", potrivit Sfântului Ioan Damaschin, sau „neschimbarea", după cum spune Sfântul Grigorie Palama. Aşadar, chiar dacă nu ar fi căzut în păcat, omul ar fi dobândit îndumnezeirea după har tot prin întruparea lui Hristos.

Desigur, trebuie din nou să subliniem faptul că Sfinţii Părinţi nu au abordat această temă la nivel ipotetic, după modelul de gândire al

teologiei scolastice, iar frazele ipotetice folosite de noi nu au avut decât rolul de a sublinia adevărul faptului pozitiv, care este acela că îndumnezeirea omului se săvârşeşte în Hristos. Prin întruparea Mântuitorului, pe lângă neschimbare, îngerii au dobândit şi o capacitate mai mare de a de a înțelege tainele.

Pentru a arăta că întruparea a fost voia de la început a lui Dumnezeu, aşa cum o numeşte Profetul Isaia, adică prima şi cea mai veche dintre toate voirile lui Dumnezeu, Sfântul Nicodim mai foloseşte şi un alt argument. În Dumnezeu există fire, ipostasuri şi energie. Energia prin care Dumnezeu comunică cu zidirea este cea mai din afară, ipostasul este dinăuntru, iar firea este cea mai dinăuntru. „Potrivit acestor trei, Dumnezeu a primit de dinainte de timp trei feluri de legături". Tatăl comunică de-a pururi prin fire cu Fiul şi cu Duhul Sfânt, născându-L pe Fiul şi purcezându-L pe Duhul Sfânt, apoi „a primit legătura comunicării în ipostas a Fiului cu omenirea, fiind de dinainte cunoscut şi hotărât că, prin această legătură, avea să se facă în timp o adevărată unire" şi, în fine, „a primit de dinainte de timp ca legătură... comunicarea prin energie cu restul creației, fiind de dinainte cunoscut şi hotărât că, prin această legătură, se vor naşte toate cele nevăzute şi cele văzute". Deoarece legătura în ipostas este mai dinăuntru decât legătura prin energie, planul unirii în ipostas a firii dumnezeieşti cu cea omenească, care avea să se petreacă la timpul potrivit, precede şi cauzează legătura prin energie.

Acelaşi lucru rezultă şi din cuvintele Sfinților Părinți despre Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, care a fost persoana slujitoare a tainei întrupării, prin faptul că şi-a dat trupul pentru ca în el să aibă loc unirea în ipostas a firii dumnezeieşti cu cea omenească. De aceea, referindu-se la Maica Domnului, Sfântul Andrei al Cretei spune printre altele: Născătoarea de Dumnezeu este „împlinirea făgăduințelor lui Dumnezeu către noi, descoperirea celor ascunse ale sfintelor şi neînțeleselor adâncimi, scopul plănuit de dinainte de veacuri pentru care s-au creat veacurile, încoronarea sfintelor proorocii, taina nespusă şi necunoscută a grijii față de om de dinainte de toți vecii".

Acest punct de vedere teologic este perfect acceptabil dacă ne gândim la faptul că Hristos este începutul, mijlocul şi încununarea zidirii lumii şi a îndumnezeirii omului. Doar privind lucrurile astfel, putem să înțelegem că taina întrupării este independentă de căderea

omului. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că Domnul nostru Iisus Hristos „este începutul şi mijlocul şi sfârşitul tuturor veacurilor, al tuturor celor trecute, al celor ce sunt şi al celor ce vor fi". Tâlcuind aceste cuvinte, Sfântul Nicodim Aghioritul afirmă că Hristos este „începutul" zidirii, pentru că scopul tainei întrupării s-a făcut început şi cauză a planului de zidire a tuturor celor ce există, este „mijloc", pentru că „a dus la împlinire planul lui Dumnezeu" şi astfel, a dăruit îngerilor neschimbarea şi nemurirea, iar oamenilor nestricăciunea şi mântuirea, şi este „sfârşit", deoarece taina aceasta „s-a făcut desăvârşire, îndumnezeire, slavă şi fericire pentru îngeri, pentru oameni şi pentru întreaga zidire".

d) Concluzii

După ce face analiza acestei poziţii teologice, Sfântul Nicodim ajunge la două concluzii.

P r i m a concluzie este că „taina întrupării era absolut necesar să se petreacă, primul motiv al acestui fapt peste care nu se putea trece fiind acela că taina întrupării a fost voia anterioară a lui Dumnezeu, potrivit Sfântului Grigorie al Tesalonicului, cauză primă care a fost pusă în mişcare de nesfârşita şi adânca bunătate a lui Dumnezeu, adică şi-a avut rădăcina înfiptă adânc în bunătatea părintească, după cum a spus purtătorul de Dumnezeu Maxim; al doilea motiv [pentru care întruparea era absolut necesar să se petreacă] a fost că ea era obligatorie pentru toată zidirea văzută şi nevăzută, ca început al ei şi mijloc şi sfârşit, aşa cum s-a arătat".

A d o u a concluzie este că „şi Doamna Născătoare de Dumnezeu, ca mijloc imediat şi condiţie trebuincioasă a acestei taine (carnea lui Hristos este carnea Mariei, potrivit fericitului Augustin), a fost în planurile lui Dumnezeu înainte de toate făpturile, iar celelalte fiinţe au fost create pentru ea, fiindcă acesta a fost scopul pentru care Dumnezeu le-a făcut pe toate celelalte, aşa cum spune Cuviosul Andrei".

La o primă vedere, s-ar putea crede că temele pe care le-am dezvoltat aici, bazându-ne pe învăţătura Sfinţilor Părinţi, se referă la lucruri teoretice care nu au o mare legătură cu viaţa duhovnicească. Însă acest lucru este greşit, deoarece dogma şi viaţa duhovnicească a omului sunt într-o relaţie strânsă şi profundă. Adevărul acesta este

dovedit în mod incontestabil de învăţătura teologică pe care am prezentat-o aici.

Din câte am văzut, Dumnezeu Cuvântul nu S-a întrupat pentru a îmblânzi dreptatea dumnezeiască, aşa cum spun teologii occidentali, ci pentru a îndumnezei firea omenească, din iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Teoria îmblânzirii dreptăţii dumnezeieşti dă vieţii duhovniceşti o dimensiune juridică, deoarece arată că toate nevoinţele noastre sunt făcute pentru îmblânzirea lui Dumnezeu. Însă nu Dumnezeu are nevoie de tămăduire, ci noi. Astfel, întruparea lui Hristos a fost voirea anterioară a lui Dumnezeu şi scopul ultim al zidirii omului. Omul nu ar fi putut ajunge la comuniunea cu Dumnezeu dacă nu s-ar fi făcut unirea în ipostasul lui Hristos a firii dumnezeieşti cu cea omenească, pentru că există o diferenţă prea mare între zidit şi nezidit şi ziditul nu ar fi putut să se unească cu neziditul dacă nu exista această unire în Persoana lui Hristos. Prin căderea omului, s-au adăugat doar Patimile, Răstignirea, Moartea şi Învierea lui Hristos. Şi desigur, toate acestea se explică prin faptul că întrupându-Se, Hristos a luat fire omenească cu totul curată, dar supusă morţii şi pătimirii.

* * *

Consider ca fiind de datoria mea să închei prin consideraţia că, aşa cum s-a văzut şi din puţinele lucruri pe care le-am prezentat aici, Sfântul Nicodim Aghioritul este un mare teolog şi un important Părinte al Bisericii, care se încadrează în Tradiţia patristică şi bisericească. Este un teolog drept, care înţelege mântuirea omului din perspectiva vindecării lui, în condiţiile unei vieţuiri ortodoxe. Cei care văd lucrurile altfel, fie nu cunosc cu adevărat învăţătura Sfântului Nicodim, fie îl citesc fragmentar sau pornind de la propriile lor premise. Şi acestora Sfântul le repetă cuvintele pe care le-a adresat celor care îl judecau:

„Îi rog să nu mă vorbească de rău fără rost; acestea nu au fost scrise din părere personală sau spre slava mea, ci urmând părerea teologilor pe care i-am amintit. Poate că dumneavoastră gândiţi cu patimă (lucru pe care nu îl cred) atunci când mă judecaţi pe mine, dar mai degrabă judecaţi pe purtătorul de Dumnezeu Maxim, pe Grigorie al Tesalonicului şi pe marele Andrei şi pe ceilalţi, pentru că de la ei am luat eu această părere. De la început şi până la sfârşit, ce am spus este al acestora".

Noiembrie 1992

IV
Pomul cunoştinţei şi pomul vieţii

În troparele praznicului Naşterii Domnului se spune că, prin întruparea Sa, Hristos S-a făcut pom al vieţii. Reprezentativ în acest sens este troparul de dinaintea praznicului Crăciunului, în care se spun următoarele: „Găteşte-te, Betleeme, că s-a deschis Edenul! Împodobeşte-te, Efrata, că pomul vieţii a înflorit în peşteră din Fecioară! Pentru că pântecele aceleia rai înţelegător s-a arătat, întru care este dumnezeiescul pom, din care mâncând vom fi vii şi nu vom muri ca Adam. Hristos Se naşte ca să ridice chipul cel căzut mai înainte".

În acest tropar sunt puşi în opoziţie noul Adam, adică Hristos, şi vechiul Adam. Primul Adam a gustat din pom, iar urmarea a fost pierderea Raiului şi aducerea bolii în întregul neam omenesc prin intrarea morţii şi a stricăciunii, în vreme ce noul Adam, care este Hristos, adică pomul vieţii, dă viaţă celor care se unesc cu El. Noul Rai este pântecele Născătoarei de Dumnezeu şi Biserica, iar pomul vieţii este Însuşi Hristos. Urmaşii lui Adam pot să guste din acest pom şi să se bucure de viaţa cea adevărată.

În continuare, va trebui să vorbim despre pomul vieţii din Rai şi despre felul în care, prin întruparea Sa, Hristos S-a făcut pentru om pom al vieţii.

a) Cei doi pomi din Raiul începuturilor

În Vechiul Testament sunt consemnate unele aspecte din viaţa binecuvântată a primelor fiinţe din Rai. Potrivit învăţăturii Sfinţilor Părinţi, Raiul era cugetat[133] şi simţit[134]: era cugetat, pentru că însemna

[133] Adică *duhovnicesc*.

comuniunea omului cu Dumnezeu, fiindcă după zidire, Adam se afla la treapta iluminării minții și trebuia doar ca, prin lucrarea lui Dumnezeu și prin propria sa strădanie, să ajungă la îndumnezeire, și era simțit, deoarece era un loc determinat.

În Rai existau mulți copaci, dar doi dintre aceștia erau diferiți de ceilalți. Primul era pomul cunoștinței din care Adam primise poruncă să nu mănânce: *A dat apoi Domnul Dumnezeu lui Adam poruncă și i-a zis: „Din toți pomii din rai poți să mănânci, iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!"* (Facerea 2, 16-17). Cel de-al doilea pom era pomul vieții. Așa cum este scris în Vechiul Testament, după ce omul s-a arătat neascultător și a mâncat din pomul cunoștinței binelui și răului, Dumnezeu l-a scos din Rai *și a pus heruvimi și sabie de flacără vâlvâitoare, să păzească drumul către pomul vieții* (Facerea 3, 24). Motivul pentru care Dumnezeu l-a scos din Rai pe omul care se dovedise neascultător a fost acela că, după cădere, el nu trebuia să mai mănânce din pomul vieții. *Și acum nu cumva să-și întindă mâna și să ia roade din pomul vieții, să mănânce și să trăiască în veci!* (Facerea 3, 22).

Prin urmare, se pare că în Rai existau doi pomi cu o mare însemnătate și cu un rol important: pomul cunoștinței binelui și a răului și pomul vieții. Adam a mâncat dintr-unul din ei și a murit, iar din celălalt a fost împiedicat să mănânce pentru a nu rămâne de-a pururi în cădere și în rău. Așadar, Dumnezeu l-a alungat pe om din Rai din iubire de oameni, fiindcă nu voia ca acesta să rămână pentru totdeauna în cădere, ci să se căiască și, la timpul potrivit, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, să guste din pomul vieții, prin care să iasă din moarte și să intre din nou în Rai. Așadar, scoaterea omului din Rai nu a fost o pedeapsă a lui Dumnezeu, ci lucrarea iubirii Sale de oameni.

---

[134] Adică *fizic*.

b) Tâlcuirea patristică în legătură cu cei doi pomi

Tâlcuind Sfânta Scriptură din perspectiva vieții bisericești și a experienței lor personale, Sfinții Părinți ne-au lăsat analize uimitoare în legătură cu cei doi pomi.

Pentru început, trebuie să amintim tâlcuirea Sfântului Grigorie Teologul în legătură cu pomul cunoștinței binelui și a răului. Într-o predică, el spune că acest pom nu a fost sădit dintr-o tocmeală rea și nici nu a fost interzis din invidie. Cu alte cuvinte, nimic din ceea ce a creat Dumnezeu nu a fost rău, ci toate au fost foarte bune. Interdicția ca omul să mănânce din acest pom nu provenea din invidie, adică din dorința lui Dumnezeu ca omul să nu ajungă la îndumnezeire. De altfel, acest pom era vederea de Dumnezeu: „acest copac era teoria[135]", iar omul ar fi gustat din el la timpul potrivit, când va fi fost întărit duhovnicește, adică atunci când ar fi ajuns la îndumnezeire. Dumnezeu i-a interzis omului să mănânce din pom pentru că era încă nedesăvârșit, adică nu era pregătit cum trebuia și, prin urmare, gustarea din acest pom i-ar fi făcut rău, așa cum alimentele tari și diversificate provoacă mult rău celor care mai au încă nevoie de lapte. Răul care s-a făcut a fost acela că Adam a gustat din pomul cunoștinței „înainte de vreme, nu atunci când trebuia". Fiindcă a greșit și a pierdut harul sfânt, trebuia ca el să nu mănânce din pomul vieții, pentru a nu se întări și a nu rămâne în cădere și în moarte. Gustarea din pomul vieții era „mare și minunată" și de aceea, Dumnezeu a poruncit ca acest pom să fie păzit nu de Îngeri, nici de Arhangheli, nici de Începătorii și nici de Stăpânii sau de Domnii sau de Puteri, ci de Heruvimi, care erau din prima ierarhie a îngerilor.

Având drept călăuză interpretarea Sfântului Grigorie Teologul, pe care îl considera părintele său duhovnicesc, Sfântul Ioan Damaschin urmează aceeași tradiție. El scrie că pomul cunoștinței este străduința, încercarea și exercițiul pentru vădirea supunerii sau nesupunerii omului. Acest pom a fost numit pom al cunoașterii binelui

---

135 Adică *vederea de Dumnezeu*

şi răului pentru că cei care gustau din el primeau puterea cunoştinţei care se afla în acesta, lucru care este bun pentru cei desăvârşiţi şi rău pentru cei nedesăvârşiţi şi pentru cei care nu îşi stăpânesc simţurile. Pomul vieţii a fost numit astfel deoarece are energie care dă viaţă celor vrednici de viaţă şi celor care nu sunt supuşi morţii.

Din această tâlcuire a Sfântului Ioan Damaschin înţelegem că omul trebuia să fie încercat înainte să mănânce din pomul cunoştinţei, după care trebuia să mănânce din pomul vieţii şi să trăiască veşnic alături de Dumnezeu. Fără nevoinţă şi fără pregătire, nimeni nu poate dobândi îndumnezeirea şi comuniunea cu Dumnezeu.

c) Dumnezeul-Om Hristos – pomul vieţii

Nereuşita omului pe drumul pe care Dumnezeu l-a hotărât pentru îndumnezeirea lui nu a fost cu totul pierzătoare, adică nu a dus în mod irevocabil la moartea sa. Ceea ce nu a putut să facă omul prin încercarea la care a fost supus în Rai, a săvârşit Hristos prin întruparea Sa. Însă căderea a adus omului încercări groaznice, durere profundă şi multă suferinţă. Astfel, el a gustat din ceea ce înseamnă moartea şi îndepărtarea de Dumnezeu. Cine va citi scrierile Cuviosului Siluan Atonitul va putea înţelege cam ce a însemnat plânsul adamic. Numai cine s-a învrednicit de marea vedere de Dumnezeu, după care a pierdut-o, poate într-o anumită măsură să înţeleagă şi să trăiască părerea de rău şi durerea căderii lui Adam. De aici putem să ne dăm seama de marea valoare a Cuviosului Siluan. Pe zi ce trece, mă conving şi mai mult de faptul că Sfântul Siluan are o teologie foarte mare şi uimitoare. Atunci când citeşti cuvintele scrise de el, simţi marea lor putere şi multa înţelepciune ascunsă în ele. El a fost teolog adevărat, deoarece a trăit căderea adamică, plânsul lui Adam, dar şi unirea cu noul Adam, care este Hristos.

Prin întruparea Sa, Hristos a deschis poarta Raiului. Dumnezeu nu S-a oprit la a-l lăsa pur şi simplu pe om să intre prin această poartă, ci însuşi pomul vieţii, care este Hristos, a venit înspre om. Acum, Raiul este pântecele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, în care, din primul moment al zămislirii, firea dumnezeiască a luat firea omenească şi a îndumnezeit-o. La rândul său, Biserica, adică Trupul binecuvântat

al lui Hristos, este Raiul noetic şi sensibil. Cei care trăiesc în Biserică şi sunt mădulare adevărate şi vii ale Trupului lui Hristos pot să guste din pomul vieții, să depăşească moartea şi să dobândească o altă dimensiune a existenței. În afara lui Hristos, stăpânesc numai umbra şi țara morții.

Prin unirea firii dumnezeieşti cu cea omenească în Persoana Cuvântului, drumul spre îndumnezeire a devenit mai stabil. De aceea, mântuirea nu mai este acum o chestiune de ascultare a unei porunci a lui Dumnezeu, ci înseamnă comuniunea omului cu Dumnezeul-Om Hristos. Prin urmare, în Biserică nu trebuie să trăim numai nişte sentimente, nici să țintim spre satisfacerea dorințelor filantropice personale, ci trebuie să trăim ontologic, uniți cu Hristos. Drumul nostru trebuie să fie un drum de biruire a morții. Şi bineînțeles, acest lucru se poate face numai prin gustarea din pomul vieții, care este Dumnezeul-Om Hristos.

Aşadar, întruparea lui Hristos este mai mult decât o izbăvire de ordin juridic sau decât expresia iubirii exterioare şi sentimentale. Ea este îndreptarea căii rătăcite, desfătarea cu viața de dinainte de cădere şi, mai mult decât atât, este mersul mai sigur pe drumul care duce la îndumnezeire. Este ceea ce a spus Hristos: *Eu am venit ca viață să aibă şi din belşug să aibă* (Ioan 10, 10). Acest *din belşug* este îndumnezeirea omului.

d) Pomul vieții în Apocalipsă

Despre pomul vieții se vorbeşte şi în Apocalipsa lui Ioan. Referindu-Se la îngerul din Efes, Hristos spune printre altele: *Celui ce va birui îi voi da să mănânce din pomul vieții, care este în raiul lui Dumnezeu* (Apoc. 2, 7).

Tâlcuind aceste cuvinte, Sfântul Andrei, Episcopul Cezareii, spune că, prin expresia *pomul vieții*, „se vorbeşte în mai multe cuvinte... despre viața veşnică" care este Însuşi Hristos. „El este Dumnezeu adevărat şi viața cea de-a pururea". A mânca din pomul vieții nu este altceva decât „împărtăşirea din bunătățile veacului ce va să fie". Dumnezeu va da binecuvântarea de a mânca din pomul vieții tuturor celor care vor birui „în războiul cu demonii". Iar această biruință

este în realitate o ridicare deasupra patimilor prin care diavolul duce război împotriva omului.

Din această interpretare putem desprinde mai multe adevăruri.

P r i m u l adevăr este că pomul vieții se identifică cu viața veşnică şi cu Hristos. El este viața adevărată şi pomul vieții care îl hrăneşte pe fiecare om.

Al d o i l e a adevăr este că pomul vieții reprezintă un mare dar, care este oferit încă de pe acum omului trăitor în Biserică, adică în noul Rai al sfântului har, şi care în veacul ce va să fie se va da celor care vor birui ca desfătare a nunții. Împărăția lui Dumnezeu şi viața veşnică încep de pe acum. Ele nu reprezintă o realitate care va veni în veacul viitor, pentru că drepții le gustă din această viață. Adevărul acesta este înfățişat de aureolele de pe capul sfinților, pentru că sfinții au văzut lumina necreată, care este viața veşnică şi Împărăția cerurilor. Acum, ei trăiesc logodna acelor bunătăți, dar atunci, va fi bucuria nunții lor.

Al t r e i l e a adevăr este că Împărăția cerurilor, adică împărtăşirea din pomul vieții, se dă acelora care îl biruiesc pe diavol. Desigur, această biruință nu este a omului, ci a lui Hristos, prin om. Aşadar, Hristos a învins diavolul, moartea şi păcatul şi astfel a dat fiecărui om care se uneşte cu El posibilitatea să fie la rândul său biruitor.

Cert este că, din Apocalipsa lui Ioan, se vădeşte faptul că încununarea vieții duhovniceşti a omului înseamnă gustarea din pomul vieții. Acest lucru se face prin împărtăşirea cu Trupul şi cu Sângele lui Hristos, împărtăşire care va fi desăvârşită în Împărăția cerurilor, după cea de-a Doua Venire a lui Hristos.

e) Gustarea din pomul cunoştinței

Referindu-se la gustarea lui Adam din pomul cunoştinței, Sfântul Nicodim Aghioritul face observații foarte interesante, în care arată că şi astăzi se poate face aceeaşi greşeală pe care a făcut-o Adam. Cu alte cuvinte, şi cei care au primit botezul creştinesc pot gusta din pomul cunoştinței.

Atunci când, prin simțuri, gândul este atras de plăceri, omul pierde amintirea lui Dumnezeu şi se produce o cădere adamică. Este

vorba, aşadar, despre acelaşi păcat şi despre aceeaşi stare de cădere a protopărintelui nostru. Practic, căderea lui Adam s-a datorat faptului că i s-a întunecat gândul, deoarece, prin călcarea poruncii lui Dumnezeu, a fost robit de plăcere. Robirea minţii este o mare greşeală, pentru că de ea se leagă fiecare păcat pe care îl face omul.

Nu există om care să spună că nu poate fi biruit de puterea diavolului, deoarece, dacă însuşi Adam, care fusese plăsmuit de Dumnezeu şi împodobit cu atâtea harisme, era nedesăvârşit, cu atât mai mult omul obişnuit nu se poate lăuda că este desăvârşit, pentru că este îmbrăcat în stricăciune şi în moarte. Dacă Adam, fără să fi cunoscut mai înainte păcatul, a avut dispoziţie pătimaşă şi a gustat din acel fruct al plăcerilor, „cum pot eu, pătimaşul, să spun că mă folosesc fără patimă de lucrurile pline de plăcere ale lumii şi, pentru aceea, nu cad?"

Prin urmare, în fiecare zi se arată înaintea noastră atât pomul vieţii cât şi pomul cunoştinţei. Primul este prezent în viaţa creştinului prin existenţa Bisericii, care este noul Rai, prin Sfânta Împărtăşanie şi prin posibilitatea de a ajunge la îndumnezeirea după har. Dar înainte de pomul vieţii, în faţa noastră este pus pomul cunoştinţei binelui şi a răului. În fiecare zi, libertatea noastră este încercată prin faptul că ni se dă posibilitatea să alegem între a pune în practică legea lui Hristos şi a respinge porunca Sa, adică între a deveni robi ai harului şi a rămâne subjugaţi de plăcerile simţurilor şi de imaginaţie.

f) Pomul de Crăciun

Am bănuiala că obiceiul de a împodobi bradul în timpul sărbătorii Crăciunului nu este pur şi simplu o tradiţie care ne-a venit din Occident şi pe care ar trebui să o înlocuim cu alte obiceiuri ortodoxe. Desigur, nu m-am ocupat de istoria pomului de Crăciun şi de problema originilor sale, dar cred că el este legat de sărbătoarea Crăciunului în adevăratul sens al cuvântului.

În primul rând, pomul de Crăciun poate avea legătură cu profeţia lui Isaia: *O mlădiţă va ieşi din tulpina lui Iesei şi un lăstar din rădăcinile lui va da* (Isaia 11, 1). Atunci când a scris cuvintele: „Toiag din rădăcina lui Iesei şi floare dintr-însul, Hristoase, din Fecioară ai

odrăslit", Cuviosul Cosma Melodul a avut în vedere tocmai această proorocie. Rădăcina este Iesei, adică tatăl lui David, mlădița este regele David, lăstarul care a crescut din rădăcină şi din mlădiță este Născătoarea de Dumnezeu, iar fructul care a ieşit din floarea lăstarului este Hristos. Acest lucru este înfăţişat în chip minunat de hagiografie. Aşadar, pomul de Crăciun poate să ne amintească de arborele genealogic al lui Hristos ca om, de dragostea lui Dumnezeu, dar şi de curățirile succesive ale strămoşilor lui Hristos. În vârful bradului se află steaua, care este Dumnezeul-Om Hristos.

În plus, bradul de Crăciun ne aminteşte atât de pomul cunoştinței, cât şi de pomul vieții, dar mai ales de acesta din urmă. Prin pomul de Crăciun se arată că Hristos este pomul vieții. Dacă nu gustăm din acest pom „care dă viață", nu putem trăi şi nici nu ne putem împlini scopul existenței. Cu alte cuvinte, Crăciunul nu poate fi conceput fără Sfânta Împărtăşanie. Dar Sfânta Împărtăşanie duce la îndumnezeirea noastră în Hristos numai dacă îl biruim pe diavol în ceasul în care ne aflăm în fața ispitei, adică în fața pomului cunoştinței binelui şi a răului, prin care ne este încercată libertatea.

Ne bucurăm şi sărbătorim pentru că „pomul vieții a înflorit în peşteră din Fecioară".

Noiembrie 1993

V
Mielul lui Dumnezeu

În Apocalipsa[136] lui Ioan, există mai multe imaginii care se referă la teologia Mielului, înfățișându-L pe Domnul Hristos ca Miel înjunghiat. Vom analiza în continuare câteva dintre aceste imagini și scene, care ne vor ajuta să înțelegem mai bine și mai în amănunt lucrarea lui Hristos.

a) Caracterul Apocalipsei

Înainte de a purcede la analiza acestei teme, aș dori să aruncăm o privire asupra caracterului și a scopului Apocalipsei lui Ioan. Acest lucru este necesar pentru că, în ziua de astăzi, există mulți oameni care vorbesc despre Apocalipsă și care o interpretează după propria lor gândire, rezultatul fiind acela că de multe ori aceștia greșesc, deoarece confundă faptele descrise în Apocalipsă cu evenimente contemporane, drept care nu ajung întotdeauna la adevăr.

Apocalipsa lui Ioan este una dintre cele mai grele cărți ale Sfintei Scripturi. În consecință, Sfinții Părinți nu au zăbovit asupra interpretării acesteia, astfel încât nu există multe tâlcuiri legate de ea. Practic, avem numai două tâlcuiri ale Apocalipsei, care provin, primul, de la Sfântul Andrei, Arhiepiscopul Cezareii și Capadociei, și al doilea, de la Areta, Episcop și el al Cezareii și al Capadociei.

Potrivit Sfântului Andrei, Apocalipsa este „manifestarea tainelor ascunse văzute de gândul curat, fie prin vise sfinte, fie prin iluminare, atunci când omul este treaz". Apocalipsa lui Ioan revelează cu precădere „măreția Dumnezeirii lui Hristos".

---

[136] În limba greacă, *apocalipsi* (αποκάληψη) înseamnă *dezvăluire, revelație*.

Tocmai din acest motiv, conținutul Apocalipsei lui Ioan este greu de interpretat de oameni. Faptele acestei cărți se vor vădi doar în ziua în care își vor afla împlinirea. La începutul tâlcuirilor sale interpretative, Sfântul Andrei mărturisește că, deși a fost îndemnat de multe ori să tâlcuiască Apocalipsa, a amânat mereu realizarea acestei lucrări. Motivul a fost cunoașterea faptului că „cele scrise acolo vorbesc despre viitor și au fost spuse sfinților în mod tainic și de aceea, pentru înțelegerea lor este nevoie de o minte luminată de Duhul Sfânt". Sfântul Andrei consideră că tâlcuirea Apocalipsei fără iluminarea Duhului Sfânt este o îndrăzneală. El scrie în acest sens: „cum dacă nu îndrăzneț se arată cel care, fără a se împărtăși din harul proorocirii, se ocupă de lucruri al căror sfârșit nu poate să îl vadă în nici un fel?" Numai oamenii cu har profetic pot interpreta tainele dezvăluite profeților.

În continuare, Sfântul Andrei face o observație foarte interesantă: omul este alcătuit din trup, din suflet și din duh. Desigur, el nu are în vedere trei elemente componente ale ființei umane, pentru că, vorbind despre duh, se referă la harul lui Dumnezeu. Trupul fără suflet este mort, așa cum mort este și sufletul fără Duhul Sfânt. În mod firesc, sufletul are existență prin el însuși, dar fără Duh Sfânt, el nu are viață. În realitate, omul este alcătuit din două componente, adică din suflet și din trup, însă Duhul Sfânt este sufletul sufletului. Această împărțire în trei este valabilă și pentru Sfânta Scriptură inspirată de Dumnezeu. Trupul este „litera și povestirea lucrurilor care s-au petrecut", sufletul este limbajul figurat care îl conduce pe cititor dinspre cele simțite înspre cele duhovnicești, iar duhul „se arată ridicător spre cele viitoare, spre cele înalte și spre vederea de Dumnezeu".

Dacă Sfânta Scriptură are trei învelișuri, cei care o citesc se găsesc la rândul lor în diferite stări duhovnicești corespunzătoare. Trupul Scripturii aparține oamenilor care învață legea, aceștia fiind, desigur, cei care luptă pentru a se tămădui prin păzirea poruncilor; în cea de-a doua categorie, adică în suflet, intră cei care sunt învățați în har, ceea ce înseamnă o stare duhovnicească mai înaltă, iar în cea de-a treia categorie, adică în duh, intră oamenii asupra cărora domnește duhul și „cărora li se supun toate gândurile și toate mișcările trupești". Nimeni altcineva nu poate să vadă și să interpreteze duhul legii, decât numai profetul, adică cel care și-a omorât toate gândurile,

s-a eliberat de sub stăpânirea lor şi a dobândit gând curat şi izbăvire de lumea fantasmelor.

Trupul Sfintei Scripturi include aşa-zisele cărţi istorice, care conţin povestirea unor fapte ce au avut loc în trecut, sufletul Sfintei Scripturi este alcătuit din cărţile care cuprind învăţătura generală şi învăţăminte exprimate în pilde, iar de duh aparţine mai ales Apocalipsa lui Ioan. Apocalipsa conţine limbaj figurat şi limbaj istoric, dar predominant este primul, fapt pentru care „ea a fost vestită celor mai desăvârşiţi în cunoştinţa dumnezeiască".

Prin urmare, Apocalipsa lui Ioan este o carte revelatoare[137] ce descrie evenimente din viitor, dintre care unele se vor împlini în decursul trecerii oamenilor prin istorie, iar celelalte, în vremurile de apoi. Fiind o carte profetică, ea poate fi interpretată şi analizată numai de profeţi, adică de oamenii care gândesc în Hristos şi care au experienţe revelatoare similare cu cele descrise de Apocalipsă. Tocmai de aceea faptele care urmează vor fi interpretate pe baza tradiţiei patristice.

Pentru înţelegerea Apocalipsei lui Ioan şi mai ales a ceea ce vom prezenta în continuare consider folositoare spusele profesorului Panayotis Bratsiotis despre scopul şi despre tema principală a acestei cărţi sfinte.

Scopul cărţii este pregătirea credincioşilor pentru cele ce se vor petrece în viitor, cu referire, desigur, la suferinţele care vor urma şi la cea de-a Doua Venire a lui Hristos. Prin cele scrise în Apocalipsă, credincioşii sunt îndemnaţi spre pocăinţă şi spre trezvie, în vederea încercărilor care îi aşteaptă. Tema principală a cărţii este lupta dintre Împărăţia lui Dumnezeu şi diavol şi, desigur, biruinţa lui Hristos asupra celui rău. „Ideea centrală este legată de cea de-a Doua Venire a lui Hristos ca judecător şi ca împărat". Înţelesul care străbate întreaga Apocalipsă este că, după ce l-a biruit pe diavol la prima Sa venire, adică prin întruparea Sa, Mielul înjunghiat, care este Hristos, împărăţeşte acum alături de Părintele Său şi, în acelaşi timp, este Domnul lumii şi al tuturor lucrurilor care se petrec. În ciuda stăpânirii vremelnice a lui Satana, în cele din urmă, acesta va fi biruit de Miel, după care va urma cea de-a Doua Venire a lui Hristos, când Acesta îi

[137] Vezi nota anterioară.

va judeca pe cei vii şi pe cei morţii şi, desigur, va dărui drepţilor bucuria Împărăţiei Cerurilor.

În legătură cu faptele descrise în Apocalipsă, există două teorii. Prima este „teoria repetării sau a reluării, sau teoria ciclică", conform căreia evenimentele se repetă în cicluri paralele, „potrivit celor şapte imagini ale vedeniilor [din Apocalipsă] care se repetă", iar cealaltă este „teoria cronologică", potrivit căreia faptele descrise în această carte se vor împlini „în linia cronologică dreaptă a evenimentelor simbolizate prin vedenii sau în progres temporal, pe părţi". Profesorul Panayotis Bratsiotis admite combinaţia acestor două teorii, lucru care înseamnă că faptele prezentate în Apocalipsa lui Ioan se repetă în cicluri paralele, având în acelaşi timp şi o evoluţie cronologică liniară. Din toate acestea înţelegem că, pentru interpretarea Apocalipsei, este nevoie de multă atenţie. De aceea, trebuie să rămânem pe linia tâlcuirilor patristice referitoare la acest subiect dar mai ales, trebuie să nu cădem în tentaţia de a medita asupra imaginilor revelatoare, ci să aşteptăm ca ele să se împlinească.

În continuare, vom analiza cu multă atenţie imaginea Mielului, Care este ca înjunghiat.

b) Hristos ca Miel înjunghiat înconjurat de slavă

Încă din primele capitole ale Apocalipsei, este prezentată imaginea măreaţă a Dumnezeului necuprins în cuvinte, Care şade pe tron şi primeşte slava şi închinăciunea celor douăzeci şi patru de bătrâni şi a celor patru fiinţe. Din tron, *ieşeau fulgere şi glasuri şi tunete.* Potrivit interpretării Sfântului Andrei, Cel care şade pe tron este Tatăl: „Chiar dacă Tatăl apare ca fiind văzut, nu înseamnă că El are trup, aşa cum are Fiul în vedenia de dinaintea acesteia[138]. El este înfăţişat în chip văzut, pentru a se putea arăta că I se aduce închinăciune". Cei douăzeci şi patru de bătrâni, care sunt profeţii şi oamenii sfinţiţi sau, mai bine zis, Biserica triumfătoare din Ceruri, se

[138] Este vorba despre vedenia descrisă de Sfântul Ioan Teologul în primul capitol al Apocalipsei (Apoc. 1, 10-18).

închină Celui ce şade pe tron şi Îi aduc Acestuia slavă şi cinstire. Dar şi cele patru fiinţe, care sunt simbolul îngerilor, Îi aduc slavă, cinste şi mulţumire *Celui ce este viu în vecii vecilor* (Apoc. 4, 4-11).

În această slavă cerească, Sfântul Evanghelist Ioan a văzut o carte pecetluită cu şapte peceţi, care se afla în dreapta Celui ce şedea pe tron. Atunci, s-a arătat un înger puternic, care a strigat cu glas mare: „Cine este vrednic să deschidă cartea şi să desfacă toate peceţile ei?" După cum afirmă Sfântul Andrei, această carte este atotînţeleapta prezenţă a lui Dumnezeu „în toţi şi în toate sau, după cum spune [Proorocul] David, este cartea în care sunt scrise adâncimile judecăţii lui Dumnezeu[139]". Absolut nimeni nu a putut să deschidă cartea pecetluită. După aceasta, Sfântul Evanghelist Ioan spune: *Şi am plâns mult, fiindcă nimeni n-a fost găsit vrednic să deschidă cartea, nici să se uite în ea*. Dar atunci, unul dintre bătrâni i-a spus să nu plângă, pentru că *iată, a biruit leul din seminţia lui Iuda, rădăcina lui David, ca să deschidă cartea şi cele şapte peceţi ale ei* (Apoc. 5, 1-5).

După aceea, între tron şi cele patru fiinţe şi în mijlocul bătrânilor, Evanghelistul a văzut cu ochii lui „stând un Miel, ca înjunghiat..." Consider că, înainte de a purcede la analiza acestei imagini şi a celorlalte care au legătură cu ea, trebuie să prezentăm textul, aşa cum apare el în Apocalipsa lui Ioan.

> *Şi am văzut la mijloc, între tron şi cele patru fiinţe şi în mijlocul bătrânilor, stând un Miel, ca înjunghiat, şi care avea şapte coarne şi şapte ochi, care sunt cele şapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pământul. Şi a venit şi a luat cartea din dreapta Celui ce şedea pe tron. Şi când a luat cartea, cele patru fiinţe şi cei douăzeci şi patru de bătrâni au căzut înaintea Mielului, având fiecare alăută şi cupe de aur pline cu tămâie, care sunt rugăciunile sfinţilor. Şi cântau o cântare nouă, zicând: Vrednic eşti să iei cartea şi să deschizi peceţile ei, fiindcă ai fost înjunghiat şi ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Tău, oameni din toată seminţia şi limba şi poporul şi neamul; şi I-ai făcut Dumnezeului*

[139] Ps. 35, 6.

nostru împărăţie şi preoţi, şi vor împărăţi pe pământ. Şi am văzut şi am auzit glas de îngeri mulţi, de jur împrejurul tronului şi al fiinţelor şi al bătrânilor, şi era numărul lor zeci de mii de zeci de mii şi mii de mii, zicând cu glas mare: Vrednic este Mielul cel înjunghiat ca să ia puterea şi bogăţia şi înţelepciunea şi tăria şi cinstea şi slava şi binecuvântarea. Şi toată făptura care este în cer şi pe pământ şi sub pământ şi în mare şi toate câte sunt în acestea le-am auzit zicând: Celui ce şade pe tron şi Mielului fie binecuvântarea şi cinstea şi slava şi puterea, în vecii vecilor! Şi cele patru fiinţe ziceau: Amin! Iar bătrânii căzură şi se închinară.

(Apoc. 5, 6-14)

Studiind acest text, vom observa trei aspecte principale.

P r i m u l aspect se leagă de faptul că Hristos este prezentat aici ca Miel înjunghiat, Care are slavă multă şi este cântat de întreaga Biserică triumfătoare.

Imaginea Mielului provine atât din Vechiul, cât şi din Noul Testament. Văzându-L pe Hristos apropiindu-Se de el, Cinstitul Înaintemergător a spus: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii* (Ioan 1, 29). Mielul ne aminteşte şi de proorocia lui Isaia: *ca un miel spre junghiere s-a adus şi ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, aşa nu şi-a deschis gura Sa* (Isaia 53, 7). Toate acestea ne duc cu gândul atât la jertfa de pe Cruce a lui Hristos pentru neamul omenesc, cât şi la Mielul euharistic, Care este dăruit pentru ca lumea să trăiască.

Mielul nu aminteşte numai de jertfa lui Hristos de pe Cruce, ci ş de Învierea Sa din morţi. De altfel, acesta este înţelesul cuvintelo *stând un miel ca înjunghiat.* El nu este înjunghiat, ci stă în faţa tronul ca înjunghiat. Prin urmare, aceste cuvinte exprimă Răstignirea Învierea lui Hristos sau, mai bine zis, Îl înfăţişează pe Hristos învi purtând pe Trup semnele jertfei de pe Cruce. Sfântul Andrei sublinia acest adevăr scriind: „*ca înjunghiat* simbolizează patima, arătând vi lui Hristos de după jertfă, căci după ridicarea Sa din morţi, El est rămas înjunghiat cu adevărat".

După cum afirmă Sfântul Chiril al Alexandriei, faptul că Cins Înaintemergător al Domnului L-a numit pe Hristos *Miel* aminteşte

mielul pascal al iudeilor, care a fost introdus prin Legea lui Moise. Mielul lui Moise, pe care israeliţii trebuiau să îl înjunghieze la sărbătoarea Paştelui, era preînchipuirea adevăratului Miel, Care este Hristos. Despre acestea, Sfântul Chiril scrie: „[mielul israelitenilor] a fost de-a lungul timpului închipuirea adevăratul Miel, care este mai neprihănit decât toate câte sunt şi Care vine spre junghiere pentru ca să ia asupra Sa păcatele lumii, să nimicească stricăciunea din oameni, să pună capăt morţii şi să ne dezlege de blestem".

În Apocalipsă nu se vorbeşte despre un oarecare miel înjunghiat, ci despre slăvitul Hristos, Care este Domnul înviat din morţi. Dacă privim cu mare atenţie, vom constata că acest Miel este plin de slavă.

La început, se spune că Mielul are şapte coarne şi şapte ochi, care sunt *cele şapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pământul.* După cum afirmă Areta, coarnele înseamnă putere şi slavă, iar cele şapte duhuri sunt energiile Duhului Sfânt care au lucrat în toţi sfinţii trăitori pe pământ, adică: înţelepciunea, cumpătarea, cunoştinţa, voinţa, puterea, cucernicia şi frica lui Dumnezeu. Aşadar, acest Miel are o putere uriaşă şi veghează totul cu ochii Săi.

După aceea, Hristos este înfăţişat ca Miel înjunghiat, dar în acelaşi timp acest Miel înjunghiat este şi leu. Grăitoare sunt cuvintele unuia dintre bătrâni, care se adresează lui Ioan, spunând: *Iată, a biruit leul din seminţia lui Iuda, rădăcina lui David, ca să deschidă cartea şi cele şapte peceţi ale ei* (Apoc. 5, 5). Imediat după aceste cuvinte, Ioan L-a văzut pe Miel ca înjunghiat. Aşadar, în mod sigur, Mielul ca înjunghiat este în acelaşi timp şi leu. Hristos este numit *leu* deoarece, prin Dumnezeirea Sa, El a fost biruitor asupra morţii şi a diavolului. Cuvântul *leu* ne aminteşte de profeţia pe care Iacov a spus-o lui Iuda: *Pui de leu eşti, Iudo, fiul meu! De la jaf te-ai întors... El a îndoit genunchii şi s-a culcat ca un leu, ca o leoaică... Cine-l va deştepta?* (Facerea 49, 9). Toate acestea ne duc cu gândul la icoana Celui adormit zugrăvită în bisericile bizantine, un exemplu fiind faimoasa lucrare a lui Panselinos de la Mănăstirea Protaton, din Muntele Athos, în care este înfăţişată puterea lui Hristos pe Cruce şi în Înviere.

Imaginea Mielului ca înjunghiat întregeşte imaginea măreaţă pe care a văzut-o şi a descris-o Sfântul Evanghelist Ioan şi care Îl înfăţişează pe Dumnezeu Tatăl aşezat pe tron. Aşadar, înainte de a-i

apărea în fața ochilor Mielul Care şedea ca înjunghiat şi care era în acelaşi timp şi leu, Ioan a văzut şezând pe tron pe Cineva Care *semăna la vedere cu piatra de iasp şi de sardiu, iar de jur împrejurul tronului era un curcubeu, cu înfăţişarea smaraldului* (Apoc. 4, 2-3). Toată măreţia Celui aşezat pe tron, închinarea şi doxologia bătrânilor şi a duhurilor, dar şi slava care venea dinspre tron arătau că nu era vorba despre un om obişnuit, ci despre Dumnezeu. Cu adevărat, *din tron ieşeau fulgere şi glasuri şi tunete; şi şapte făclii de foc ardeau înaintea tronului, care sunt cele şapte duhuri ale lui Dumnezeu* (Apoc. 4, 5). Din imnul duhurilor îngereşti aflăm că Acela este *Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atotţiitorul, Cel ce era şi Cel ce este şi Cel ce vine* (Apoc. 4, 8).

Prin urmare, Mielul ca înjunghiat, Care are coarne şi ochi, leul, legătura cu Cel care şedea pe tronul slavei, ceea ce înseamnă că Fiul şi Tatăl au aceeaşi fiinţă, şi faptul că Mielul ca înjunghiat nu este întins la pământ, ci şade, toate acestea Îl înfăţişează pe Hristos înviat din morţi. Prin Patimile Sale şi prin Răstignire, Hristos S-a jertfit ca un Miel neprihănit pentru păcatele neamului omenesc, iar prin Învierea Sa, a biruit stăpânirea morţii, a diavolului şi a păcatului. El este tare şi atotputernic, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. Faptul că stă pe tron şi împărăţeşte, că primeşte cinste şi doxologie de la Biserica triumfătoare, arată că este de o fiinţă cu Tatăl.

Al d o i l e a aspect pe care trebuie să îl subliniem este că Mielul ca înjunghiat este cântat şi slăvit de Biserica triumfătoare din ceruri. Aşa cum spune Sfântul Evanghelist Ioan, atunci când Mielul ca înjunghiat Care şedea, adică Domnul slavei şi biruitorul morţii, al diavolului şi al păcatului, a luat cartea în mâinile Sale, cele patru fiinţe şi cei douăzeci şi patru de bătrâni „au căzut înaintea Mielului, având fiecare alăută şi cupe de aur pline cu tămâie, care sunt rugăciunile sfinţilor, şi cântau o cântare nouă, zicând: Vrednic eşti să iei cartea şi să deschizi peceţile ei..."

Aici este înfăţişat noul imn care se aduce Mielului. Nu este vorba despre o cântare a vechii legi, adică a epocii trecute, care era rostită mai mult buzele şi cu mintea, ci despre o cântare nouă, care este adusă din inima omului cu suflet curat. Potrivit Sfântului Andrei al Cezareii, alăutele „înalţă doxologie armonioasă şi sfântă", tămâia este „jertfa bine-mirositoare a credincioşilor, adusă printr-o viaţă curată", iar

cupele „sunt semnul gândurilor, din care iese mirosul plăcut al faptelor bune şi al rugăciunii curate". Prin urmare, această cântare este o rugăciune izvorâtă din inimă curată, din gând curat şi din viață preacurată, care este adresată Mielului ca înjunghiat şi este adusă de oamenii care au scăpat de patimi şi de vechimea literei, pentru că „a strălucit învățătura Duhului la fiecare neam şi limbă". Este vorba de fapt despre rugăciunea minții sau a inimii, care este o rugăciune curată pentru că vine de la oameni noi.

Această cântare nouă este un imn de slavă. Mulțimea îngerilor, ființele, bătrânii şi toți cei care se găseau în jurul tronului Mielului, al căror număr era de zeci de mii de zeci de mii şi mii de mii, spuneau cu glas mare: „Vrednic este Mielul cel înjunghiat ca să ia puterea şi bogăția şi înțelepciunea şi tăria şi cinstea şi slava şi binecuvântarea". Toată făptura din cer şi de pe pământ şi de sub pământ şi din mare *şi toate câte sunt în acestea* spuneau: *Celui ce şade pe tron şi Mielului fie binecuvântarea şi cinstea şi slava şi puterea, în vecii vecilor!* Închinăciunea către Cel ce şade pe tron şi către Miel arată că Fiul şi Tatăl sunt de o ființă.

Cu cât suntem mai stăpâniți de patimi, cu atât mai mult simțim nevoia să Îl rugăm pe Dumnezeu să ne miluiască şi să ne vindece, iar pe măsură ce ne curățim, rugăciunea noastră se transformă în adevărată doxologie. Pentru că vine din inimă curată, rugăciunea sfinților este doxologie şi cântare nouă.

Al t r e i l e a aspect care trebuie consemnat este că, pentru această nouă cântare, există o motivație. Cântarea începe cu jertfa Mielului ca înjunghiat, adică a lui Hristos, Care S-a răstignit şi a înviat. Făpturile spun: „Vrednic eşti să iei cartea şi să deschizi pecețile ei, fiindcă ai fost înjunghiat şi ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Tău, oameni din toată seminția şi limba şi poporul şi neamul; şi l-ai făcut Dumnezeului nostru împărăție şi preoți, şi vor împărăți pe pământ".

Se vede, aşadar, că această cântare este adusă lui Hristos pentru faptul de a fi fost înjunghiat, de a Se fi jertfit şi de a ne fi răscumpărat de sub blestemul legii, prin scump Sângele Său. Răscumpărarea nu înseamnă că a dat Sângele Său diavolului ca preț de răscumpărare a noastră din mâinile acestuia, ci că, prin Sângele Său, a curățit păcatul neamului omenesc şi ne-a dat posibilitatea să

trăim mântuirea. Referindu-se la întrebarea „cui a dat Mântuitorul Sângele Său?", Sfântul Grigorie Teologul spune că este o necuviinţă să afirmăm că, pentru a ne da drumul, diavolul a luat Sângele lui Hristos, sau că, pentru a ne ispăşi, Tatăl avea nevoie să primească Sângele Unuia-Născut Fiului Său. Hristos Şi-a dat Sângele pentru ca să ne vindece şi să ne sfinţească.

Prin jertfa pe Cruce şi prin Învierea Sa, Mielul înjunghiat ne-a făcut pe noi împăraţi şi preoţi. După cum spune Areta al Cezareii, cuvântul *împăraţi* se referă la biruirea patimilor („adevăraţi împăraţi care poartă cununa împărătească a biruinţei asupra patimilor"), iar cuvântul *preoţi* se referă la faptul că ne oferim pe noi înşine jertfă vie lui Dumnezeu („preoţii sunt cei care s-au adus pe ei înşişi jertfă vie şi bine-plăcută lui Dumnezeu"). Prin urmare, credincioşii creştini care au biruit patimile – lucru care înseamnă că au trecut de treapta curăţirii, pentru că s-au jertfit pe ei înşişi lui Dumnezeu – sunt acum părtaşi ai rangului împărătesc şi preoţesc al lui Hristos şi înalţă cântarea nouă, care este un imn de slavă adus iubirii şi milostivirii lui Dumnezeu. Desigur, aceştia sunt sfinţii Bisericii, care se învrednicesc să stea în jurul tronului Mielului ca înjunghiat şi nu numai că Îl văd pe Miel, dar se şi împărtăşesc din slava Sa, ceea ce este tot una cu Împărăţia Cerurilor şi cu Raiul.

Imaginea măreaţă a Mielului ca înjunghiat şi a doxologiei aduse Acestuia de către Biserica biruitoare din cer închipuie atât slava Dumnezeului-Om Hristos, Care a pătimit şi a înviat, cât şi împărtăşirea din această slavă a celor care Îl preaînalţă pe Mielul ca înjunghiat al Apocalipsei.

c) Doxologia Mielului

În continuare, Mielul, care este singurul în stare de aşa ceva, a început să deschidă una câte una peceţile cărţii. Sfântul Evanghelist Ioan descrie ceea ce se petrecea la deschiderea fiecăreia dintre aceste peceţi. Aici aş dori să insist mai mult asupra doxologiei adresate Mielului de către toţi cei care se aflau în cer între deschiderea peceţilor a şasea (a 6-a) şi a şaptea (a 7-a).

După cum a văzut Evanghelistul Ioan, la deschiderea celei de-a şasea peceţi au avut loc lucruri uimitoare. S-a făcut cutremur mare, soarele a devenit „negru", luna s-a făcut ca sângele, stelele cerului au căzut pe pământ aşa cum cad smochinele din smochin atunci când bate vântul, cerul s-a dat în lături „ca o carte „pe care o faci sul", ca o carte pe care o închizi, şi toţi munţii şi toate insulele s-au mişcat din locurile lor. Atunci, toţi împăraţii pământului şi domnii şi căpeteniile oştilor şi bogaţii şi cei puternici şi toţi robii şi toţi slobozii s-au ascuns în peşteri şi în stâncile munţilor, strigând munţilor şi stâncilor: *Cădeţi peste noi şi ne ascundeţi pe noi de faţa Celui ce şade pe tron şi de mânia Mielului, că a venit ziua cea mare a mâniei lor, şi cine are putere ca să stea pe loc?* (Apoc. 6, 16-17).

Deschiderea celei de-a şasea peceţi a fost interpretată în multe feluri. Tâlcuirea lui Areta al Cezareii spune că deschiderea celei de-a şasea peceţi înfăţişează Răstignirea şi Învierea lui Hristos, „care au fost urmate de învierea aşteptată a tuturor credincioşilor şi a celor văzute", iar cutremurul arată zguduirea pământului din timpul jertfei de pe Cruce a lui Hristos: „Este vădit faptul că această vedenie închipuie semnele care s-au făcut pe Cruce, adică zguduirea pământului şi cutremurul, întunecarea soarelui şi transformarea lunii în sânge". O altă interpretare, care este dată de Sfântul Andrei, dar şi de Areta, situează aceste fapte în timpul scurs de la încetarea prigoanei creştine şi până la venirea lui Antihrist şi, desigur, „până la iadul chemat de Antihrist, [iad] care nu va mai cunoaşte naştere niciodată". Potrivit unei alte interpretări, care aparţine tot celor menţionaţi mai sus, aceste fapte se referă la „suferinţele care vor fi aproape de sfârşitul lumii".

Aceste interpretări nu sunt diferite, pentru că au legătură între ele. Prin Răstignire şi prin Învierea lui Hristos, a fost biruită puterea diavolului, a morţii şi a păcatului, după care a început prima înviere. În intervalul de timp dintre Răstignire şi Înviere, are loc limitarea acţiunii lui Antihrist, potrivit legării diavolului timp de o mie de ani. Se ştie faptul că, aşa cum spune întreaga Tradiţie patristică, Împărăţia lui Hristos a venit pe pământ prin vederea slavei lui Dumnezeu în trupul îndumnezeit al celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi. Dar, desigur, deschiderea celei de-a şasea peceţi se referă şi la timpul de dinaintea celei de-a Doua Veniri a lui Hristos, ca biruinţă finală şi ca triumf absolut a lui Hristos asupra lui Antihrist şi ca biruinţă a ucenicilor

Mielului. Aşadar, din interpretarea acestui fragment al Apocalipsei observăm valabilitatea teoriei repetării sau a reluării sau a teoriei ciclice la care ne-am referit la început.

După deschiderea celei de-a şasea peceţi şi înainte de a fi deschisă cea de-a şaptea, în cer s-a făcut tăcere adâncă. În continuare, Evanghelistul Ioan a văzut un înger care *avea pecetea Viului Dumnezeu* şi care venea de la Răsăritul Soarelui, cu intenţia de a-i pecetlui pe robii lui Dumnezeu *pe frunţile lor*. Numărul celor pecetluiţi a fost *o sută patruzeci şi patru de mii... din toate seminţiile fiilor lui Israel* (Apoc. 7, 4). În acel moment, Sfântul Evanghelist a văzut o privelişte înălţătoare:

> *După acestea, m-am uitat şi iată mulţime multă, pe care nimeni nu putea s-o numere, din tot neamul şi seminţiile şi popoarele şi limbile, stând înaintea tronului şi înaintea Mielului, îmbrăcaţi în veşminte albe şi având în mână ramuri de finic. Şi mulţimea striga cu glas mare, zicând: Mântuirea este de la Dumnezeul nostru, care şade pe tron, şi de la Mielul. Şi toţi îngerii stăteau împrejurul tronului bătrânilor şi al celor patru fiinţe, şi au căzut înaintea tronului pe feţele lor şi s-au închinat lui Dumnezeu, zicând: Amin! Binecuvântarea şi slava şi înţelepciunea şi mulţumirea şi cinstea şi puterea şi tăria fie Dumnezeului nostru, în vecii vecilor. Amin! Iar unul dintre bătrâni a deschis gura şi mi-a zis: Aceştia care sunt îmbrăcaţi în veşminte albe, cine sunt şi de unde au venit? Şi i-am zis: Doamne, Tu ştii. El mi-a răspuns: Aceştia sunt cei ce vin din strâmtorarea cea mare şi şi-au spălat veşmintele lor şi le-au făcut albe în sângele Mielului. Pentru aceea sunt înaintea tronului lui Dumnezeu, şi Îi slujesc ziua şi noaptea, în templul Lui, şi Cel ce şade pe tron îi va adăposti în cortul Său. Şi nu vor mai flămânzi şi nici nu vor mai înseta, nici nu va mai cădea soarele peste ei şi nici o arşiţă; căci Mielul, Cel ce stă în mijlocul tronului, îi va paşte pe ei şi-i va duce la izvoarele apelor vieţii şi Dumnezeu va şterge orice lacrimă din ochii lor.*
>
> (Apoc. 7, 9-17).

Analizând acest fragment uimitor care înfăţişează slava Mielului Apocalipsei, dar şi slava celor a căror îmbrăcăminte a fost înălbită în sângele Mielului, trebuie să facem trei comentarii ce au legătură cu Mielul plin de slavă, Care este Hristos înviat din morţi.

P r i m u l comentariu se referă la faptul că Sfântul Evanghelist Ioan a văzut în faţa tronului şi a Mielului pe cei *îmbrăcaţi în veşminte albe şi având în mână ramuri de finic.* Aceştia sunt sfinţii mucenici care şi-au vărsat sângele pentru Hristos. După spusele Sfântului Andrei, ei sunt „cei care au dat mărturia muceniciei pentru Hristos, cei care au făcut faţă cu bărbăţie încercărilor din zilele de pe urmă, care sunt din toate neamurile şi din toate limbile". La întrebarea: *Aceştia care sunt îmbrăcaţi în veşminte albe, cine sunt?*, unul dintre bătrâni a răspuns: *Aceştia sunt cei ce vin din strâmtorarea cea mare şi şi-au spălat veşmintele lor şi le-au făcut albe în sângele Mielului.* Aceasta înseamnă că ei sunt părtaşi ai iubirii jertfelnice a lui Hristos. Între Mielul înjunghiat şi sfinţi există o legătură strânsă şi un mod de viaţă comun. Hristos S-a jertfit pentru neamul omenesc, în vreme ce sfinţii s-au jertfit pentru slava lui Dumnezeu, iar această jertfă a lor s-a făcut prin puterea şi prin energia Mielului înjunghiat. Aşadar, sfinţii mucenici nu s-au jertfit pentru vreo ideologie sau datorită voinţei lor puternice, ci prin trăirea iubirii jertfelnice a lui Hristos.

Al d o i l e a comentariu este legat de faptul că oamenii îmbrăcaţi în alb aduc slavă şi închinăciune Mielului, mărturisind şi propovăduind că biruinţa lor este în realitate biruinţa lui Hristos, pentru că Lui I se datorează toate. Ei strigă cu glas mare, zicând: *Mântuirea este de la Dumnezeul nostru, Care şade pe tron, şi de la Mielul.* Mântuirea lor s-a făcut prin izbăvirea din strâmtorarea cea mare şi prin înălbirea veşmintelor lor. Tocmai de aceea, ei se împărtăşesc din slava Mielului. Astfel, aceştia stau înaintea tronului lui Dumnezeu şi Îi slujesc ziua şi noaptea în templul Lui, iar *Cel ce şade pe tron îi va adăposti în cortul Său.* În fond, este vorba despre împărtăşirea din adevărata viaţă şi despre îmbrăţişarea dintre Miel şi cei înveşmântaţi în alb. Aşadar, aceşti sfinţi Îl slăvesc pe Dumnezeu şi se află în faţa tronului Său, dar în acelaşi timp, ei sunt şi părtaşi ai slavei Sale, pentru că Cel ce şade pe tron Se adăposteşte în inimile lor. Sfântul Andrei vorbeşte despre aceste lucruri în cuvinte expresive. El spune că sfinţii ţin în mâinile lor ramurile biruinţei, care sunt „ramurile bune, drepte şi

albe ale inimilor". În acelaşi timp, ei dănţuiesc „în jurul tronului odihnei lui Dumnezeu" şi, ca robi mulţumitori, recunosc că biruinţa asupra diavolului aparţine Domnului. Acest lucru arată unirea şi comuniunea dintre Miel şi sfinţi.

Al t r e i l e a comentariu, care este strâns legat de cele precedente, se referă la faptul că pe aceşti sfinţi îi păstoreşte Însuşi Mielul. *Mielul, Cel ce stă în mijlocul tronului, îi va paşte pe ei şi-i va duce la izvoarele apelor vieţii şi Dumnezeu va şterge orice lacrimă din ochii lor.* Din aceste cuvinte vedem slava celor care I-au urmat Mielului.

De o mare importanţă pentru înţelegerea acestor lucruri este şi următoarea interpretare dată de Sfântul Andrei. Exprimarea *îi va paşte pe ei* înseamnă că cei păstoriţi de Hristos nu se vor mai teme de atacurile lupilor, pentru că aceştia vor arde în iezerul de foc. Faptul că sfinţii vor fi duşi la izvoarele apelor vieţii arată că ei „vor fi păstoriţi înspre izvoarele nemateriale, curate şi prealimpezi ale înţelegerii dumnezeieşti", fiindcă, în altă parte, prin *apă* este desemnată revărsarea nesecată a Duhului Sfânt. Aşadar, verbul *a păstori* înseamnă revărsarea sfintei lumini şi ridicarea la o vedere de Dumnezeu mai înaltă, din care înţelegem şi scopul păstoririi preoţeşti. Atunci, sfinţii vor dobândi cunoştinţă deplină, iar cunoştinţă în parte nu va mai fi. Ei nu vor mai flămânzi şi nu vor mai înseta, pentru că „li se va da pâine şi apă cerească", nu va mai cădea soarele peste ei şi nici o arşiţă, pentru că nu vor mai fi supuşi ispitelor şi se vor bucura de slava veşnică. Faptul că slujesc zi şi noapte „închipuie veşnicia". De altfel, acolo nu va mai fi noapte, ci numai zi, luminată de soarele duhovnicesc al dreptăţii. Sfinţii vor sluji în templul lui Dumnezeu pentru că templul este „toată zidirea reînnoită prin Duhul Sfânt", reprezentată de cei care au păstrat neîntinată şi nestinsă logodna Duhului.

Aşadar, această vedenie arată slava Mielului, dar şi slava celor care Îi urmează Mielului, adică a mucenicilor sângelui sau a liberei lor alegeri. De aceea, analizând această vedenie expresivă din Apocalipsă, Sfântul Andrei scrie: „Fericiţi cei care prin durerile vremelnice şi-au agonisit odihnă veşnică şi prin jertfirea alături de Hristos împărăţesc împreună cu El şi fără încetare Îl slăvesc". Mielul ca înjunghiat are mieii Săi raţionali, care se jertfesc în fiecare zi pentru a împlini voia Sa şi pentru a-şi arăta dragostea lor faţă de Hristos.

Mielul înjunghiat şi slăvit este păstorul care duce oile Sale spre izvoarele vieţii veşnice. Măreaţă imagine este aceasta: Hristos este, în acelaşi timp, şi Miel şi Păstor. Mielul ca înjunghiat S-a făcut păstor şi, ca un păstor adevărat, păstoreşte oile Sale, jertfindu-Se ca un Miel. Pe lângă alte lucruri, de aici înţelegem cine sunt adevăraţii păstori şi cum păstoresc turma lor aceşti păstori adevăraţi.

d) Fiară şi Miel

Vorbind despre Miel, nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că Apocalipsa semnalează şi prezenţa unei fiare, care seamănă cu Mielul, dar nu este Mielul adevărat, Dumnezeul-Om Hristos. Consider că trebuie să analizăm aici şi existenţa fiarei, pentru ca, prin comparaţie, să fim ajutaţi în mai buna înţelegere a slavei Mielului.

Pentru început, trebuie să spunem câteva lucruri despre fiara Apocalipsei.

Sfântul Evanghelist Ioan a văzut două fiare, dintre care una *se ridica din mare* (Apoc. 13, 1), iar cealaltă, *din pământ* (Apoc. 13, 11). În analiza de faţă ne interesează mai ales cea de-a doua fiară, care este fără îndoială Antihristul. Evanghelistul Ioan scrie: *Şi am văzut o altă fiară, ridicându-se din pământ, şi avea două coarne asemenea mielului, dar grăia ca un balaur.* Această fiară făcea semne multe, îi amăgea pe cei ce locuiau pe pământ şi încerca să le pecetluiască mâna dreaptă sau fruntea (Apoc. 13, 11).

Atât interpretarea Sfântului Andrei cât şi cea a lui Areta sunt de o mare însemnătate pentru înţelesul apariţiei celei de-a doua fiare. După cum spune Sfântul Andrei, fiara se ridică din pământ, „adică din viaţa lumească şi târâtoare pe pământ". Această fiară are coarne asemenea Mielului. Cele două coarne, care îl închipuie pe „Antihrist şi pe proorocul mincinos" şi care sunt puterea lui Antihrist, sunt asemănătoare coarnelor Mielului, „pentru ca să ascundă omorul". Aşadar, lupul vine în blană de oaie pentru a-i amăgi şi a-i ucide pe oameni. De asemenea, coarnele seamănă cu ale Mielului „pentru ca, în numele Său, să îşi adune supunere". Însă, cei doi seamănă numai la exterior, pentru că între fiară şi Miel există o diferenţă uriaşă.

De altfel, după cum afirmă Areta, coarnele fiarei nu sunt coarnele Mielului, ci numai seamănă cu cele ale Mielului, „pentru că se preface îngăduitor ca Hristos, ca să înşele". Aşadar, acesta este scopul „asemănării coarnelor, adică al asemănării slavei".

În ciuda asemănării exterioare, între fiară şi Miel există o diferenţă evidentă. Sfântul Evanghelist Ioan spune că diferenţa este în grai, pentru că fiara „grăia ca un balaur". Areta notează că această fiară nu este balaurul, pentru că nu este Satana însuşi, ci numai „purtătorul puterii diavolului".

Prin urmare, chiar dacă la exterior există o anumită asemănare, diferenţa este uriaşă. Acest lucru reiese din modul de a vorbi, ceea ce probabil desemnează învăţătura şi felul de a-i învăţa pe oameni.

După vedenia fiarei, Evanghelistul Ioan L-a văzut pe Miel stând pe muntele Sion, iar alături de El stăteau o sută patruzeci şi patru de mii (144 000), care aveau scrise numele Lui şi numele Tatălui Lui pe frunţile lor. Să vedem care este această vedenie profetică:

> *Şi m-am uitat şi iată Mielul stătea pe muntele Sion şi cu El o sută patruzeci şi patru de mii, care aveau numele Lui şi numele Tatălui Lui, scris pe frunţile lor. Atunci am auzit un glas din cer, ca un vuiet de ape multe şi ca bubuitul unui tunet puternic, iar glasul pe care l-am auzit ca glasul celor ce cântă cu alăutele lor. Şi cântau o cântare nouă, înaintea tronului şi înaintea celor patru fiinţe şi înaintea bătrânilor; şi nimeni nu putea să înveţe cântarea decât numai cei o sută patruzeci şi patru de mii, care fuseseră răscumpăraţi de pe pământ. Aceştia sunt care nu s-au întinat cu femei, căci sunt feciorelnici. Aceştia sunt cei care merg după Miel, oriunde Se va duce. Aceştia au fost răscumpăraţi dintre oameni, pârgă lui Dumnezeu şi Mielului. Iar în gura lor nu s-a aflat minciună, fiindcă sunt fără prihană.*
> (Apoc. 14, 1-5)

Şi aici, Mielul este Hristos, Care de această dată stă pe muntele Sion, dar desigur, nu pe Sionul cel vechi, *ci pe cel al noii cetăţii a Dumnezeului celui viu*. După cum spune Sfântul Andrei, cei o sută patruzeci şi patru de mii sunt „fie sămânţa apostolică roditoare, fie

oamenii feciorelnici din Noul Testament; oricum, ei sunt oameni". Este vorba, aşadar, de sfinţii care au trăit fie fecioria sufletească, fie pe cea trupească.

În acest text, descoperim multe aspecte interesante. Aş dori să notez câteva dintre acestea, care au legătură cu tema noastră. Primul aspect este că de aici se vede slava Mielului stând pe Noul Sion - care este Biserica Ortodoxă – şi fiind înconjurat de mulţime de sfinţi, pe care El i-a sfinţit cu sângele Său. Cel de-al doilea aspect este faptul că sfinţii care Îl înconjoară pe Miel aparţin lui Dumnezeu şi Mielului şi au numele Mielului şi al Tatălui pe frunţile lor. Acesta este semnul recunoaşterii şi al înfierii. Ei nu mai aparţin loruşi, ci numai lui Dumnezeu. Cel de-al treilea aspect este că trăsăturile caracteristice acestor sfinţi care Îl înconjoară pe Miel sunt, pe de o parte, fecioria, mai ales cea lăuntrică, adică fecioria sufletească, iar pe de altă parte, bărbăţia, pentru că Îl urmează în toate pe Hristos pe calea jertfei. Aceasta înseamnă că ei nu mai au voire proprie, pentru că au încredinţat-o lui Hristos, adică Mielului, şi toată viaţa lor s-a umplut de Hristos. Unii dintre aceştia sunt slăviţi pentru curăţia şi pentru simplitatea lor dobândite prin lupta împotriva patimilor, iar alţi pentru că L-au urmat cu bărbăţie pe Miel spre mucenicie. În aceste categorii intră Sfinţii Apostoli, mucenicii, pustnicii, dar şi toţi ceilalţi sfinţi care, întăriţi fiind de puterea Mielului răstignit şi înviat, au mers spre mucenicie şi spre slavă.

* * *

Din toate acestea, vedem că Mielul ca înjunghiat al Apocalipsei este Hristos cel răstignit şi înviat, Care are multă slavă şi multă cinste. El este cântat de cei mântuiţi şi de întreaga zidire. Puterea acestui Miel slăvit nu se poate compara cu nici o slavă şi cu nici o putere pământească zidită.

În ciuda strălucirii sale exterioare şi a diferitelor aprecieri antropocentrice şi umaniste, întreaga istorie omenească se mişcă în jurul axei care ridică întrebarea: „Miel sau fiară?" Cu adevărat, toată istoria omenească, mai ales în punctul în care a ajuns ea astăzi, se găseşte în faţa acestei dileme, pentru că, de o parte, vor fi oamenii Mielului şi de cealaltă parte, oamenii fiarei Apocalipsei.

Evenimentele care se petrec astăzi ridică această problemă mai mult decât oricând. Aşadar, în ce categorie şi în ce tabără vom fi încadraţi? Între oamenii Dumnezeului-Om sau între oamenii fiarei-om?

Răstignirea şi Învierea lui Hristos ne conduc spre drumul jertfei şi al învierii. Atâta timp cât trăim Răstignirea în viaţa noastră personală, fapt care înseamnă omorârea patimilor, iubirea jertfelnică şi viaţa mucenicească, cu tot ceea ce presupun acestea, vom trăi şi Învierea lui Hristos. Prin urmare, slava veşnică este legată de bărbăţie şi de războiul existenţial, care este înspăimântător, dar şi slăvit, deoarece creează ordinea veşnică a lucrurilor.

Februarie 1991

Mic dicționar de termeni religioşi proveniți din limba greacă

diortosi (a) = a corecta, a îndrepta.
eclesiologie = învățătura referitoare la biserică.
epifanie = arătarea lui Dumnezeu, Boboteaza.
erminie = tâlcuire.
harismă = dar dobândit prin puterea Duhului Sfânt.
hristologie = învățătura referitoare la Hristos.
iconomie = planurile lui Dumnezeu pentru mântuirea omului.
isihast = persoană care practică rugăciunea inimii.
isihasm = mod de viață caracterizat prin lupta de a supune lui Dumnezeu energiile sufletului şi ale trupului, prin liniştirea gândurilor.
isihie = liniştirea gândurilor.
neptic = trezvitor.
noetic = referitor la gând.
omilie = predică mai lungă.
pnevmatologie = învățătura referitoare la Duhul Sfânt.
pronie = providență, purtarea de grijă a lui Dumnezeu.
sofiologie = învățătura referitoare la Înțelepciunea lui Dumnezeu
soteriologic = referitor la mântuirea omului.
soteriologie = învățătura referitoare la mântuirea omului.
teantropic = divino-uman.
teofanie = arătarea lui Dumnezeu, Boboteaza.
teognosie = cunoaşterea de Dumnezeu.
teolog = 1. persoană care studiază teologia.
2. persoană care a primit cunoaşterea de Dumnezeu prin har.
teologie = învățătura despre Dumnezeu.
teomah = persoană care luptă împotriva lui Dumnezeu.

teorie = vedere de Dumnezeu, contemplare.
triadologie = învățătura referitoare la Sfânta Treime.

Observații:

a) toate notele sunt ale traducătorului.

b) parantezele pătrate au fost folosite acolo unde era absolut necesar să se completeze o lipsă a textului.

c) atunci când a fost absolut necesar, s-a explicat același cuvânt de două sau de mai multe ori.